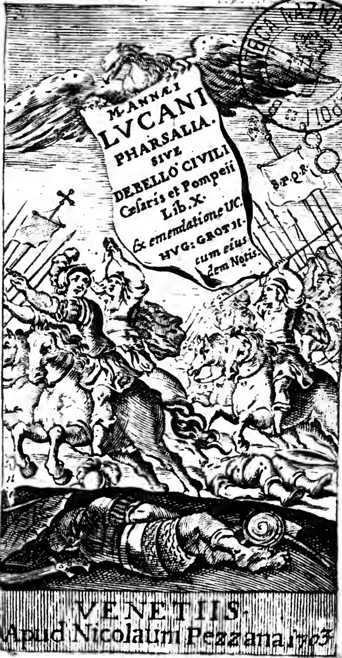

M. ANNÆI
LVCANI
PHARSALIA.
SIVE
DE BELLO CIVILI
Cæsaris et Pompeii
Lib. X.
Ex emendatione V.C.
HVG: GROTII.
cum eius
dem Notis.
S.P.Q.R.
VENETIIS.
Apud Nicolaum Pezzana 1723

EX LIBRO IV.

HISTORIARUM

LUCII FLORI.

CAP. I.

Bellum Cæsaris & Pompeii.

JAm panè toto orbe pacato, majus erat Imperium Romanum, quam ut ullis externis viribus extingui posset. Itaque invidens fortuna principi gentium populo, ipsum illum in exitium suum armavit. Ac Mariana quidem, Cinnanaque rabies intra urbem se præcluserat, quasi experiretur; Syllana tempestas latius, intra Italiam tamen detonuerat, Cæsaris furor atque Pompeii, Vrbem, Italiam, gentes, nationes, totumque denique qua patebat imperium, quodam quasi diluvio, & inflammatione corripuit, adeò ut non rectè tantùm civile dicatur, ac ne sociale quidem, sed nec externum, sed potius commune quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. Quippe si duces eius inspicias, totus senatus in partibus; si exercitus, hinc 11. legiones, inde 18. flos omnis, & robur Italici sanguinis; si auxilia sociorum, hinc Gallici, Germanique delectus: inde Deiotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus Cothus, omne Thraciæ, Cappadociæque, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiusque robur Orientis: si moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum, breve tempus: si locum, & spatium ubi commissum est, intra Italiam; inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit; reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro, Thessaliaque consedit; hinc in Ægyptum subitò transiliit: inde respexit Asiam, Africæ incubuit: postremò in Hispaniam re-

migravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quievere, quàm in urbe ipsa, medio senatu, eorum, qui victi erant, odia, victoris sese cæde satiarent. Causa tantæ calamitatis eadem, quæ omnium, nimia felicitas. Siquidem Quincto Metello, & Lucio Afranio consulibus, cùm Romana maiestas toto orbe polleret, recentesque victorias, Ponticos, & Armenios triumphos in Pompeianis theatris Roma cantaret, nimia Pompeii potentia apud otiosos (ut solet) cives movit invidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato adversùs potentes semper obliquus, detrectare Pompeium, actisque eius obstrepere. Hic dolor transversum egit, & ad præsidia dignitati paranda impulit. Fortè tunc Crassus genere, divitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes. Caius Cæsar eloquentia, & spiritu, & iam consulatu allevabatur. Pompeius tamen super utrumque eminebat. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio retinere cupientibus, omnibusque pariter potentiæ cupidis, de invadenda Repub. facilè convenit. Ergo cum mutuis viribus in suum quisque decus niteretur, Galliam Cæsar invasit, Crassus Asiam, Pompeius Hispaniam, tres maximos exercitus: & sic iam orbis imperiū, societate trium principum occupatur. Decem annos traxit ista dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos, & morte Iuliæ Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi, socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim æmulatio erupit. Iam Pompeio suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Pompeiana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo, Marcelloque consulibus rupta prima coniurationis fide, de successione Cæsaris senatus, idemque Pompeius agitabat: nec ille abnuebat, si ratio sui proximis comitiis haberetur consulatus: absenti, quem decem tribuni favente Pompeio nuper decreverant, tum dissimulante eodem negabatur. Veniret, & peteret maiorum more. Ille contra flagitare decreta, ac nisi in fide
per-

permanerent, non se dimissurum exercitum. Ergo ut in hostem decernitur. His Cæsar agitatus, statuit præmia armorum armis defendere. prima civilis belli arena, Italia fuit: cuius arces levibus præsidiis Pompeius insederat: sed omnia subitò Cæsaris impetu oppressa sunt. Prima Arimino signa cecinerunt. Tum pulsus Etruria Libo, Vmbria Thernus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum sine sanguine, si Pompeio Brundusii opprimere, ut cœperat, potuisset. Sed ille per obsessi claustra portus nocturna fuga evasit. Turpe dictu, modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à se mare lacerata, & pæne inermi navi fugiebat. Nec Pompeius ab Italia, quàm senatus ab urbe fugatur prior: quam pæne vacuam metu, Cæsar ingressus, consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, iussit effringi: censumque, & patrimonium populi Romani ante rapuit, quàm imperium. pulso: fugatoque Pompeio, maluit prius ordinare provincias, quàm ipsum sequi. Siciliam, & Sardiniam annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hostile erat in Gallia: pacem ipse fecerat. Sed ad Hispanienses Pompeii exercitus transeunti per eam duci, portas claudere ausa Massilia est. Misera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: sed quia tutis muris erat, vinci eam sibi iussit absenti. Græcula civitas, non pro mollitia nominis, & vallum cædere, & incendere machinas ausa, & congredi navibus: sed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra marique perdomuit: mox dedentibus sese ablata omnia præter (quam potiorem omnibus habebant) libertatem. Anceps variumque, & cruentum in Hispania bellum cum legatis Cnei Pompeii Petreio, & Afranio, quos Ilerdæ castra habentes, apud Cicorim amnem obsidere, & oppido intercludere aggreditur. Interim abundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame castra tentata sunt, obsessorque ipse quasi obsidebatur: sed ubi pax fluminis redit; populationibus, & pugna campos aperuit, iterùm ferox instat, & cedentes ad Celtiberiã consecutus, aggere, & vallo, & per hæc siti ad dedi-

tionem compulit. Sic citerior Hispania recepta est, non ulterior moram fecit. Quid enim una post quinque legiones? Itaque ultro cedente Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæsaris sequebantur. Aliquid tamen adversùs absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum, & Africam, quasi de industria prospera eius adversis radiarentur: Quippe cùm fauces Adriatici maris iussi occupare Dolabella, & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyreo litore castra posuissent, iam maria latè tenente Pompeio, repentè castra legatus eius Octavius, & Libo ingentibus copiis classicorum utrimque circumvenit, deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoque à Basillo in auxilium eius rates, quales inopia navium fecerat, nova Pompeianorum arte Cilicum actis sub mari funibus, captæ quasi per indaginem: duas tamen æstus explicuit: una, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæsit, memorandumque posteris exitum dedit. Quippe vix mille iuvenum manus: circumfusi undique exercitus per totum diem tela sustinuit: & cùm exitum virtus non haberet; tamen ne in deditionem veniret; hortante tribuno Vulteio mutuis ictibus in se concurrit. In Africa quoque par, & virtus, & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam provinciam missus, pulso, fugatoque Vario iam superbus, subitum Iubæ regis adventum, equitatumque Maurorum sustinere non potuit. Patebat victo fuga; sed pudor suasit, ut amissum sua temeritate exercitum morte sequeretur. Sed iam debitum par fortuna flagitante, sedem bello Pompeius Epiron elegerat; nec Cæsar moratus: quippe ordinatis à tergo omnibus, quamvis hyems media prohiberet tempestate, ad bellum navigavit. positisque ad Oricum castris, cùm pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio dimissa, Brundusii moram faceret: adeò impatiens erat, ut ad arcessendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, speculatorio navigio, solus ire tentaverit. Extat ad trepidum tanto discrimine gubernatorem vox ipsius: Quid times? Cæsarem vehis: contractis in unum undique omnibus copiis, positisque cominus castris, diversa erant ducum consilia. Cæsar pro natu-

natura ferox, & conficiendæ rei cupidus, ostentare aciem, provocare, lacessere, nunc obsidione castrorum, quæ erant sedecim millium vallo obducta. (Sed quid his obesset obsidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, (quippè quam vel situs inexpugnabilem faceret) ad hoc; assiduis in eruptionem hostium prœliis (quo tempore egregia virtus Scævæ centurionis emicuit, cuius in scuto centum, atque viginti tela sedere) iam vero direptione urbium sociarum, cùm Oricum; & Gomphos, & alia castella Thessaliæ vastaret: Pompeius adversùs hæc nectere moras, tergiversari simul, ut hosti interclusum undique inopia commeatuum tereret, utque ardentissimi ducis consenesceret impetus. Nec diutius profuit duci salutare consilium. Milites otium; socii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prœlio sumpta est Thessalia; & Philippicis campis, urbis, imperii, generis humani fata commissa sunt. Nunquam ullo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta ampliùs millia hinc & illinc præter auxilia regum; & senatus. Nunquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia; fuga victimarum, examina, insignes interdiu tenebræ. Dux ipse, & nocturna imagine theatri sui audiens plausum in modum planctus circumsonare, & mane cum pullo amiculo (nefas) apud principia conspectus est. Nunquam acrior, neque alacrior exercitus Cæsaris fuit. Inde classica prius, inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Crastini pilum: qui mox adacto in os gladio, sic inter cadavera repertus; libidinē, ac rabiem, qua pugnaverat, ipsa novitate vulneris præferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cùm Pompeius adeò equitum copia abundaret, ut facilè circumventurus sibi Cæsarem videretur, circumventus ipse est. Nam cùm diu æquo marte contenderent, iussuque Pompeii fusus à cornu erupisset equitatus, repente hinc signo dato, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecere impetum, ut illi esse pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc stragem fugientis equitatus, levis arma-

turæ ruina comitata est. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua strages quasi una manu facta est. Nec ulla res magis exitio fuit, quàm ipsa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusque inter Imperatorem, & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, altera cruenta, sed docta, & ad victoriam efficax, Miles, faciem feri: altera ad iactationem composita, Parce civibus: cùm ipse sequeretur. Felicem utcunque in malis Pompeium, si eadem ipsum, quæ exercitum eius, fortuna traxisset. Superstes dignitati suæ vixit, ut cum maiore dedecore per Thessalica Tempe equo fugeret, pulsus Larissa: in deserto Ciliciæ scopulo; fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: ut denique in Pelusiaco littore, imperio vilissimi regis, consiliis spadonum, &, ne quid malis desit, Septimii desertoris sui gladio trucidatus, sub oculis uxoris suæ, liberorumque moreretur. Quis non peractum esse cum Pompeio crederet bellum? At qui acrius multò, atque vehementius Thessalici incendii cineres recaluere. Et in Ægypto quidem adversùs Cæsarem sine partibus bellum. Quippe cum Ptolemæus rex Alexandriæ summum civilis belli scelus peregisset, fœdusque amicitiæ cum Cæsare medio Pompeii capite sanxisset, ultionem tanti viri manibus quærente fortuna, causa non defuit. Cleopatra regis soror affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quod talis passa videbatur iniuriam: odium ipsius regis, qui Pompeii cædem partium fato, non Cæsari dederat, haud dubiè idem in ipsum ausurus si expedisset. Quam ubi Cæsar restitui iussit in regnum, statim ab eisdem percussoribus Pompeii obsessus in regia, quamvis exigua manu ingentis exercitus molem mira virtute sustinuit. Ac primùm ædificiorum proximorum atque navalium incendio, infestorum hostium tela submovit: mox in peninsulam Pharon subitus evasit. inde depulsus in maria, mira felicitate ad proximam classem enatavit, relicto quidem in fluctibus paludamento, seu fato, seu consilio, ut illud ingruentibus hostium telis, saxisque peteretur. Tandem

dem receptus à classicis suis, undique simul hostes adortus, de imbelli, ac perfida gente, iusta generi manibus dedit. Quippe & Theodotus magister, auctor totius belli, & ne virilia quidem portenta, Photinus, atque Ganymedes diversi per mare & transfugio, & morte consumpti. Regis ipsius corpus obrutum limo repertum est in aureæ loricæ honore. In Asia quoque novus rerum motus à Ponto, planè quasi de industria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, ut à Pompeio pater, à Cæsare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis discordiæ nostræ fiducia, quàm virtutis suæ, infesto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Cæsar aggressus, uno, & (ut sic dixerim) non toto prælio obtrivit, more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percussit, abscessit. Nec vana de se prædicatio est Cæsaris, ante victum hostem esse, quàm visum: Sic cum exteris. At in Africa cum civibus multò atrocius quàm in Pharsalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æstus expulerat: nec reliquias diceres, sed integrum bellum. Sparsæ magis, quàm oppressæ vires erant. Auxerat sacramentum ipsa clades Imperatoris: nec degenerabat ducum successio. Quippe satis amplè sonabat in Pompeiani nominis locum, Cato, & Scipio. Accessit copiis Mauritanus rex Iuba, videlicet ut latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam, & Thapson, nisi quod amplior, eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium crevisse bellum. Denique quod aliàs nunquam, ante imperium ducis sua sponte signa cecinerunt. Strages à Iuba cœpit: eius elephanti bellorum rudes, & nuper à silva, consternati subitò clangore, statim & exercitus in fugam, & duces fortius quàm ut effugerent, non inconspicua tamen morte omnium. Iam Scipio nave fugiebat, sed assecutis eum hostibus, gladium per viscera exegit, & ubi esset quodam requirente, respondit hoc ipsum: Bene se habet Imperator. Iuba cum se recepisset in regiam, magnifice epulatus, cum Petreio fugæ comite super mensas, & pocula interficiendum se ei præbuit. Ille & regi suffecit, & sibi:

 cùm

cùm interim semesi in medio cibi, & penetralia fercula regio simul, Romanoque sanguine madebant. Cato non interfuit bello, positisque ad Bragadam castris, Vticam velut altera Africa claustra servabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus (ut sapiente dignum erat) mortem etiam lætus accivit: Nam postquam filium, comitesque amplexu dimisit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paululùm quievit: tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel, iterùmque percussit. Ausi post hoc virum medici violare fomentis. Ille passus dum abscederent; rescidit plagas: secutaque vis sanguinis moribundas manus in ipso vulnere reliquit. Quasi non esset usquam dimicatum; sic arma rursus, & partes: quantoque Africa supra Thessaliam fuit, tanto Africam superabat Hispania: plurimùmque favoris partibus addebat fraternitas ducum, & pro uno duos stare Pompeios. Itaque nusquam atrocius, nec tam ancipiti marte concursum est. Primum in ipso ostio Oceani Varus, Didiusque legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipso mari, quam inter se navibus, bellum. Siquidem velut furorem civium castigaret Oceanus, utramque classem naufragio cecidit. Quinam ille horror, cùm eodem tempore fluctus, procellæ, armamenta confligerent? adde situs ipsius formidinem vergentia in unum, hinc Hispaniæ, inde Mauritaniæ littora, mare & intestinum, & externum, imminentesque Herculis speculas: cùm omnia undique simul prælio, & tempestate sævirent. mox circa obsidiones urbium utrimque discursum est, quæ misera inter hos, atque illos duces societatis Romanæ pœnas dabant, &c.

Aliud

Aliud Argumentum

PHARSALIÆ,

Cum provinciæ consulares, Hispaniæ Pompejo, Crasso Syria & Parthicum bellum, Cæsari Gallia; Germaniaquæ datæ essent; Crassusque periisset, & Cæsari in alterum lustrum prorogata esset potestas, decretusque à X. tribubus Consulatus, & Pompejus Julia defuncta suspectas haberet Cæsaris opes, Marcellus Cos. de Cæsaris successione agere cœpit. Hic verò pacata jam intra novem annos universa provincia, non abnuebat, modò in proximis comitiis sui absentis ratio haberetur. Sed adversantibus Pompejanis decretum est, ut dimisso exercitu veniret; & peteret more majorum. Ille, nisi & Pompejus ab armis cederet; & nisi decretis staretur, se non dimissurum respondens, pro hoste habetur. Iratus igitur provincia cum exercitu Romam versus egreditur; tantumque terroris urbi incutit, ut Pompejus cùm Senatu Capuam, inde Brundusium fugerit: ibi obsessus à Cæsare vix evadit in Græciam. Cæsar Romam reversus ærarium direptum suis militibus dividit. Hinc in Hispaniam contendens, Massiliæ, in via, oppugnatione Bruto delegata, ipse Petrejum, & Afranium Pompejanarum duces partium in Hispania superavit. Inde Romam reversus in Epirum trajecit, ubi tum rei frumentariæ inopia laborans: tum à Pompejo pressus ac pæne devictus, castra in Thessaliam transtulit. hìc acie superatus Pompejus in Lesbon fugit; inde cùm uxore Cornelia in Ægyptum navigavit, fretus Ptolemæi regis amicitia: cujus tamen jussu, consilio Pothini, interfectus est, spectante conjuge, & altero filio. Cæsar fugientem Pompejum in Ægyptum sequutus, ab Achilla regis præfecto in Alexandria obsessus in Pharon evasit. ibi ab hostibus oppressus se e navicula conjecit, ac per ducentos passus ad suam classem enatavit. mox perfidiam hostium ultus, rege sublato, Cleopatram sororem regis in regnum confirmavit.

JOANNIS SULPICII
VERULANI
In ſingulos M. Annæi Lucani Libros
ARGUMENTA.

PRimus bella movens expellit ab urbe Senatum.
Brunduſium oppugnat, Magnum fugat atque ſecundus.
Tertius exornatque Duces, & Phocida vexat.
Ad Sicorim quartus certat, longaſque Salonas.
Quintus ab Heſperiis victorem mittit in hoſtes.
Clauditur in ſexto pater, & ſtirps conſulit Umbras,
Septimus expugnat partes, Magnumque repellit.
Octavus Magni cædem cum funere deflet.
Per Libycas nono victos Cato ducit arenas.
Exponit decimus cœnam, fraudeſque Photini.

M. AN-

M. ANNÆI LUCANI CIVILIS BELLI, SIVE PHARSALIÆ

LIBER PRIMUS.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Primus habet belli causas, utque actus ab ira
Præcipiti Cæsar Rubiconis transilit undas,
Vicinumque minax invasit Ariminon: inde
Excipit attonita deiectos urbe Tribunos,
Ad bellumque suos animat, revocatque cohortes,
Auxilium fidum: terror tum scribitur urbis,
Et fuga Pompeii trepidans, pavidique Senatus.
Post hæc prodigia, & vatum responsa canuntur.

Bella per Emathios plus quàm civilia campos,
Jusque datum sceleri canimus, populumque potentem
In sua victrici conversum viscera dextra:
Cognatasque acies, & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis,
In commune nefas: infestisque obvia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor, ò cives? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus invisis Latium præbere cruorem?
Cumq; superba foret Babylon spolianda trophæis
Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit, nullos habitura triumphos?
Heu, quantum potuit terræ, pelagique parari
Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextræ!
Unde venit Titan, & nox ubi sidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus æstuat horis,
Et qua bruma rigens, ac nescia vere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Sub juga jam Seres, jam barbarus isset Araxes,

Et gens si qua jacet nascenti conscia Nilo.
Tunc, si tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum sub Latias leges cùm miseris orbem,
In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
At nunc semirutis pendent quod mœnia tectis
Urbibus Italiæ, lapsisque ingentia muris
Saxa jacent. nulloque domus custode tenentur,
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quod dumis, multosq; inarata per annos
Hesperia est, desuntque manus poscentibus arvis:
Non tu, Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Pœnus erit: nulli penitus discindere ferro
Contigit: alta sedent civilis vulnera dextræ.
Quòd si non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, magnoque æterna parantur
Regna deis, cœlumque suo servire Tonanti
Non nisi sævorum potuit post bella gigantum:
Jam nihil, ò Superi, querimur: scelera ipsa, nefasq;
Hac mercede placent: diros Pharsalia campos
Impleat: & Pœni saturentur sanguine manes:
Ultima funesta concurrant prœlia Munda.
His, Cæsar, Perusina fames, Mutinæque labores
Accedant fatis: &, quas premit aspera, classes,
Leucas, & ardenti servilia bella sub Ætna.
Multùm Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta est, Te, cùm statione peracta
Astra petes serus, prælati regia cœli
Excipiet gaudente polo: seu sceptra tenere,
Seu te flammigeros Phœbi conscendere currus,
Tellúremque nihil mutato sole timentem
Igne vago lustrare juvet: tibi numine ab omni
Cedetur: jurisque tui natura relinquet
Quis deus esse velis; ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
Nec polus adversi calidus quà mergitur Austri;
Unde tuam videas obliquo sidere Romam,
Ætheris immensi partem si presseris unam,
Sentiet axis onus. librati pondera cœli
Orbe tene medio: pars ætheris illa sereni
Tota vacet, nullæque obstent à Cæsare nubes.
Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
Inque vicem gens omnis amet. pax missa per orbẽ
Ferrea belligeri compescat limina Jani.
Sed

Sed mihi jam numen: nec, si te pectore vates
Accipiam, Cirrhæa velim secreta moventem
Sollicitare Deum, Bacchumque avertere Nysa.
Tu satis ad dandas Romana in carmina vires.
Fert animus causas tantarum expromere rerum.
Immensumq; aperitur opus, quid in arma furentẽ
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
Invida fatorum series, summisque negatum
Stare diù; nimioque graves sub pondere lapsus,
Nec se Roma ferens. sic, cùm compage soluta
Secula tot mundi suprema coegerit hora.
Antiquum repetens iterùm chaos, omnia mistis
Sidera sideribus concurrent: ignea pontum
Astra petent: tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi: totaque discors
Machina divulsi turbabit fœdera mundi.
In se magna ruunt. lætis hunc numina rebus
Crescendi posuere modum. nec gentibus ullis
Commodat in populum, terræ,pelagiq;potentem,
Invidiam Fortuna suam. tu causa malorum
Facta tribus dominis communis Roma, nec unquã
In turbam missi feralia fœdera regni.
O malè concordes, nimiaque cupidine cæci:
Quid miscere juvat vires. orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terramque levabit
Aer, & longi volvent Titana labores,
Noxque diem cœlo totidem per signa sequetur;
Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit. nec gentibus ullis
Credite; nec longè fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontusque furoris
Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum.
Temporis angusti mansit concordia discors:
Paxque fuit non sponte ducum. non sola futuri
Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui secat, & geminum gracilis mare separat Isth-
Nec patitur cõferre fretũ: si terra recedat, (mos,
Jonium Ægeo frangat mare: sic, ubi sæva
Arma ducum dirimens, miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculavit sanguine Carras,

Parthica Romanos solverunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum est
Arsacidæ: bellum victis civile dedistis.
Dividitur ferro regnum: populique potentis,
Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet orbem,
Non cepit fortuna duos. nam pignora juncti
Sanguinis, & diro ferales omine tędas
Abstulit ad manes, Parcarum, Julia, sæva
Intercepta manu. quod si tibi fata dedissent
Majores in luce moras, tu sola furentem
Inde virum poteras, atq; hinc retinere parentem;
Armatasque manus excusso jungere ferro,
Ut generos soceris mediæ junxere Sabinæ.
Morte tua discussa fides, bellumque movere
Permissũ est ducibus: stimulos dedit æmula virtus.
Tu nova ne veteres obscurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te jam series, ususque laborum
Erigit, impatiensque loci fortuna secundi.
Nec quenquam jam ferre potest, Cæsarve priorẽ,
Pompejusve parem. quis justius induit arma,
Scire nefas: magno se judice quisque tuetur:
Victrix causa Deis placuit, sed victa Catoni.
Nec coiere pares: alter vergentibus annis
In senium, longoque togæ tranquillior usu
Dedidicit jam pace ducem: famæque petitor
Multa dare in vulgus: totus popularibus auris
Impelli, plausuque sui gaudere theatri:
Nec reparare novas vires; multumque priori
Credere fortunæ. stat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuvias veteres populi, sacrataque gestans
Dona ducum: nec jam validis radicibus hærens,
Pondere fixa suo est: nudosque per aera ramos
Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbram:
At quamvis primo nutet casura sub Euro,
Tot circùm silvæ firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Cæsare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia virtus
Stare loco: solusque pudor non vincere bello.
Acer, & indomitus; quo spes, quoque ira vocasset,
Ferre manũ, & nunquam temerãdo parcere ferro.
Successus urgere suos: instare favori

Nu-

Numinis: impellens quicquid sibi summa petenti
Obstaret: gaudensque viam fecisse ruina.
Qualiter expressum ventis per nubila fulmen
Ætheris impulsi sonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populosque paventes
Terruit, obliqua præstringens lumina flamma:
In sua templa furit: nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens
Dat stragem latè, sparsosque recolligit ignes.
Hæ ducibus causæ suberant: sed publica belli
Semina, quæ populos semper mersere potentes.
Namque ut opes nimias mundo fortuna subacto
Intulit, & rebus mores cessere secundis,
Prædaque, & hostiles luxum suasere rapinæ:
Non auro, tectisve modus: mensasque priores
Aspernata fames: cultus gestare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: fœcunda virorum
Paupertas fugitur, totoque accersitur orbe,
Quo gens quæque perit. tunc longos jungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones,
Longè sub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax trãquilla juvaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.
Inde iræ faciles, &, quod suasisset egestas,
Vile nefas: magnumq;decus, ferroque petendum,
Plus patria potuisse sua: mensuraque juris
Vis erat: hinc leges, & plebiscita coacta;
Et cum Consulibus turbantes jura Tribuni:
Hinc rapti pretio fasces, sectorque favoris
Ipse sui populus; letalisque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc usura vorax, avidumque in tempora fœnus;
Et concussa fides; & multis utile bellum.
Jam gelidas Cæsar cursu superaverat Alpes;
Ingentesque animo motus, bellumque futurum
Ceperat. ut ventum est parvi Rubiconis ad undas,
Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obscuram vultu mœstissima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Cæsarie lacera, nudisque adstare lacertis,
Et gemitu permista loqui: Quo tenditis ultra?

Quo fertis mea signa viri? si jure venitis,
Si cives: hucusque licèt. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comæ, gressumq;coercens
Languor in extrema tenuit vestigia ripa.
Mox ait: O magnæ qui mœnia prospicis urbis
Tarpeja de rupe tonans, Phrygiique penates
Gentis Juleæ, & rapti secreta Quirini,
Et residens celsa Latialis Juppiter Alba,
Vestalesque foci, summique ô numinis instar
Roma, fave cœptis: non te furialibus armis
Persequor: en adsum victor terraque, marique
Cæsar, ubique tuus, (liceat modo) nunc quoque miles.
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hostem:
Inde moras solvit belli, tumidumque per amnem
Signa movet properè. sic cùm squalentibus arvis
Æstiferæ Libyes viso Leo cominus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox ubi se sævæ stimulavit verbere caudæ,
Erexitque jubam, & vasto grave murmur hiatu
Infremuit: tum torta levis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant venabula pectus;
Per ferrum tanti securus vulneris exit.
Fonte cadit modico, parvisque impellitur undis
Puniceus Rubicon, cùm fervida canduit æstas:
Perque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arva colonis.
Tunc vires præbebat hyems, atque auxerat undas
Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes.
Primus in obliquum sonipes opponitur amnem
Excepturus aquas. molli tum cetera rumpit
Turba vado fracti faciles jam fluminis undas.
Cæsar ut adversam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiæ vetitis & constitit arvis;
Hic, ait, hic, pacem, temerataque jura relinquo;
Te fortuna sequor: procul hinc jam fœdera sunto.
Credidimus fatis, utendum est judice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & torto Balearis verbere fundæ
Ocyor, & missa Parthi post terga sagitta:
Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.

Jam-

Jamque dies primos belli visura tumultus
Exoritur: seu sponte deum, seu turbidus Auster
Impulerat, mœstam tenuerunt nubila lucem:
Constitit ut capto jussus deponere miles
Signa foro, stridor lituum, clangorque tubarum
Non pia concinuit cum rauco classica cornu.
Rupta quies populi; stratisque excita juventus
Diripiunt sacris affixa penatibus arma;
Quæ pax longa dabat: nuda jam crate fluentes
Invadunt clypeos; curvataque cuspide pila,
Et scabros nigræ morsu rubiginis enses.
Ut notæ fulsere aquilæ, Romanaque signa,
Et celsus medio conspectus in agmine Cæsar,
Diriguere metu; gelidos pavor alligat artus,
Et tacito mutos volvunt sub pectore questus.
O male vicinis hæc mœnia condita Gallis!
O tristi damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum,
Primaque castra sumus. melius fortuna dedisses
Orbe sub Eoo sedem, gelidaque sub Arcto,
Errantesque domos, Latii quam claustra tueri.
Non primi Senonum motus, Cimbrumq; ruentem
Vidimus, & Martem Libyes, cursumque furoris
Teutonici. quoties Romam fortuna lacessit,
Hac iter est bellis gemitu sic quisque latenti,
Non ausus timuisse palàm: vox nulla dolori
Credita: sed quantū, volucres cùm bruma coercet;
Rura silent, mediusq; jacet sine murmure pontus;
Tanta quies. Noctis gelidas lux solverat umbras:
Ecce faces belli, dubiæque in prœlia menti
Urgentes addunt stimulos, cunctasque pudoris.
Rumpunt fata moras: justos Fortuna laborat
Esse ducis motus, & causas invenit armis.
Expulit ancipiti discordes urbe Tribunos
Victo jure minax jactatis curia Gracchis:
Hos jam mota ducis; vicinaque signa petentes
Audax venali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatemque tueri
Ausus, & armatos plebi miscere potentes.
Utque ducem varias volventem pectore curas,
Conspexit: dum voce tuæ potuere juvari
Cæsar, ait, partes, quamvis nolente Senatu,
Traximus imperiū, tunc, cùm mihi Rostra tenere

Jus

Jus erat, & dubios in te transferre Quirites.
Sed postquam leges bello siluere coactæ,
Pellimur è patriis laribus, patimurque volentes
Exilium: tua non faciat victoria cives.
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: semper nocuit differre paratis.
Par labor, atque metus pretio majore petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quota terrarum? facili si prœlia pauca
Gesseris eventu, tibi Roma subegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut sacras poscunt Capitolia laurus:
Livor edax tibi cuncta negat: gentesque subactas
Vix impune feres: socerum depellere regno
Decretum est genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic postquam fatus, & ipsi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem, quantum clamore juvatur
Eleus sonipes, quamvis jam carcere clauso
Immineat foribus, pronusque repagula laxet.
Convocat armatos extemplò ad signa maniplos:
Utque satis trepidum turba coeunte tumultum
Composuit vultu, dextraque silentia jussit:
Bellorum ò socii, qui mille pericula Martis
Mecum (ait) experti decimo jam vincitis anno.
Hoc cruor Arctois meruit diffusus in arvis,
Vulneraq; & mortes, hyemesq; sub Alpibus actæ?
Non secus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quàm si Pœnus transcenderet Alpes
Annibal: implentur valido tirone cohortes:
In classem cadit omne nemus: terraque, marique
Jussus Cæsar agi. quid? si mihi signa jacerent
Marte sub adverso, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cùm Fortuna secundis
Mecum rebus agat, Superiq; ad summa vocantes,
Tentamur, veniat longa dux pace solutus
Milite cum subitò, partesque in bella togatæ,
Marcellusque loquax, & nomina vana Catones.
Scilicet extremi Pompejum, emptique clientes
Continuo per tot satiabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?
Quid jam rura querar totũ suppressa per orbem;
Ac

Ac jussam servire famem? quis castra timenti
Nescit mista foro? gladii cum triste minantes
Judicium insolita trepidum cinxere corona,
Atque auso medias perrumpere milite leges
Pompejana reum clauserunt signa Milonem?
Nunc quoque, ne lassum teneat privata senectus,
Bella nefanda parat suetus civilibus armis,
Et docilis Syllam scelerum vicisse magistrum.
Utque feræ tigres nunquam posuere furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrū dū lustra sequūtur,
Altus cæsorum pavit cruor armentorum;
Sic & Syllanum solito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, sitis: nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
Quis scelerum modus est? ex hoc jam te, improbe, regno
Ille tuus saltem doceat discedere Sylla.
Post Cilicasne vagos, & lassi Pontica regis
Prœlia, barbarico vix consummata veneno,
Ultima Pompejo dabitur provincia, Cæsar;
Quòd non, victrices aquilas deponere jussus,
Paruerim? mihi si merces erepta laborum est,
His saltem longi, non me duce, præmia belli
Reddantur: miles sub quolibet ille triumphet.
Conferet exanguis quo se post bella senectus?
Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noster veteranus aret? quæ mœnia fessis?
An melius fient piratæ, Magne, coloni?
Tollite jampridem victricia, tollite signa:
Viribus utendum est, quas fecimus. arma tenenti
Omnia dat, qui justa negat: nec numina desunt.
Nam neque præda meis, neq;regnum quæritur armis:
Detrahimus dominos ubi servire paratæ.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit. pietas, patriique penates
Quanquam cæde feras mentes, animosq;tumentes
Frangunt; sed diro ferri revocantur amore,
Ductorisque metu. Summi tum munera pili
Lælius, emeritique gerens insignia doni,
Servati civis referentem præmia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, & fas est veras expromere voces;

Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires
Conquerimur. deeratne tibi fiducia nostri?
Dum movet hìc calidus spirātia corpora sanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnumque Senatus?
Usque adeò miserum est civili vincere bello?
Duc age per Scythię populos, per inhospita Syrtis
Littora, per calidas Libyæ sitientis arenas.
Hæc manus, ut victū post terga relinqueret orbē,
Oceani tumidas remo compescuit undas:
Fregit & Arctoo spumantem vortice Rhenum,
Jussa sequi tam posse mihi, quàm velle necesse est.
Nec civis meus est, in quem tua classica Cæsar
Audiero. per signa decem felicia castris,
Perque tuos juro quocumque ex hoste triumphos;
Pectore si fratris gladium, juguloque parentis
Condere me jubeas, plenæque in viscera partu
Conjugis, invita peragam tamen omnia dextra.
Si spoliare Deos, ignemque immittere templis,
Numina miscebit castrensis flamma Monetæ:
Castra super Tusci si ponere Tybridis undas,
Hesperios audax veniam metator in agros.
Tu quoscumq; voles in planum effundere muros,
His aries actus disperget saxa lacertis:
Illa licet penitus tolli quam jusseris urbem,
Roma sit. His cunctæ simul assensere cohortes,
Elatasque alte, quæcumque ad bella vocaret,
Promisere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus, piniferi Boreas cùm Thracius Ossæ
Rupibus incubuit, curvato robore pressæ
Fit sonus, aut rursus redeuntis in æthera sylvæ.
  Cæsar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes
Evocat, & Romam motis petit undique signis.
Deseruere cavo tentoria fixa Lemano,
Castraque, quę Vogesi curvam super ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.
Hi vada liquerunt Isaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa suo, famæ majoris in amnem
Lapsus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.
Solvuntur flavi longa statione Rutheni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
Fi-

Finis & Hesperiæ promoto limite Varus:
Quaque sub Herculeo sacratus nomine portus
Urget rupe cava pelagus. non Corus in illum
Jus habet, aut Zephyrus: solus sua littora turbat
Circius, & tuta prohibet statione Monœci.
Quaque jacet litus dubium, quod terra, fretumque
Vindicat alternis vicibus, cùm funditur ingens
Oceanus, vel cùm refugis se fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet,
Destituatque ferens: an sidere mota secundo
Tethyos unda vagæ lunaribus æstuet horis:
Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctusque ad sidera tollat,
Quærite, quos agitat mundi labor: at mihi semper
Tu, quæcumque moves tam crebros caussa meatus,
Ut superi voluere, latè. Tunc rura Nemossi
Qui tenet, & ripas Aturi, qua littore curvo
Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoste:
Et Biturix, longisque leves Suessones in armis.
Optimus excusso Leucus Rhemusque lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frænis:
Et docilis rector rostrati Belga covini:
Avernique ausi Latio se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi; nimiumque rebellis
Nervius, & cæsi pollutus sanguine Cottæ:
Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones: Batavique truces, quos ære recurvo
Stridentes acuere tubæ: quà Cinga pererrat
Gurgite: quà Rhodanus raptum velocibus undis
In mare fert Ararim: qua montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas:
Pictones immunes subigunt sua rura; nec ultra
Instabiles Turonas circumsita castra coercent.
In nebulis Meduana tuis marcere perosus
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda.
Inclyta Cæsareis Genabos dissolvitur alis.
Tu quoque lætatus converti prœlia Trevir:
Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates, horrensque feris altaribus Hesus;
Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Vos

Vos quoque qui fortes animas, belloq; peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos, & cœli numina vobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. vobis auctoribus umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt; regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. certè populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus, haud urget leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis: & ignavum rediture parcere vitæ.
Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.
Cæsar, ut immensæ collecto robore vires
Audendi majora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque mœnia complet.
Vana quoque ad veros accessit fama timores,
Irrupitque animos populi, cladem que futuram
Intulit, & velox properantis nuntia belli
Innumeras solvit falsa in præconia linguas.
Est, qui tauriferis ubi se Menania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, & qua Nar Tyberino illabitur amni,
Barbaricas sævi discurrere Cæsaris alas:
Ipsum omnes aquilas, collataque signa ferentem,
Agmine non uno, densisque incedere castris.
Nec, qualem meminere, vident: majorque, ferusq;
Mentibus occurrit, victoque immanior hoste.
Hunc inter Rhenum populos, Alpesque jacentes,
Finibus Arctois, patriaque à sede revulsos
Pone sequi, jussamque feris à gentibus Urbem,
Romano spectante, rapi sic quisque pavendo
Dat vires famæ: nulloque auctore malorum
Quæ finxere, timent. nec solùm vulgus inani
Percussum terrore paves: sed curia, & ipsi
Sedibus exiliere Patres, invisaque belli
Consulibus fugiens mandat decreta Senatus.
Tum

Tum quę tuta petunt;& quæ metuēda relinquant,
Incerti, quo quemque fugæ tulit impetus, urgent
Præcipitem populum, serieque hærentia longa
Agmina prorumpunt. credas aut tecta nefandas
Corripuisse faces, aut jam quatiente ruina
Nutantes pendere domos, sic turba per urbem
Præcipiti lymphata gradu, velut, unica rebus
Spes foret afflictis patrios excedere muros;
Inconsulta ruit. qualis cùm turbidus Auster
Reppulit à Libycis immensum Syrtibus æquor,
Fractaque veliferi sonuerunt pondera mali,
Desilit in fluctus deserta puppe magister,
Navitaque, & nondum sparsa compage carinæ,
Naufragium sibi quisque facit: sic urbe relicta
In bellum fugitur. nullum jam languidus ævo
Evaluit revocare parens, conjuxve maritum
Fletibus aut patrii, dubiæ dum vota salutis
Conciperent tenuere Lares: nec limine quisquam
Hæsit, & extremo tunc forsitan urbis amatæ
Plenus abit visu: ruit irrevocabile vulgus,
O faciles dare summa Deos, eademque tueri
Difficiles! urbem populis, victisque frequentem
Gentibus, & generis, coëat si turba, capacem
Humani, facilem venturo Cæsare prædam
Ignavæ liquere manus. cùm pressus ab hoste
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturno pericula vallo;
Et subitus rapti munimine cespitis agger
Præbet securos intra tentoria somnos.
Tu tantùm auditu bellorum murmure Roma
Desereris; nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia est tantorum danda pavorū:
Pompejo fugiente timent. tum ne qua futuri
Spes saltem trepidas mentes levet, addita fati
Pejoris manifesta fides, Superique minaces,
Prodigiis terras implerunt, æthera, pontum.
Ignota obscuræ viderunt sidera noctes,
Ardentemque polum flammis, cœloque volantes
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Sideris, & terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno:
Et varias ignis denso dedit aere formas.
Nunc jaculum longo, nunc sparso lumine lampas

Emicuit cœlo: tacitum sine nubibus ullis
Fulmen, & Arctois rapiens de partibus ignem,
Percussit Latiale caput: stellæque minores
Per vacuum solitæ noctis decurrere tempus,
In medium venere diem: cornuque coacto
Jam Phœbe toto fratrem cùm redderet orbe,
Terrarum subita percussa expalluit umbra.
Ipse caput medio Titan cùm ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Involvitque orbem tenebris, gentesque coegit
Desperare diem; qualem fugiente per ortus
Sole Thyesteæ noctem duxere Mycenæ.
Ora ferox Siculæ laxavit Mulciber Ætnæ;
Nec tulit in cœlum flammas, sed vertice prono
Ignis in Hesperium cecidit latus. atra Charybdis
Sanguineum fundo torsit mare. flebile sævi
Latravere canes. Vestali raptus ab ara
Ignis, & ostendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit,
Thebanos imitata rogos, tum cardine tellus
Subsedit, veteremque jugis nutantibus Alpes
Discussere nivem. Tethys majoribus undis
Hesperiam Calpen, summumq; implevit Atlanta.
Indigetes flevisse deos, Urbisque laborem
Testatos sudore Lares, delapsaque templis
Dona suis, dirasque diem fœdasse volucres
Accipimus; silvisque feras sub nocte relictis
Audaces media posuisse cubilia Roma.
Tum pecudũ faciles humana ad murmura linguę,
Monstrosiq; hominum partus numeroque modoq;
Membrorum; matremque suus conterruit infans;
Diraque per populum Cumanæ carmina vatis
Vulgantur. tum, quos sectis Bellona lacertis
Sæva movet, cecinere deos: crinemque rotantes
Sanguinei populis ulularunt tristia Galli.
Compositis plenæ gemuerunt ossibus urnæ.
Tum fragor armorum, magnæque per avia voces
Auditæ nemorum: & venientes cominus umbræ.
Quique colunt junctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt: ingens Urbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridentesque comas: Thebanam qualis Agaven
Impulit, aut sævi contorsit tela Lycurgi
Eu-

Eumenis: aut qualem juſſu Junonis iniquæ
Horruit Alcides, viſo jam Dite, Megæram.
Inſonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
Miſcentur, tantùm nox atra ſilentibus auris
Edidit: & medio viſi conſurgere Campo
Triſtia Syllani cecinere oracula manes,
Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ fracto Marium fugere ſepulcro.
Hæc propter placuit Tuſcos de more vetuſto
Acciri vates: quorum qui maximus ævo
Aruns incoluit deſertæ mœnia Lunæ,
Fulminis edoctus motus, venaſque calentes
Fibrarum, & monitus volitantis in aere pennæ,
Monſtra jubet primum, quæ nullo ſemine diſcors
Protulerat natura, rapi, ſterilique nefandos
Ex utero fetus infauſtis urere flammis.
Mox jubet & totam pavidis à civibus Urbem
Ambiri: & feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos pomeria cingere fines
Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.
Turba minor ritu ſequitur ſuccincta Gabino,
Veſtalemque chorum ducit vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.
Tum qui fata deum, ſecretaque carmina ſervant,
Et lotam parvo revocant Almone Cybellen:
Et doctus volucres Augur ſervare ſiniſtras:
Septemvirque epulis feſtis, Titiique ſodales:
Et Salius læto portans ancilia collo:
Et tollens apicem generoſo vertice Flamen.
Dumque illi effuſam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns diſperſos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœſto cum murmure condit,
Datque locis nomen. ſacris tunc admovet aris
Electa cervice marem. jam fundere Bacchum
Ceperat, obliquoque molas inducere cultro:
Impatienſque diù non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cùm torva miniſtri,
Depoſito victum præbebat poplite collum.
Nec cruor emicuit ſolitus: ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine virus.
Palluit attonitus ſacris feralibus Aruns:
Atque iram Superum raptis quæſivit in extis.
Terruit ipſe color vatem: nam pallida tetris

Viscera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus asperso variabat sanguine livor.
Cernit tabe jecur madidum: venasque minaces
Hostili de parte videt. pulmonis anheli
Fibra latet, parvusque secat vitalia limes.
Cor jacet: & saniem per hiantes viscera rimas
Emittunt: produntque suas omenta latebras.
Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis.
Ecce videt capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis, pars ægra, & marcida pendet:
Pars micat, & celeri venas movet improba pulsu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas Superi quæcunque monetis
Prodere me populis: neq; enim tibi summe litavi
Juppiter hoc sacrum: cæsique in viscera tauri
Inferni venere Dei, non fanda timemus:
Sed venient majora metu. Dii visa secundent,
Et fibris sit nulla fides; sed conditor artis
Finxerit ista Tages. flexu sic omnia Tuscus
Involvens multaque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura Deos, secretaque cœli
Nosse fuit, quem non stellarũ Ægyptia Memphis
Æquaret visu, numerisque moventibus astra,
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per ævum
Mundus, & incerto discurrunt sidera motu;
Aut, si fata movent, orbi, generique paratur
Humano matura lues. terræne dehiscent?
Subsidentque urbes? an tollet fervidus aer
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an infusis miscebitur unda venenis?
Quod cladis genus, ò Superi? qua peste paratis
Sævitiam? extremi multorum tempus in unum
Convenere dies. summo si frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes;
Deucalioneos fudisset Aquarius imbres,
Totaque diffuso latuisset in æquore tellus.
Si sævum radiis Nemeæum Phœbe Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succensusque suis flagrante curribus æther.
Hi cessant ignes. tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelasque peruris,
Quid tantum Gradive paras? nam mitis in alto
Juppiter Occasu premitur, Venerisque salubre
Si-

Sidus hebet, motuque celer Cyllenius hæret,
Et cœlum Mars solus habet. cur signa meatus
Deseruere suos, mundoque obscura feruntur:
Ensiferi nimium fulget latus Orionis?
Imminet armorûm rabies: ferrique potestas
Confundet jus omne manu: scelerique nefando
Nomen erit virtus: multosque exibit in annos
Hic furor. & Superos quid prodest poscere finem?
Cùm domino pax ista venit. duc Roma malorum
Continuam seriem: cladem que in tempora multa
Extrahe, civili tantùm jam libera bello.
Terruerant satis hæc pavidam præsagia plebẽ:
Sed majora premunt. nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis & attõnitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum
Quo feror, ô Pæan? qua me super æthera raptam
Constituis terra? video Pangæa nivosis
Cana jugis, latosque Æmi sub rupe Philippos.
Quis furor hìc, ô Phœbe, doce: quæ tela, manusq;
Romanæ miscent acies, bellumque sine hoste est?
Quà diversa feror? primos me ducis in ortus,
Quà mare Lagæi mutatur gurgite Nili.
Hunc ego, fluminea deformis truncus arena
Qui jacet, agnosco: dubiam super æquora Syrtim,
Arentemque feror Libyen, quo tristis Erinnys
Transtulit Emathias acies, nũnc desuper Alpis
Nubiferæ colles, atque aeriam Pyrenen
Abripimur. patriæ sedes remeamus in urbis:
Impiaque in medio peraguntur bella senatu.
Consurgunt partes iterùm, totumque per orbem
Rursus eo. nova da mihi cernere littora ponti,
Telluremque novam: vidi jam, Phœbe, Philippos.
Hæc ait: & lasso jacuit desecta furore.

LIBER II.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Est ubi conquestus nosci ventura Secundus,
Iustitio indicto, narrat fera prælia Sullæ.
Post hæc Brutus adit constanti mente Catonem:
Cui rursum nubit funesto Martia cultu.

It Capuam Magnus, latè occupat omnia Cæsar,
Teque capit Domiti: sequitur tum concio Magni.
Brundisio it gnatus, cuius tentare remota
Auxilio, obsessusque tamen vix effugit ipse.

JAmque iræ patuere deum, manifestaque belli
Signa dedit mundus: legesque, & fœdera rerum,
Præscia monstrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis visum mortalibus addere curam,
Noscant venturas ut dira per omnia clades?
Sive parens rerum cùm primum informia regna,
Materiamque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in æternum causas, qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens, & secula jussa ferentem
Fatorum immoto divisit limite mundum:
Sive nihil positum est, sed fors incerta vagatur,
Fertque, refertq; vices, & habent mortalia casum:
Sit subitum quodcunque paras: sit cæca futuri
Mens hominum fati: liceat sperare timenti.
Ergo ubi concipiunt quantis sit cladibus Urbi
Constatura fides Superum, ferale per urbem
Justitium: latuit plebejo tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.
Tum questus tenuere suos, magnusque per omnes
Erravit sine voce dolor. sic funere primo
Attonitæ tacuère domus, cùm corpora nondum
Conclamata jacent, nec mater crine soluto
Exigit ad sævos famulorum brachia planctus:
Sed cùm membra premit fugiente rigentia vita,
Vultusque exanimes, oculosque in morte jacentes;
Nec dũ est ille dolor, sed jam metus incubat amẽs,
Miraturque malum. Cultus matrona priores
Deposuit: mœstæque tenent delubra catervæ.
Hæ lacrymis sparsere Deos, hæ pectora duro
Afflixere solo: lacerasque in limine sacro
Attonitæ fudere comas: votisque vocari
Assuetas crebris feriunt ululatibus aures.
Nec cunctæ summi templo jacuere Tonantis:
Divisere deos: & nullis defuit aris
Invidiam factura parens. quarum una madentes
Scissa genas, planctu liventes atra lacertos,
Nunc, ait, ò miseræ contundite pectora matres,

Nunc

Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,
Et summis servate malis: nunc flere potestas
Dum pendet fortuna ducum: cùm vicerit alter,
Gaudendum est. his se stimulis dolor ipse lacessit.
Nec nòn bella, viri, diversaque castra petentes
Effundunt justas in numina sæva querelas.
O miseræ sortis, quod non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus, Trebiæque juventus.
Non pacem petimus Superi: date gentibus iras:
Nunc urbes excite feras: conjuret in arma
Mundus: Achæmeniis decurrant Medica Susis
Agmina; Massagetas Scythicus non alliget Ister:
Fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis, & indomitum Rheni caput: omnibus hostes
Reddite nos populis: civile avertite bellum:
Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis
Alter · ad Eoas hic vertat signa pharetras.
Nulla vacet tibi Roma manus. vel perdere nomen
Si placet Hesperium Superi, collapsus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
Sæve parens utrasque simul partesque ducesque,
Dum nondum meruere, feri. tantone novorum
Proventu scelerum quærunt, uter imperet Urbi?
Vix tanti fuerat civilia bella moveri,
Ut neuter. Tales pietas peritura querelas
Egerit: at miseros angit sua cura parentes;
Oderuntque gravis vivacia fata senectæ,
Servatosque iterùm bellis civilibus annos.
Atque aliquis magno quærens exempla timori,
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
Cùm post Teutonicos victor, Libycosq; triumphos
Exul limosa Marius caput abdidit ulva.
Stagna avidi texere soli, laxæque paludes
Depositum, Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedere senem, longusque in carcere pædor,
Consul, & eversa felix moriturus in urbe
Pœnas ante dabat scelerum, mors ipsa refugit
Sæpe virum, frustraque hosti est concessa potestas
Sanguinis invisi. primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrumque manu torpente remisit;
Viderat immensam tenebroso in carcere lucem,
Terribilesque Deos scelerum: Mariumq; futurum:
Audieratque pavens: Non hæc contingere fas est

Colla tibi: debet multas hic legibus ævi,
Ante suam mortes: vanum depone furorem.
Si libet ulcisci deletæ funera gentis,
Hunc Cimbri servate senem. non ille favore
Numinis, ingenti Superum protectus ab ira,
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
Hostilem in terram, vacuisque mapalibus actus,
Nuda triumphati jacuit per regna Jugurthæ,
Et Pœnos pressit cineres, solatia fati
Carthago, Mariusque tulit: pariterque jacentes
Ignovere deis. Libycas ibi colligit iras,
Ut primùm fortuna redit: servilia solvit
Agmina: conflato sævas ergastula ferro
Exeruere manus: nulli gestanda dabantur
Signa ducis, nisi qui scelerum jam fecerat usum,
Attuleratque in castra nefas. proh fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia victor
Corripuit? quantoque gradu mors sæva cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit: latèque vagatur
Ensis: & à nullo revocatum est pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multaque rubentia cæde
Lubrica saxa madent. nulli sua profuit ætas.
Non senis extremum piguit vergentibus annis
Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parvi cædem potuere mereri?
Sed satis est jam posse mori. trahit ipse furoris
Impetus: &, visum est lenti, quæsisse nocentem.
In numerum pars magna perit: rapuitq; cruentus
Victor ab ignota vultus cervice recisos,
Dum vacua pudet ire manu. spes una salutis
Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ.
Mille licèt gladii mortis nova signa sequantur,
Degener ò populus, vix secula longa decorum
Sic meruisse viris, nedum breve dedecus ævi,
Et vitam, dum Sylla redit. cui funera vulgi
Flere vacet? vix te sparsum per viscera Bæbi
Innumeras inter carpentis membra coronæ
Discessisse manus: aut te præsage malorum
Antoni, cujus laceris pendentia canis
Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
Imposuit, truncos laceravit Fimbria Crassos.
Sæva

Sæva Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoque neglectum violatæ Scævola dextræ
Ante ipsum penetrale Deæ, semperque calentes
Mactavere focos: parvum sed fessa senectus
Sanguinis effudit jugulo, flammisque pepercit.
Septimus hæc sequitur, repetitis fascibus, annus:
Ille fuit vitæ Mario modus, omnia passo,
Quæ pejor fortuna potest, atque omnibus uso,
Quæ melior: mensoq; homini quid fata pararent.
Jam quot apud Sacri cecidere cadavera portum?
Aut Collina tulit stratas quot porta catervas,
Tunc cùm pene caput mundi, rerumque potestas
Mutavit traslata locum, Romanaque Samnis
Ultra Caudinas speravit vulnera Furcas?
Sylla quoque immensis accessit cladibus ultor.
Ille quod exiguum restabat sanguinis Urbi
Hausit, dumq;nimis jam putrida membra recidit,
Excessit medicina modum, nimiumque secuta est,
Qua morbi duxere, manus, periere nocentes;
Sed cùm jam soli possent superesse nocentes.
Tunc data libertas odiis, resolutaque legum
Frænis ira ruit. non uni cuncta dabantur,
Sed fecit sibi quisque nefas. semel omnia victor
Jusserat. infandum domini per viscera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine: certatum est, cui cervix cæsa parentis.
Cederet: in fratrum ceciderunt præmia fratres.
Busta repleta fuga, permistaque viva sepultis
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum,
Hic laqueo fauces, elisaque guttura fregit:
Hic se præcipiti jaculatus pondere dura
Dissiluit percussus humo: mortesque cruento
Victori rapuere suas: hic robora busti
Extruit ipse sui, nec dum omni sanguine fuso
Desilit in flammas, &, dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam gestata per urbem,
Et medio congesta foro: cognoscitur illic
Quicquid ubiq;latet scelerũ. non Thracia tantùm
Vidit Bistonii stabulis pendere tyranni;
Postibus Antæi Libye; nec Græcia mœrens
Tot laceros artus Pisæa flevit in aula.
Cùm jam tabe fluunt, confusaque tempore multo
Amisere notas, miserorum dextra parentum

Colligit, & pavido ſubducit cognita furto.
Meque ipſum memini cæſi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vetitiſque imponere flammis,
Omnia Syllanæ luſtraſſe cadavera pacis:
Perque omnes truncos, cùm qua cervice reciſum
Conveniat, quæſiſſe caput. Quid ſanguine, manes
Placatos Catuli referam? cui victima triſtes
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris,
Pendit, inexpleto non fanda piacula buſto:
Cùm laceros artus, æquataque vulnera membris
Vidimus, & toto quamvis in corpore cæſo
Nil animæ letale datum, moremque nefandæ
Dirum ſævitiæ, pereuntis parcere morti.
Avulſæ cecidere manus, exectaque lingua
Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu.
Hic aures, alius ſpiramina naris aduncæ
Amputat: ille cavis evolvit ſedibus orbes,
Ultimaque effodit ſpectatis lumina membris.
Vix erit ulla fides, tam ſævi criminis unum
Tot pœnas cepiſſe caput. ſic mole ruinæ
Fracta ſub ingenti miſcentur pondere membra:
Nec magis informes veniunt ad littora trunci,
Qui medio periere freto. quid perdere fructum
Juvit, &, ut vilem Marii confundere vultum?
Ut ſcelus hoc Syllæ, cædeſque oſtenſa placeret,
Agnoſcendus erat. Vidit Fortuna colonos
Præneſtina ſuos cunctos ſimul enſe reciſos,
Unius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Heſperiæ, Latii jam ſola juventus,
Concidit, & miſeræ maculavit ovilia Romæ.
Tot ſimul infeſto juvenes occumbere leto,
Sæpe fames, pelagique furor, ſubitæque ruinæ,
Aut cœli, teræque lues, aut bellica clades,
Numquam pœna fuit, denſi vix agmina vulgi
Inter & exangues immiſſa morte catervas
Victores movere manus. vix cæde peracta
Procumbunt, dubiaque labant cervice: ſed illos
Magna premit ſtrages: peraguntq; cadavera partē
Cædis: viva graves elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto
Spectator ſceleris: miſeri tot millia vulgi
Non piguit juſſiſſe mori. congeſta recepit
Omnia Tyrrhenus Syllana cadavera gurges.

In fluvium primi cecidere, in corpora summi.
Præcipites hæsere rates, & strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor;
Ad molem stetit unda sequens: nam sanguinis alti
Vis sibi fecit iter, campumque effusa per omnem,
Præcipitique ruens Tyberina ad flumina rivo
Hærentes adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
Nec retinent ripæ; redeuntque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine cæruleum torrenti dividit æquor.
Hisne, Salus rerum, Felix his Sylla vocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere Campo?
Hæc rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hìc stabit civilibus exitus armis.
Quanquam agitant graviora metus, multoq; coitur
Humani generis majore in prœlia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Syllæ
Præstitit, invisas penitus quam tollere partes.
Hos aliò fortuna vocas: olimque potentes
Concurrunt. neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sylla fuit. Sic mœsta senectus
Prætertique memor flebat, metuensque futuri.
At non magnanimi percussit pectora Bruti
Terror, & in tanta pavidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Helice cum verteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Invenit insomni volventem publica cura
Fata virum, casusque Urbis, cunctisque timentem,
Securumque sui; farique his vocibus orsus.
Omnibus expulsæ terris, olimque fugatæ
Virtutis jam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma.
Namque alii Magnū, vel Cæsaris arma sequantur:
Dux Bruto Cato solus erit. pacemne tueris,
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?
An placuit, ducibus scelerum, populique furentis
Cladibus immistum civile absolvere bellum?
Quemque suæ rapiunt scelerata in prœlia causæ:
Hos polluta domus, legesque in pace timendæ;
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinæ

Permiſcenda fides. nullum furor egit in arma,
Caſtra petunt magna victi mercede: tibi uni
Per ſe bella placent! quid tot duraſſe per annos
Profuit immanem corrupti moribus ævi?
Hoc ſolùm longè pretium virtutis habebis?
Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tantùm ò Superi liceat feralibus armis
Has etiam moviſſe manus: nec pila lacertis
Miſſa tuis cœca telorum in nube ferantur:
Nec tanta incaſſum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolet ab iſto
Enſe mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum? melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus ages: ſicut cœleſtia ſemper
Inconcuſſa ſua volvuntur ſidera lapſu.
Fulminibus propior terræ ſuccenditur aer,
Imaque telluris ventos, tractuſque coruſcos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deum. minimas rerum diſcordia turbat:
Pacem ſumma tenent. quàm læte Cæſaris aures
Accipient tantùm veniſſe in prœlia civem!
Nam prælata ſuis nunquam diverſa dolebit
Caſtra ducis Magni. nimium placet ipſe, Catoni
Si bellum civile placet, pars magna Senatus,
Et duce privato geſturus prœlia Conſul
Sollicitant, proceresq; alii: quibus adde Catonem
Sub juga Pompeii; toto jam liber in orbe
Solus Cæſar erit. quod ſi pro legibus arma
Ferre juvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neq; Pompeii Brutum, neq; Cæſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habe. Sic fatur. at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore voces.
Summum Brute nefas civilia bella fatemur:
Sed quo fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit Superis, & me feciſſe nocentem.
Sidera quis, mundumque velit ſpectare cadentem
Expers ipſe metus? quis, cum ruat arduus æther,
Terra labet, miſto coeuntis pondere mundi,
Comploſas tenuiſſe manus? genteſne furorem
Heſperium ignotæ, Romanaque ſigna ſequentur,
Deductique fretis alio ſub ſidere reges?
Otia ſolus agam? procul hunc arcete furorem
O Superi, motura Dacas ut clade Getaſque
Secu-

Securo me Roma cadat. ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum jubet ipse dolor: juvat ignibus atris
Inseruisse manus, constructoque aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar Roma, tuumque
Nomen libertas, & inanem prosequar umbram.
Sic eat: immites Romana piacula divi
Plena ferant: nullo fraudemus sanguine bellum.
O utinam, cœlique Deis, Erebique liberet
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pęnas!
Devotum hostiles Decium pressere catervæ:
Me geminæ figant acies, nec barbara telis
Rheni turba petat: cunctis ego pervius hastis
Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat sanguis populos: hac cæde luatur,
Quicquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad juga cur faciles populi, cur sæva volentes
Regna pati pereunt? me solùm invadite ferro,
Me frustra leges, & inania jura tuentem:
Hic dabit, hic pacem jugulus, finemque laborum
Gentibus Hesperiis: post me regnare volenti
Non opus est bello. quin publica signa, ducemque
Pompejum sequimur? nec, si fortuna favebit,
Hunc quoque totius sibi jus promittere mundi
Non bene compertum est: ideò me milite vincat,
Ne sibi se vicisse putet. Sic fatur: & acres
Irarum movit stimulos: juvenisque calorem
Excitat in nimios belli civilis amores.
  Intereà, Phœbo gelidas pellente tenebras,
Pulsatæ sonuere fores: quas sancta relicto
Hortensi mœrens irrupit Martia busto
Quondam virgo toris melioris juncta mariti:
Mox ubi connubii pretium, mercesque soluta est
Tertia jam soboles, alios fęcunda penates
Impletura datur; geminas e sanguine matris
Permistura domos. sed postquam condidit urna
Supremos cineres, miserando concita vultu,
Effusas laniata comas, concussaque pectus
Verberibus crebris, cineresque ingesta sepulcri,
Non aliter placitura viro, sic mœsta profatur:
Dum sanguis inerat, dum vis materna, peregi
Jussa Cato, & geminos excepi fęta maritos.
Visce-

Visceribus lassis, partuque exhausta, revertor
Jam nulli tradenda viro. da fœdera prisci
Illibata tori. da tantùm nomen inane
Connubii: liceat tumulo scripsisse, Catoni
Marcia: nèc dubium longo quæratur in ævo,
Mutarim primas expulsa, an tradita, tedas.
Non me lætorum sociam, rebusque secundis
Accipis: in curas venio, partemque laborum.
Da mihi castra sequi: cur tuta in pace relinquar,
Et sit civili propior Cornèlia bello?
Hæ flexère virum voces, & tempora quanquam
Sunt aliena toris, jam fato in bella vocante:
Fœdera sola tamen, vanaque carentia pompa
Jura placent, sacrisque deos admittere testes.
Festa coronato non pendent limine serta;
Infulaque in geminos discurrit candida postes,
Legitimæque faces, gradibusque acclivis eburnis
Stat torus, & picto vestes discriminat auro:
Turritaque premens frontem matrona corona,
Traslata vetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leviter tectura pudorem
Lutea demissos velarunt flammea vultus:
Balteus haud fluxos gemmis astrinxit amictus,
Colla monile decens: humerisque hærentia primis
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
Sic, ut erat, mœsti servans lugubria cultus.
Quoque modo natos, hoc est amplexa maritum.
Obsita funerea celatur purpura lana.
Non soliti lusere sales: nec more Sabino
Excepit tristis convicia festa maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.
Junguntur taciti, contentique auspice Bruto.
Ille nec horrificam sancto dimovit ab ore
Cæsariem, duroque admisit gaudia vultu:
(Ut primùm tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidam in fronte descendere canos
Passus erat, mœstamque genis increscere barbam.
Uni quippe vacat, studiisque, odiisque carenti,
Humanum lugere genus) nec fœdera prisci
Sunt tentata tori: justo quoque robur amori
Restitit. hi mores, hæc duri immota Catonis
Secta fuit, servare modum, finemque tenere,
Naturamque sequi, patriæque impendere vitam;
Nec

Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
Huic epulæ, vicisse famem: magnique penates,
Submovisse hyemem tecto: pretiosaque vestis,
Hirtam membra super Romani more Quiritis
Induxisse togam: Venerisque huic maximus usus;
Progenies; Urbi pater est, Urbique maritus:
Justitiæ cultor, rigidi servator honesti:
In commune bonus: nullosque Catonis in actus
Subrepsit, partemque tulit sibi nata voluptas.
Intereà trepido discedens agmine Magnus,
Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.
Hæc placuit belli sedes, hinc summa moventis
Hostis in occursum sparsas extendere partes,
Umbrosis mediam qua collibus Appenninus
Erigit Italiam, nullo qua vertice tellus
Altius intumuit, propiusque accessit Olympo.
Mons inter geminas medius se porrigit undas
Inferni, Superique maris: collesque coercent,
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Pisæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
Fluminaque in gemini spargit divortia ponti.
In lævum cecidere latus. veloxque Metaurus,
Crustumiumque rapax, & junctus Isapis Isauro,
Sennaq; & Adriacas qui verberat Aufidus undas:
Quoque magis nullum tellus se solvit in amnem,
Eridanus, fractasque evolvit in æquore silvas,
Hesperiamq; exhaurit aquis. Hûc fabula primum
Populea fluvium ripas umbrasse corona:
Cùmque diem pronum transverso limite ducens,
Succendit Phaeton flagrantibus æthera loris,
Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus undas.
Non minor hic Nilo, si non per plana jacentis
Ægypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic Istro, nisi quod, dum permeat orbē
Ister, casuros in quælibet æquora fontes
Accipit; & Scythicas exit non solus in undas.
Dexteriora petens montis declivia Tybrim
Unda facit, Rutubamque cavum, delabitur inde
Vulturnusque celer, nocturnæque editor auræ
Sarnus, & umbrosæ Liris per regna Maricæ
Vestinis impulsus aquis, radensque Salerni
Cul-

Culta Siler, nullasque vado qui Macra moratus
Alnos, vicinæ procurrit in æquora Lunæ.
Longior educto quà surgit in aera dorso,
Gallica rura videt, devexasque excipit Alpes.
Tunc Umbris,Marsisque ferax,domitusq;Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos, non deserit ante
Hesperiam, quam cum Scyllæis clauditur antris,
Extenditque suas in templa Lacinia rupes,
Longior Italia, donec confinia pontus
Solveret incumbens, terrasque repelleret æquor.
At postquam gemino tellus elisa profundo est,
Extremi colles Siculo cessere Peloro.
Cæsar in arma furens,nullas,nisi sanguine fuso,
Gaudet habere vias,quod non terat hoste vacãtes
Hesperiæ fines, vacuosque irrumpat in agros,
Atque ipsum non perdat iter, consertaque bellis
Bella gerat, non tam portus intrare patentes
Quàm fregisse juvat: nec tam patiente colono
Arva premi, quàm si ferro populetur, & igni.
Concessa pudet ire via, civemque videri.
Tunc urbes Latii dubiæ, varioque favore
Ancipites, quanquam primo terrore ruentis
Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
Mœnia, & abrupto circundant undique vallo:
Saxorumque orbes, & quæ super eminus hostem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci
Cùm terrore fides: ut cum mare possidet Auster
Flatibus horrisonis,hunc æquora tota sequuntur:
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Æolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo, ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferoque polus cum cesserit Euro,
Vindicat unda Notum. Facilis sed vertere mentes
Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetrusca fuga trepidi nudata Libonis,
Jusque sui pulso jam perdidit Umbria Thermo.
Nec gerit auspiciis civilia bella paternis
Cæsaris audito conversus nomine Sylla.
Varus, ut admotæ pulsarunt Auximon alæ,
Per diversa ruens neglecto mœnia tergo,
Quà silvæ, quà saxa, fugit. depellitur arce
Len-

Lentulus Esculea. victor cedentibus instat,
Devertitque acies: solusque ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoque nudatam commissæ deseris arcem
Scipio Luceriæ: quanquam fortissima pubes
His sedeat castris, jampridem Cæsaris armis
Parthorum subducta metu: qua Gallica damna
Supplevit Magnus dumque ipse ad bella vocaret,
Donavit socero Romani sanguinis usum.
At te Corsini validis circundata muris
Tecta tenent pugnax Domiti: tua classica servat
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.
Ut procul immensam campo consurgere nubem,
Ardentesque acies percussis sole corusco
Conspexit telis, Socii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undæque immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atq; omnes trahe gurges aquas, ut spumeus alnos
Discussa compage feras. hoc limite bellum
Hæreat, hac hostis lentus terat otia ripa.
Præcipitem cohibete ducem: victoria nobis
Hìc primum stans Cæsar erit. nec plura locutus,
Devolvit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior e campis, ut conspicit amne soluto
Rumpi Cæsar iter, calida prolatus ab ira,
Non satis est muris latebras quæsisse pavori?
Obstruitis campos, fluviis arcere paratis,
Ignavi? non si tumido me gurgite Ganges
Summoveat, stabit jam flumine Cæsar in ullo,
Post Rubiconis aquas. equitum properate catervę.
Ite simul pedites; ruiturum ascendite pontem.
Hæc ubi dicta, levis totas acccepit habenas
In campum sonipes: crebroque simillima nimbo
Trans ripam validi torserunt tela lacerti.
Ingreditur pulsa fluvium statione vacantem
Cæsar, & ad tutas hostis compellitur arces.
Et jam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & mediis subrepsit vinea muris.
Ecce, nefas belli, reseratis agmina portis
Captivum traxere ducem, civisque superbi
Constitit ante pedes. vultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum cervice poposcit.
Scit Cæsar pœnamque peti, veniamque timeri.

Vive, licèt nolis, & nostro munere, dixit;
Cerne diem. victis jam spes bona partibus esto;
Exemplumque mei: vel, si libet, arma retenta;
Et nihil hac venia, si viceris ipse, paciscor.
Fatur: & astrictis laxari vincula palmis
Imperat. heu quanto melius vel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Pœnarum extremum civi, quod castra secutus
Sit patriæ, Magnumq; ducem, totumque Senatum,
Ignosci. premit ille graves interritus iras:
Et secum: Romamne petes, pacisque recessus
Degener? in medios belli non ire furores
Jamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
Lucis rumpe moras, & Cæsaris effuge munus.
Nescius intereà capti ducis arma parabat
Magnus, ut admixto firmaret robore partes.
Jamque secuturo jussurus classica Phœbo,
Tentandasque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O scelerum ultores, melioraque signa secuti:
O verè Romana manus: quibus arma Senatus
Non privata dedit, votis deposcite pugnam.
Ardent Hesperii sævis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
Jam tetigit sanguis pollutos Cæsaris enses.
Dii melius. belli tulimus quod damna priores:
Cœperit inde nefas. jam jam me præside Roma
Suppliciũ, pœnamque petat. neq;enim ista vocari
Prœlia justa decet, patriæ sed vindicis iram.
Nec magis hoc bellũ est, quàm cũ Catilina paravit
Arsuras in tecta faces, sociusque furoris
Lentulus, exertique manus vesana Cethegi.
O rabies miseranda ducis! cùm fata Camillis
Te Cæsar, magnisque velint miscere Metellis,
Ad Cinnas, Mariosque venis. sternere profectò,
Ut Catulo jacuit Lepidus, nostrasque secures
Passus, Sicanio tegitur qui Carbo sepulcro,
Quique feros movit Sertorius exul Iberos.
Quanquam, si qua fides, his te quoq; jungere Cæsar
Invideo, nostrasque manus quod Roma furenti
Opposuit. Parthorum utinam post prælia sospes,
Et Scythicis Crassus victor remeasset ab oris;
Ut simili causa caderes, qua Spartacus hostis.

Tē

Te quoque si Superi titulis accedere nostris
Jusserunt, valet in torquendo dextera pilo:
Fervidus hæc iterùm circa præcordia sanguis
Incaluit: disces non esse ad bella fugaces,
Qui pacem potuere pati. licèt ille solutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat ætas.
Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
Quo potuit civem populus perducere liber,
Ascendi, supraque nihil nisi regna reliqui.
Non privata cupit, Romana quisquis in urbe
Pompejum transire parat: hinc Consul uterque,
Hinc acies statura ducum. Cæsarne Senatus
Victor erit? non tam cæco trahis omnia cursu,
Teque nihil Fortuna pudet. Multisne rebellis
Gallia jam lustris, ætasque impensa labori
Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumque vocans incerti stagna profundi,
Territa quæsitis ostendit terga Britannis?
An vanæ tumuere minæ, quod fama furoris
Expulit armatam patriis è sedibus urbem?
Heu demens, non te fugiunt, me cuncta sequuntur:
Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quàm Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaque domum terrarum in sede poposcit.
Idem per Scythici profugum divortia Ponti
Indomitum regem, Romanaque fata morantem,
Ad mortem, Silla felicior, ire coegi.
Pars mundi mihi nulla vacat: sed tota tenetur
Terra meis, quocunque jacet sub sole, trophæis.
Hinc me victorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet: calida medius mihi cognitus axis
Ægypto, atque umbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea jura timet, Tethynque fugacem
Qui ferit, Hesperius post omnia flumina Bætis.
Me domitus cognovit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, & dedita sacris
Incerti Judæa Dei; mollisque Sophene.
Armenios, Cilicasque feros, Taurosque subegi.
Quod socero bellum, præter civile, reliqui?
  Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissæ classica pugnæ.

Sensit & ipse metum Magnus; placuitque referri
Signa. nec in tantæ discrimina mittere pugnæ
Jam victum fama non visi Cæsaris agmen.
Pulsus ut armentis primo certamina taurus
Silvarum secreta petit, vacuosque per agros
Exul in adversis explorat cornua truncis;
Nec redit in pastus, nisi cum cervice recepta
Excussi placuere tori: mox reddita victor
Quos libet in saltus comitantibus agmina tauris
Invito pastore trahit: sic viribus impar
Tradidit Hesperiam, profugusq; per Appula rura
Brundusii tutas concedit Magnus in arces.
Urbs est Dictæis olim possessa colonis,
Quos Creta profugos vexere per æquore puppes
Cecropiæ, victum mentitis Thesea velis.
Hanc latus angustum jam se cogentis in arctum
Hesperiæ, tenuem producit in æquora linguam,
Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas.
Nec tamen hoc arctis immissum faucibus æquor
Portus erat, si non violentos insula Coros
Exciperet saxis, lassasque refunderet undas.
Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
Opposuit natura mari, flatusque removit,
Ut tremulo starent contentæ fune carinæ.
Hinc latè patet omne fretum, seu vela ferantur
In portus Corcyra tuos, seu læva petatur
Illyris Jonias vergens Epidamnus in undas.
Huc fuga nautarum, cùm totas Adria vires
Movit, & in nubes abiere Ceraunia, cùmque
Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason.
Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
Nec licet ad duros Martem convertere Iberos,
Cùm mediæ jaceant immensis tractibus Alpes;
Tunc sobole è tanta natum, cui firmior ætas,
Affatur: Mundi jubeo tentare recessus.
Euphratem, Nilumque move, quo nominis usque
Nostri fama venit, quas est vulgata per urbes
Post me Roma ducem: sparsos per rura colonos
Redde mari Cilicas; Pharios hinc concute reges,
Tigranemq;meum,nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo, nec tu populos utraque vagantes
Armenia, Pontique feras per littora gentes,
Rhiphæasque manus, & quas tenet æquore denso
Pi-

Pigra palus Scythici patiens Mœotica plaustri,
Et quid plura moror? totos mea nate per ortus
Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
Perdomitas: omnes redeant in castra triumphi.
At vos, qui Latios signatis nomine fastos,
Primus in Epirum Boreas agat: inde per arva
Grajorum, Macedumque novas acquirite vires:
Dum paci dat tempus hyems. Sic fatur: & omnes
Jussa gerunt, solvuntque cavas à littore puppes.
At numquam patiens pacis, longæque quietis
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Assequitur, generique premit vestigia Cæsar.
Sufficerent aliis primo tot mœnia cursu
Rapta, tot oppressæ dejectis hostibus arces:
Ipsa caput mundi, bellorum maxima merces
Roma capi facilis: Sed Cæsar in omnia præceps,
Nil actum credens, dum quid superesset agendum,
Instat atrox: & adhuc, quamvis possederit omnem
Italiam, extremo sedeat quod littore Magnus,
Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto
Vult hostes errare freto, sed molibus undas
Obstruit, & latum dejectis rupibus æquor.
Cedit in immensum cassus labor: omnia pontus
Haurit saxa vorax, montesque immiscet arenis.
Ut maris Ægæi medias si celsus in undas
Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
Emineant, vel si convulso vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Averni.
Ergo ubi nulla vado tenuit sua pondera moles,
Tunc placuit cæsis innectere vincula silvis,
Roboraque immensis latè religare catenis.
Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
Construxisse vias, multum cùm pontibus ausus,
Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo,
Incessitque fretum rapidi super Hellesponti,
Non Eurum Zephyrumq; timens: cùm vela, ratesq;
In medium deferret Athon: sic ora profundi
Arctantur casu nemorum. tunc aggere multo
Surgit opus, longæq; tremunt super æquora turres.
Pompejus tellure nova compressa profundi
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Ut reseret pelagus, spargatq; per æquora bellum.
Sæpe Noto plenæ, tensisque rudentibus actæ
Ipsa

Ipſa maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſere ſalo, ſpatiumque dedere carinis:
Tortaque per tenebras validis balliſta lacertis,
Multifidas jaculata faces. Ut tempora tandem
Furtivæ placuere fugæ: ne litora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina dividat horas,
Neu tuba pręmonitos perducat ad æquora nautas
Præcepit ſociis. jam cœperat ultima Virgo
Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,
Cùm taciti ſolvere rates, non anchora voces
Movit, dum ſpiſſis avellitur uncus arenis:
Dum juga curvantur mali, dumque ardua pinus
Erigitur, pavidi claſſis ſiluere magiſtri:
Strictaque pandentes deducunt carbaſa nautæ,
Nec quatiunt validos, ne ſibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat ſibi perdere ſaltem
Italiam. vix fata ſinunt. nam murmure vaſto
Impulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permiſtis æquora ſulcis.
Ergo hoſtes portis, quas omnes ſolverat urbis
Cum fato converſa fides, muriſque recepti,
Præcipiti curſu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelaguſque dolent contingere claſſes.
Heu pudor, exigua eſt fugiens victoria Magnus.
Anguſtus puppes mittebat in æquora limes
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hìc hæſere rates geminæ, claſſique paratas
Excepere manus: tractoque in littora bello,
Hìc primùm rubuit civili ſanguine Nereus.
Cętera claſſis abit ſummis ſpoliata carinis:
Ut Pegaſæa ratis peteret cum Phaſidos undas.
Cyaneas tellus emiſit in æquora cautes,
Rapta puppe minor ſubducta eſt montibus Argo,
Vanaque percuſſit pontum Symplegas inanem,
Et ſtatura redit, jam Phœbum urgere monebat
Non idem Eoi color ætheris, albaque nondum
Lux rubet, & flammas propioribus eripit aſtris,
Et jam Plejas hebet, feſſi jam plauſtra Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cœli,
Majoreſque latent ſtellæ, calidumque refugit
Lucifer ipſe diem. pelagus jam, Magne, tenebas,
Non ea fata ferens, quæ, cùm ſuper æquora toto
Præ-

Prædonem sequerere mari lassata triumphis
Descivit fortuna tuis, cùm conjuge pulsus,
Et natis, totosque trahens in bella penates,
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ.
Non quia te Superi patrio privare sepulcro
Maluerint: Phariæ busto damnantur arenæ:
Parcitur Hesperiæ, procul hoc ut in orbe remoto
Abscondat Fortuna nefas, Romanaque tellus
Immaculata sui servetur sanguine Magni.

LIBER III.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Tertius exponit fugientis somnia Magni,
Atq; ut Trinacrias est Curio missus in urbes.
Brundusio reditum describit Cæsaris inde;
Prædanti fiscum cui vult obstare Metellus.
Hinc populos, Magnum qui sunt in bella secuti,
Utque iter accelerans Hispanas Cæsar in oras,
Massiliam fidam vexat terraque, marique.
Moxque abiens Bruto victori bella relinquit.

Propulit ut classem velis cedentibus Auster
Incumbens, mediumque rates tenuere profundum,
Omnia in Jonios spectabat navita fluctus:
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquā
Ad visus reditura suos, tectumque cacumen
Nubibus, & dubios cernit vanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum per hiantes Julia terras
Tollere, & accenso furialis stare sepulcro.
Sedibus Elysiis, campoque expulsa piorum
Ad Stygias (inquit) tenebras, manesque nocentes,
Post bellum civile trahor. vidi ipsa tenentes
Eumenidas, quaterēt quas vestris lampades armis.
Preparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor: in multas laxantur Tartara pœnas.

Vix

Vix operi cunctæ dextra properante Sorores
Sufficiunt: lassant rumpentes stamina Parcas.
Conjuge me lætos duxisti Magne triumphos:
Fortuna est mutata toris: semperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos
Innupsit tepido pellex Cornelia busto.
Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,
Dum non securos liceat mihi rumpere somnos,
Et nullum vestro vacuum sit tempus amori,
Sed teneat Cæsarque dies, & Julia noctes.
Me non Lethææ, conjux, oblivia ripæ
Immemorem fecere tui, regesque silentum
Permisere sequi. veniam, te bella gerente,
In medias acies. nunquam tibi, Magne, per umbras,
Perque meos manes generum non esse licebit,
Abscindis frustra ferro tua pignora. bellum
Te faciet civile meum. Sic fata refugit
Umbra per amplexus trepidi dilapsa mariti.
Ille, Dei quamvis cladem, manesque minentur,
Major in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et, quid (ait) vani terremur imagine visus?
Aut nihil est sensus animis à morte relictum,
Aut mors ipsa nihil. Titan jam pronus in undas
Ibat, & igniferi tantùm demerserat orbis,
Quantum deesse solet Lunæ, seu plena futura est,
Seu jam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
Puppibus accessus faciles: legere rudentes,
Et posito remis petierunt littora malo.
Cæsar, ut emissas venti rapuere carinas,
Absconditque fretum classes, & littore solus
Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
Lætificat Magni: queritur quod tuta per æquor
Terga ferant hostes. neque enim jam sufficit ulla
Præcipiti fortuna viro. nec vincere tanti,
Ut bellum differret, erat. tunc pectore curas
Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quoque modo vanos populi conciret amores,
Gnarus & irarum causas, & summa favoris
Annona momenta trahi. namque asserit urbes

Sola fames, emiturque metus cum segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes jejuna timere.
Curio Sicanias transcendere jussus in urbes,
Quà mare tellurem subitis aut obruit undis,
Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras.
Vis illic ingens pelagi, semperque laborant
Æquora, ne rupti repetant confinia montes:
Bellaque Sardoas etiam sparguntur in oras.
Utraque frugiferis est insula nobilis arvis.
Nec plus Hesperiam longinquis messibus ullæ
Nec Romana magis complerunt horrea terræ
Ubere vix glebæ superat, cessantibus Austris,
Cùm medium nubes Borea cogente sub axem
Effusis magnum Lybie tulit imbribus annum.
 Hæc ubi sunt provisa duci, tunc agmina victor
Non armata trahens, sed pacis habentia vultum,
Tecta petit patriæ. proh, si remeasset in urbem,
Gallorum tantum populis, Arctoque subacta,
Quam seriem rerum longa præmittere pompa,
Quas potuit belli facies! ut vincula Rheno,
Oceanoque daret! celsos ut Gallia currus
Nobilis, & flavis sequeretur mista Britannis!
Perdidit ò qualem vincendo plura triumphum!
Non illum lætis vadentem cœtibus urbes,
Sed tacitæ videre metu. non constitit usquam
Obvia turba duci: gaudet tamen esse timori
Tam magno populis, & se non mallet amari.
 Jamq; & præcipites superaverat Anxuris arces,
Et quà Pontinas via dividit uda paludes,
Quà sublime nemus, Scythicæ qua regna Dianæ!
Quàque iter est Latiis ad summam fascibus Albā:
Excelsa de rupe procul jam conspicit Urbem,
Arctoi toto non visam tempore belli:
Miratusque suæ, sic fatur, mœnia Romæ:
Tene, Deum sedes, non ullo Marte coacti
Deseruere viri! pro qua pugnabitur urbe?
Dii melius, quòd non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit; nec junctò Sarmata velox
Pannonio, Dacisque Getes admistus: habenti
Tam pavidum tibi Roma ducē Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur, & Urbem
Attonitam terrore subit. namque ignibus atris
Creditur, ut captæ, rapturus mœnia Romæ,

Sparsurusque Deos. fuit hæc mensura timoris:
Velle putant, quodcunque potest. nō omnia festa,
Non fictas læto voces simulare tumultu:
Vix odisse vacat. Phœbea palatia complet
Turba Patrum, nullo cogendi jure Senatus,
E latebris educta suis: non Consule sacræ
Fulserunt sedes: non proxima lege potestas
Prætor adest vacuæque loco cessere curules.
Omnia Cæsar erat. privatæ Curia vocis
Testis adest. sedere Patres censere parati,
Si regnum, si templa sibi, jugulumque Senatus,
Exiliumque petat melius, quod plura jubere
Erubuit, quam Roma pati. tamen exit in iram
Viribus an possent obsistere jura per unum
Libertas experta virum. pugnaxque Metellus
Ut Videt ingenti Saturnia templa revelli
Mole, rapit gressus, & Cæsar agmina rumpens,
Ante fores nondum reseratæ constitit ædis
(Usque adeo solus ferrum, mortemque timere
Auri nescit amor. pereunt discrimine nullo
Amissæ leges: sed pars vilissima rerum
Certamen movistis opes) prohibensque rapina
Victorem clara testatur voce Tribunos:
Non nisi per nostrum vobis percussa patebunt
Templa latus, nullasque feres, nisi sanguine sacro
Sparsas, raptor, opes. certè violata potestas
Invenit ista Deos. Crassumque in bella secutæ
Sæva Tribunitiæ noverunt prœlia diræ.
Detege jam ferrū. neq; enim tibi turba verēda est
Spectatrix scelerum: deserta stamus in Urbe.
Non feret è nostro sceleratus præmia miles:
Sunt quos prosternas populi, quæ mœnia dones.
Pacis ad exhaustæ spolium non cogit egestas:
Bellum Cæsar habes, His magnam victor in iram
Vocibus accensus; Vanam spem mortis honestæ
Concipis: haud (inquit) jugulo se polluet isto
Nostra, Metelle, manus. dignum te Cæsaris ira
Nullus honor faciet. te vindice tuta relicta est
Libertas? non usque adeò permiscuit imis
Longus summa dies, ut non, si voce Metelli
Serventur leges, malint à Cæsare tolli.
Dixerat: & nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira subit; sævos circumspicit enses,
Obli-

Oblitus ſimulare togam. tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere cœpto,
Libertas, inquit, populi, quem regna coercent,
Libertate perit; cujus ſervaveris umbram,
Si, quicquid jubeare, velis: tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia eſt hæc ſola pudoris,
Degeneriſque metus, nil jam potuiſſe negari.
Ocyus avertat diri mala ſemina belli.
Damna movent populos, ſi quos ſua jura tuentur,
Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quæ ſervit, egeſtas
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeja ſonat, magnoque recluſas
Teſtatur ſtridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, quem victi præda Philippi:
Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidãte reliquit,
Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quicquid parcorum mores ſervaſtis avorum,
Quod dites Aſiæ populi miſere tributum,
Victorique dedit Minoja Creta Metello,
Quod Cato longinqua vexit ſuper æquora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque ultima regum
Quæ Pompejanis prælata eſt gaza triumphis,
Egeritur: triſti ſpoliantur templa rapina,
Pauperiorque fuit tunc primùm Cæſare Roma.
Intereà totum Magni fortuna per orbem
Secum caſuras in prœlia moverat urbes.
Proxima vicino vires dat Græcia bello.
Phocaicas Amphiſſa manus, ſcopuloſaq; Cyrrha,
Parnaſſuſque jugo miſit deſertus utroque:
Bœoti coiere duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephiſſus aqua, Cadmeaque Dirce,
Piſæque manus, populiſque per Equora mittens
Sicaniis Alpheus aquas. tunc Mænala liquit
Arcas, & Herculeam miles Trachinius Œten.
Theſproti, Dryopeſque ruunt, quercuſque ſilentes
Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ.
Exhauſit totas quamvis delectus Athenas,
Exiguæ Phœbea tenent navalia puppes,
Treſque petunt veram credi Salamina carinæ.
Jam dilecta Jovi centenis venit in arma
Creta vetus populis, Gnoſſaſq; agitare pharetras

Docta, nec Eois pejor Gortyna sagittis.
Tunc qui Dardaniam tenet Oricon: & vagus altis
Dispersus sylvis Athamas, & nomine prisco
Encheliæ versi testantes funera Cadmi.
Colchis, & Adriacas spumans Absyrtos in undas,
Et Penei qui rura colunt, quorumque labore
Thessalus Æmoniam vomer proscindit Jolcon.
Inde lacessitum primo mare, cum rudis Argo
Miscuit ignotas temerato littore gentes,
Primaque cùm ventis, pelagique furentibus undis
Composuit mortale genus, fatisque per illam
Accessit mors una ratem. tunc linquitur Æmus
Thracius, & populum Pholoe mentita biformem.
Deseritur Strymon tepido committere Nilo
Bistonias consuetus aves: & barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, sparsamq; profundo
Multifidi Paucen unum caput alluit Istri:
Mysiaque, & gelido tellus perfusa Caico
Idalis, & nimium glebis exilis Arisbe.
Quique colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo victore Celenæ:
Quà celer erectis descendens Marsya ripis
Errantem Mæandron adit, mistusque refertur,
Passaque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: qua culta secat non vilior Hermus.
Iliacæ quoque signa manus, perituraque castra
Ominibus petiere suis: nec fabula Trojæ
Continuit, Phrygiique ferens se Cæsar Juli.
Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes,
Et felix, sic fama. Ninos: ventosa Damascus,
Gazaque, & arbusto palmarum dives Idume.
Et Tyros instabilis, pretiosaque murice Sidon.
Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud ullis duxit Cynosura carinis.
Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Noverat: & saxis tantum, volucresque, feræque,
Sculptaque servabant magicas animalia linguas.
Deseritur Taurique nemus, Perseaque Tarsos.
Coryciumque patens exesis rupibus antrum,
Mallos, & externæ resonant navalibus Ægæ.
Itque Cilix justa jam non pirata carina.

Movit

Movit & Eoos bellorum fama recessus,
Quà colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria solvere Phœbo
Audet, & adversum fluctus impellit in Eurum:
Hic ubi Pellæus post Tethyos æquora ductor
Constitit, & magno vinci se fassus ab orbe est.
Quàque ferens rapidum diviso gurgite fontem
Vastis Indus aquis mistum non sentit Hydaspen;
Quique bibunt tenera dulces ab arundine succos.
Et qui tingentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis astringunt carbasa gemmis.
Quique suas struxere pyras, vivique calentes
Conscendere rogos. proh, quanta est gloria genti
Injecisse manum fatis, vitaque repletos,
Quod superest, donasse deis! venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
Armeniusque tenens volventem saxa Niphatem:
Æthera tangentes silvas liquere Coastræ.
Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire sinistras.
Tunc furor extremos movit Romanus Olostras,
Carmanosque duces, quorum devexus in Austrum
Æther, non totam mergi tamen aspicit Arcton.
Lucet & exigua, velox ibi. nocte Bootes,
Æthiopumque solum, quod nō premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Ultima curvati procederet ungula Tauri.
Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diversis fontibus edit
Persis, & incertum, tellus si misceat amnes,
Quod potius sit nomen aquis. sed sparsus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur undæ:
At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultosque tegit cursus, rursusque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis,
Inter Cæsareas acies, diversaque signa
Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
Contenti fecisse duos. tinxere sagittas
Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vastisque Hyrcania silvis.
Hinc Lacedæmonii moto gens aspera fræno
Heniochi, sævisque affinis Sarmata Moschis,
Colchorum quas rura secat ditissima Phasis:

Qua Cræso fatalis Halys, qua vertice lapsus
Rhiphæo Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque, & terminus idem
Europæ. mediæ dirimens confinia terræ,
Nunc hûc, nunc illum, qua flectitur, ampliat orbẽ.
Quaque fretum torrens Mæotidos egerit undas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanumque negat solas admittere Gades.
Hinc & Sithoniæ gentes, auroque ligatas
Substringens Arimaspe comas: hinc fortis Arius,
Longaque Sarmatici solvens jejunia belli
Massagetes quo fugit equo; volucresque Geloni.
Non, cum Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, & effusis numerato milite telis
Descendit Perses; fraternique ultor amoris
Æquora cum tantis percussit classibus, unum
Tot reges habuere ducem. coiere nec umquam
Tam variæ cultu gentes. tam dissona vulgi
Ora. tot immensæ comites mistura ruinæ
Excivit populos, & dignas funere Magni
Exequias Fortuna dedit. non corniger Ammon
Mittere Marmaricas cessavit in arma catervas:
Quidquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Usque Parætonias Eoa ad littora Syrtes.
Acciperet felix ne non semel omnia Cæsar,
Vincendum pariter Pharsalia præstitit orbem,
Ille ubi deseruit trepidantis mœnia Romæ,
Agmine nubiferam rapto superevolat Alpem;
Cumque alii famæ populi terrore paverent,
Phocais in dubiis ausa est servare juventus
Non Graja levitate fidem, signataque jura,
Et causas, non fata, sequi. tamen ante furorem
Indomitum, duramque viri deflectere mentem
Pacifico sermone parant, hostemque propinquum
Orant Cecropiæ prælata fronde Minervæ.
Semper in extremis populo communia vestro
Massiliam bellis testatur fata tulisse,
Comprensa est Latiis quæcumque annalibus ætas.
Et nunc, ignoto si quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externis in prœlia dextras.
At si funestas acies, si dira paratis
Prælia discordes, lacrymas civilibus armis,
Secretumque damus. tractentur vulnera nulla
Sacra

Sacra manu. si cœlicolis furor arma dedisset,
Aut si terrigenæ tentarent astra gigantes;
Non tamen auderet pietas humana vel armis,
Vel votis prodesse Jovi: sortisque deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
Sciret adhuc cœlo solum regnare Tonantem.
Adde quod innumeræ concurrunt undiq; gentes,
Nec sic horret iners scelerum contagia mundus,
Ut gladiis egeant civilia bella coactis.
Sit mens ista quidem cunctis, ut vestra recusent
Fata, nec hæc alius committat prælia miles.
Cui non conspecto languebit dextra parente?
Telaque diversi prohibebunt spargere fratres.
Finis adest rerum, si non committitis illis
Arma, quibus fas est. nobis hæc summa precandi,
Terribiles aquilas, infestaque signa relinquas
Urbe procul, nostrisque velis te credere muris,
Excludique sinas admisso Cæsare bellum.
Sit locus exceptus sceleri. Magnoque, tibique
Tutus, ut invictæ fatum si consulat Urbi;
Fœdera si placeant, sit quo veniatis inermes.
Vel, cùm tanta vocent discrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta sumus: nunquam felicibus armis
Usa manus patriæ primis à sedibus exul,
Et post traslatas exustæ Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti,
Illustrat quos sola fides. si claudere muros
Obsidione paras, & vi perfringere portas,
Excepisse faces tectis, & tela parati,
Undarum raptos aversis fontibus haustus
Quærere, & effossam sitientes lambere terram.
Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdaque contingi maculato carpere morsu.
Nec pavet hic populus pro libertate subire.
Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, frustraque trahentes
Ubera sicca fame medios mittentur in ignes:
Uxor & à caro poscet sibi fata marito.
Vulnera miscebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic Graja juventus
Finierat: cùm turbato jam prodita vultu
Ira ducis, tandem testata est voce dolorem.

Vana movet Grajos nostri fiducia cursus.
Quamvis Hesperium mũdi properemus ad axem,
Massiliam delere vacat. gaudete cohortes:
Obvia præbentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit vires, nisi robora densæ
Occurrant silvæ, spatio diffusus inani:
Utque perit magnus nullis obstantibus ignis,
Sic hostes mihi deesse nocet: damnumq; putamus
Armorum, nisi, qui vinci potuere, rebellent.
Sed si solus eam dimissis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. Jam non excludere tantũ,
Inclusisse volunt. at enim contagia belli
Dira fugant. dabitis pœnas pro pace petita;
Et nihil esse meo discetis tutius ævo,
Quã duce me bellum. Sic postquam fatus, ad urbẽ
Haud trepidam convertit iter: tum mœnia clausa
Conspicit; & densa juvenum vallata corona.
Haud procul à muris tumulis surgentis in altum
Telluris, parvum diffuso vertice campum
Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisque aptissima castris.
Proxima pars urbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediisque sedent convallibus arva.
Tunc res immenso placuit statura labore,
Aggere diversos vasto committere colles.
Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, à summis perduxit ad æquora castris
Longum Cæsar opus, fontesque & pabula campi
Amplexus fossa. densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudaque extruxit brachia terra.
Jam satis hoc Grajæ memorandũ contigit urbi,
Æternumque decus, quod non impulsa, nec ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum; raptisque à Cæsare cunctis,
Vincitur una mora. quantũ est quod fata tenẽtur!
Quodque virum toti properans imponere mundo
Hos perdit Fortuna dies! tunc omnia late
Procumbunt memora, & spoliantur robore silvæ,
Ut, cùm terra levis mediam virgultaque molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo nunquam violatus ab ævo,
Obscurum cingens connexis aera ramis,
Et

Et gelidas altè summotis solibus umbras.
Hunc non ruriculæ Panes, nemorumque potentes
Sylvani, Nimphæque tenent, sed barbara ritu
Sacra deum, structæ sacris feralibus aræ;
Omnis & humanis lustrata cruoribus arbos.
Si qua fidem meruit Superos mirata vetustas,
Illis & volucres metuunt insistere ramis,
Et lustris recubare feræ: nec ventus in illas
Incubuit silvas, excussaque nubibus atris
Fulgura: non ullis frondem præbentibus auris,
Arboribus suus horror inest. tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, simulacraque mœsta deorū
Arte carent, cæsisque extant informia truncis.
Ipse situs, putrique facit jam robore pallor
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,
Quos timeant non nosse deos. jam fama ferebat
Sæpe cavas motu terræ mugire cavernas,
Et procumbentes iterùm consurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia silvæ,
Roboraque amplexos circumfluxisse dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed cessere deis. medio cùm Phœbus in axe est,
Aut cœlum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
Accessus, dominumque timet deprendere luci.
Hanc jubet immisso silvam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloque intacta priori
Inter nudatos stabat densissima montes.
Sed fortes tremore manus, motique verenda
Majestate loci, si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.
Implicitas magno Cæsar terrore cohortes
Ut vidit, primus raptam librare bipennem
Ausus, & aeriam ferro proscindere quercum,
Effatur merso violata in robora ferro;
Jam ne quis vestrum dubitet subvertere silvam,
Credite me fecisse nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis non sublato secura pavore
Turba, sed expensa Superorum, & Cæsaris ira.
Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex,
Silvaque Dodones, & fluctibus aptior alnus,
Et non plebejos luctus testata cupressus,
Tunc primum posuere comas, & fronde carentes

Admisere diem: propulsaque robore denso
Sustinuit se sylva cadens, gemuere videntes
Gallorum populi: muris sed clausa juventus
Exultat. quis enim læsos impune putaret
Esse deos? servat multos Fortuna nocentes:
Et tantum miseris irasci numina possunt.
Utque satis cæsum nemoris, quæsita per agros
Plaustra ferunt, curvoque soli cessantis aratro
Agricolæ raptis annum flevere juvencis.
Dux tamen impatiens hæsuri ad mœnia Martis
Versus ad Hispanas acies, extremaque mundi,
Jussit bella geri. stellatis axibus agger
Erigitur, geminasque æquantes mœnia turres
Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum causa repsere latenti.
Cùm tantum nutaret onus. telluris inanes
Concussisse sinus quærentem erumpere ventum
Credidit, & muros mirata est stare juventus.
Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces.
Sed major Grajo Romana in corpora ferro
Vis inerat. neque enim solis excussa lacertis
Lancea, sed tensu ballistæ turbine rapta,
Haud, unum contenta latus transire, quiescit:
Sed pandens perque arma viam, perq; ossa, relicta
Morte fugit: superest telo post vulnera cursus.
At saxum quoties ingenti ponderis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abscidit impulsu ventorum adjuta vetustas.
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora pressa
Exanimat: totos cum sanguine dissipat artus.
Ut tamen hostiles densa testudine muros
Tecta subit virtus, armisque innexa priores
Arma ferunt, galeamque extensus protegit umbo,
Quæ prius ex longo nocuerunt missa recussu,
Jam post terga cadunt: nec Graiis flectere jactum,
Aut facilis labor est longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: sed pondere solo
Contenti, nudis evolvunt saxa lacertis.
Dum fuit armorum series, ut grandine tecta
Innocua percussa sonant, sic omnia tela
Respuit: at postquam virtus incensa virorum
Perpetuam rupit defesso milite cratem,
Singula continuis cesserunt ictibus arma.

Tunc

Tunc adoperta levi procedit vinea terra,
Sub cujus pluteis, & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia: nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſolvere muri
Tentat, & impoſitis unum ſubducere ſaxis.
Sed ſuper & flammis, & magna fragminæ molis,
Et ſudibus crebris, & aduſti roboris ictu
Percuſſæ cedunt crates, fruſtraque labore
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graiis ſtarent ut mœnia voti;
Ultro acies inferre parant: armiſque coruſcas
Nocturnis texere faces: audaxque juventus
Erupit: non haſta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapienſque incendia ventus
Per Romana tulit celeri munimina curſu.
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: tęda ſed raptus ab omni
Conſequitur nigri ſpatioſa volumina fumi:
Nec ſolùm ſilvas: ſed ſaxa ingentia ſolvit,
Et crudæ putri fluxerunt pulvere cautes.
Procubuit, majorque jacens apparuit agger.
Spes victis telluris abit, placuitque profundo
Fortunam tentare mari. non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conſeritur ſtabilis navalibus area bellis.
Et jam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite claſſis,
Stœchados arva tenens. nec nō & Graja juventus
Omne ſuum fatis voluit committere robur:
Grandævoſque ſenes miſtis armavit ephebis.
Accepit non ſola viros, quæ ſtabat in undis
Claſſis; & emeritas repetunt navalibus alnos.
Ut matutinos ſpargens ſuper æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et poſito Borea, pacemque tenentibus Auſtris,
Servatum bello jacuit mare, movit ab omni
Quiſque ſuam ſtatione ratem, paribuſque lacertis
Cæſaris hinc pubes, hinc Grajo remige claſſis
Tollitur: impulſæ tonſis tremuere carinæ,
Crebraque ſublimes convellunt verbera puppes.
Cornua Romanæ claſſis, validæque triremes,

Quasque quater surgens extructi remigis ordo
Commovet, & plures quæ mergunt æquore pinus,
Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
Oppositum pelago. lunata fronte recedunt,
Ordine contentæ gemino crevisse liburnæ,
Celsior at cunctis Bruti Prætoria puppis
Verberibus senis agitur, molemque profundo
Invehit, & summis longè petit æquora remis.
Ut tantum medii fuerat maris utraque classis
Quòd semel excussis posset transcurrere tonsis,
Innumeræ vasto miscentur in æthere voces:
Remorumque sonus premitur clamore; nec ullæ
Audiri potuere tubæ. tum cærula verrunt,
Atq; in transtra cadunt, & remis pectora pulsant.
Ut primùm rostris crepuerunt obvia rostra:
In puppim rediere rates, emissaque tela
Aera texerunt, vacuumque cadentia pontum.
Et jam diductis extendunt cornua proris,
Diversæque rates laxata classe receptæ.
Ut, quoties æstus Zephyris, Eurisque repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic ubi puppes
Sulcato varios duxeruut gurgite tractus.
Quod tulit illa ratis remis, hæc repulit æquor.
Sed Graiis abies, propugnamque lacessere pinus,
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Cursum, nec tardè flectenti cedere clavo,
At Romana ratis stabilem præbere carinam
Certior, & terræ similem bellantibus usum.
Tunc in signifera residenti puppe magistro
Brutus ait, paterisne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? jam consere bellum:
Phocaicis medias rostris oppone carinas.
Paruit, obliquas & præbuit hostibus alnos.
Tunc quæcunque ratis tentavit robora Bruti,
Ictu victa suo, percussæ capta cohæsit.
Ast alias manicæque ligant, teretesque catenæ
Seque tenent remis: tecto stetit æquore bellum.
Jam non excussis torquentur tela lacertis,
Nec longinqua cadunt jaculato vulnera ferro:
Miscenturque manus. navali plurima bello
Ensis agit. stat quisque suæ de robore puppis
Pronus in adversos ictos: multique perempti
In ratibus cecidere suis. cruor altus in undis
Spu-

Spumat, & obducto concrescunt sanguine fluctus.
Et quas immissi traxerunt vincula ferri,
Has prohibent jungi conserta cadavera puppes.
Semianimes alii vastum subiere profundum,
Hauseruntque suo permistum sanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes
Fractarum subita ratium periere ruina.
Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes:
Et quodcumque cadit frustrato pondere ferrum,
Exceptum mediis invenit vulnus in undis.
Phocaicis Romana ratis vallata carinis,
Robore diducto dextrum, lævumque tuetur
Æquo Marte latus: cujus dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, Grajumq; audax aplustre retentat,
Terga simul pariter missis & pectora telis
Transfigitur. medio concurrit pectore ferrum,
Et stetit incertus flueret quo vulnere sanguis;
Donec utrasque simul largus cruor expulit hastis,
Divisitque animam, sparsitque in vulnera letum.
Dirigit huc puppim miseri quoq; dextra Telenis,
Qua nullam melius, pelago turbante, carinæ
Audivere manum: nec lux est notior ulli
Crastina, seu Phœbum videat, seu cornua Lunæ,
Semper venturis componere carbasa ventis.
Hic Latiæ rostro compagem ruperat alvi:
Pila sed in medium venere trementia pectus,
Avertitque ratem morientis dextra magistri.
Dum cupit in sociam Gyareus erumpere puppim,
Excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
Affixusque rati, telo retinente, pependit.
Stant gemini fratres, fęcundæ gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt viscera fatis:
(Discrevit mors sæva viros: unumque relictum
Agnorunt miseri, sublato errore, parentes,
Æternis causam lacrymis: tenet ille dolorem
Semper, & amissum fratrem lugentibus offert.)
Quorum alter, mistis obliquo pectine remis
Ausus Romanæ Graja de puppe carinæ
Injectare manum: sed eam gravis insuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæsit,
Diriguitque tenens strictis immortua nervis.
Crevit in adversis virtus: plus nobilis iræ
Truncus habet: fortique instaurat prœlia leva,

Rapturusque suam procurrit in æquora dextram.
Hæc quoque cum toto manus est abscissa lacerto.
Jam clypeo, telisque carens, non conditur ima
Puppe: sed expositus, fraternaque pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuspide perstat:
Telaque multorum leto casura suorum
Emerita jam morte tenet. tum vulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus:
Membraque contendit toto quicunque manebat
Sanguine, & hostilem, detectis robore membris,
Insiluit, solo nociturus pondere, puppim.
Strage virum cumulata ratis, multoque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At postquam ruptis pelagus compagibus hausit,
Ad summos repleta foros, desedit in undas,
Vicinum involvens contorto vertice pontum.
Æquora discedunt mersa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare. multaq; ponto
Præbuit illa dies varii miracula fati.
  Ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncos,
Affixit Lycidam. mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socii, suspensaque crura retentant.
Scinditur avulsus; nec, sicut vulnere, sanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit undique venis,
Discursusque animæ diversa in membra meantis
Interceptus aquis. nullius vita perempti
Est tanta dimissa via: pars ultima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus.
At tumidus qua pulmo jacet, qua viscera fervent,
Hæserunt ibi fata diu: luctataque multùm
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.
  Dum nimium pugnax unius turba carinæ
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoste, ratem: congesto pondere puppis
Versa, cava texit pelagus, nautasque carina:
Brachia nec licuit vasto jactare profundo,
Sed clauso periere mari. tunc unica diri
Conspecta est leti facies, cùm forte natantem
Diversæ rostris juvenem fixere carinæ.
Discessit medium tam vastos pectus ad ictus;
Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,
Quo minus æra sonent. eliso ventre, per ora
Ejectat saniem permistus viscere sanguis.

Post-

Postquã inhibent remis puppes, ac rostra recedũt,
Disjectum in pelagus perfosso pectore corpus
Vulneribus transmisit aquas. pars maxima turbæ
Naufraga, jactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium sociæ concurrit: at illi
Robora cum vetitis prensarent altius ulnis
Nutaretque ratis populo peritura recepto:
Impia turba super medios ferit ense lacertos:
Brachia linquentes Graja pendentia puppe,
A manibus cecidere suis: non amplius undæ
Sustinuere graves in summo gurgite truncos.
Jamque omni fusis nudato milite telis,
Invenit arma furor: remum contorsit in hostem
Alter: at hi tortum validis palustre lacertis,
Avulsasque rotant excusso remige sedes.
In pugnam fregere rates. sidentia pessum
Corpora cæsa tenent, spoliantque cadavera ferro.
Multi inopes teli, jaculum letale revulsum
Visceribus traxere suis, & vulnera læva
Oppressere manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis, & hostilem, cùm torserit, exeat hastam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Quam pelago diversa lues. nam pinguibus ignis
Affixus tedis, & tecto sulfure vivax
Spargitur: ac faciles præbere alimenta carinæ
Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec flammas superant undæ: sparsisque per æquor
Jam ratibus, fragmenta ferus sibi vindicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter leti, mors una timori est,
Qua cœpere mori. nec cessat naufraga virtus.
Vela legunt dejecta mari, ratibusque ministrant;
Incertasque manus ictu languente per undas
Exercent. nunc, rara datur si copia ferri,
Utuntur pelago. sævus complectitur hostem
Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris,
Mergentesque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam servare sub undis,
Scrutarique fretum si quid mersisset arenis,
Et nimis affixos unci convellere morsus,
Adductum quoties non senserat ancora funem.
Hic ubi compressum penitus deduxerat hostem,

Vi-

Victor & incolumis ſummas remeabat in undas.
Sed ſe per vacuos credit dum ſurgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandemque ſub æquore manſit.
Hi ſuper hoſtiles jecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. non perdere letum
Maxima cura fuit. multus ſua vulnera puppi
Affixit moriens, & roſtris abſtulit ictus.
Stantem ſublimi Tyrrhenum culmine proræ
Lygdamus excuſſa Balearis tortor habenæ
Glande petens, ſolido fregit cava tēpora plumbo.
Sedibus expulſi, poſtquam cruor omnia rupit
Vincula, procumbunt oculi: ſtat lumine rapto
Attonitus, mortiſque illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare vigorem,
Vos, ait, ô ſocii, ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod ſupereſt animæ Tyrrhene per omnes
Bellorum caſus. ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
Viventis feriere loco. ſic fatus in hoſtem
Cæca tela manu, ſed non tamen irrita mittit.
Excipit hæc juvenis generoſi ſanguinis Argus,
Qua jam non medius deſcendit in ilia venter,
Adjuvitque ſuo procumbens pondere ferrum.
Stabat diverſa victæ jam parte carinæ
Infelix Argi genitor, (non ille juventæ
Tempore Phocaicis ulli ceſſurus in armis:
Victum ævo robur cecidit, feſſuſque ſenecta
Exemplum, non miles erat) qui funere viſo,
Sæpe cadens longæ ſenior per tranſtra carinæ
Pervenit ad puppim, ſpiranteſque invenit artus.
Non lacrymæ cecidere genis, non pectora tundit,
Diſtentis toto riguit ſe corpore palmis.
Nox ſubit, atque oculos vaſtæ obduxere tenebræ,
Et miſerum cernens agnoſcere deſinit Argum.
Ille caput labens, & jam languentia colla
Viſo patre levat: vox fauces nulla ſolutas
Proſequitur: tacito tantum petit oſcula vultu,
Invitatque patris claudenda ad lumina dextram.
Ut torpore ſenex caruit, vireſque cruentus
Cœpit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
A ſævis permiſſa Deis, jugulumque ſenilem
Confodiam. veniam miſero concede parenti,

Arge,

Arge, quod amplexus, extrema quòd oscula fugi.
Nondum destituit calidus tua vulnera sanguis,
Semianimisq; jaces, & adhuc potes esse superstes.
Sic fatus, quamvis capulum per viscera missi
Polluerat gladii, tamen alta sub æquora tendit
Præcipiti saltu. letum præcedere nati
Festinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant jam fata ducũ: nec jã ampliùs anceps
Belli casus erat: Grajæ pars maxima classis
Mergitur: ast aliæ mutato remige puppes
Victores vexere suos: navalia paucæ
Præcipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat! quantus matrum per littora planctus!
Conjux sæpe sui. confusis vultibus unda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver:
Accensisque rogis miseri de corpore trunco
Certavere patres. at Brutus in æquore victor,
Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

LIBER IV.

Jo: Sculpicii Verulani Argumentum.

Castra Ducis castris ad celsam Quartus Ilerdã
Confert in tumulo, qui pæne est obrutus imbri.
Enatat hinc Cæsar, Sicoris diducit & undas,
Petreique fugam sequitur, vicinia pacem
Incipit: ac subita Petreius cæde repellit.
Qui mox esuriens, veniam vitamque precatur.
Pugnat in Hadriaca post hæc Antonius unda,
Vulteiusque cadit. Libye te Curio mactat.

AT procul extremis terrarum Cæsar in oris
Martem sævus agit non multa cęde nocentẽ,
Maxima sed fati ducibus momenta daturum.
Jure pari rector castris Afranius illis,
Ac Petrejus erat: concordia duxit in æquas
Imperium commune vices, tutelaque valli
Pervigil alterno paret custodia signo.
His præter Latias acies erat impiger Astur,
Vectonesque leves, profugique à gente vetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hybernas passurus aquas, at proxima rupes
Signa tenet Magni. nec Cæsar colle minore
Castra levat: medius dirimit tentoria gurges.
Explicat hinc tellus campos effusa patentes,
Vix oculo pendente modum, camposque coercet
Cinga rapax, vetitus fluctus, & littora cursu
Oceani pepulisse suo: nam gurgite misto,
Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.
Prima dies belli cessavit Marte cruento,
Spectandasque ducum vires, numerosaque signa
Exposuit: pinguis sceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriæque, & ruptis legibus unum
Donavere diem. prono tum Cæsar Olympo
In noctem subita circumdedit agmina fossa,
Dum primæ præstant acies, hostemque fefellit,
Et prope consertis obduxit castra maniplis.
Luce nova collem subito conscendere cursu,
Qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc hostem pariter terrorque, pudorque
Impulit: & rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrumque locum promittit: at illis
Ipse locus. miles rupes oneratus in altas
Nititur: adversoque acies in monte supina
Hæret, & in tergum casura, umbone sequentis
Erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, & fixo firmat vestigia pilo,
Dum scopulos, stirpesque tenent, atq: hoste relicto
Cædunt ense viam. vidit lapsura ruina
Agmina dux, equitemque jubet succedere bello,
Munitumque latus lævo praducere gyro.
Sic pedes ex facili, nulloque urgente receptus,
Irritus, & victor subducto Marte pependit.
Hactenus armorum discrimina. cętera bello
Fata dedit variis incertus motibus aer.
Pigro bruma gelu, siccisque Aquilonibus hærens,
Æthere constricto pluvias in nube tenebat.
Urebant montana nives, camposque jacentes
Non duraturæ conspecto sole pruinæ:

Atque omnis propior mergenti sidera cœlo
Aruerat tellus hyberno dura sereno.
Sed postquam vernus calidum Titana recepit,
Sidera respiciens delapsæ portitor Helles,
Atque iterùm æquatis ad justæ pondera Libræ
Temporibus vicere dies: tunc, sole relicto,
Cynthia quo primùm cornu dubitanda refulsit,
Exclusit Boream, flammasque accepit ab Euro.
Ille suo nubes quascunque invenit in axe,
Torsit in occiduum Nabatæis flatibus orbem,
Et quas sentit Arabs, & quas Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concrescere primus
Sol patitur, quicquid cœli fuscator Eoi
Impulerat Corus, quicquid defenderat Indos:
Incendere diem nubes oriente remotæ,
Nec medio potuere graves incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga. vacat imbribus Arctos,
Et Notus; in solam Calpen fluit humidus aer,
Hinc ubi jam Zephyri fines, & summus Olympi
Cardo tenet Tethyn, vetitæ transcurrere densos
Involvere globos, congestumque aeris atri
Vix recipit spatium, quod separat æthere terram.
Jamque polo pressæ largos densantur in imbres;
Spissatæque fluunt: nec servant fulmina flammas,
Quāvis crebra micent: exstinguit fulgura nimbus.
Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arcus, vix ulla variatus luce colorem;
Oceanumque bibit, raptosque ad nubila fluctus
Pertulit, & cœlo defusum reddidit æquor.
Jamque Pyrenææ, qua numquam solvere Titan
Evaluit, fluxere nives, fractoque madescunt
Saxa gelu: tum, quæ solitis è fontibus exit,
Non habet unda vias; tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas. jam naufraga campo
Cæsaris arma natant, impulsaque gurgite multo
Castra labant. alto restagnant flumina vallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
Ulla ferunt sulci: tectarum errore viarum
Fallitur occultos sparsus populator in agros.
Jamq; comes semper magnorum prima malorū
Sæva fames aderat; nulloque obsessus ab hoste
Miles eget: toto censu non prodigus emit
Exiguam Cererem. Prò lucri pallida tabes!

Non deest prolato jejunus venditor auro.
Jam tumuli, collesque latent: jam flumina cuncta
Condidit una palus, vastaque voragine mersit.
Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipsas hausit: subitisque frementes
Vorticibus contorsit equos, & reppulit æstus
Fortior Oceani: nec Phœbum surgere sentit
Nox subtexta polo: rerum discrimina miscet
Deformis cœli facies, junctæque tenebræ.
Sic mundi pars ima jacet, quam zona nivalis,
Perpetuæque premunt hyemes: non sidera cœlo
Ulla videt, sterili non quicquam frigore gignit,
Sed glacie medios signorum temperat ignes.
Sic, ò summe parens mundi, sic sorte secnnda
Æquorei rector facias Neptune tridentis:
Et tu perpetuis impendas aera nimbis:
Tu remeare vetes quoscumque emiseris æstus.
Non habeant amnes declivem ad littora cursum,
Sed pelagi referantur aquis: concussaque tellus
Laxet iter fluviis. hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus: vastos obliquent flumina fontes,
Rhiphæas huc solve nives, huc stagna, lacusque,
Et pigras, ubicumque jacent, effunde paludes:
Et miseras bellis civilibus eripe terras.
Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
Plena redit, solitoque magis favere secundi,
Et veniam meruere Dei. jam clarior aer,
Et par Phœbus aquis densas in vellera nubes
Sparserat, & noctes ventura luce rubebant:
Servatoque loco rerum, discessit ab astris
Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarum,
Tollere silva comas, stagnis emergere colles
Incipiunt, visoque die durescere valles.
Utque habuit ripas Sicoris, camposque reliquit,
Primùm cana salix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, cæsoque inducta juvenco
Vectoris patiens tumidum supernatat amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusoque Britannus
Navigat Oceano: sic cum tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus trajecta manus festinat utrinque
Succisum curvare nemus: fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Im-

Imposuit: medios pontem distendit in agros.
Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in sulcos, & scisso gurgite rivis
Dat pœnas maioris aquæ, Postquam omnia fatis
Cæsaris ire videt, celsam Petrejus Ilerdam
Deserit: noti diffisus viribus orbis,
Indomitos quærit populos, & semper in arma
Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.
Nudatos Cæsar colles, desertaque castra (tem,
Conspiciens,capere arma jubet: nec quærere pon-
Nec vada, sed duris fluvium superare lacertis.
Paretur: rapuitque ruens in prœlia miles,
Quod fugiens timuisset, iter. mox unda receptis
Membra fovent armis, gelidosque à gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret umbra
In medium surgente die. jamque agmina summa
Carpit eques, dubiique fugæ, pugnęque tenentur.
Attollunt campo geminę juga saxea rupes
Valle cavæ media: tellus hinc ardua celsos
Continuat colles, tutę quos inter opaco
Anfractu latuere vię: quibus hoste potito
Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,
Inque feras gentes Cęsar videt. Ite sine ullo
Ordine, ait, raptumque fuga convertite bellum.
Et faciem pugnę, vultusque inferte minaces:
Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: & ad montes tendentem pręvenit hostem.
Illic exiguo paulùm distantia vallo
Castra locant. Postquam spatio languentia nullo
Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natosque suos videre, patresque;
Deprensum est civile nefas, tenuere parumper
Ora metu: tantùm nutu, motoque salutant
Ense suos. mox ut stimulis majoribus ardens
Rupit amor leges. audet transcendere vallum
Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
Admonet hunc studiis consors puerilibus ętas:
Nec Romanus erat, qui non agnoverat hostem.
Arma rigant lacrymis,singultibus oscula rũpunt:
Et quamvis nullo maculatus sanguine miles,
Quę potuit fecisse, timet. Quid pectora pulsas?
Quid

Quid, vesane, gemis? fletus quid fundis inanes
Nec te sponte tua sceleri parere fateris?
Usque adeone times, quem tu facis ipse timendũ?
Classica det bello; sævos tu neglige cantus:
Signa ferat; cessa: jam jam civilis Erinnys
Concidet, & Cæsar generum privatus amabit.
Nunc ades, æterno complectens omnia nexu,
O rerum, mistique salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor: magnum nunc secula nostra
Venturi discrimen habent. periere latebræ
Tot scelerum: populo venia est erepta nocenti:
Agnovere suos. proh, numine fata sinistro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, & miles castris permistus utrisque
Errabat: duro concordes cespite mensas
Instituunt, & permisto libamina Baccho.
Graminei luxere foci: junctoque cubili
Extrahit insomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum steterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum, quæ gesserunt fortia, jactant,
Et dum multa negant, quod solùm fata petebant,
Et miseris renovata fides, atque omne futurum
Crevit amore nefas. nam postquam fœdera pacis
Cognita Petrejo, seque, & sua tradita venum
Castra videt, famulas scelerata ad prelia dextras
Excitat, atque hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris, junctosque amplexibus ense
Separat, & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prœlia voces:
Immemor ò patriæ, signorum oblite tuorum,
Non potes hoc causæ miles præstare Senatus,
Assertor victo redeas ut Cæsare: certè
Ut vincare potes. dum ferrum, incertaque fata,
Quique fluant multo non deerit vulnere sanguis,
Ibitis ad dominum? damnataque signa feretis?
Utque habeat famulos nullo discrimine Cæsar
Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda est?
Nunquam nostra salus pretium, mercesq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Ut vivamus, agunt. trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor
Tur-

Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
Hostes nempe meos sceleri jurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
Vestra fides, quod pro causa pugnabitis æqua.
Sed veniam sperare licet, proh dira pudoris
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundique extrema tenentes
Sollicitas reges, cùm forsan fœdere nostro
Jam tibi sit promissa salus. Sic fatur, & omnes
Concussit mentes, scelerumque reduxit amorem,
Sic ubi desuetæ silvis in carcere clauso
Mansuevere feræ, & vultus posuere minaces,
Atque hominem didicere pati: si torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabiesque, furorque,
Admonitæque tument gustato sanguine fauces:
Fervet, & à trepido vix abstinet ira magistro.
Itur in omne nefas: & quæ fortuna Deorum
Invidia cæca bellorum in nocte tulisset,
Fecit nostra fides. inter mensasque, torosque,
Quæ modò complexu foverunt pectora, cedunt.
Et quamvis primò ferrum strinxere gementes,
Ut dextræ justi gladius dissuasor adhæsit,
Dum feriunt, odere suos, animosque labantes
Confirmant ictu. fervent jam castra tumultu,
Et scelerum turba: rapiuntur colla parentum.
Ac velut occultum pereat scelus, omnia monstra
In faciem posuere ducum: juvat esse nocentes.
Tu Cæsar, quamvis spoliatus milite multo
Agnoscis superos: neque enim tibi major in arvis
Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos undis
Massiliæ, Phario nec tantum est æquore gestum.
Hoc siquidem solo civilis crimine belli
Dux causæ melioris eris. Polluta nefanda
Agmina cæde duces junctis committere castris
Non audent, altæque ad mœnia rursus Ilerdæ
Intendere fugam. campos eques obvius omnes
Abstulit, & siccis inclusit collibus hostem.
Tunc inopes undæ prærupta cingere fossa
Cæsar avet, nos castra pati contingere ripas,
Aut circùm largos curvari brachia fontes.
Ut leti videre viam, conversus in iram
Præcipitem timor est. miles non utile causis
Auxi-

Auxilium mactavit equos: tandemque coactus
Spe posita damnare fugam, casurus in hostes
Fertur. Ut effuso Cæsar decurrere passu
Vidit, & ad certam devotos tendere mortem:
Tela tene jam miles, ait, ferrumque ruenti
Subtrahe: non ullo constet mihi sanguine bellum:
Vincitur haud gratis, jugulo qui provocat hostē.
En sibi vilis adest invisa luce juventus,
In damno peritura meo: non sentiet ictus,
Incumbet gladiis, gaudebit sanguine fuso.
Deserat hic fervor mentes, cadat impetus amens,
Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
Incassum, & vetito passus languescere bello,
Substituit merso dum nox sua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data est miscendæ copia mortis,
Paulatim cadit ira ferox, mentesque tepescunt.
Saucia majores animos ut pectore gestant
Dum dolor est, ictusque recens, & mobile nervis
Conamen calidus præbet cruor, ossaque nondum
Abduxere cutem: si conscius ensis adacti
Stat victor, tenuitque manus; tum frigidus artus
Alligat, atque animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens astrinxit vulnera sanguis.
Jamque inopes undæ, primum tellure refossa,
Occultos latices, abstrusaque flumina quærunt:
Nec solùm rastris, durisque ligonibus arva,
Sed gladiis fodere suis: puteusque cavati
Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
Non se tam penitus, tam longe luce relicta
Merserit Assyrii scrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes,
Aut micuere novi, percusso pumice, fontes:
Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
Aut impulsa levi turbatur glarea vena.
Tunc exhausta super multo sudore juventus
Extrahitur, duris silicum lassata metallis.
Quoque minus possent siccos tolerare vapores,
Quæsitæ fecistis aquæ. nec languida fessi
Corpora sustentant epulis, mensasque perosi
Auxilium fecere famem. si mollius arvum
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora super. nigro si turbida limo
Colluvies immota jacet, cadit omnis in haustus
Cer-

Certatim obſcœnos miles: morienſque recepit,
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
Diſtentas ſiccant pecudes, & lacte negato,
Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas, frondeſq; terunt, & rore madentes
Diſtringunt ramos: &, ſi quos palmite crudo,
Arboris aut tenera ſuccos preſſere medulla:
O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſto ſtravit per rura veneno.
Hos licèt in fluvios ſaniem, tabemque ferarum,
Pallida Dictæis, Cæſar, naſcentia ſaxis
Infundas aconita palam, Romana juventus
Non decepta bibet. torrentur viſcera flamma,
Oraque ſicca rigent ſquamoſis aſpera linguis.
Jam marcent venę, nulloque humore rigatus
Aeris alternos anguſtat pulmo meatus,
Reciſſoque nocent ſuſpiria dura palato.
Pandunt ora ſiti, nocturnumque aera captant.
Expectant imbres, quorum modò cuncta natabant
Impulſu, & ſiccis vultus in nubibus hęrent.
Quoque magis miſeros undę jejunia ſolvant,
Non ſuper arentem Meroen, Cancrique ſub axe,
Qua nudi Gramantes arant, ſedere: ſed inter
Stagnantem Sicoı im, & rapidum deprenſus Iberũ
Spectat vicinos ſitiens exercitus amnes.
Jam domiti ceſſere duces: paciſque petendę
Auctor damnatis ſupplex Afranius armis,
Semianimes in caſtra trahens hoſtilia turmas,
Victoris ſtetit ante pedes: ſervata precanti
Majeſtas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, caſuſque novos gerit, omnia victi,
Sed ducis, & veniam ſecuro pectore poſcit.
Si me degeneri ſtraviſſent fata ſub hoſte,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc ſola mihi eſt orandæ cauſa ſalutis,
Dignum donanda, Cęſar, te credere vita.
Non partis ſtudiis agimur, nec ſenſimus arma
Conſiliis inimica tuis. nos denique bellum
Invenit civile duces: cauſæque priori,
Dum potuit, ſervata fides: nil fata moramur.
Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur poſt terga relicti.
Nec cruor effuſus campis tibi bella peregit,

Nec ferrum, lassæque manus. hoc hostibus unum,
Quod vincas, ignosce tuis. nec magna petuntur.
Otia des fessis, vitam patiaris inermem
Degere, quam tribuis: campis prostrata jacere
Agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
Misceri damnata decet; partemque triumphi
Captos ferre tui: turba hæc sua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At facilis Cæsar, vultuque serenus
Flectitur, atque usum belli, pœnamque remittit.
Ut primum justæ placuerunt fœdera pacis,
Incustoditos decurrit miles ad amnes;
Incumbit ripis, permissaque flumina turbat.
Continuus multis subitarum tractus aquarum
Aera non passus vacuis discurrere venis,
Arctavit, clausitque animam, nec fervida pestis
Cedit adhuc: sed morbus egens jam gurgite plenis
Visceribus sibi poscit aquas, mox robora nervis,
Et vires rediere viris. O prodiga rerum
Luxuries, numquam parvo contenta paratu,
Et quæsitorum terra, pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, & lautæ gloria mensæ,
Discite, quàm parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat, non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus:
Non auro, murrhaque bibunt: sed gurgite puro
Vita redit. satis est populis fluviusque, Ceresque.
Heu miseri, qui bella gerunt. Tunc arma relinquēs
Victori miles spoliato pectore tutus,
Innocuusque suas curarum liber in urbes
Spargitur. ò quantum donata pace potitos
Excussis unquam ferrum vibrasse lacertis
Pœnituit, tolerasse sitim, frustraque rogasse
Prospera bella Deos. nempe usis Marte secundo
Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores:
Ut nunquam fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties: terras fundendus in omnes
Est cruor, & Cæsar per tot sua fata sequendus.
Felix, qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo jaceat jam scire loco. non prœlia fessos
Ulla vocant, certos non rumpunt classica somnos.
Jam conjux, natique rudes, & sordida tecta,
Et non deductos recipit sua terra colonos.

Hoc

Hoc quoque securis oneris fortuna remisit,
Sollicitus menti quod abest favor: ille salutis
Est auctor, dux ille fuit. sic prœlia soli
Felices nullo spectant civilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit: in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
Quà maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Jader,
Illic bellaci confisus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incursu belli, si sola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames. non pabula tellus
Pascendis submittit equis, non proferit ullam
Flava Ceres segetem; spoliabat germine campum
Miles, & attonso miseris jam dentibus arvo
Castrorum siccas de cespite vulserat herbas.
Ut primum adversæ socios in littore terræ
Et Basilum videre ducem: nova furta per æquor
Exquisita fugæ. neque enim de more carinas
Extendunt, puppesque levant, sed firma gerendis
Molibus insolito contexunt robora ductu.
Namque ratem vacuæ sustentant undique cuppæ,
Quarum porrectis series constricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigium: sed, quod trabibus circumdedit ęquor,
Hoc ferit, & taciti præbet miracula cursus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas.
Tunc freta servantur, dum se declivibus undis
Æstus agat, refluoque mari nudentur arenæ.
Jamque relabenti crescebant littora ponto;
Missa ratis prono defertur lapsa profundo,
Et geminæ comites. cunctas super ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricæ custos Octavius undæ
Confestim tentare ratem, celeresque carinas
Continuit, cursu crescat dum præda secundo:
Et temere ingressos repetendum invitat ad ęquor
Pace maris. Sic dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ:
Aut dum dispositis attollat retia varis
Venator, tenet ora levis clamosa Molossi;

Spartanos, Cretasque ligat: nec creditur ulli
Sylva cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, & prẹda nescit latrare reperta,
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
Nec mora. complentur moles, avidèque petitis
Insula deseritur ratibus: quo tempore primas
Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.
At Pompejanus fraudes innectere ponto
Antiqua parat arte Cilix, passusque vacare
Summa freti, medio suspendit vincula ponto,
Et laxas fluitare sinit, religatque catenas
Rupis ab Illyricẹ scopulis. nec prima, nec illa,
Quẹ sequitur, tardata ratis: sed tertia moles
Hẹsit, & ad cautes adducto fune secuta est.
Impendent cava saxa mari; ruituraque semper
Stat (mirum) moles: & silvis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, submersaque pontus
Corpora sæpe tulit, cæcisque abscondit in antris;
Restituit rupes tectum mare. cumque cavernæ
Evomuere fretum, contorti verticis undæ
Tauromenitanam vincunt fervore Charybdim,
Hic Opiterginis moles onerata colonis
Constitit: hanc omni puppes statione solutæ
Circumeunt; alii rupes, ac littora complent.
Vultejus tacitas sensit sub gurgite fraudes.
(Dux erat ille ratis) frustra qui vincula ferro
Rumpere conatus, poscit spe prœlia nulla,
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in casu, quantum deprensa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captæ
Circumfusa rati, & plenam vix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacemque habuere tenebræ.
Tunc sic attonitam, venturaque fata paventem
Rexit magnanima Vultejus voce cohortem:
Libera non ultra parva quam nocte juventus,
Consulite extremis angusto in tempore rebus.
Vita brevis nulli superest, qui tempus in illa
Quærendæ sibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturæ tempore vitæ
Par animi laus est, & quos speraveris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Ac-

Accersas dum fata manu. non cogitur ullus
Velle mori. fuga nulla patet: stant undique nostris
Intenti cives jugulis. decernite letum.
Et metus hinc absit: cupias quodcunq; necesse est.
Non tamen in cęca bellorum nube cadendum est,
Ut cum permistis acies sua tela tenebris
Involvunt. conferta jacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit. perit obruta virtus.
Non in conspicua sociis, hostique carina
Constituere Dei. præbebunt æquora testes,
Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis.
Spectabunt geminæ diverso è littore partes.
Nescio quod nostris magnum, & memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. quæcumque per ævum
Exhibuit monimenta fides, servataque ferro
Militiæ pietas, transibit nostra juventus.
Namque suis pro te gladiis incumbere Cæsar
Esse parum scimus: sed non majora supersunt
Obsessis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abscindit nostræ multum sors invida laudi,
Quod non cum senibus capti, natisque tenemur.
Indomitos sciat esse viros, timeatque furentes,
Et morti faciles animos: & gaudeat hostis
Non plures hæsisse rates. tentare parabunt
Fœderibus, turpique volent corrumpere vita.
O utinam, quo plus habeat mors unica famæ,
Promittant veniam. jubeant sperare salutem:
Ne nos, cum calido fodiemus viscera ferro,
Desperasse putent. magna virtute merendum est,
Cæsar ut, amissis inter tot millia paucis,
Hoc damnum, clademq; vocet. dent fata recessum,
Emittantque licet, vitare instantia nolim.
Projeci vitam comites, totusque futuræ
Mortis agor stimulis: furor est. agnoscere solis
Permissum est, quos jam tangit vicinia fati,
Victurosque Dei celant, ut vivere durent,
Felix esse mori. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes juvenum: cùm sidera cœli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Aspicerent, flexoque Ursæ temone paverent:
Iidem, cùm fortes animos præcepta subissent,
Optavere diem. nec segnis mergere ponto
Tunc erat astra polus: nam sol Ledæa tenebat

Sidera, vicino cùm lux altissima Cancro est:
Nox tum Thessalicas urgebat parva sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus Istros,
Pugnacesque mari Graja cum classe Liburnos.
Tentavere prius suspenso vincere bello
Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa
Mortis vita mora. stabat devota juventus,
Damnata jam luce ferox, securaque pugnæ
Promisso sibi fine manu: nullique tumultus
Excussere viris mentes ad summa paratas:
Innumerasque simul pauci terraque, marique
Sustinuere manus; tanta est fiducia mortis.
Utque satis bello visum est fluxisse cruoris,
Versus ab hoste furor: primus dux ipse carinæ
Vultejus jugulo pascens jam fata retecto,
Ecquis, ait, juvenum est, cujus sit dextra cruore
Digna meo, certaque fide per vulnera nostra
Testetur se velle mori? nec plura locuto
Viscera non unus jam dudum transfigit ensis.
Collaudat cunctos; sed eum, cui vulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alii, totumque in partibus unis
Bellorum fecere nefas. sic semine Cadmi
Emicuit Dircæa cohors, ceciditque suorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phasidos & campis insomni dente creati
Terrigenæ, missa magicis è cantibus ira,
Cognato tantos implerunt sanguine sulcos;
Ipsaque, inexpertis quod primùm fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. sic mutua pacti
Fata cadunt juvenes: minimumq; in morte virorũ
Mors virtutis habet, pariter sternuntque, caduntq;
Vulnere letali: nec quemquam dextra fefellit,
Cùm feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debetur gladiis: percussum est pectore ferrum,
Et jugulis pressere manum. cùm sorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natusque parenti:
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enses. pietas ferientibus una,
Non repetisse, fuit. jam latis viscera lapsa
Semianimes traxere foris, multumque cruoris
Infundere mari. despectam cernere lucem,
Victoresque suos vultu spectare superbo,

Et mortem ſentire juvat. jam ſtrage cruenta
Conſpicitur cumulata ratis. buſtiſque remittunt
Corpora victores, ducibus mirantibus, ulli
Eſſe ducem tanti. nullam majore locuta eſt
Ore ratem, totum diſcurrens fama per orbem.
Non tamen ignavæ poſt hæc exempla virorum
Percipient gentes, quàm ſit non ardua virtus
Servitium fugiſſe manu. ſed regna timentur
Ob ferrum, & ſævis libertas uritur armis:
Ignoratque datos, ne quiſquam ſerviat, enſes:
Mors utinam pavidos vitæ ſubducere nolles,
Sed virtus te ſola daret. Non ſegnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarſit in arvis.
Namque rates audax Lilybæo littore ſolvit
Curio: nec forti velis Aquilone recepto
Inter ſemirutas magnæ Carthaginis arces,
Et Clupeam, tenuit ſtationis littora notæ:
Primaque caſtra locat cano procul æquore, quà ſe
Bagrada lentus agit ſiccæ ſulcator arenæ.
Inde petit tumulos, exeſaſque undique rupes,
Antæi quæ regna vocat non vana vetuſtas.
Nominis antiqui cupientem noſcere cauſas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum poſt genitos Tellus effœta gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
Nec tam juſta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareuſque ferox: cœloque pepercit,
Quod non Phlegræis Antæum ſuſtulit arvis.
Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires
Terra ſui fœtus, quod, cùm tetigere parentem,
Jam defecta vigent renovato robore membra.
Hæc illi ſpelunca domus: latuiſſe ſub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuiſſe leones.
Ad ſummos non terga feræ præbere cubile
Aſſuerunt, non ſylva torum: vireſque reſumit
In nuda tellure jacens. periere coloni
Arvorum Libyes: pereunt, quos appulit æquor,
Auxilioque diu virtus non uſa cadendi,
Terræ ſpernit opes: invictos robore cunctis,
Quamvis ſtaret, erat. tandem vulgata cruenti
Fama mali, terras monſtris, æquorque levantem,
Magnanimum Alciden Libycas excivit in oras.
Ille Cleonæi projecit terga leonis,

Antæus Libyci. perfudit membra liquore
Hospes, Olympiacæ servato more palæstræ.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conseruere manus, & multo brachia nexu.
Colla diu gravibus frustra tentata lacertis:
Immotumque caput fixa cum fronte tenetur.
Miranturque habuisse parem. nec viribus uti
Alcides primo voluit certamine totis,
Exhausitque virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus fesso de corpore sudor.
Tunc cervix lassata quati. tunc pectore pectus
Urgeri: tunc obliqua percussa labare
Crura manu. jam terga viri cedentia victor
Alligat, & medium compressis ilibus arctat:
Inguinaque insertis pedibus distendit, & omnem
Explicuit per membra virum. rapit arida tellus
Sudorem: calido complentur sanguine venæ.
Intumuere tori, totosque induruit artus,
Herculeosque novo laxavit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto:
Nec sic Inachiis, quamvis rudis esset, in undis
Desectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixere pares, telluris viribus ille,
Ille suis. nunquam sævæ sperare novercæ
Plus licuit. videt exhaustos sudoribus artus,
Cervicemque viri, siccam cum ferret Olympum.
Utque iterùm fessis injecit brachia membris,
Non expectatis Antæus viribus hostis,
Sponte cadit, majorque accepto robore surgit.
Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus
Egeritur: tellusque viro luctante laborat.
Ut tandem auxilium tactæ prodesse parentis
Alcides sensit: standum est tibi, dixit, & ultra
Non credere solo, sternique vetabere terra:
Hærebis pressis intra mea pectora membris:
Huc Antæe cades. sic fatus, sustulit altè
Nitentem in terras juvenem. morientis in artus
Non potuit nati Tellus summittere vires.
Alcides medium tenuit, jam pectora pigro
Stricta gelu, terrisque diù non credidit hostem.
Hinc ævi veteris custos famosa vetustas,
Miratrixque sui signavit nomine terras.

Sed

Sed majora dedit cognomina collibus istis,
Pœnum qui Latiis revocavit ab arcibus hostem
Scipio. nam sedes Libyca tellure potito
Hæc fuit. en veteris cernis vestigia valli.
Romana hos primùm tenuit victoria campos.
Curio lætatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, servetque ducum sibi fata priorum,
Felici non fausta loco tentoria ponens,
Indulsit castris, & collibus abstulit omen,
Sollicitatque feros non æquis viribus hostes.
Omnis Romanis quæ cesserat Africa signis,
Tunc Vari sub jure fuit: qui robore quamquam
Confisus Latio, regis tamen undique vires
Excivit Libycæ gentis, extremaque mundi
Signa suum comitata Jubam. non fusior ulli
Terra fuit domino: qua sunt longissima regna,
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat: à medio, confinis Syrtibus Ammon.
At quà lata jacet, vasti plaga fervida regni
Distinet Oceanum, zonæque exusta calentis
Sufficiunt spatio. populi tot castra sequuntur,
Autololes, Numidæque vagi, semperque paratus
Inculto Gætulus equo: cum concolor Indo
Maurus, inops Nasamon, misti Garamante perusto
Marmaridæ volucres, æquaturusque sagittas
Medorum, tremulum cum torsit missile, Mazax:
Et gens, quæ nudo residens Massylia dorso
Ora levi flectit frænorum nescia virga:
Et solitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferrique simul fiducia non est,
Vestibus iratos laxis operire leones.
Nec solùm studiis civilibus arma parabat,
Privatæ sed bella dabat Juba concitus iræ.
Hunc quoq; quo superos, humanaq; polluit anno,
Lege Tribunitia solio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,
Et quod Cæsareis nunquam devota juventus
Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,
Infidusque novis ducibus, dubiusque priori,

Fas utrumque putat. sed postquam languida segni
Cernit cuncta metu, nocturnaque munia valli
Desolata fuga, trepida sic mente profatur:
Audendo magnus tegitur timor: arma capessam
Ipse prior. campum miles descendat in æquum,
Dum meus est: variam semper dant otia mentem.
Eripe consilium pugna: cùm dira voluntas
Ense subit prenso. galeæ texere pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pēdere causas?
Qua stetit, inde favet: veluti fatalis arenæ
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. Sic fatus, apertis
Instruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo, nudataque fœda
Terga fuga, donec vetuerunt castra, cecidit.
Tristia sed postquam superati prœlia Vari
Sunt audita Jubæ: lætus quòd gloria belli
Sit rebus servata suis, rapit agmina furtim,
Obscuratque suam per jussa silentia famam;
Hoc solum metuens incautus ab hoste timeri.
Mittitur, exigua qui prœlia prima lacesset,
Eliciatque manu. Numidis à rege secundus,
Ut sibi commissi simulator Sabbura belli:
Ipse cava regni vires in valle retentat:
Aspidas ut Pharias cauda solertior hostis
Ludit, & iratas incerta provocat umbra:
Obliquansque caput vanas serpentis in auras
Effusæ tuto comprendit guttura morsu
Letiferam citrà saniem: tunc irrita pestis
Exprimitur, faucesque fluunt pereunte veneno.
Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque
Non exploratis occulti viribus hostis,
Curio nocturnum castris erumpere cogit,
Ignotisque equitem late decurrere campis.
Ipse sub Auroræ primos excedere motus
Signa jubet castris, multùm, frustraque rogatus
Ut Libycas metuat fraudes, infectaque semper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis juvenem: bellumque trahebat
Auctorem civile suum. super ardua ducit
Saxa, super cautes abrupto limite signa.
Cùm procūl è summis conspecti collibus hostes
Frau-

Fraude sua cessere parum, dum colle relicto
Effusam patulis aciem committeret arvis.
Ille fugam credens, simulatæ nescius artis,
Ut victor, medios aciem projecit in agros.
Tunc primum patuere doli, Numidæque fugaces
Undique completis clauserunt montibus agmen.
Obstupuit dux ipse simul, perituraque turba.
Non timidi petiere fugam, non prœlia fortes:
Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frænos
Ora terens, spargitque jubas, & surrigit aures,
Incertoque pedum pugnat non stare tumultu.
Fessa jacet cervix, fumant sudoribus armi:
Oraque projecta squalent arentia lingua:
Pectora rauca gemũt, quæ creber anhelitus urget:
Et defecta gravis longè trahit ilia pulsus:
Siccaque sanguineis durescit spuma lupatis.
Jamq; gradum neq; verberibus, stimulisque coacti,
Nec, quamvis crebris jussi calcaribus, addunt.
Vulneribus coguntur equi, nec profuit ulli
Cornipedis rupisse moras: neq; enim impetus illis,
Incursusque fuit. tantum profertur ad hostes,
Et spatium jaculis oblato vulnere donat.
At vagus Apher equos ut primũ emisit in agmẽ,
Tunc campi tremuere sono: terraque soluta,
Quantus Bistonio torquetur turbine pulvis,
Aera nube sua texit, traxitque tenebras.
Ut verò in pedites fatum miserabile belli
Incubuit: nullo dubii discrimine Martis
Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnæ
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere cõtra,
Et miscere manus, sic undique septa juventus
Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
Obruitur: non vulneribus, nec sanguine, solum
Telorum nimbo peritura, & pondere ferri.
Ergo acies tantæ parvum spissantur in orbem:
Ac, si quis metuens medium correpsit in agmen,
Vix impune suos inter convertitur enses.
Densaturque globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies. non arma movendi
Jam locus est pressis: stipataq; membra teruntur,
Frangitur armatus colliso pectore pectus.
Non tam læta tulit victor spectacula Maurus,

Quam fortuna dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt lapsum,& ferientia terram
Corpora: compressum turba stetit omne cadaver.
Excitet invisas diræ Carthaginis umbras
Inferiis fortuna novis: ferat ista cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes.
Romanam, Superi, Lybica tellure ruinam
Pompejo prodesse nefas, votisque Senatus.
Aphrica nos potius vincat sibi. Curio fusas
Ut vidit campis acies, & cernere tantas
Permisit clades compressos sanguine pulvis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam: ceciditque in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis virtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata,forūque,
Unde Tribunitia plebejus signifer arce
Arma dabas populis? quid prodita jura Senatus,
Et gener, atque socer bello concurrere jussi?
Ante jaces, quàm dira duces Pharsalia confert,
Spectandumque tibi bellum civile negatum est.
Has urbi miseræ vestro de sanguine pœnas
Ferre datis: luitis jugulo sic arma potentes.
Felix Roma quidem, civesque habitura beatos,
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
Pascit aves: nullo contectus Curio busto.
At tibi nos (quando non proderit ista silere
A quibus omne ævi senium sua fama repellit,)
Digna damus, juvenis, meritæ præconia vitæ.
Haud alium tanta civem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta sequenti.
Perdita tunc Urbi nocuerunt secula, postquam
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Transverso mentem dubiam torrente tulerunt.
Momentumque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus spoliis, & Cæsaris auro.
Jus licet in jugulos nostros sibi fecerit ense
Sylla potens,Mariusque ferox,& Cinna cruentus,
Cæsareæque domus series; cui tanta potestas
Concessa est; emere omnes, hic vendidit Urbem.

LIBER V.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

QVintus in Ægypto narrat te, Magne, ſenatum
Conſtituiſſe Ducē: tū Delphica conſulit antra
Appius, & domitis rediens iam Cæſar Iberis
Componit ſævos intra ſua caſtra tumultus.
Et Dictator abit, nec non & Conſul ab urbe
Brundusium: claſſem recipit. Pharſalia cymba
Pæne Ducis periit temeraria, navigat inde
Marcus, & in Lesbum te vir, Cornelia, mittit.

SIc alterna duces bellorum vulnera paſſos
In Macedum terras, miſcens adverſa ſecundis,
Servavit fortuna pares. Jam ſparſerat Æmo
Bruma nives, gelidoque cadens Atlantis Olympo
Inſtabatque dies, qui dat nova nomina faſtis,
Quique colit primus ducentem tempora Janum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima juris,
Conſul uterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epirum. peregrina, ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres: ſecretaque rerum
Hoſpes in externis audivit curia tectis.
Nam quis caſtra vocet tot ſtrictas jure ſecures,
Tot faſces? docuit populos venerabilis ordo
Non magni partes, ſed Magnum in partibus eſſe.
Ut primùm mœſtum tenuere ſilentia cœtum,
Lentulus excelſa ſublimis ſede profatur:
Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt armis, non qua tellure coacti,
Quamque procul tectis captæ ſedeamus ab urbis
Cernite: ſed veſtræ faciem cognoſcite turbæ:
Cunctaque juſſuri primum hoc decernite Patres,
Quod regnis, populiſque liquet non eſſe Senatum.
Nam, vel Hyperboreæ plauſtrū glaciale ſub Urſę,
Vel plaga qua torrens, clauſuſque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat, rerum nos ſumma ſequetur,
Imperiumque comes. Tarpeja ſede peruſta
Gallorum facibus, Vejoſque habitante Camillo,
Illic Roma fuit. non unquam perdidit ordo
Mu-

Mutato sua jura solo, mœrentia tecta
Cæsar habet, vacuasque domos, legesque silentes,
Clausaque justitio tristi fora. curia solos
Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quisquis non exulat, hic est.
Ignaros scelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus sparsit furor: omnia rursus
Membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Hesperiam pensant superi: jacet hostis in undis
Obrutus Illyricis. Libyæ squalentibus arvis
Curio Cæsarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite signa duces: fatorum impellite cursum:
Spem vestram præstate Deis: fortunaque tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hostem
Causa dabat. nostrũ exhausto jus clauditur anno.
Vos, quorum finem non est sensura potestas,
Consulite in medium Patres, Magnumque jubete
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit: & Magno fatum patriæque, suumque
Imposuit, Tunc in reges, populosque merentes
Sparsus honos, pelagique potens Phœbeja donis
Exornata Rhodos, gelidique inculta juventus
Taygeti: fama veteres laudantur Athenæ:
Massiliæque suæ donatur libera Phocis.
Tunc Sadalen, fortemq; Cotyn, fidũq; per arma
Dejotarum, & gelidæ dominum Rhasipolin oræ
Collaudant: Libyamque jubent auctore Senatu
Sceptrifero parere Jubæ. proh tristia fata!
Et tibi non fidæ gentis dignissime regno,
Fortunæ Ptolemæe pudor, crimenque Deorum,
Cingere Pellæo pressos diademate crines
Permissum: sęvum in populos puer accipis ensem:
Atque utinam in populos! donata est regia Lagi;
Accessit Magni jugulus. regnumque sorori
Ereptum est, soceroque nefas. jam turba soluto
Arma petit cœtu, quę cùm populique, ducesque
Casibus incertis, & cæca sorte pararent,
Solus in ancipites metuit descendere Martis
Appius eventus; finemque expromere rerum
Sollicitat superos, multosque obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi.
Hesperio tantum, quantum semotus Eoo
Cardine, Parnassus gemino petit æthera colle,
Mons

Mons Phœbo, Bromioque facer: cui numine mifto
Delphica Thebanæ referunt tricterica Bacchæ.
Hoc folùm fluctu terras mergente cacumen
Eminuit, pontoque fuit difcrimen, & aftris.
Tu quoque vix fummā fedu&us ab æquore rupem
Extuleras, unoque jugo Parnaffe latebras:
Ultor ibi expulfæ premerent cùm vifcera partus
Matris, adhuc rudibus Pæan Pythona fagittis
Explicuit, cùm regna Themis, tripodafq; teneret.
Ut vidit Pæan vaftos telluris hiatus
Divinam fpirare fidem, ventofque loquaces
Exhalare folum, facris fe condidit antris,
Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo. (fum
Quis latet hìc Superū? quod numē ab ęthere pref-
Dignatur cæcas inclufum habitare cavernas?
Quis terram cœli patitur Deus, omnia curfus
Æterni fecreta tenens, mundique futuri
Confcius, ac populis fefe proferre paratus,
Contactufque ferens hominis, magnufq; potenfq;
Sive canit fatum, feu quod jubet ipfe canendo
Fit fatum? Forfan terris inferta regendis,
Aere libratum vacuo quæ fuftinet orbem,
Totius pars magna Jovis Cirrhæa per antra
Exit, & ætherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi virgineo conceptum eft pectore nomen,
Humanam feriens animam fonat, oraque vatis
Solvit, ceu Siculus flammis urgentibus Ætnam
Undat apex: Campana fremens ceu faxa vaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.
Hoc tamen expofitum cunctis, nullique negatū
Numen, ab humani folum fe labe furoris
Vindicat. haud illic tacito mala vota fufurro
Concipiunt. nam fixa canens, mutandaque nulli
Mortales optare vetat. juftifque benignus
Sæpe dedit fedem totas mutantibus urbes,
Ut Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
Ut Salaminiacum meminit mare. fuftulit iras
Telluris fterilis, monftrato fine: refolvit
Aera tabificum. non ullo fæcula dono
Noftra carent majore Deum, quā Delphica fedes,
Quod filuit, poftquam reges timuere futura,
Et fuperos vetuere loqui, neque voce negata
Cyrrhææ mœrent vates, templique fruuntur.

Ju-

Justitio: nam si qua Deus sub pectora venit,
Numinis aut pœna est mors immatura recepti,
Aut pretium: quippe stimulo, fluctuque furoris
Compages humana labat, pulsusque Deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, vastæque silentia rupis
Appius Hesperii scrutator ad ultima fati
Sollicitat. jussus sedes laxare verendas
Antistes, pavidamque Deis immittere vatem,
Castalios circùm latices. nemorumque recessus
Phemonoen errore vagam, curisque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
 Limine terrifico metuens consistere Phœbas,
Absterrere ducem noscendi ardore futuri
Cassa fraude parat. quid spes (ait) improba veri
Te Romane trahit? muto Parnassus hiatu
Conticuit, pressitque Deum: seu spiritus istas
Destituit fauces, mundique in devia versum
Duxit iter: seu barbarica cum lampade Pytho
Arsit, in immensas cineres abiere cavernas,
Et Phœbi tenuere viam: seu sponte Deorum
Cirrha silet, fatique sat est arcana futuri
Carmine longævæ vobis commissa Sibyllæ:
Seu Pæan solitus templis arcere nocentes,
Ora quibus solvat nostro non invenit ævo.
 Virginei patuere doli, fecitque, negatis
Numinibus, metus ipse fidem. tum tota priores
Stringit vitta comas, crinesque in terga solutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro.
Hærentem, dubiamq; premens in templa sacerdos
Impulit. illa pavens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte resistit:
Atque Deum simulans, sub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confusæ murmure vocis
Instinctam sacro mentem testata furore,
Haud æque læsura ducem, cui falsa canebat,
Quam tripodas, Phœbiq; fidem. non rupta trementi
Verba sono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens spatium, nulloque horrore comarum
Excussæ laurus, immotaque culmina templi,
Securumque nemus, veritam se credere Phœbo
Prodiderant. sentit tripodas cessare, furensque
Appius: Et nobis meritas dabis impia pœnas,

Et superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
Deque orbis trepidi tanto consulta tumultu
Desinis ipsa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, vastisque abducta cavernis
Hæsit, & insueto concepit pectore numen,
Quod non exhaustæ per tot jam secula rupis
Spiritus ingessit vati: tandemque potitus
Pectore Cirrhæo, non unquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan: mentemque priorem
Expulit, atque hominem toto sibi cedere jussit
Pectore. bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, vittasque Dei, Phœbeaque serta
Erectis discussa comis, per inania templi
Ancipiti cervice rotat, spargitque vaganti
Obstantes tripodas, magnoque exæstuat igne,
Iratum te Phœbe ferens: nec verbere solo
Uteris, & stimulis; flammas in viscera mergis.
Accipit & frænos: nec tantum prodere vati,
Quantum scire, licet. venit ætas omnis in imam
Congeriem: miserumq; premunt tot secula pectus.
Tanta patet rerum series, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus non deerat arenæ.
  Talis in Euboico vates Cumana recessu,
Indignata suum multis servire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum strage superba
Excerpsit Romana manu. sic plena laborat
Phemonoe Phœbo, dum te consultor operti
Castalia tellure Dei vix invenit, Appi,
Inter fata diù quærens tam magna latentem.
Spumea tunc primùm rabies vesana per ora
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: tunc mœstus vastis ululatus in antris,
Extremæque sonant domita jam virgine voces.
Effugis ingentes, tanti discriminis expers,
Bellorum Romane minas: solusque quietem
Euboici vasta lateris convalle tenebis.
Cætera suppressit, faucesque obstruxit Apollo.
Custodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,
Tuque potens veri Pæan, nullumque futuri
A Superis celate diem, suprema ruentis
Imperii, cæsosque duces, & funera regum,

Et

Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decrevere nefas? & adhuc dubitantibus astris
Pompeii damnare caput, tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus, pœnasque furorum,
Regnaque ad ultores iterùm redeuntia Brutos,
Ut peragat fortuna, taces? tunc pectore vatis
Impactæ cessere fores, exclusaque templis
Prosiluit. perstat rabies, nec cuncta locuta est.
Quem non emisit, superest Deus. ille feroces
Torquet adhuc oculos, totoque vagantia cœlo
Lumina: nunc vultu pavido, nunc torva minaci,
Stat nunquam facies: rubor igneus inficit ora,
Liventesque genas: nec, qui solet esse timenti,
Terribilis sed pallor inest. nec fessa quiescunt
Corda: sed ut tumidus Boreæ post flamina pontus
Rauca gemit; sic multa levant suspiria vatem.
Dumque à luce sacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare jubar, mediæ venere tenebræ.
Immisit Stygiam Pæan in viscera Lethen,
Quæ raperet secreta Deum, tum pectore verum
Fugit, & ad Phœbi tripodas rediere futura:
Vixque refecta cadit. nec te vicinia leti
Territat ambiguis frustratum sortibus Appi:
Jure sed incerto mundi, subsidere regnum
Chalcidos Euboicæ vana spe rapte parabas.
Heu demens, nullum belli sentire fragorem,
Tot mundi caruisse malis, præstare Deorum
Excepta quis morte potest! secreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite busto,
Quà maris angustat fauces saxosa Carystos,
Et tumidis infesta colit qua numina Rhamnus,
Arctatus rapido fervet quà gurgite pontus,
Euripusque trahit, cursum mutantibus undis,
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulim.
Intereà domitis Cæsar remeabat Iberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem:
Cùm prope fatorum tantos per prospera cursus
Avertere Dei. nullo nam Marte subactus
Intra castrorum timuit tentoria ductor
Perdere successus scelerum. cùm pæne fideles
Per tot bella manus satiatæ sanguine tandem
Destituere ducem: seu mœsto classica paulum
In-

Intermissa sono, claususque, & frigidus ensis,
Expulerat belli furias: seu præmia miles
Dum majora petit, damnat causamque, ducéque,
Et scelere imbutos etiam nunc venditat enses.
Haud magis expertus discrimine Cæsar in ullo est;
Quam non è stabili, tremulo sed culmine cuncta
Despiceret, staretque super titubantia fultus,
Tot raptis truncus manibus, gladioque relictus
Pæne suo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non esse ducis strictos, sed militis, enses.
Non pavidum jam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quæ dubias constringere mentes
Causa solet, dũ quisq; pavet, quibus ipse timori est,
Seque putat solum regnum injusta gravari,
Haud retinet. quippe ipsa metus exolverat audax
Turba suos, quicquid multis peccatur, inultum est.
Effudere minas: Liceat discedere Cæsar
A rabie scelerum. quæris terraque marique
His ferrum jugulis, animasque effundere viles
Quolibet hoste paras; partem tibi Gallia nostri
Eripuit: partem duris Hispania bellis:
Pars jacet Hesperia: totoque exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid juvat Arctois, Rhodano, Rhenoq; subactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dedisti.
Cepimus expulso patriæ cum tecta Senatu,
Quos hominum, vel quos licuit spoliare Deorum?
Imus in omne nefas, manibus, ferroque nocentes,
Paupertate pii. finis quis quæritur armis?
Quid satis est, si Roma parum? jam respice canos,
Invalidasque manus, & inanes cerne lacertos.
Usus abit vitæ: bellis consumpsimus ævum.
Ad mortem dimitte senes. en improba vota.
Non duro liceat morientia cespite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atque oculos morti clausuram quærere dextram,
Coniugis illabi lacrymis, unique paratum
Scire rogum. liceat morbis finire senectam.
Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.
Quid, velut ignaros ad quæ portenta paremur,
Spé trahis? usque adeò soli civilibus armis
Nescimus cujus sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis, si non dum competit istas

Om-

Omnia posse manus. nec fas, nec vincula juris
Hoc audere vetant. Rheni mihi Cæsar in undis
Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.
Adde, quod ingrato meritorum judice virtus
Nostra perit. quicquid gerimus, fortuna vocatur.
Nos fatum sciat esse suum. licèt omne Deorum
Obsequium speres, irato milite, Cæsar,
Pax erit. Hæc fatus, totis discurrere castris
Cœperat, infestoque ducem deposcere vultu.
Sic eat, ò Superi, quando pietasque, fidesque
Destituunt, moresque malos sperare relictum est;
Finem civili faciat discordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!
Fata sed in præceps solitus demittere Cæsar,
Fortunamque suam per summa pericula gaudens
Exercere, venit: nec, dum desæviat ira,
Expectat: medios properat tentare furores.
Non illis urbes, spoliandaque templa negasset,
Tarpejamque Jovis sedem, matresque Senatus,
Passurasque infanda nurus. vult omnia Cæsar
A se sæva peti, vult præmia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens sana timetur.
Non pudet, heu Cæsar, soli tibi bella placere
Jam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipse per omne
Fasque, nefasque rues? lassare, & disce sine armis
Posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.
Sæve quid insequeris? quid jam nolentibus instas?
Bellum te civile fugit. Stetit aggere fultus
Cespitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Non metuens: atque hæc ira dictante profatur.
Qui modo in absentem vultu, dextraque furebas
Miles, habes nudũ, prõptumq; ad vulnera pectus,
Hinc fuge, si belli finis placet, ense relicto,
Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantumque fugam meditata juventus,
Ac ducis invicti rebus lassata secundis.
Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:
Invenient hæc arma manus, vobisque repulsis
Tot reddet fortuna viros, quot tela vacabunt.
Anne fugam Magni tanta cum classe sequuntur
Hesperiæ gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, impulsi tantum quæ præmia belli

Auferat, & vestri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos desecta senes, exhaustaque sanguine turba
Cernetis nostros jam plebs Romana triumphos.
Cæsaris an cursus vestræ sentire putatis
Damnum posse fugæ? veluti si cuncta minentur
Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes,
Non magis ablatis unquam decresceret æquor,
Quàm nunc crescit, aquis: an vos momenta putatis
Ulla dedisse mihi? numquam sic cura Deorum
Se premit, ut vestræ morti, vestræque saluti
Fata vacent. Procerũ motus hæc cuncta sequũtur.
Humanum paucis vivit genus. orbis Iberi
Horror, & Arctui, nostro sub nomine miles,
Pompejo certè fugeres duce. fortis in armis
Cæsareis Labienus erat: nunc transfuga vilis.
Cum duce prælato terras, atque æquora lustrat.
Nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste,
Nec duce me geritis quisquis mea signa relinquit,
Nec Pompejanis tradit sua partibus arma,
Hic nunquam vult esse meus. sunt ista profectò
Curæ castra Deis, qui me committere tantis,
Non nisi mutato volverunt milite, bellis.
Heu, quantum Fortuna humeris jam põdere fessis
Amolitur onus? sperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
Jam certe mihi bella geram: discedite castris:
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites,
At paucos, quibus hæc rabies auctoribus arsit,
Non Cæsar, sed pœna tenet. procumbite terræ:
Infidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo solo stabunt jam robore castra
Tiro rudis, specta pœnas, & disce ferire,
Disce mori. Tremuit sæva sub voce minantis
Vulgus iners: unumque caput, tam magna juventus
Privatum factura timet: velut ensibus ipsis
Imperet, invito moturus milite ferrum.
Ipse pavet, ne tela sibi, dextræque negentur
Ad scelus hoc Cæsar: vicit patientia sævi
Spem ducis, & jugulos, non tantum præstitit enses.
Nil magis, assuetas sceleri quàm perdere mentes,
Atque perire timet. tam diro fœderis ictu
Parta quies, pœnaque redit placata juventus.

Brun-

Brundusiũ decimis jubet hanc attingere castris,
Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquusque Taras, secretaque littora Leucæ,
Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipus
Montibus: Ausoniam qua torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreæ, Calabroque obnoxius Austro
Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam
Jam doctam servire togæ: populoque precanti
Scilicet indulgens, summum Dictator honorem
Contigit, & lætos fecit se Consule fastos.
Namque omnes voces, per quas jam tẽpore tanto
Mentimur dominis, hæc primum repperit ætas,
Qua sibi ne ferri jus ullum Cæsar abesset,
Ausonias voluit gladiis miscere secures.
Addidit & fasces aquilis, & nomen inane
Imperii rapiens, signavit tempore digna
Mœsta nota. nam quo melius Pharsalicus annus
Consule notus erit? fingit solemnia campus,
Et non admissæ dirimit suffiagia plebis,
Decantatque tribus, & vana versat in urna.
Nec cœlum servare licet. tonat augure surdo,
Et lætæ jurantur aves, bubone sinistro.
Inde petit primum quondam veneranda potestas
Juris inops: careat tantum ne nomine tempus,
Menstruus in fastos distinguit secula Consul,
Necnon Iliaca numen quod præsidet Albæ
Haud meritum Latio solemnia sacra subacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit cursus, &, quæ piger Appulus arva
Deseruit rastris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cœli flammis, & tigride fœta
Transcurrit: curvique tenens Minoia tecta
Brundusii, clausas ventis brumalibus undas
Invenit, & pavidus hyberno sidere classes,
Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
In segnes exisse moras, portuque teneri,
Dum pateat tutum vel non felicibus æquor.
Expertes animos pelagi sic robore complet:
Fortius hyberni flatus, cœlumque, fretumque
Cùm cepere, tenent, quam quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat inconstantia veris.
Nec maris anfractus, lustrandaque littora nobis,

Sed recti fluctus, soloque Aquilone secandi.
Hic utinam summi curvet carchesia mali,
Incumbatque furens, & Graja ad mœnia perflet,
Ne Pompejani Phæacum è littore toto
Languida jactatis comprendant carbasa remis:
Rumpite, quæ retinent felices vincula proras.
Jamdudum nubes, & sævas perdimus undas
Sidera prima poli Phœbo labente sub undas
Exierant, & luna suas jam fecerat umbras:
Cùm pariter solvere rates, totosque rudentes
Laxavere sinus: & flexo navita cornu
Obliquat lævo pede carbasa, summaque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.
Ut primùm levior propellere lintea ventus
Incipit, exiguumque tument; mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraque relicta
Non valet ipsa sequi puppes, quæ vexerat aura.
Æquora lenta jacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hæsere paludibus undæ.
Sic stat iners Scythicas astringēs Bosphorus undas
Cum glacie retinente fretum non impulit Ister,
Immensumq; gelu tegitur mare: comprimit unda,
Deprendit quoscunque rates: nec pervia velis
Æquora frangit eques, fluctuque latente sonantē
Orbita migrantis scindit Mæotida Bessi.
Sæva quies pelagi, mœstoque ignava profundo
Stagna jacentis aquæ, veluti deserta rigente
Æquora natura cessant: Pontusque vetustas
Oblitus servare vices, non commeat æstu,
Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
Casibus innumeris fixæ patuere carinæ.
Illinc infestæ classes, & inertia tonsis
Æquora moturæ; gravis hinc languore profundi
Obsessis ventura fames. nova vota timori
Sunt inventa novo, fluctus, nimiasque precari
Ventorum vires, dum se torpentibus unda
Excutiat stagnis, & sit mare. nubila nusquam,
Undarumque minæ: cœlo languente, fretoque
Naufragii spes omnis abit. sed nocte fugata
Læsum nube diem jubar extulit, imaque sensim
Concussit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
Inde rapi cœpere rates, atque æquora classem
Curva sequi, quæ jam vento, fluctuque secundo
Lapsa

Lapsa Palæstinas uncis confixit arenas,
Prima duces vidit junctis consistere castris
Tellus, quam volucer Genusus, quā mollior Apsus
Circumeunt ripis. Apso gestare carinas
Causa palus, leni quam fallens egerit unda.
At Genusum nunc sole nives, nunc imbre solutæ
Præcipitant: neuter longo se gurgite lassat,
Sed minimum terræ vicinō littore novit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Composuit: miserique fuit spes irrita mundi,
Posse duces parva campi statione diremptos
Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,
Et voces audire datur: multosque per annos
Dilectus tibi, Magne, socer, post pignora tanta,
Sanguinis infausti sobolem, mortemque nepotis,
Te nisi Niliaca propius non vidit arena.
Cæsaris attonitam miscenda ad prelia mentem
Ferre moras scelerum partes jussere relictæ.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Jam tum civili meditatus Leucada bello.
Illum sępe minis Cæsar, precibusque morantem
Evocat: O mundi tantorum causa malorum,
Quid Superos, & fata tenes? sunt cętera cursu
Acta meo, summam rapti per prospera belli
Te poscit Fortuna manum. num rupta vadosis
Syrtibus incerto Libye nos dividit ęstu?
Nūquid inexperto tua credimus arma profundo?
Inque novos traheris casus? ignave, venire
Te Cęsar, non ire, jubet. prior ipse per hostes
Percussi medias alieni juris arenas.
Tu mea castra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretumque.
Ne retine dubium cupientes ire per ęquor:
Si bene nota mihi est, ad Cęsaris arma juventus
Naufragio venisse volet. jam voce doloris
Utendum est: non ex ęquo divisimus orbem.
Epirum Cęsarque tenet, totusque Senatus:
Ausoniam tu solus habes. his terque, quaterque
Vocibus excitum postquam cessare videbat,
Dum se deesse Deis, ut non sibi numina, credit:
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod jussi timuere, fetum: temeraria prono
Expertus cessisse Deo: fluctusque verendos
Clas-

Classibus, exigua sperat superare carina.
Solverat armorum fessas nox languida curas;
Parta quies miseris, in quorum pectora somno
Dat vires fortuna minor: jam castra silebant:
Tertia jam vigiles commoverat hora secundos,
Cæsar sollicito per vasta silentia gressu
Vix famulis audenda parat: cunctisque relictis,
Sola placet Fortuna comes. tentoria postquam
Egressus vigilum, somno cedentia membra
Transiluit, questus tacitè quod fallere posset;
Littora curva legit, primisque invenit in undis
Rupibus exesis hærentem fune carinam.
Rectorem, dominumque ratis secura tenebat
Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
Sed sterili junco, cannaque intexta palustri,
Et latus inversa nudum munita phaselo.
Hæc Cæsar bis terque manu quassantia tectum
Limina commovit. molli consurgit Amyclas,
Quem dabat, alga, toro. Quisnā mea naufragus, in-
Tecta petit? aut quē nostræ Fortuna coegit (quit.
Auxilium sperare casæ? Sic fatus, ab alto
Aggere, jam tepidæ sublato fune favillæ,
Scintilla tenuem commotos pavit in ignes,
Securus belli: prædam civilibus armis
Scit non esse casas. O vitæ tuta facultas
Pauperis, angustique lares! ò munera nondum
Intellecta Deum! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso,
Dux ait: Expecta votis majora modestis,
Spesque tuas laxa juvenis, si jussa secutus
Me vehis Hesperiam, non ultra cuncta carinæ
Debebis, manibusque inopem duxisse senectam.
Ne cessa præbere Deo tua fata, volenti
Angustos opibus subitis implere Penates.
Sic fatur: quanquam plebejo tectus amictu,
Indocilis privata loqui, tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibēt nocturno credere ponto,
Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,
Concordesque tulit radios: Noton altera Phœbi,
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoq; exhaustus medio, languensque recessit
Spectantes oculos infirmo lumine passus.

Lunaque non gracili ſurrexit lucida cornu,
Aut orbis medii puros exeſa receſſus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit vultu ſub nubem triſtis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,
Nec placet ĩcertus, qui provocat ęquora, Delphin:
Aut ſiccũ quod mergus amat: quodque auſa volare
Ardea ſublimis pennæ confiſa natanti:
Quodq; caput ſpargẽs undis, velut occupat imbrẽ,
Inſtabili greſſu metitur littora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus: vel littora tangam
Juſſa, vel hoc potius pelagus, flatuſque negabunt.
Hęc fatur, ſolvenſque ratem dat carbaſa ventis:
Ad quorum motus non ſolùm lapſa per altum
Aera diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sidera: ſed ſummis etiam quæ fixa tenentur
Aſtra polis. ſunt viſa quati. niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Æſtuat unda minax: flatuſque incerta futuri,
Turbida teſtantur conceptos æquora ventos.
Tunc rector trepidæ fatur ratis: Aſpice ſævum
Quanta paret pelagus: Zephyroſne intendat, an Euros,
Incertũ eſt: puppim dubius ferit undique pontus.
Nubibus & cœlo Notus eſt. ſi murmura ponti
Conſulimus, Cori verrent mare, gurgite tanto,
Nec ratis Heſperias tanget, nec naufragus oras.
Deſperare viam, & vetitos convertere curſus
Sola ſalus. liceat vexata littora puppe
Prendere, ne longè nimiùm ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Cæſar,
Sperne minas, inquit pelagi, ventoque furenti
Trade ſinum. Italiam ſi cœlo auctore recuſas,
Me pete! ſola tibi cauſa hæc eſt juſta timoris,
Vectorem non noſſe tuum; quem numina numquã
Deſtituunt: de quo malè tunc Fortuna meretur,
Cùm poſt vota venit: medias perrumpe procellas
Tutela ſecure mea. cœli iſte, fretique,
Non puppis noſtræ labor eſt: hanc Cęſare preſſam
A fluctu defendet onus. nec longa furori
Ventorum ſævo dabitur mora: proderit undis
Iſta

Ista ratis. nec flecte manum: fuge proxima velis
Littora: tum Calabro portu te crede potitum,
Cum jam non poterit puppi, nostræque saluti
Altera terra dari. quid tanta strage paretur
Ignoras? quærit pelagi cœlique tumultu
Quid præstet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque supervolitantia malum
Vela tulit: sonuit, victis compagibus, alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo,
Core movens æstus: jam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat undas.
Occurrit gelidus Boreas, pelagusque retundit:
Et dubium pendet, vento cui concidat, æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & undas
Torsit, & abstrusas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suumque
In fluctus Cori frangit mare; motaque possunt
Æquora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Æolii jacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas violento turbine terras,
Sic pelagus mansisse loco. nam parva procellis
Æquora rapta ferunt: Ægeas transit in undas
Tyrrhenum: sonat Jonio vagus Adria ponto.
Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
Obruit illa dies quàm celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! non ullo littore surgunt
Tam validi fluctus, alioqui ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumque coercens
Monstriferos agit unda sinus. Sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adjuvit, regnoque accessit terra secundo,
Cùm mare convolvit gentes, cùm littora Tethys
Noluit ulla pati, cœlo contenta teneri.
Tunc quoque tanta maris moles crevisset in astra,
Ni superum rector pressisset nubibus undas.
  Non cœli nox illa fuit: latet obsitus aer
Infernæ pallore domus, nimbisque gravatus
Deprimitur, fluctusque in nubibus accipit imbrẽ,
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt

Clara, sed obſcurum nimboſus diſſilit aer.
Tunc superũ convexa tremunt, atque arduus axis
Inſonuit, motaque poli compage laborant.
Extimuit Natura chaos: rupiſſe videntur
Concordes elementa moras, rurſuſque redire
Nox manes miſtura Deis. ſpes una ſalutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Deſpicitur; tantum nautæ videre trementes
Fluctibus è ſummis præceps mare: cùmq; tumentes
Rurſus hiant undæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina:
Nam pelagus, qua parte ſedet, non celat arenam
Exhauſtũ in cumulos, omniſq; in fluctibus ũda eſt.
Artis opem vicere metus: neſcitque magiſter
Quam frangat, cui cedat aquæ. diſcordia Ponti
Succurrit miſeris, fluctuſque evertere puppim
Non valet in fluctus: victum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua vento.
Non humilem Saſona vadis, non littora curvæ
Theſſaliæ ſaxoſa pavent, oræque malignos
Ambraciæ portus: ſcopuloſa Ceraunia nautæ
Summa timent. Credit jam digna pericula Cæſar
Fatis eſſe ſuis. tantuſne evertere, dixit,
Me Superis labor eſt: parva quem puppe ſedentem
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei, belliſque negamur,
Intrepidus, quacunque datis mihi numina, mortem
Accipiam. licèt ingentes abruperit actus
Feſtinata dies fatis; ſat magna peregi.
Arma metu: vidit Magnum mihi Roma ſecundum.
Juſſa plebe tuli faſces per bella negatos:
Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas.
Neſciat hoc quiſquam, niſi tu, quæ ſola meorum
Conſcia votorum es, me, quamvis plenus honorũ,
Et Dictator eam Stygias, & Conſul ad umbras,
Privatum Fortuna, mori. mihi funere nullo
Eſt opus, ò Superi: lacerum retinere cadaver
Fluctibus in mediis: deſint mihi buſta, roguſque,
Dum metuar ſemper, terraque expecter ab omni.
Hæc fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Invalida cum puppe levat: nec rurſus ab alto
Ag-

Aggere dejecit pelagi, sed pertulit unda,
Scrupulosisque angusta vacant ubi littora saxis,
Imposuit terræ. pariter tot regna, tot urbes
Fortunaque suam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeans Cæsar jam luce propinqua,
Quam tacita sua castra fuga, comitesque fefellit.
Circumfusa duci flevit, gemituque suorum,
Et non ingratis incessit turba querelis.
Quo te dure tulit virtus temeraria Cæsar?
Aut quæ nos viles animas in fata relinquens,
Invitis spargenda dabas tua membra procellis?
Cum tot in hac anima populorum vita, salusque
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Sævitia est voluisse mori. nullusne tuorum
Emeruit comitum, fatis non posse superstes
Esse tuis? cùm te raperet mare, corpora segnis
Nostra sopor tenuit.pudet heu tibi causa petendę
Hæc fuit Hesperiæ? visū est committere quemquā
Tam sævo crudele mari? sors ultima rerum
In dubios casus, & prona pericula mortis
Præcipitare solet. mundi jam summa tenentem
Permisisse mari! tantum quid numina lassas?
Sufficit ad fatum belli favor iste, laborque
Fortunæ, quod te nostris impegit arenis?
Hinc usus placuere Deum, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?
Talia jactantes, discussa nocte, serenus
Oppressit cum sole dies, fessumque tumentes
Composuit pelagus ventis patientibus undas.
Nec non Hesperii lassatum fluctibus æquor
Ut videre duces, purumque insurgere cœlo
Fractum pelagus Boream, solvere carinas,
Quas ventus, doctæque pari moderamine dextræ
Permistas habuere diù: latumque per æquor,
Ut terrestre, coit, consertis puppibus, agmen.
Sed nox sæva modum venti, velique tenorem
Eripuit nautis, excussitque ordine puppes.
Strymona sic gelidū, brumo pellente, relinquunt
Poturæ te, Nile, grues, primoque volatu
Effingunt varias, casu monstrante, figuras
Mox ubi percussit tensas Notus altior alas:
Confusos temere immistæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littora pennis.

Cùm primùm redeunte die violentior aer
Puppibus incubuit, Phœbeo concitus ortu,
Prætereunt frustra tentati littora Lissi,
Nymphæumq; tenent, nudas Aquilonibus undas;
Succedens Boreæ jam portum fecerat Auster.
Undique collatis in robur Cæsaris armis,
Summa videns duri Magnus discrimina Martis
Jam castris instare suis: seponere tutum
Conjugii decrevit onus, Lesboque remotam
Te procul à sævi strepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantū mentes dominatur in æquas
Justa Venus! dubiū, trepidumq; ad prælia, Magne,
Te quoque fecit amor: quod nolles stare sub ictu
Fortunæ, quo mundus erat, Romanaque fata,
Conjux sola fuit. mentem jam verba paratam
Destituunt, blandæque juvat ventura trahentem
Indulgere moræ, & tempus subducere fatis.
  Nocte sub extrema, pulso torpore quietis,
Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
Pectus, & aversi petit oscula grata mariti:
Humentes mirata genas, percussaque cæco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnū.
Ille gemens, Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,
Cum tædet vitæ, læto sed tempore: conjux,
Venit mœsta dies, & quam nimiumque, parumque,
Distulimus: jam totus adest in prœlia Cæsar.
Cedendum est bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit; desiste preces tentare: negavi
Jam mihi: non longos à me patiere recessus,
Præcipites aderunt casus: properante ruina,
Summa cadunt. satis est audisse pericula Magni.
Meque tuus decepit amor, civilia bella
Si spectare potes. nam me jam Marte parato
Securos cepisse pudet cum conjuge somnos,
Eque tuo, miserum quatient cum classica mundū,
Surrexisse sinu. vereor civilibus armis
Pompejum nullum tristem committere damno,
Tutior intereà populis, & tutior omni
Rege late, positamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. si numina nostras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, si fata premant, victorque cruentus,
Quo fugisse velim. Vix tantum infirma dolorem

Cepit, & attonito cesserunt pectore sensus.
Tandem ut vox mœstas potuit proferre querelas:
Nil mihi de fatis thalami, Superisque relictum est
Magne, queri: nostros non rumpit funus amores,
Nec diri fax summa rogi: sed sorte frequenti,
Plebejaque nimis careo dimissa marito.
Hostis ad adventum rumpamus fœdera tedæ:
Placemus Socerum. Sic est tibi cognita, Magne;
Nostra fides? credisne aliquid mihi tutius esse.
Quam tibi? nonne olim casu pendemus ab uno?
Fulminibus me sæve jubes, tantæque ruinæ
Absentem præstare caput? secura videtur
Sors tibi, cùm facias etiam nunc vota, perisse,
Ut nolim servire malis: sed morte parata
Te sequar ad manes. feriat dum mœsta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe superstes;
Adde, quod assuescis fatis, tantumque dolorem
Crudelis me ferre doces. ignosce fatenti
Posse pati, timeo. quod si sunt vota, Deisque
Audior, eventus rerum sciet ultima conjux;
Sollicitam rupes jam te victore tenebunt;
Et puppim, quæ fata feret tam læta, timebo;
Nec solvent audita metus mihi prospera belli;
Cum vacuis projecta locis à Cæsare possim
Vel fugiente capi: notescent littora clari
Nominis exilio, positaque ibi conjuge Magni;
Quis Mitylenæas poterit nescire latebras?
Hoc precor extremum, si nil tibi victa relinquent
Tutius arma fuga, cùm te commiseris undis,
Quolibet infaustam potius deflecte carinam:
Littoribus quærere meis. Sic fata, relictis
Exiluit stratis amens, tormentaque nulla
Vult differre mora. non mœsti pectora Magni
Sustinet amplexu dulci, non colla tenere:
Extremusque perit tam longi fructus amoris:
Præcipitantque suos luctus: neuterque recedens
Sustinuit dixisse vale. vitamque per omnem
Nulla fuit tam mœsta dies. nam cætera damna
Durata jam mente malis; firmaque tulerunt.
Labitur infelix; manibusque excepta suorum
Fertur ad æquoreas, ac se prosternit, arenas,
Littoraque ipsa tenet, tandemq; illata carinæ est.
Non sic infelix patriam, portusque reliquit

Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,
Quemque vocat collem Taulantius incola Petrā
Insedit castris, Ephyreaque mœnia servat,
Defendens tutam vel solis turribus urbem,
Non opus hanc veterū, nec moles structa tuetur,
Humanusque labor, facilis, licèt ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis.
Sed munimen habet nullo quassabile ferro,
Naturam, sedemque loci. nam clausa profundo
Undique præcipiti, scopulisq; vomentibus æquor,
Exiguo debet, quod non est insula, colli.
Terribiles ratibus sustentant mœnia cautes,
Joniumque furens rapido cùm tollitur austro,
Templa, domosque quatit, spumatque in culmina pontus.
Hinc avidam belli rapuit spes improba mentē
Cæsaris, ut vastis diffusum collibus hostem
Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
Metitur terras oculis: nec cespite tantum
Contentus fragili subitos attollere muros,
Ingentes cautes, avulsaque saxa metallis,
Grajorumque domos, direptaq; mœnia transfert.
Extruitur, quod non aries impellere sævus,
Quod non ulla queat violenti machina belli,
Franguntur montes, plenumque per ardua Cæsar
Ducit opus: pandit fossas, turritaque summis
Disponit castella jugis, magnoque recessu
Amplexus fines, saltus, numerosaque tesqua,
Et silvas, vastasque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castraque Cæsareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos: operumque ut summa revisat,
Defessus Cæsar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribatque Deis: fragili circumdata testa
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantū celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum, subitum, bellique tumultu
Raptum clausit opus. tanti periere labores.
Tot potuere manus adjungere Seston Abydo,
Ingestoque solo Phryxeum elidere pontum,

Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis;
Et ratibus longè flexus donare Maleæ,
Aut aliquem mundi, quamvis Natura negasset,
In melius mutare locum. coit area belli:
Hìc alitur sanguis terras fluxurus in omnes,
Hìc & Thessalicæ clades, Libycæque tenentur.
Æstuat angusta rabies civilis arena:
Prima quidem surgens operũ structura fefellit
Pompejum: veluti mediæ qui tutus in arvis
Sicaniæ rapidum nescit latrare Pelorum:
Aut vaga cum Tethys, Rutupinaq; littora fervent;
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.
Ut primùm vasto septas videt aggere terras:
Ipse quoque à tuta deducens agmina Petra
Diversis spargit tumulis, ut Cæsaris arma
Laxet, & effuso claudentem milite tendat.
Ac tantum septi vallo sibi vindicat agri,
Parva Mycenææ quantum sacrata Dianæ
Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma:
Quòque modò Romæ prælapsus mœnia Tybris
In mare descendit, si nusquam torqueat amnem.
Classica nulla sonant, injussaque tela vagantur:
Et fit sæpe nefas, jaculum tentante lacerto.
Major cura duces miscendis abstrahit armis.
Pompejum exhaustæ præbenda ad pabula terræ.
Quæ currens obtrivit eques, gradibusque citatis
Ungula frondentem discussit cornea campum.
Belliger attonsis sonipes defessus in arvis,
Advectos cum plena ferant præsepia culmos,
Ore novas poscens moribundus labitur herbas.
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum solvit tabes, & digerit artus.
Traxit iners cœlum fluidæ contagia pestis
Obscuram in nubem. tali spiramine Nesis
Emittit Stygium nebulosis aera saxis,
Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cœloque paratior unda
Omne pati virus duravit viscera cœno.
Jam riget atra cutis, distentaque lumina rumpit;
Igneaque in vultus, & sacro fervida morbo
Pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.
Jam magis atque magis præceps agit omnia fatũ:
Nec medii dirimunt morbi vitamque, necemque:
Sed

Sed languor cum morte venit, turbaque cadentũ
Aucta lues, dum mista jacent incondita vivis
Corpora: nam miseros ultra tentoria cives
Spargere funus erat. tamen hos minuere labores
A tergo pelagus, pulsusque Aquilonibus aer,
Littoraque, & plenæ peregrina messe carinæ.
At liber terræ spatiosis collibus hostis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis:
Sed patitur sævam, veluti circundatus arcta
Obsidione, famem. nondum surgentibus altam
In segetem culmis, cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, & carpere dumos,
Et morsu spoliare nemus, letumque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas:
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,
Quæque per abrasas utero demittere fauces,
Plurimaque humanis antehac incognita mensis
Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
Ut primùm libuit ruptis evadere claustris
Pompejo, cunctasque sibi permittere terras:
Non obscura petit latebrosæ tempora noctis,
Et raptum furto soceri cessantibus armis
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Quærit, & impulso turres confringere vallo,
Perq; omnes gladios, & qua via cęde paranda est,
Opportuna tamen valli pars visa propinqui,
Quam Minuti castella vocant, & confraga densis
Arboribus dumeta tegunt. huc pulvere nullo
Proditus agmen agit, subitusque ad mœnia venit.
Tot simul campis Latiæ fulsere volucres:
Tot cecinere tubæ. ne quid victoria ferro
Deberet, pavor attonitos confecerat hostes.
Quod solùm valuit virtus, jacuere perempti,
Debuerant quo stare loco: qui vulnera ferrent
Jam deerant, nimbusque ferens tot tela peribat.
Tum piceos volvunt immissæ lampadis ignes:
Tum quassæ nutant turres, lapsumque minantur.
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Jam Pompejanæ celsi super ardua valli
Exierant Aquilæ: jam mundi jura petebant.
Quem non mille simul turmis, nec Cæsare toto
Auferret Fortuna locum, victoribus unus
Eripuit, vetuitque capi: seque arma tenente,

Ac nondum ſtrato, Magnum viciſſe negavit.
Scæva viro nomen: caſtrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi ſanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
Pronus ad omne nefas, & qui neſciret, in armis
Quam magnum virtus crimen civilibus eſſet.
Hic ubi quærentes ſocios jam Marte relicto
Tuta fugæ cernit; Quo vos pavor, inquit, abegit
Impius, & cunctis ignotus Cæſaris armis?
O famuli turpes, ſervum pecus, abſque cruore
Terga datis morti? cumulo vos deeſſe vitorum
Non pudet & buſtis, interque cadavera quæri?
Non ira ſaltem juvenes, pietate remota,
Stabitis? è cunctis, per quos erumperet hoſtis,
Nos ſumus electi. non parvo ſanguine Magni
Iſta dies ierit. peterem felicior umbras
Cæſaris in vultu. teſtem hunc Fortuna negavit:
Pompejo laudante cladem. confringite tela
Pectoris incurſu, juguliſque retundite ferrum.
Jam longinqua petit pulvis, ſonituſque ruinæ,
Securaſque fragor concuſſit Cæſaris aures.
Vincimus ò ſocii, veniet qui vindicet arces,
Dum morimur. movit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo ſuccedunt claſſica cantu:
Miranteſq; virum. atque avidi ſpectare, ſequuntur
Scituri juvenes, numero deprenſa, locoque,
An plus quam mortem virtus daret. Ille ruenti
Aggere conſiſtit, primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, ſubeunteſque obruit hoſtes
Corporibus: totæque viro dant tela ruinæ,
Roboraque, & moles; hoſti ſeque ipſe minatur.
Nunc ſude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & valli ſumma tenentes
Amputat enſe manus: caput obterit, oſſaque ſaxo,
Ac malè defenſum fragili compage cerebrum
Diſſipat: alterius flamma crineſque, genaſque
Succendit: ſtrident oculis ardentibus ignes.
Ut primùm cumulo creſcente cadavera murum
Admovere ſolo: non ſegnior extulit illum
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardū.
Tunc denſos inter cuneos compreſſus, & omni
Vallatus bello vincit, quem reſpicit, hoſtem.

Jam-

Jamque hebes, & craſſo nō aſper ſanguine mucro
Percuſſum Scævæ frangit, non vulnerat, hoſtem.
Perdidit enſis opus, frangit ſine vulnere membra.
Illum tota premit moles. illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix:
Parque novum Fortuna videt concurrere bellū,
Atque virum. fortis crebris ſonat ictibus umbo,
Et galeę fragmenta cavę compreſſa perurunt
Tempora: nec quicquam nudis vitalibus obſtat
Jam, pręter ſtantes in ſummis oſſibus haſtas.
Quid nunc veſani jaculis, levibuſque ſagittis
Perditis hęſuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
Obruat, aut vaſti muralia pondera ſaxi:
Hunc aries ferro, balliſtaque limine portæ
Summoveat; ſtat non fragilis pro Cęſare murus,
Pompejumque tenet: jam pectora non tegit armis:
Ac veritus credi clypeo, lęvaque vacaſſe,
Aut culpa vixiſſe ſua, tot vulnera belli
Solus obit, denſamque ferens in pectore ſilvam,
Jam gradibus feſſis, in quem cadat, eligit hoſtem,
Par pelagi monſtris. Libycę ſic bellua terrę,
Getulus denſis Elephas oppreſſus ab armis
Omne repercuſſum ſqualenti miſſile tergo
Frangit, & hęrentes mota cute diſcutit haſtas.
Viſcera tuta latent penitus. citraque cruorem
Confixę ſtant tela ferę: tot facta ſagittis,
Tot jaculis, unam non explent vulnera mortem.
Dictęa procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scęvam, quę voto certior omni
In caput, atque oculi lęvum deſcendit in orbem.
Ille moras ferri, nervorum & vincula rumpit,
Affixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telumque ſuo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter poſt ictum ſęvior urſa,
Cum jaculum parva Libys amentavit habena,
Se rotat in vulnus: telumque irata receptum
Impetit, & ſecum fugientem circuit haſtam.
Perdiderat vultum rabies: ſtetit imbre cruento
Informis facies: lętus fragor ęthera pulſat
Victorum: majora viris de ſanguine parvo
Gaudia non faceret conſpectum in Cęſare vulnus.
Ille tegens alta ſuppreſſum mente dolorem,
Mi-

Mitis, & à vultu penitus virtute remota,
Parcite, ait, cives: procul hinc avertite ferrum:
Collatura meæ nil sunt jam vulnera morti:
Non eget ingestis, sed vulsis pectore telis.
Tollite, & in Magni viventem ponite castris:
Hoc vestro præstate duci: sic Scæva relicti
Cæsaris exemplum potius, quam mortis honestæ.
Credidit infelix simulatis vocibus Aulus:
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
Membraque captivi pariter laturus, & arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus ensem.
Incaluit virtus: atque una cæde refectus
Solvat, ait, pœnas, Scævam quicunque subactum
Speravit: pacem gladio si quærit ab isto
Magnus, adorato submittat Cæsare signa:
An similem vestri, segnemque ad fata putastis?
Pompeii vobis minor est, causæque Senatus,
Quam mihi mortis amor, Simul hæc effatus, & altus
Cæsareas pulvis testatur adesse cohortes.
Dedecus hic belli Magno, crimenque remisit,
Ne solum totæ fugerent te Scæva catervæ:
Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso
Vires pugna dabat. labentem turba suorum
Excipit, atque humeris defectū imponere gaudet.
Ac velut inclusum perfosso in pectore numen,
Et vivam magnæ speciem Virtutis adorant:
Telaque confixis certant evellere membris,
Exornantque Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæva tuis. felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis, aut longis Teutonius armis.
Non tu bellorum spoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu lætis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum virtute parasti!
Nec magis hac Magnus castrorū parte repulsus
Intra claustra piger dilato Marte quievit,
Quàm mare lassatur, cùm se tollentibus Euris
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, seramque sibi parat unda ruinam.
Hinc vicina petens placido castella profundo
Incursu gemini Martis rapit: armaque late
Spargit, & effuso laxat tentoria campo:

Mu-

Mutandæ juvat permissa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit si qua tellus, cumulumque furentem
Undarum non passa, ruit: tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt; donante Pado. vix prœlia Cæsar
Senserat: elatus specula quæ prodidit ignis.
Invenit impulsos presso jam pulvere muros,
Frigidaque ut veteris deprendit signa ruinæ;
Accendit pax ipsa loci, movitque furorem
Pompejana quies, & victo Cæsare somnus.
Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax: qui Cæsaris arma
Segnius haud vidit, quam malo nauta tremente
Omnia Circeæ subducit vela procellæ:
Agminaque interius muro breviore recepit,
Densius ut parva disponeret arma corona.
Transierat primi Cæsar munimina valli,
Cùm super è totis emisit collibus agmen;
Effuditque acies obseptum Magnus in hostem.
Non sic Ætnæis habitans in vallibus horret
Enceladum spirante Noto, cùm tota cavernas
Egerit, & torrens in campos defluit Ætna:
Cæsaris ut miles glomerato pulvere victus
Ante aciem, cæci trepidus sub nube timoris
Hostibus occurrit fugiens, inque ipsa pavendo
Fata ruit. totus mitti civilibus armis
Usque vel in pacem potuit cruor: ipse furentes
Dux tenuit gladios. Felix, ac libera legum
Roma fores, jurisque tui, vicisset in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu, semperque dolebit,
Quod scelerum Cęsar prodest tibi summa tuorum
Cum genero pugnasse pio. Proh tristia fata!
Non Uticæ Libye clades, Hispania Mundæ
Flesset, & infando pollutus sanguine Nilus
Nobilius Phario gestasset rege cadaver:
Nec Juba Marmaricas nudus pressisset arenas,
Pœnorumque umbras placasset sanguine fuso
Scipio: nec sancto caruisset vita Catone.
Ultimus esse dies potuit tibi Roma malorum;
Exire è mediis potuit Pharsalia fatis.

De-

Deſerit adverſo poſſeſſam numine ſedem
Cæſar, & Emathias lacero petit agmine terras.
Arma ſecuturum ſoceri, quacunque fugaſſet,
Tentavere ſui comites divertere Magnum,
Hortati, patrias ſedes, atque hoſte carentem
Auſoniam peteret. Nunquam me Cæſaris, inquit
Exemplo reddam patriæ, nunquamque videbit
Me, niſi dimiſſo redeuntem milite Roma.
Heſperiam potui, motu ſurgente, tenere,
Si vellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
Ardenteſque plagas. Victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te prœlia, fugi?
Ah potius, ne quid bello patiaris in iſto,
Te Cæſar putet eſſe ſuam. ſic fatus, in ortus
Phœbeos convertit iter, terræque ſecutus
Devia, qua vaſtos aperit: Candavia ſaltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Theſſaliam, qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Oſſæa coercet.
Cùm per ſumma poli Phœbum trahit altior æſtas,
Pelion opponit radiis naſcentibus umbras.
At medios ignes cœli, rabidique Leonis
Solſtitiale caput nemoroſus ſubmovet Othrys.
Excipit adverſos Zephyros, & Japyga Pindus,
Et maturato præcidit veſpere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes, media qui valle premuntur,
Perpetuis quondam latuere paludibus agri:
Flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe
Dant aditus pelago, ſtagnumq; implentibus undis
Creſcere curſus erat. poſtquam diſceſſit Olympo
Herculea gravis Oſſa manu, ſubitæque ruinam
Senſit aquæ Nereus: melius manſura ſub undis,
Emathis æquorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet, & prima Rhœteja littora pinu
Quæ tetigit Phylace, Pteleoſque, & Dorion ira
Flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandæ
Lampados Herculeis fortis Melibœa pharetris:
Atque olim Lariſſa potens: ubi nobile quondam
Nũc ſuper Argos arãt. veteres ubi fabula Thebas
Mon-

Monstrat Echionias: ubi quondam Pentheos exul,
Colla, caputque ferens supremo tradidit igni,
Questa quod hoc solum nato rapuisset Agave.
Ergo abrupta palus multos discessit in amnes.
Purus in occasus, parvi sed gurgitis, Æas
Jonio fluit inde mari: nec fortior undis
Labitur avectæ pater Isidis, & tuus, Oenen,
Pene gener crassis oblimat Echinadas undis:
Et Meleagream maculatus sanguine Nessi
Evenos Calydona secat. ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi.
Quiq; nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues ventos suspirat Anauros.
Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donavit aquas. it gurgite rapto
Apidanos: nunquamque celer, nisi mistus, Enipeus.
Accipit Asopos cursus, Phœnixque, Melasque.
Solus in alterius nomen cùm venerit undæ,
Defendit Titaresus aquas, lapsusque supernæ
Gurgite Penei pro siccis utitur arvis.
Hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, superumque sibi servare timorem.
Ut primùm emissis patuerunt omnibus arva,
Pinguis Bœbicio discessit vomere sulcus:
Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum,
Æolidæ, Dolopesque solùm fregere coloni,
Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis.
Illic semiferos Ixionidas Centauros
Fœta Pelethroniis nubes effudit in antris.
Aspera te Pholoes frangentem Monyche saxa,
Teque sub Oetæo torquentem vertice vulsas
Rhœce ferox, qua vix Boreas inverteret, ornos:
Hospes & Alcidæ magni Phole: teque per amnem
Improbe Lernæas vector passure sagittas:
Teque senex Chiron, gelido qui sidere fulgens
Impetis Æmonio majorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt semina Martis.
Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exiluit; primus chalybem, frænosque momordit,
Spumavitque novis Lapithæ domitoris habenis.

Pri-

Prima fretum ſcindens Pagaſæo littore pinus,
Terrenum ignotas hominem projecit in undas.
Primus Theſſalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percuſſit pondera maſſæ,
Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
Fregit; & immenſis coxit fornacibus æra.
Illic, quod populos ſcelerata impegit in arma,
Divitias numerare datū eſt. hinc maxima ſerpens
Deſcendit Python, Cyrrhæaque fluxit in antra:
Unde & Theſſalicæ veniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem ſuperis immiſit Alœus,
Inſeruit celſis prope ſe cum Pelion aſtris,
Sideribuſque vias incumbens abſtulit Oſſa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces; cunctos belli præſaga futuri
Mens agitat, ſummique gravem diſcriminis horā
Adventare palam eſt. propius jam fata moveri
Degeneres trepidant animi, pejoraque verſant.
Ad dubios pauci præſumpto robore caſus
Spemque, metumq; ferunt. Turbæ ſed mixtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllæis exul graſſatus in undis,
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos.
Qui ſtimulante metu fati prænoſcere curſus,
Impatienſque moræ, venturiſque omnibus æger;
Nec tripodas Deli, non Pythia conſulit antra,
Non quæſiſſe libet, primis quid frugibus altrix
Ore Jovis Dodona ſonet, quis noſcere fibra
Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura cœli
Servet; & Aſſyria ſcrutetur ſidera cura,
Aut ſi quid tacitum, ſed fas, erat. ille ſupernis
Deteſtanda Deis ſævorum arcana Magorum
Noverat; & triſtes ſacris feralibus aras,
Umbrarum, Ditiſque fidem: miſeroque liquebat
Scire parum Superos. vanum, ſævumque furorem
Adjuvat ipſe locus, vicinaque mœnia caſtris
Hæmonidum, ficti quas nulla licentia monſtri
Tranſierat, quarū, quicquid non creditur, ars eſt.
Theſſala quin etiam tellus, herbaſque nocentes
Rupibus ingemuit, ſenſuraque ſaxa canentes
Arcanum ferale Magos, ibi plurima ſurgunt
Vim factura Deis. & terris hoſpita Colchis
Legit in Hæmoniis, quas non advexerat, herbas.

Im-

Impia, tot populis, tot ſurdas gentibus aures
Cœlicolum, diræ convertunt carmina gentis.
Una per æthereos exit vox illa receſſus,
Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, cœlique volubilis unquam
Avocat. infandum tetigit cùm ſidera murmur,
Tunc Babylon Perſea licet, ſecretaque Memphis
Omne vetuſtorum ſolvat penetrale Magorum:
Abducit ſuperos alienis Theſſalis aris.
Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
Non ſatis adductus amor: flammiſque ſeveri
Illicitis arſere ſenes. nec noxia tantum
Pocula perficiunt, aut cùm turgentia ſucco
Frontis amaturæ ſubducunt pignora fetæ.
Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Excantata perit. quos non concordia miſti
Alligat ulla tori, blandæque potentia formæ,
Traxerunt torti magica vertigine fili
Ceſſavere vices rerum: dilataque longa
Hæſit nocte dies legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus:
Axibus & rapidis impulſos Juppiter urgens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo:
Et tonat ignaro cœlum Jove. vocibus iiſdem
Humentes latè nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſere comis. ventis ceſſantibus, æquor
Intumuit: rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit turbante Noto: puppimque ferentes
In ventum tumuere ſinus. de rupe pependit
Abſciſſa fixos torrens: amniſque cucurrit
Non quà pronus erat. Nilum non extulit æſtas:
Mæander direxit aquas: Rhodanumque morantē
Præcipitavit Arar: ſubmiſſo vertice montes
Explicuere jugum. nubes ſuſpexit Olympus:
Solibus & nullis Scythicæ, cùm bruma rigeret,
Dimaduere nives. impulſum ſidere Tethyn
Reppulit Hæmonidum. defenſo littore, carmen.
Terra quoque immoti concuſſit ponderis axem,
Et medium vergens viſu titubavit in orbem.
Tantæ molis onus percuſſum voce receſſit,
Proſpectumque dedit circumlabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitumque nocere,

Et

Et pavet Hæmonias, & mortibus instruit artes.
Has avidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fovent blando: gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoso coluber distenditur arvo.
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:
Humanoque cadit serpens afflata veneno.
Quis labor hic superis, cãtus, herbasq; sequendi,
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obstrictos habuere Deos? parere necesse est,
An juvat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis valuere minis? hoc juris in omnes
Est illis superos? an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipse, potest? illis & sidera primum
Præcipiti deducta polo: Phœbeque serena
Non aliter diris verborum obsessa venenis
Palluit, & nigris, terrenisque ignibus arsit,
Quam si fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereretque suas flammis cœlestibus umbras.
Et patitur tantos cantus deprensa labores
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus, hæc diræ carmina gentis
Effera damnarat nimiæ pietatis Erichtho,
Inque novos ritus pollutam duxerat artem.
Illi namque nefas urbis submittere tecto
Aut laribus ferale caput: desertaque busta
Incolit, & tumulos expulsis obtinet Umbris,
Grata Deis Erebi. cœtus audire silentum,
Nosse domos Stygias, arcanaque Ditis operti
Non Superi, non vita vetat. tenet ora profanæ
Fœda situ macies, cœloque ignota sereno.
Terribilis Stygio facies pallore gravatur,
Impexis onerata comis. si nimbus, & atræ
Sidera subducunt nubes, tunc Thessala nudis
Egreditur bustis, nocturnaque fulgura captat.
Semina fœcundæ segetis calcata perussit,
Et non letiferas spirando perdidit auras,
Nec superos orat, nec cantu supplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa litantes
Novit: funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenso rapuit quæ thura sepulcro.
Omne nefas Superi prima jam voce precantis
Concedunt, carmenque timent audire secundum.
Vi-

Viventes animas, & adhuc sua membra regentes,
Infodit busto: fatis debentibus annos
Mors invita subit: perversa funera pompa
Rettulit à tumulis: fugere cadavera letum.
Fumantes juvenum cineres, ardentiaque ossa
E mediis rapit illa rogis, ipsamque, parentes
Quam tenuere facem: nigroque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestesque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra favillas.
Ast ubi servantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora: tunc omnes avide desævit in artus,
Immersitque manus oculis: gaudetque gelatos
Effodisse orbes, & siccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodosque nocentes
Ore suo rupit: pendentia corpora carpsit,
Abrasitque cruces: percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus chalybem, nigramq; per artus
Stillantes tabi saniem, virusque coactum
Sustulit, & nervo morsus retinente pependit.
Et quacunque jacet nudum tellure cadaver,
Ante feras, volucresq; sedet: nec carpere membra
Vult ferro, manibusque suis, morsusque luporum
Expectat, siccis raptura è faucibus artus.
Nec cessant à cæde manus, si sanguine vivo
Est opus, erumpat jugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, vivum si sacra cruorem,
Extaque funereæ poscunt trepidantia mensæ:
Vulnere sic ventris, non qua Natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties sævis opus est, ac fortibus umbris,
Ipsa facit manes: hominum mors omnis in usu est.
Illa genæ florem primævo corpore fulsit,
Illa comam læva morienti abscidit ephebo.
Sæpe etiam caris cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula fingens,
Truncavitque caput, compressaque dentibus ora
Laxavit: siccoque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompejo prodidit: alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub

Sub nostra tellure diem: deserta per arva
Capit iter. fidi scelerum, suetique ministri
Effractos circum tumulos, ac busta vagati,
Conspexere procul prærupta in caute sedentem,
Quà juga devexus Pharsalica porrigit Æmus.
Illa Magis, magicisque Deis incognita verba
Tentabat, carmenque novos fingebat in usus.
Namq; timens, ne Mars alium vagus iret in orbẽ,
Emathis & tellus tam multa cæde careret;
Pollutos cantu, dirisque venefica succis
Conspersos, vetuit transmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura suas, usuraque mundi
Sanguine: cæsorum truncare cadavera Regum
Sperat, & Hesperiæ cineres avertere gentis,
Ossaque nobilium, tantosque acquirere manes.
Hic ardor, solusque labor, quid corpore Magni
Projecto rapiat, quos Cæsaris involet artus.
Quam prior affatur Pompeii ignava propago.
O decus Hæmonidũ, populis quæ pandere fata,
Quæque suo ventura potes devertere cursu,
Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem,
Quem belli fortuna paret. non ultima turbæ
Pars ego Romanæ, Magni clarissima proles;
Vel dominus rerum, vel tanti funeris hæres.
Mens dubiis percussa pavet, rursusque parata est
Certos ferre metus. hoc casibus eripe juris;
Ne subiti, cæcique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce Deis, & Manibus exprime verum.
Elysias resera sedes, ipsamque vocatam,
Quos petat è nobis, Mortem tibi coge fateri
Nõ humilis labor est: dignũ, quod quærere cures.
Vel tibi, quo tanti præponderet alea fati.
Impia lætatur vulgatæ nomine famæ
Thessalis, & contra: Si fata minora moveres,
Pronũ erat, ò juvenis, quos velles(inquit)in actus
Invitos præbere Deos. conceditur arti,
Unam cum radiis presserunt sidera mortem,
Inseruisse moras: & quamvis fecerit omnis
Stella senem, medios herbis abrumpimus annos.
At simul à prima descendit origine mundi
Causarum series, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare velis, unoque sub ictu
Stat genus humanũ: tunc, Thessala turba fatemur,
Plus

Plus Fortuna poteſt. ſed ſi prænoſcere caſus
Contentus, faciles aditus, multique patebunt
Ad verum: tellus nobis, ætherque, chaoſque,
Æquoraq; & campi, Rhodopeaq; ſaxa loquentur.
Sed pronum, cùm tanta novæ ſit copia mortis,
Emathiis unum campis attollere corpus,
Ut modo defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce ſonent: ne membris ſole peruſtis
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat: & noctis geminatis arte tenebris,
Mœſtum tecta caput ſqualenti nube, pererrat
Corpora cæſorum, tumulis projecta negatis.
Continuò fugere lupi. fugere revulſis
Unguibus impaſtæ volucres, dum Theſſala vatem
Eligit, & gelidas leto ſcrutata medullas
Pulmonis rigidi ſtantes ſine vulnere fibras
Invenit, & vocem defuncto in corpore quærit.
Fata peremptorum pendentem jam multa virorũ,
Quem ſuperis revocaſſe velit. ſi tollere totas
Tentaſſet campis acies, & reddere bello:
Ceſſiſſent leges Erebi, monſtroque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet Averno.
Electum tandem trajecto gutture corpus
Ducit, & inſerto laqueis feralibus unco,
Per ſcopulos miſerum trahitur, per ſaxa cadaver
Victurum: montiſque cavi, quem triſtis Erichtho
Damnarat ſacris, alta ſub rupe locatur.
Haud procul à Ditis cæcis depreſſa cavernis
In præceps ſubſedit humus: quam pallida pronis
Urget ſilva comis, & nullo vertice cœlum
Suſpiciens, Phœbo non pervia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallenſque ſub antris
Longa nocte ſitus, nunquam, niſi carmine factum,
Lumen habet. non Tænareis ſic faucibus aer
Sedit iners, mœſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri, quo non metuunt emittere manes
Tartarei reges. nam quamvis Theſſala vates
Vim faciat fatis, dubium eſt, quod traxerit illuc,
Aſpiciat Stygias, an quod deſcenderit, umbras.
Diſcolor, & vario furialis cultus amictu
Induitur, vultuſque operitur crine ſoluto,
Et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.
Ut pavidos juvenis comites, ipſumque trementem

Conspicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
Jam nova, jam vera reddetur vita figura:
Ut quamvis pavidi possint audire loquentem.
Si verò Stygiosque lacus, ripamque sonantem
Ignibus ostendam, si me præsente videri
Eumenides possent, villosaque colla colubris
Cerberus excutiens, & vincti terga Gigantes,
Quis timor ignavi metuentes cernere manes?
Pectora tunc primùm ferventi sanguine supplet
Vulneribus laxata novis: taboque medullas
Abluit; & virus largè lunare ministrat.
Huc quicquid fetu genuit Natura sinistro
Miscetur. non spuma canũ, quibus unda timori est,
Viscera non lyncis, non diræ nodus hyænæ
Defuit, & cervi pasti serpente medulla;
Non puppim retinens, Euro tendente rudentes,
In mediis echeneis aquis, oculique draconum,
Quæque sonant feta tepefacta sub alite saxa:
Non Arabum volucer serpens, innataque rubris
Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ:
Aut viventis adhuc Libyci membrana cerastæ,
Aut cinis Eoa positi Phœnicis in ara.
Quo postquam viles, & habentes nomina pestes
Contulit: infando saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum nascentibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni.
Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confundit murmura primùm
Dissona, & humanę multum discordia linguę.
Latratus habet illa canum, gemitusque luporum,
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna querũtur
Quod strident, ululantq; ferę, quod sibilat anguis,
Exprimit, & planctus illisę cantibus undę,
Silvarumque sonum, fractęque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit. mox cętera cantu
Explicat Hęmonio, penetratq; in Tartara lingua.
Eumenides, Stygiumq; nefas, pœnęq; nocentum,
Et Chaos innumeros avidũ confundere mundos,
Et rector terrę, quem longa in secula torquet
Mors dilata deum, Styx, &, quos nulla meretur
Thessalis, Elysios, cœlum, matremque perosa
Persephone, nostręq; Hecates pars ultima, per quã
Ma-

Manibus & mihi ſunt tacitæ commercia linguæ:
Janitor & ſedis laxæ, qui viſcera ſævo
Spargis noſtra cani. repetitaque fila ſorores
Fracturæ: tuque ò flagrantis portitor undæ
Jam laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris:
Exaudite preces, ſi vos ſatis ore nefando,
Pollutoque voco, ſi nunquam hæc carmina fibris
Humanis jejuna cano, ſi pectora plena
Sæpe dedi, & lavi calido profecta cerebro:
Si quis, qui veſtris caput, extaque lancibus infans
Impoſuit, victurus erat, parete precanti.
Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,
Aſſuetamque diù tenebris, modò luce fugata
Deſcendentem animam: primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci. licèt has exaudiat herbas
Ad manes ventura ſemel. Ducis omnia nato
Pompejana canat noti modò militis umbra,
Si bene de vobis civilia bella merentur.
Hæc ubi fata caput, ſpumantiaque ora levavit.
Aſpicit aſtantem projecti corporis umbram.
Exanimes artus, inviſaque clauſtra timentem
Carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, & ruptas lethali vulnere fibras.
Ah miſer, extremum cui mortis munus iniquæ
Eripitur non poſſe mori. miratur Erichtho
Has fatis licuiſſe moras, irataque morti
Verberat immotum vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terræ, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat, regnique ſilentia rumpit.
Tiſiphone, vociſque meæ ſecura Megæra,
Non agitis ſævis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? jam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar, per funera cuſtos,
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis.
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles, Hecate. pallenti tabida forma,
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenſo terræ ſub pondere, quæ te
Contineant, Ennæa, dapes, quo fœdere mœſtum
Regem noctis ames. quæ te contagia paſſam
Noluerit revocare Ceres. tibi peſſime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cavernis,

Et ſubito feriere die. Paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concuſſa tremit, qui Gorgona cernit apertã,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnym,
Indeſpecta tenet vobis qui Tartara; cujus
Vos eſtis ſuperi: Stygias qui pejerat undas?
Protinus aſtrictus caluit cruor, atraque fovit
Vulnera, & in venas, extremaq; membra cucurrit.
Percuſſæ gelido trepidant ſub pectore fibræ:
Et nova deſuetis ſubrepens vita medullis
Miſcetur morti, tunc omnis palpitat artus:
Tenduntur nervi: nec ſe tellure cadaver
Paulatim per membra levat, terraq; repulſum eſt,
Erectumque ſimul. diſtento lumina rictu
Nudantur. nondum facies viventis in illo,
Jam morientis erat. remanet pallorque, rigorque,
Et ſtupet illatus mundo, ſed murmure nullo
Ora aſtricta ſonant. vox illi, linguaque tantùm
Reſponſura datur. dic, inquit Theſſala, magna,
Quod jubeo, mercede mihi: nam vera locutum
Immunem toto mundi præſtabimus ævo
Artibus Hæmoniis: tali tua membra ſepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine ſilvis,
Ut nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti vixiſſe iterùm: nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ ſomnum tibi ſolvere Lethes,
A me morte data. tripodas, vateſque deorum
Sors obſcura tenet. certus diſcedit; ab umbris
Quiſquis vera petit, duræque oracula mortis
Fortis adit. ne parce, precor, da nomina rebus,
Da loca, da vocem, qua mecum fata loquantur.
Addidit & carmẽ, quo, quicquid cõnſulit, umbra
Scire dedit. Mœſtum fletu manante cadaver
Triſtia non equidem Parcarum ſtamina, dixit,
Reſpexi, tacitæ revocatus ab aggere ripæ:
Quod tamẽ è cunctis mihi noſcere cõtigit umbris,
Effera Romanos agitat diſcordia manes,
Impiaque infernam ruperunt arma quietem.
Elyſias alii ſedes, ac Tartara mœſta
Diverſi liquere duces: quid fata pararent,
Hi fecere palàm. triſtis felicibus umbris
Vultus erat. vidi Decios, natumque patremque,
Luſtrales bellis animas, flentemque Camillum,
Et

Et Curios: Syllam de te Fortuna querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem. major Carthaginis hostis,
Non servituri mœret Cato fata nepotis.
Solùm te Consul depulsis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, fractisque catenis
Exultat, Mariique truces, nudique Cethegi.
Vidi ego lætantes popularia nomina Drusos;
Legibus immodicos, ausosque ingentia Gracchos.
Æternis chalybum nodis, & carcere Ditis
Constrictæ plausere manus: camposque piorum
Poscit turba nocens. regni possessor inertis
Pallentes aperit sedes, abruptaque saxa
Asperat, & durum vinclis adamanta, paratque
Pœnam victori. refer hæc solatia tecum,
O juvenis, placido manes, patremque domumque,
Expectare sinu, regnique in parte serena
Pompejo servare locum. nec gloria parvæ
Sollicitet vitæ: veniet quæ misceat omnes
Hora duces. properate mori, magnoque superbi
Quamvis e parvis animo descendite bustis,
Et Romanorum manes calcate Deorum.
Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,
Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna est.
Tu fatum ne quære tuum cognoscere: Parcæ,
Me reticente, dabunt: tibi certior omnia Vates
Ipse canet Siculis genitor Pompejus in arvis:
Ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,
Quas jubeat vitare plagas, quæ sidera mundi.
Europam miseri, Lybiamque, Asiamque timete;
Distribuit tumulos vestris fortuna triumphis.
O miseranda domus, toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic postquam fata peregit;
Stat vultu mœstus tacito, mortemque reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisque, cadaver
Ut cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata
Consumpto jam jure semel. Tum robore multo
Extruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
Accensa juvenem positum strue linquit Erichtho,
Tandem passa mori. Sextoque ad castra parentis
It comes: & cœlo lucis ducente colorem,

Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
Jussa tenere diem densas nox præstitit umbras.

LIBER VII.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Septimus ut Magni narravit somnia, plorat
Fata Ducis: mox turba omnis sibi prælia poscit.
Censet idem cupidus facundo Tullius ore:
Dux dat id invitus. scribit tum dira poeta
Prodigia, instructas acies, facturа Ducumque
Verba suis animos, & prælia gesta, fugamque.
Invehitur post hæc in te, sævissime Cæsar,
Damnans Pharsalæ completos sanguine campos.

Segnior Oceano, quàm lex æterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos, currumque polo rapiente retorsit:
Defectusque pati voluit, raptæque labores
Lucis: & attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars ultima vitæ
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam Pompejani visus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attollique suum lætis ad sidera nomen
Vocibus, & plausu cuneos certare sonantes.
Qualis erat populi facies, clamorque faventis,
Olim cùm juvenis, primique ætate triumphi,
Post domitas gentes, quas torrens ambit Iberus,
Et quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
Vespere pacato, pura venerabilis æquè
Quam currus ornante toga plaudente Senatu,
Sedit adhuc Romanus eques? Seu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora læta refugit:
Sive per ambages solitas contraria visis
Vaticinata quies, magni tulit omina planctus:
Seu vetito patrias ultra tibi cernere sedes,
Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite somnos.
Castrorum vigiles, nullas tuba verberat aures.
Cra-

Craſtina dira quies, & imagine mœſta diurna
Undique funeſtas acies feret, undique bellum.
Unde pares ſomnos populi, noctemque beatam?
O felix, ſi te vel ſic tua Roma videret.
Donaſſent utinam Superi, patriæque, tibique
Unum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
Tu velut Auſonia vadis moriturus in urbe:
Illa rati ſemper de te ſibi conſcia voti
Hoc ſcelus haud unquam fatis hærere putavit,
Sic ſe dilecti tumulum quoque perdere Magni.
Te miſto fleſſet luctu, juveniſque, ſenexque,
Injuſſuſque puer; laceraſſet crine ſoluto
Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
Nunc quoque tela licèt paveant victoris iniqui,
Nuntiet ipſe licèt Cæſar tua funera, flebunt:
Sed dum thura ferent, dum laurea ſerta Tonanti,
O miſeri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro.
  Vicerat aſtra jubar, cùm miſto murmure turba
Caſtrorum fremuit, fatiſque trahentibus orbem,
Signa petit pugnæ. miſeri pars maxima vulgi
Non totum viſura diem, tentoria circùm
Ipſa ducis queritur, magnoque accenſa tumultu
Mortis vicinæ properantes admovet horas.
Dira ſubit rabies: ſua quiſque, ac publica fata
Præcipitare cupit: ſegnis, paviduſque vocatur,
Ac nimium patiens ſoceri Pompejus, & orbis
Indulgens regno, qui tot ſimul undique gentes
Juris habere ſui vellet, pacemque timeret.
Nec non & reges, populique queruntur Eoi
Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
Hoc placet, ò Superi, cum vobis vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poſcimus arma:
In Pompejanis votum eſt Pharſalia caſtris.
Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cujus ſub jure, togaque
Pacificas ſævus tremuit Catilina ſecures,
Pertul t, iratus bellis, cùm roſtra, forumque
Optaret, paſſus tam longa ſilentia miles.
Addidit invalidæ robur facundia cauſæ.
Hoc pro tot meritis ſolum te, Magne, precatur,

Uti se Fortuna velis, proceresque tuorum
Castrorum, regesque tui cum supplice mundo
Affusi, vinci socerum patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Cæsar erit? merito, Pompejum vincere lente,
Gentibus, indignum est, à transcurrente subactis.
Quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati?
De Superis ingrate times? causamque Senatus
Credere Diis dubitas? ipsæ sua signa revellent,
Prosilientque acies. pudeat vicisse coactum.
Si duce te jusso, si nobis bella geruntur,
Sit juris quocunque velint concurrere campo.
Quid mundi gladios à sanguine Cæsaris arces?
Vibrant tela manus: vix signa morantia quisquam
Expectat: propera, ne te tua classica linquant.
Scire Senatus avet, miles te, Magne, sequatur,
An comes. Ingemuit Rector, sensitque Deorum
Esse dolos, & fata suæ contraria menti.
Si placet hoc, inquit, cunctis, si milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnæ lux ista novissima parti.
Testor Roma tamen Magnũ quo cuncta perirent,
Accepisse diem. potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit sine cæde subactum,
Captivumque ducem violatæ tradere Paci.
Quis furor, ò cæci, scelerum? Civilia bella
Gesturi, metuunt, ne non cum sanguine vincant.
Abstulimus terras, exclusimus æquore toto,
Ad præmaturas segetum jejuna rapinas
Agmina compulimus, votumque effecimus hosti,
Ut mallet sterni gladiis, mortesque suorum
Permiscere meis. belli pars magna peracta est
His, quibus effectum est, ne pugnam tiro paveret:
Si modò virtutis stimulis, iræque calore
Signa petunt. multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali, fortissimus ille est,
Qui promptus metuẽda pati, si comminus instent,
Et differre potest. placet hæc tam prospera rerum
Tradere Fortunæ: gladio permittere mundi
Discrimẽ? pugnare ducem, quam vincere malunt.
Res mihi Romanas dederas Fortuna regenda:
Accipe majores, & cæco in Marte tuere.

Pom-

Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum.
Vincis apud Superos votis me Cæsar iniquis:
Pugnatur. quantum scelerũ, quantumque malorũ,
In populos lux ista feret! quot regna jacebunt!
Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!
Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum, partisque ruina
Casurum est, feriat: neque enim victoria Magno
Lætior. aut populis invisum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompejus erit miserabile nomen.
Omne malum victi, quod sors feret ultima rerum;
Omne nefas victoris erit. Sic fatur, & arma
Permittit populis, frænosque furentibus ira
Laxat; & ut victis violento navita Coro
Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur, trepido confusa tumultu
Castra fremũt. animiq; truces sua pectora pulsant
Ictibus incertis. multorum pallor in ore
Mortis ventura est, faciesque simillima fato.
Advenisse diem, qui fatum rebus in ævum
Conderet humanis, & quæri Roma quid esset,
Illo Marte palàm est. sua quisque pericula nescit,
Attonitus majore metu. quis littora ponto
Obruta, quis summis cernens in montibus æquor,
Ætheraque in terras dejecto sole cadentem,
Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat ullos
Pro se ferre metus: Urbi, Magnoque timetur.
Nec gladiis habuere fidem, nisi cotibus asper
Exarsit mucro. tunc omnis lancea saxo
Erigitur: tendunt nervis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
Auget eques stimulos, frenorumq; aptat habenas.
Si liceat Superis hominum conferre labores,
Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantes,
Martius incaluit Siculis incudibus ensis:
Et rubuit flammis iterùm Neptunia cuspis;
Spiculaque extenso Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Jovi mutavit fulmina Cyclops.
Non tamen abstinuit venturos prodere casus
Per varias Fortuna notas. nam Thessala rura
Cùm peterent, totus venientibus obstitit æther:
Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes:

Adversasque faces, immensoque igne columnas,
Et trabibus mistis avidos typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingesto fulgure clausit.
Excussit cristas galeis, capulosque solutis
Perfudit gladiis, ereptaque pila liquavit:
Æthereoque nocens fumavit sulfure ferrum.
Nec non innumero cooperta examine signa,
Vixque revulsa solo, majori pondere pressum
Signiferi mersere caput, rorantia fletu,
Usque ad Thessaliam Romana, & publica signa.
Admotus Superis discussa fugit ab ara
Taurus, & Emathios præceps se jecit in agros;
Nullaque funestis inventa est victima sacris.
At tu, quos scelerum Superos? quas rite vocasti
Eumenidas Cæsar? Stygii quæ numina regni?
Infernumque nefas? & mersos nocte furores?
Impia tam sæve gesturus bella litasti?
Jam dubium monstrisne Deum, nimione pavori
Crediderint: multis concurrere visus Olympo
Pindus, & abruptis mergi convallibus Æmus,
Edere nocturnas belli Pharsalia voces,
Ire per Ossæam rapidus Bœbeida sanguis:
Inque vicem vultus tenebris mirantur apertos,
Et pallere diem, galeisque incumbere noctem,
Defunctosque patres, & cunctas sanguinis umbras
Ante oculos volitare suos. sed mentibus unum
Hoc solamen erat, quod voti turba nefandi
Conscia, quæ patrum jugulos, quæ pectora fratrũ
Sperabat, gaudet monstris, mentisque tumultu,
Atque omen scelerum subitos putat esse furores.
Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat
Lymphato trepidasse metu? præsaga malorum
Si data mẽs homini est, Tyriis qui Gadibus hospes
Adjacet, Armeniumque bibit Romanus Araxem:
Sub quocunque die, quocunque est sidere mundi,
Mœret, & ignorat causas, animumque dolentem
Corripit: Emathiis quid perdat, nescit in armis.
Euganeo, si vera fides memorantibus, Augur
Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur unda Timavi,
Venit summa dies, geritur rex maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeii, & Cæsaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Jovis præsaga notavit;
Aera

Aera ſeu totum diſcordi obſiſtere cœlo,
Proſpexitque polos: ſeu lumen in æthere mæſtum
Solis in obſcuro pugnam pallore notavit.
Diſſimilem certe cunctis, quos explicat, egit
Theſſalicum Natura diem: ſi cuncta perito
Augure mens hominum cœli nova ſigna notaſſet,
Spectari è toto potuit Pharſalia mundo.
O ſummos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cœlum omne vocavit.
Hæc & apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſecula fama,
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt; cùm bella legentur,
Speſque, metuſq; ſimul, perituraq; vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Nõ trãſmiſſa legẽt, & adhuc tibi, Magne, favebũt,
Miles ut adverſo Phœbi radiatus ab ictu
Deſcendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immiſſus campis: ſtetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura ſiniſtri
Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione, datur: tibi numine pugnax
Adverſo, Domiti, dextri fons tradita Martis.
At medii robur belli fortiſſima denſant
Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At juxta fluvios, & ſtagna undantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, & largus habenis
Ponticus ibat eques. ſicci ſed plurima campi
Tetrarchæ, regeſque tenent, magnique tyranni,
Atque omnis Latio quæ ſervit purpura ferro.
Illuc & Libye Numidas, & Creta Cydonas
Miſit: Ituræis curſus fuit inde ſagittis:
Inde truces Galli ſolitum prodiſtis in hoſtem:
Illic pugnaces commovit Iberia cetras.
Eripe victori gentes, & ſanguine mundi
Fuſo, Magne ſemel, totos conſume triumphos.
Illo forte die Cæſar ſtatione relicta
Ad ſegetum raptus moturus ſigna, repentè
Conſpicit in planos hoſtem deſcendere campos,
Oblatumque videt votis ſibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia caſus.
Æger quippe moræ, flagranſque cupidine regni

Cæperat exiguo tractu civilia bella
Ut lentum damnare nefas. discrimina postquam
Adventare ducum, supremaque prœlia vidit,
Casuram & fati sensit nutare ruinam.
Illa quoq; in ferrum rabies promptissima, paulum
Languit, & casus audax spondere secundos
Mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
Nec Magni sperare sinunt: formidine mersa,
Prosilit hortando melior fiducia vulgo.
O domitor mundi, rerum fortuna mearum,
Miles, adest toties optatæ copia pugnæ.
Nil opus est votis: jam fatum accersite ferro.
In manibus vestris, quantus sit Cæsar, habetis.
Hæc est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promissam memini, cujus spe movimus arma,
In quam distulimus vetitos remeare triumphos.
Hæc eadem est hodie; quæ pignora, quæq; penates
Reddat, & emerito faciat vos Marte colonos.
Hæc, fato quæ teste probet, quis justius arma
Sumpserit, hæc acies victum factura nocentem est.
Si pro me patriam ferro, flammisque petistis,
Nunc pugnate truces, gladiosque exolvite culpa.
Nulla manus belli, mutato judice, pura est.
Non mihi res agitur, sed vos, ut libera sitis
Turba precor, gentes ut jus habeatis in omnes.
Ipse ego privatæ cupidus me reddere vitæ,
Plebejaque toga modicum componere civem:
Omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.
Invidia regnate mea nec sanguine multo
Spem mundi petitis: Graiis delecta juventus
Gymnasis aderit, studioque ignava palæstræ,
Et vix arma ferens, & mistæ dissona turbæ
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum. civilia paucæ
Bella manus facient: pugnæ pars magna levabit
His orbem populis, Romanumque obteret hostē.
Ite per ignavas gentes, famosaque regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum:
Sitque palàm, quos tot duxit Pompejus in urbem
Curribus, unius gentes non esse triumphi.
Armeniosne movet, Romana potentia cujus
Sit ducis? aut emptū minimo vult sāguine quisquā
Barbarus Hesperiis Magnum præponere rebus?

Ro-

Romanos odere omnes, dominosque gravantur,
Quos novere, magis. sed me Fortuna meorum
Commisit manibus, quorum me Gallia testem
Tot fecit bellis. cujus non militis ensem
Agnoscam? cęlumque tremens cum lancea transit,
Dicere non fallar, quo sit vibrata lacerto.
Quod si signa ducem nunquam fallentia vestrum
Conspicio, faciesque truces, oculosque minaces:
Vicistis. videor fluvios spectare cruoris,
Calcatosque simul Reges, sparsumque Senatus
Corpus, & immensa populos in cæde natantes.
Sed mea fata moror, qui vos in tela ruentes
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti:
Spe trepido: haud unquã vidi tam magna daturos,
Tam prope me Superos: camporum limite parvo
Absumus à votis. ego sum, cui Marte peracto,
Quæ populi, Regesque tenent, donare licebit.
Quone poli motu, quo cœli sidere verso,
Thessalicæ tantùm, Superi, permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum, aut pœna paratur.
Cæsareas spectate cruces, spectate catenas,
Et caput hoc positum rostris, effusaque membra,
Septorumque nefas, & clausi prœlia campi.
Cum duce Syllano gerimus civilia bella.
Vestri cura movet. nam me secura manebit
Sors quæsita manu: fodientem viscera cernet
Me mea, qui nondum victo respexerit hoste.
Dii, quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanusque labor, vincat, quicunque necesse
Non putat in victos sævum distringere ferrum,
Quique suos cives, quod signa adversa tulerunt,
Non credit fecisse nefas. Pompejus in arcto
Agmina vestra loco vetita virtute moveri
Cùm tenuit, quanto satiavit sanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro juvenes, ne cædere quisquam
Hostis terga velit: civis, qui fugerit, esto.
Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Ulla, nec adversa conspecti fronte parentes
Commoveant: vultus gladio turbate verendos,
Sive quis infesto cognata in pectora ferro
Ibit, seu nullum violabit vulnere pignus
Ignoti jugulum tanquam scelus imputet hostis.
Sternite jam vallum, fossasque implete ruina,

Exeat ut plenis acies non ſparſa maniplis.
Parcite ne caſtris: vallo tendetis in illo,
Unde acies peritura venit. vix cuncta locuto
Cæſare, quemq; ſuum munus trahit, armaq; raptim
Sumpta viris: celeres capiunt præſagia belli;
Calcatiſque ruunt caſtris: ſtant ordine nullo,
Arte ducis nulla: permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni ſoceros, totidemque petentes
Urbis regna ſuæ funeſto in Marte locaſſes,
Non tam præcipiti ruerent in prœlia curſu.
  Vidit ut hoſtiles in rectum exire catervas
Pompejus, nullaſque moras permittere bello,
Sed Superis placuiſſe diem: ſtat corde gelato
Attonitus: tantoque duci ſic arma timere
Omen erat. premit inde metus, totumq; per agmen
Sublimi provectus equo: Quem flagitat, inquit,
Veſtra diem virtus, finis civilibus armis,
Quem quæſiſtis, adeſt. totas effundite vires;
Extremum ferri ſupereſt opus, unaque gentes
Hora trahit. quiſquis patriam, caroſque penates,
Qui ſobolē, ac thalamos, deſertaq; pignora quęrit.
Enſe petat: medio poſuit Deus omnia campo.
Cauſa jubet melior Superos ſperare ſecundos:
Ipſi tela regent per viſcera Cæſaris. ipſi
Romanas ſancire volent hoc ſanguine leges.
Si ſocero dare regna meo, mundumque pararent,
Præcipitare meam fatis potuere ſenectam.
Non iratorum populis urbique Deorum eſt
Pompejum ſervare ducem. quæ vincere poſſent
Omnia contulimus, ſubiere pericula clari
Sponte viri, ſacraque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reduceſque Camillos
Temporibus, Decioſque caput fatale voventes,
Hinc ſtarent. primo gentes oriente coactæ,
Innumeræque urbes, quantas in prœlia nunquam
Excivere manus, toto ſimul utimur in orbe.
Quicquid ſigniferi comprenſi limite cœli
Sub Noton, & Borean hominū ſumus, arma movemus.
Nonne ſuperfuſis collectum cornibus hoſtem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore catervæ
Bella gerent. Cæſar noſtris non ſufficit armis.
Credite pendentes è ſummis mœnibus urbis

Cri-

Crinibus effusis hortari in prœlia matres
Credite grandævum, vetitumque ætate Senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos;
Atque ipsam domini metuentē occurrere Romam.
Credite, qui nunc est, populum, populumq; futurū
Permistas afferre preces. hæc libera nasci,
Hæc vult turba mori. si quis post pignora tanta
Pompejo locus est, cum prole, & conjuge supplex,
Imperii salva si majestate liceret,
Volveret ante pedes. Magnus, nisi vincitis, exul,
Ludibrium soceri, vester pudor, ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam servire senex. Tum mœsta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanaque virtus
Erigitur, placuitque mori, si vera timeret.
Ergo utrinque pari concurrunt agmina motu
Irarum: metus hos, regni spes excitat illos.
Hæ facient dextræ, quicquid non expleat ætas
Ulla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Ut vacet à ferro. gentes Mars ista futuras
Obruet, & populos ævi venientis in orbem
Erepto natale feret, tunc omne Latinum
Fabula nomen erit: Gabios, Vejosque, Coramque
Pulvere vix tectæ poterunt monstrare ruinæ,
Albanosque lares, Laurentinosque penates
Rus vacuum, quod non habitet nisi nocte coacta
Invitus, questusque Numam jussisse, Senator.
Non ætas hæc carpsit edax, monimentaque rerum
Putria destituit: crimen civile videmus,
Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta est
Humani? toto populi qui nascimur orbe,
Nec muros implere viris, nec possumus agros.
Urbs nos una capit: vincto fossore coluntur
Hesperiæ segetes: stat tectis putris avitis
In nullos ruitura domus nulloque frequentem
Cive suo Romam, sed mundi fæce repletam,
Cladis eo dedimus, ne tanto in tempore bellum
Jam posset civile geri: Pharsalia tanti
Causa mali. cedant feralia nomina Cannæ,
Et damnata diù Romanis Allia fastis.
Tempora signavit leviorum Roma malorum;
Hunc voluit nescire diem. proh tristia fata!
Aera pestiferum tractu, morbosque fluentes,

In-

Insanamque famem, permissasque ignibus urbes,
Mœniaque in præceps laturos plena tremores
Hi possent explére viri: quos undique traxit
In miseram Fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens ævi, populosque, ducesque,
Constituit campis: per quos tibi Roma tuenti
Ostendat quam magna cadas. quo latius orbem
Possedit, citius per prospera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
Te geminum Titan procedere vidit in axem.
Haud multum terræ spatium restabat Eoæ,
Ut tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther,
Omniaque errantes stellæ Romana viderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiæ funesta dies. hæc luce cruenta
Effectum, ut Latios non horreat India fasces,
Nec vetitos errare Daas in mœnia ducat:
Sarmaticumque premat succinctus Consul aratrũ:
Quod semper sævas debet tibi Parthia pœnas,
Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam
Libertas; ultra Tigrim, Rhenumque recessit,
Ac; toties nobis jugulo quæsita, negatur,
Germanũ, Scythicumq;bonum: nec respicit ultra
Ausoniam: vellem, populis incognita nostris:
Vulturis aut primum lævo fundata volatu
Romulus infami complevit mœnia luco;
Usque ad Thessalicas seruisses Roma ruinas.
De Brutis,Fortuna,queror quid tempora legum
Egimus, aut annos à Consule nomen habentes?
Felices Arabes, Medique, Eoaque tellus,
Quam sub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
Ex populis,qui regna ferũt,fors ultima nostra est,
Quos servire pudet. Sunt nobis nulla profectò
Numina: cum cæco rapiantur sæcula casu,
Mentimur regnare Jovem. spectabit ab alto
Æthere Thessalicas, teneat cùm fulmina, cædes?
Scilicet ipse petet Pholoen? petet ignibus Oeten,
Immeritæque nemus Rhodopes;pinusq;minantes?
Cassius hoc potius feriet caput? astra Thyestæ
Abstulit, & subitis damnavit noctibus Argos:
Tot similes fratrum gladios, patrumque gerenti
Thessaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata Deo, cladis tamen hujus habemus

Vin-

Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
Bella pares Superis facient civilia divos:
Fulminibus manes, radiisque ornabit, & astris,
Inque Deum templis jurabit Roma per umbras.
Ut rapido cursu fati superna morantem
Consumpsere locum: parva tellure dirempti,
Inde manum spectant, vultusq;agnoscere quærũt,
Quo sua pila cadant; aut qua sibi fata minentur,
Facturi quæ monstra forent. videre parentes
Frontibus adversis, fraternaque comminus arma,
Nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
Pectora constrinxit: gelidusque in viscera sanguis
Percussa pietate coiit: totæque cohortes
Pila parata diu tensis tenuere lacertis.
Dii tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed sensum post fata tuæ dent, Crastine, morti,
Cujus torta manu commisit lancea bellum,
Primaque Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O præceps rabies, cùm Cæsar tela teneret,
Inventa est prior ulla manus! tunc stridulus aer
Elisus lituis, conceptaque classica cornu:
Tunc ausæ dare signa tubæ: tunc æthera tendit,
Extremique fragor convexa irrumpit Olympi:
Unde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit resonis clamorem vallibus Æmus,
Peliacisque dedit rursus geminare cavernis:
Pindus agit gemitus, Pangæaque saxa resultant,
Oetææque gemunt rupes, vocesque furoris
Expavere sui tota tellure relatas:
Spargitur innumerum diversis missile votis.
Vulnera pars optat, pars terræ figere tela,
Ac puras servare manus. rapit omnia casus;
Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis jaculis, ferroque volanti
Exacta est? odiis solus civilibus ensis
Sufficit, & dextras Romana in viscera ducit.
Pompeii densis acies stipata catervis,
Junxerat in seriem nexis umbonibus arma.
Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi
Constiterat, gladiosque suos compressa tenebat.
Præcipiti cursu vesanum Cæsaris agmen
In densos agitur cuneos: perque arma, per hostem
Quærit iter, qua torta graves lorica catenas

Oppo-

Opponit, tutoque latet sub tegmine pectus.
Hac quoq; perventū est ad viscera: totq; per arma
Extremum est, quod quisque ferit. civilia bella
Una acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius; calet omne nocens à Cæsare ferrum.
Nec fortuna diù rerum tot pondera vergens,
Abstulit ingentes fato torrente ruinas.
Ut primùm toto diduxit cornua campo
Pompejanus eques, bellique per ultima sudit:
Sparsa per extremos levis armatura maniplos
Insequitur, sævasque manus immittit in hostem.
Illic quæque suo miscet gens prœlia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: inde sagittæ,
Inde faces, & saxa volant, spatioque solutæ
Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ituræi, Medique, Arabesque, soluto
Arcu turba minas, nusquam rexere sagittas:
Sed petitur solus, qui campis imminet aer:
Inde cadunt mortes: sceleris sed crimine nullo
Externū maculant chalybem, stetit omne coactū
Circa pila nefas: ferro subtexitur æther,
Noxque super campos telis conserta pependit.
Tum Cęsar metuens, ne frons sibi prima labaret
Incursu, tenet obliquas post signa cohortes:
Inque latus belli, qua se vagus hostis agebat,
Immittit subitum non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ, nulloque pudore timendi
Præcipites fecere palàm, civilia bella
Non bene barbaricis unquam commissa catervis.
Ut primùm sonipes transfixus pectora ferro,
In caput effusi calcavit membra regentis:
Omnis eques cessit campis, glomerataque pubes
In sua conversis præceps ruit agmina frænis.
Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est
Pugna: sed hinc jugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec valet hęc acies tantum prosternere, quantum
Inde perire potest. Utinam Pharsalia campis
Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutentur sanguine fontes.
Hic numerus totos tibi vestiat ossibus agros:
Aut si Romano compleri sanguine mavis,
Istis parce precor: vivant Galatæque, Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,

Ar-

Armenii, Cilices: nam post civilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnes
It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.
Ventũ erat ad robur Magni. mediasq;catervas,
Quod totos errore vago perfuderat agros:
Constitit hic bellum, fortunaque Cæsaris hæsit.
Non illic regum auxiliis collecta juventus
Bella gerit, ferrumque manus movere togatæ:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes:
Hìc furor, hìc rabies, hìc sunt tua crimina Cæsar.
Hanc fuge mens partem belli, tenebrisq;relinque,
Nullaque tantorum discat, me vate, malorum,
Quam multum bellis liceat civilibus, ætas.
Ah potius pereant lacrymæ, pereantque querelæ.
Quicquid in hac acie gessisti Roma, tacebo.
Hìc Cæsar, rabies populi, stimulusque furoris,
Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circùm
It vagus, atque ignes animis flagrantibus addit.
Inspicit & gladios, qui toti sanguine manent,
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti;
Quæ presso tremat ense manus, qui languida tela,
Quis contenta ferat, quis præstat bella jubenti,
Quem pugnare juvet, quis vultum cive perempto
Mutet: obit latis projecta cadavera campis.
Vulnera multorum totum fusura cruorem
Opposita premit ipse manu. quacunque vagatur
Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum,
Bistonas, aut Mavors agitans, si verbere sævo
Palladia stimulet turbatos ægide currus,
Nox ingens scelerum, & cædes oriuntur, & instar
Immensæ vocis gemitus, & pondere lapsi
Pectoris arma sonant, confractique ensibus enses.
Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
Adversosque jubet ferro confundere vultus.
Promovet ipse acies: impellit terga suorum:
Verbere conversæ cessantes excitat hastæ.
In plebem vetat ire manus, monstratque Senatum.
Scit cruor imperii qui sit, quæ viscera legum:
Unde petat Romam, libertas ultima mundi.
Quo steterit ferienda loco. permista secundo
Ordine nobilitas, venerandaque corpora ferro
Urgentur: cædunt Lepidos, cæduntque Metellos,
Corvinosque simul, Torquataque nomina legum;

Sæpe duces, summosq; homini te, Magne, remote;
Illic plebeja contectus callide vultus,
Ignotusque hosti, quod ferrum Brute tenebas?
O decus imperii, spes ô suprema Senatus,
Extremum tanti generis per secula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hostes,
Nec tibi fatales admoveris ante Philippos,
Thessalia periture tua. nil proficis istic
Cæsaris intentus jugulo: nondum attigit arcem
Juris, & humanum culmen, quo cuncta teguntur
Egressus; metuit fatis tam nobile letum:
Vivat, &, ut Bruti procumbat victima, regnet.
Hic patriç periit omne decus: jacet aggere magno
Patritium campis commista plebe cadaver.
Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
Pugnacis Domiti; quem clades fata per omnes
Ducebant. nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit: victus toties à Cæsare, salva
Libertate perit: tunc mille in vulnera lætus
Labitur, ac venia gaudet caruisse secunda.
Viderat in crasso versantem sanguine membra
Cæsar, & increpitans; Jam Magni deseris arma;
Successor Domiti: sine te jam bella geruntur.
Dixerat: ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus in vocem, morientiaque ora resolvit.
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar, generoque minorem
Aspiciens; Stygias Magno duce liber ad umbras
Et securus eo: te sævo Marte subactum,
Pompejoque graves pœnas, nobisque daturum
Cùm moriar, sperare licet. non plura locutum
Vita fugit, densæque oculos pressere tenebræ.
Impendisse pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
Quærere, letiferum per cujus viscera vulnus
Exierit; quis fusa solo vitalia calcet;
Ore quis adverso, demisso faucibus ense,
Expulerit moriens animam; quis corruat ictu;
Quis steterit, dum mēbra cadunt: qui pectora telis
Transmittant, aut quos campis affixerit hasta:
Quis cruor emissus perruperit aera venis,
Inque hostis cadat arma sui: quis pectora fratris
Cædat, &, ut notum possit spoliare cadaver,
Ab-

Abſciſſum longe mittat caput: ora parentis
Quis laceret, nimiaque probet ſpectantibus ira
Quem jugulat, nō eſſe patrem. mors nulla querelâ
Digna ſua eſt, nulloſq; hominum lugere vacamus.
Non iſtas habuit pugnæ Pharſalia partes,
Quas aliæ clades: illic per fata virorum,
Per populos hìc Roma perit: quod militis illic,
Mors hic gentis erat: ſanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Aſſyrius: cunctos hærere cruores
Romanus, campiſque vetat conſiſtere torrens.
Majus ab hac acie, quàm quod ſua ſecula ferrent,
Vulnus habēt populi: plus eſt quàm vita, ſaluſque,
Quod perit: in totum mundi proſternimur ævum.
Vincitur his gladiis omnis, quæ ſerviet, ætas.
Proxima quid ſoboles, aut quid meruere nepotes
In regnum naſci? pavidè num geſſimus arma?
Teximus aut jugulos? alieni pœna timoris
In noſtra cervice ſedet. poſt prœlia natis
Si dominum Fortuna dabas, & bella dediſſes.
Jam Magnus tranſiſſe Deos, Romanaque fata
Senſerat infelix: tota vix clade coactus
Fortuna damnare ſuam. ſtetit aggere campi
Eminus unde omnes ſparſas per Theſſala rura
Adſpiceret clades, quæ bello obſtante latebant.
Tot telis ſua fata peti, tot corpora fuſa,
Ac ſe tam multo pereuntem ſanguine vidit.
Nec, ſicut mos eſt miſeris, trahere omnia ſecum
Merſa juvat, genteſque ſuæ miſcere ruinæ:
Ut Latiæ poſt ſe vivat pars maxima turbæ,
Suſtinuit dignos etiam nunc credere votis
Cœlicolas, voluitque ſui ſolatia caſus:
Parcite, ait, Superi cunctas proſternere gentes:
Stante poteſt mundo, Romaque ſuperſtite, Magnus
Eſſe miſer, ſi plura juvant mea vulnera, conjux
Eſt mihi, ſunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Civiline parum eſt bello, ſi meque, meoſque
Obruat? exiguæ clades ſumus, orbe remoto?
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Jam nihil eſt Fortuna meum. ſic fatur: & arma,
Signaque, & afflictas omni jam parte catervas
Circuit, & revocat matura in fata ruentes,
Seque negat tanti. nec deerat robur in enſes
Ire duci, juguloque pati, vel pectore letum:

Sed timuit strato miles ne corpore Magni
Non fugeret, supraque ducem procumberet orbis:
Cæsaris aut oculis voluit subducere mortem.
Nequicquam. infelix, socero spectare volenti
Præstandũ est ubicumq;caput.sed tu quoq; conjux
Causa fugæ, vultusque tui: satisque probatum
Te præsente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello sonipes, non tergo tela paventem,
Ingentesque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, salvaque verendus
Majestate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis præstare malis. non impare vultu
Aspicis Emathiam: nec te videre superbum
Prospera bellorũ, nec fractum adversa videbunt.
Quàmque fuit læto per tres infida triumphos,
Tam misero Fortuna minor. jam pondere fati
Deposito securus abis: nunc tempora læta
Respexisse vacat: spes nunquam implenda recessit:
Quid fueris, nunc scire licet. fuge prœlia dira,
Ac testare Deos, nullum qui perstet in armis,
Jam tibi Magne mori: ceu flebilis Africa damnis.
Et ceu Munda nocens, Pharioq; à gurgite clades,
Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnæ.
Non jam Pompeii nomen populare per orbem,
Nec studiũ belli: sed par, quod semper habemus,
Libertas, & Cæsar erunt: teque inde fugato
Ostendet moriens. sibi se pugnasse, Senatus.
Nonne juvat pulsum bellis cessisse, nec istud
Prospectare nefas, spumantes cæde catervas?
Respice turbatos incursu sanguinis amnes,
Et soceri miserere tui. quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior istis?
Quicquid in ignotis solus regionibus exul,
Quicquid sub Phario positus patiere tyranno:
Crede Deis, longo fatorum crede favori.
Vincere pejus erat. prohibe lamenta sonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctusque remitte.
Tam mala Põpeii,quàm prospera mundus adoret.
Aspice securus vultu non supplice reges:
Aspice possessas urbes, donataque regna,
Ægyptum, Libyamque, & terras elige morti.
Vidit prima tuæ testis Larissa ruinæ
Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa

Civibus effudit totas per mœnia vires
Obvia ceu læto: permittunt munera flentes:
Pandunt tēpla, domos: socios se cladibus optant.
Scilicet immenso superest ex nomine multum,
Teque minor solo: cunctas impellere gentes
Rursus in arma potes, rursusque in fata redire.
Sed quid opus victo populis, aut urbibus, inquit?
Victori præstate fidem. Tu Cæsar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per viscera vadis:
At tibi jam populos donat gener, avehit inde
Pompejum sonipes. gemitus, lacrymæq; sequuntur:
Plurimaque in sævos populi convicia divos.
Nunc tibi vera fides quæsiti Magne favoris
Contigit, ac fructus. felix se nescit amari.
Cæsar ut Hesperio vidit satis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibusque suorum
Jam ratus, ut viles animas, perituraque frustra
Agmina permisit vitæ. sed castra fugatos
Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem;
Protinus hostili statuit succedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne fessis, ac Marte subactis
Hoc foret imperium. non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat. victoria nobis
Plena viri, dixit: superest pro sanguine merces,
Quam mōstrare meū est: nec enim donare vocabo
Quod sibi quisque dabit. cunctis en plena metallis
Castra patent: raptum Hesperiis egentibus aurum
Hic jacet. Eoasque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna simul, Magnique coacta
Expectat dominos: propera præcedere miles,
Quos sequeris: quascunque tuas Pharsalia fecit,
A victis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes, aurique cupidine cæcos
Ire super gladios, supraque cadavera patrum,
Et cæsos calcare duces. quæ fossa, quis agger,
Sustineat pretium belli, scelerumque petentes?
Scire volunt, quanta fuerint mercede, nocentes.
Invenere quidem spoliato plurima mundo,
Bellorum in sumptus congestæ pondera massæ:
Sed non implerunt cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus expulit auri,
Quodque legit dives summis Arimaspus arenis,
Ut

Ut rapiant, parvo scelus hoc venisse putabunt,
Cum sibi Tarpejas victor desponderit arces:
Cum spe Romanæ permiserit omnia prædæ:
Decipitur, quod castra rapit. capit impia plebes
Cespite patricio somnos: vacuumque cubile
Regibus infandus miles premit: inque parentum,
Inque toris fratrum posuerunt membra nocentes:
Quos agitat vesana quies, somnique furentes:
Thessalicam miseri versant in pectore pugnam.
Invigilat cunctis sævum scelus, armaque tota
Mente agitant, capuloq; manus absente moventur.
Ingemuisse putes campos, terramque nocentem
Inspirasse animas, infectumque aera totum
Manibus, & superam Stygia formidine noctem.
Exigit à meritis tristes victoria pœnas,
Sibilaque & flammas infert sopor: umbra petenti
Civis adest: sua quenque premit terroris imago.
Ille senum vultus, juvenum videt ille figuras:
Hunc agitant toris fraterna cadavera somnis:
Pectore in hoc pater est; omnes in Cæsare manes.
Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
Eumenidum vidit vultus Pelopeus Orestes:
Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
Cùm fureret, Pentheus; aut cùm desisset, Agave.
Hunc omnes gladi, quos aut Pharsalia vidit,
Aut ultrix visura dies, stringente Senatu,
Illa nocte premunt: hunc infera mõstra flagellant.
Et quantum pœnæ misero mens conscia donat,
Quod Styga, quod manes, infestaq; Tartara somnis
Pompejo vivente videt! Tamen omnia passo,
Postquam clara dies Pharsalica damna retexit,
Nulla loci facies revocat feralibus arvis
Hærentes oculos. cernit propulsa cruore
Flumina, & excelsos cumulis æquantia colles
Corpora, sidentes in tabem spectat acervos,
Et Magni numerat populos: epulisque paratur
Ille locus, vultus ex quo, faciesque jacentum
Agnoscat. juvat Emathiam non cernere terram,
Et lustrare oculis campos sub clade latentes.
Fortunam, Superosque suos in sanguine cernit.
Ac ne læta furens scelerum spectacula perdat,
Invidet igne rogi miseris, cœloque nocenti
Ingerit Emathiam. non illum Pœnus humator

Con-

Consulis, & Libyca succensæ lampade Cannæ
Compellunt, hominum ritus ut servet in hostes:
Sed meminit nondum satiata cædibus ira,
Cives esse suos. Petimus non singula busta,
Discretosque rogos: unum da gentibus ignem:
Non interpositis urantur corpora flammis.
Aut generi si pœna juvat, nemus extrue Pindi:
Erige congestas Oetæo robore sylvas,
Thessalicam videat Pompejus ab æquore flammã.
 Nil agis hac ira: tabesne cadavera solvat,
An rogus, haud refert: placido Natura receptat
Cuncta sinu, finemque sui sibi corpora debent.
Hos, Cæsar, populos si nunc non usserit ignis,
Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.
Communis mundo superest rogus, ossibus astra
Misturus. quocunque tuam Fortuna vocabit,
Hæ quoque eunt animæ. non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia sub nocte jacebis.
Libera Fortunæ mors est: capit omnia tellus
Quæ genuit: cœlo tegitur, qui non habet urnam,
Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladẽ? quid olentes deseris agros?
Has trahe Cæsar aquas: hoc, si potes, utere cœlo.
Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
Eripiunt, camposque tenent victore fugato.
 Non solùm Hæmonii funesta ad pabula belli
Bistonii venere lupi, tabemque cruentæ
Cædis odorati Pholoen liquere leones.
Tunc ursi latebras, obscœni tecta, domosque
Deseruere canes, & quicquid nare sagaci
Aera non sanum, motumque cadavere sentit.
Jamque diù volucres civilia castra secutæ
Conveniunt. vos, quæ Nilo mutare soletis
Threicias hyemes, ad mollem serius Austrum
Istis aves. nunquam se tanto vulture cœlum
Induit, aut plures presserunt aera pennæ:
Omne nemus misit volucres, omnisque cruenta
Alite sanguineis stillavit roribus arbor.
Sæpe super vultus victoris, & impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membraque dejecit jam lassis unguibus ales.
Sic quoque non omnis populus pervenit ad ossa,
Inque feras discerptus abit: non intima curant

Viſcera, nec totas avidè ſorbere medullas:
Deguſtant artus. Latiæ pars maxima turbæ
Faſtidita jacet, quam ſol, nimbique, dieſque
Longior Emathiis reſolutam miſcuit arvis.
Theſſalica infelix, quo tanto crimine tellus
Læſiſti Superos, ut ne tot mortibus unam,
Tot ſcelerum fatis premerent? quod ſufficit ævum,
Immemor ut donet belli tibi damna vetuſtas?
Quæ ſeges infecta ſurget non decolor herba?
Quo non Romanos violabis vomere manes?
Ante novæ venient acies, ſcelerique ſecundo
Præſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.
Omnia majorum vertamus buſta licebit,
Et ſtantes tumulos, & qui radice vetuſta
Effudere ſuas, victis compagibus, urnas:
Plus cinerum Hæmoniæ ſulcis telluris aratur,
Pluraque ruricolis feriuntur dentibus oſſa.
Nullus ab Æmathio religaſſet littore funem
Navita, nec terram quiſquam moviſſet arator,
Romani buſtum populi: fugerentque coloni
Umbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nullusque auderet pecori permittere paſtor
Vellere ſurgentem de noſtris oſſibus herbam,
Ac, velut impatiens hominum, vel ſolis iniqui
Limite, vel glacie nuda, atque ignota jaceres,
Si non prima nefas belli, ſed ſola tuliſſes.
O Superi, liceat terras odiſſe nocentes.
Quid totum premitis, quid totũ abſolvitis orbem?
Heſperiæ clades, & flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecere Philippos.

LIBER VIII.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Octavo in Lesbum fugiens per devia Magnus
Navigat, & coniux lacrymando abducta relinquit
Deflentem populum: properans tum nauta monetur,
Tendat ut ad Cilices, ubi Sextus, turba Ducumque
Decernunt, quò ſit Dux confugiturus, atroxque
Ægyptus legitur. venientem regia prodit,
Coniugeque, & gnato coram confodit Achillas.
Ambuſtum Codrus truncum clam texit arena.

Jam

JAm super Herculeas fauces, nemorosaq; Tempe,
Hæmoniæ deserta petens dispendia sylvæ,
Cornipedem exhaustum cursu, stimulisq; negantē
Magnus agens, incerta fugæ vestigia turbat,
Implicitasque errore vias. pavet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitumque suorum:
Qui post terga venit, trepidum, lateriq; timentem
Exanimat. quamvis summo de culmine lapsus,
Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
Seque memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc jugulum, quantum pro Cæsaris ipse
Avulsa cervice daret. deserta sequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharsalica castra
Cùm peterent. nondum fama prodente ruinas,
Occursu stupuere ducis, vertigine rerum
Attoniti: cladisque suæ vix ipse fidelis
Auctor erat. gravis est Magno, quicunque malorū
Testis adest. cunctis ignotus gentibus esse
Mallet, & obscuro tutus transire per orbem
Nomine: sed longi pœnas Fortuna favoris
Exigit à misero, quæ tanto pondere famæ
Res premit adversas, fatisque prioribus urget.
Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
Actaque lauriferæ damnat Syllana juventæ.
Nunc & Corycia classes, & Pontica signa
Dejectum meminisse piget. sic longius ævum
Destruit ingentes animos, & vita superstes
Imperio. nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri prævertit tristia leto,
Dedecori est fortuna prior. quisquamne secundis
Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
Littora contigerat, per quæ Penejus amnis
Emathia jam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum, ventis, & fluctibus impar,
Flumineis vix tuta vadis evexit in alveum:
Cujus adhuc remis quatitur Corcyra, sinusque
Leucadii, Cilicum dominus, terræque Liburnæ,
Exiguam vector pavidus correpsit in alvum.
Conscia curarum secreta in littora Lesbi
Flectere vela jubes, qua tum tellure latebas
Mœstior, in mediis quam si, Cornelia, campis
Emathiæ stares. tristes præsagia curas

Exagitant: trepida quatitur formidine somnus:
Thessaliam nox omnis habet: tenebrisque remotis
Rupis in abruptæ scopulos, extremaque currens
Littora, prospiciens fluctus, nutantia longe
Semper prima vides venientis vela carinæ,
Quærere nec quicquam de fato conjugis audes.
En ratis, ad vestros quæ tendit carbasa portus,
Quid ferat, ignoras: sed nunc tibi summa pavoris
Nuntius armorum tristis, rumorque sinister
Victus adest conjux. quid perdis tempora luctus?
Cum possis jam flere, times. tunc puppe propinqua
Prosiluit, crimenque Deum crudele notavit,
Deformem pallore ducem, vultusque prementem
Canitie, atque atro squalentes pulvere vestes.
Obvia nox miseræ cœlum, lucemque tenebris
Abstulit, atq; animam clausit dolor: omnia nervis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diùque
Spe mortis decepta jacet. jam fune ligato
Littoribus, lustrat vacuas Pompejus arenas.
Quem postquam propius famulæ videre fideles,
Non ultra gemitus tacitos incessere fata
Permisere sibi, frustraque attollere terra
Semianimẽ conantur heram: quã pectore Magnus
Ambit, & astrictos refovet complexibus artus.
Cœperat in summum revocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, mœstamque mariti
Posse pati faciem: prohibet succumbere fatis
Magnus, & immodicos castigat voce dolores.
Nobile cur robur Fortunæ vulnere primo,
Femina, tantorum titulis insignis avorum,
Frangis? Habes aditum mansura in secula famæ.
Laudis in hoc sexu, non legum jura, nec arma,
Unica materia est conjux miser. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum,
Quod sum victus, ama: nunc sum tibi gloria major.
A me quod fasces, & quod pia turba Senatus,
Tantaque discessit regum manus: incipe Magnum
Sola sequi. deformis, adhuc vivente marito
Summus, & augeri vetitus dolor: ultima debet
Esse fides, lugere virum, tu nulla tulisti
Bello damna meo. vivit post prœlia Magnus,
Sed Fortuna perit: quod defles, illud amasti.
Vocibus his correpta viri, vix ægra levavit
Mem.

Membra solo, taleis gemitu rumpente querelas:
O utinam in thalamos invisi Cæsaris issem
Infelix conjux, & nulli læta marito!
Bis nocui mundo: me pronuba duxit Erinnys,
Crassorumque umbræ, devotaque manibus illis
Assyrios in castra tuli civilia casus:
Præcipitesque dedi populos, cunctosque fugavi
A causa meliore Deos. ò maxime conjux,
O thalamis indigne meis, hoc juris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas sponte luam. quo sit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totusque paratior orbis,
Sparge mari comitem. mallem felicibus armis
Dependisse caput: nunc clades denique lustra
Magne tuas. ubicumque jaces civilibus armis
Nostros ulta toros, ades huc, atque exige pœnas,
Julia crudelis, placataque pellice cæsa,
Magno parce tuo. sic fata, iterùmque refusa
Conjugis in gremium, cunctorum lumina solvit
In lacrymas. duri flectuntur pectore Magni,
Siccaque Thessaliæ confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitvienæum pleno jam littore vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus servasse mariti,
Tu quoque devotos sacro tibi fœdere muros
Oramus, sociosque lares dignare vel una
Nocte tua: fac Magne locum, quem cuncta revisant
Secula; quem veniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia victo.
Omnia victoris possunt sperare favorem: (ponto,
Hæc jam crimen habent. quid, quod jacet insula
Cæsar eget ratibus? Procerum pars magna coibit
Certa loci. noto reparandum est littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumque Deorum
Accipe. si terris, si puppibus ista juventus
Aptior est, tota, quantum valet, utere Lesbo.
(Accipe: ne Cæsar rapiat, tu victus habeto.)
Hoc solùm crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne nostram videare fidem, felixque secutus,
Et damnasse miser. tali pietate virorum
Lætus, in adversis, & mundi nomine gaudens
Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe

Gratius esse solum, non parvo pignore vobis
Ostendi. tenuit nostros hac obside Lesbos
Adfectus: hìc sacra domus, carique penates,
Hic mihi Roma fuit non ulla in littora puppim
Ante dedi fugiens, sævi cum Cæsaris iram
Jam scirem meritam, servata conjuge, Lesbon,
Non veritus tantam veniæ committere vobis
Materiam. sed jam satis est fecisse nocentes:
Fata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Lesbos,
Sive doces populo, Regesque admittere Magnum,
Seu præstas mihi i sola fidē. nam quærere certū est
Fas quibus in terris, ubi sit scelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, votorū extrema meorū:
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos infesto Cæsare portus,
Non exire vetent, dixit, mœstamque carinæ
Imposuit comitem. cunctos mutare putares
Tellurem, patriæque solum: sic littore toto
Plangitur, infestæ tenduntur in æthera dextræ:
Pompejumque minus, cujus Fortuna dolorem
Moverat; ast illam, quam toto tempore belli
Ut civem videre suam, discedere cernens
Ingemuit populus: quam vix si castra mariti
Victoris peteret, siccis dimittere matres
Jam poterant oculis: tanto devinxit amore
Hos pudor, hos probitas, castiq; modestia vultus,
Quod submissa nimis, nulli gravis hospita turbæ,
Stantis adhuc fati vixit quasi conjuge victo.
Jam pelago medios Titan demissus ad ignes,
Nec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem,
Totus erat: vigiles Pompeii in pectore curæ
Nunc socias adeunt Romani fœderis urbes,
Et varias regum mentes, nunc invia mundi
Arva super nimios soles, Austrumque jacentis.
Sæpe labor mœstus curarum, odiumque futuri
Projecit fessos incerti pectoris æstus,
Rectoremque ratis de cunctis consulit astris;
Unde notet terras; quæ sit mensura secandi
Æquoris in cœlo; Syriam quo sidere servet:
Aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad hæc fatur taciti servator Olympi:
Signifero quæcunque fluunt labentia cœlo,

Nun-

Nunquam ſtante polo, miſeros fallentia nautas
Sidera non ſequimur: ſed qui non mergitur undis
Axis inocciduus, gemina clariſſimos Arcto.
Ille regit puppes. hìc cum mihi ſemper in altum
Surget, & inſtabit ſummis minor Urſa ceruchis;
Boſphoron, & Scythiæ curvantem littora pontũ
Spectamus. quicquid deſcendet ab arbore ſumma
Arctophylax, propiorque mari Cynoſura feretur,
In Syriæ portus tendet ratis. inde Canopos
Excipit Auſtrali cœlo contenta vagari,
Stella timens Borean: illa quoque perge ſiniſtra,
Trãs Pharõ: in medio tanget ratis æquore Syrtim.
Sed quo vela dari, quo nunc pede carbaſa tendi
Noſtra jubes? dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc ſolùm toto, reſpondit, in æquore ſerva,
Ut ſit ab Emathiis ſemper tua longius oris
Puppis, & Heſperiam pelago, cœloque relinquas:
Cętera da ventis. comitem, pignuſque recepi
Depoſitum: tunc certus eram, quæ littora vellem;
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
Juſto vela modo pendentia cornibus æquis
Torſit, & in lævum puppim dedit, utque ſecaret,
Quas Aſiæ cautes, & quas Chios aſperat, undas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Æquora ſenſerunt motus, aliterque ſecante
Jam pelagus roſtro, nec idem ſpectante carina,
Mutavere ſonum. non ſi moderator equorum,
Dexteriore rota lævum cùm circuit orbem,
Cogit inoffenſæ currus accedere metæ.
Oſtendit terras Titan, & ſidera texit.
Sparſus ab Emathia fugit quicunque procella,
Aſſequitur Magnum: primuſque à littore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque dejecto fatis, acieque fugato
Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos, & ſceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. jubet ire in devia mundi
Dejotarum, qui ſparſa ducis veſtigia legit.
Quando, ait, Emathiis amiſſus cladibus orbis
Qua Romanus erat, supereſt fidiſſime regum
Eoam tentare fidem, populoſque bibentes
Euphratem, & adhuc ſecurum à Cæſare Tigrim:
Nec pigeat Magno quærentem fata, remotas

Medorum penetrare domos, Scythicosq; recessus,
Et totum mutare diem, vocesque superbo
Arsacidæ perferre meas: Si fœdera nobis
Prisca manent, mihi per Latium jurata Tonantē,
Per vestros astricta magos, implete pharetras,
Armeniosque arcus Geticis intendite nervis:
Si vos ò Parthi, peterem cum Caspia claustra,
Et sequerer duros æterni Martis Alanos,
Passus Achæmeniis latè decurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coegi:
Arva super Cyri, Chaldæique ultima regni,
Qua rapidus Ganges, & qua Nysæus Hydaspes
Accedunt pelago, Phœbi surgentis ab igne
Jam propior, quàm Persis, eram: tamen omnia vincens
Sustinui nostris vos tantum deesse triumphis,
Solusque è numero regum telluris Eoæ,
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stāt semel Arsacidę. quis enim post vulnera cladis
Assyriæ, justas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris vetitam per secula ripam,
Zeugmaque Pellæum. Pompejo vincite Parthi;
Vinci Roma volet. regem parere jubenti
Ardua non piguit, positisque insignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius ævum
Verus pauper agit! dimisso in littore rege,
Ipse per Icariæ scopulos, Ephesumque relinquens,
Et placidi Colophona maris, spumantia parvæ
Radit saxa Sami: spirat de littore Coo
Aura fluens: Gnidon inde fugit, claramq; relinquit
Sole Rhodon, magnosque sinus Telmessidos unda
Compensat medio pelagi. Pamphylia puppi
Occurrit tellus. nec se committere muris
Ausus adhuc ullis, te primum parva Phaselis
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhaustæque domus populis; majorque carinæ
Quam tua turba fuit. tendens hinc carbasa rursus
Jam Taurum, Tauroque videt Dipsauta cadentē.
Crederet hoc Magnus, pacē cum præstitit undis
Et sibi consultum? Cilicum per littora tutus
Par-

Parva puppe fugit: sequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: parvisq; Synedris,
Quo portu mittitque rates, recipitque Selinus,
In Procerum cœtu tandem mœsta ora resolvit
Vocibus his Magnus: Comites bellique, fugæque
Atque instar patriæ, quamvis in littore nudo,
In Cilicum terra, nullis circumdatus armis
Consultem, rebusque novis exordia quæram,
Ingentes præstate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladesque receptas
Excutere: an Libycæ Marium potuere ruinæ
Erigere in fasces, plenis & reddere fastis:
Me pulsum leviore manu Fortuna tenebit?
Mille meæ Grajo volvuntur in æquore puppes.
Mille duces: sparsit potius Pharsalia nostras,
Quam subvertit opes. sed me vel sola tueri
Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
Et nomen quod mundus amat. vos pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthosq; Pharonque,
Quænam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum, proceres, arcana mearum
Expromam, mentisque meæ quo pondera vergant.
Ætas Niliaci nobis suspecta tyranni est:
Ardua quippe fides robustos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret solertia Mauri:
Namq; memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Hesperiæ, multusque in pectore vano est
Annibal; obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et Numidas contingit avos: jam supplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana secundo.
Quare, agite, Eoum comites properemus in orbē.
Dividit Euphrates ingenti gurgite mundum,
Caspiaque immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter noctesque, diesque
Vertit, & abruptū est nostro mare discolor unda,
Oceanusque suus. regnandi sola voluptas.
Celsior in campis sonipes, & fortior arcus;
Nec puer, aut senior letales tendere nervos
Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
Primi Pellæas arcu fregere sarissas,
Bactraque Medorum sedem, murisque superbam
Assyrias Babylona domos. nec pila timentur

Nostra nimis Parthis, audentque in bella venire,
Experti Scythicas, Crasso pereunte, pharetras.
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro;
Stridula sed multo saturantur tela veneno. (est.
Vulnera parva nocēt, fatumq;in sanguine summo
O utinam non tanta mihi fiducia sævis
Esset in Arsacidis! fatis nimis æmula nostris
Fata movent Medos, multùmq;in gente Deorū est.
Effundam populos alia tellure revulsos,
Excitosque suis immittam sedibus ortus.
Quod si nos Eoa fides, & Barbara fallunt
Fœdera; vulgati supra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quæ feci; sed magna feram solatia mortis
Orbe jacens alio, nil hæc in membra cruente,
Nil socerum fecisse pie. sed cuncta revolvens
Vitæ fata meæ, semper venerabilis illa
Orbis parte fui: quantus Mæotida supra!
Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu!
Quas magis in terras nostrum felicibus actis
Nomen abit, aut unde redit majore triumpho?
Roma fave cœptis: quid enim tibi lætius unquam
Præstiterint Superi, quam, si civilia Partho
Milite bella geras, tantam consumere gentem,
Et nostris miscere malis? Cùm Cæsaris arma
Concurrent Medis, aut me Fortuna necesse est
Vindicet, aut Crassum. sic fatus, murmure sentit
Consilium damnasse viros: quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi
Præcessit, dignasque tulit modo consule voces:
Siccine Thessalicæ mentem fregere ruinæ?
Una dies mundi damnavit fata? secundum
Emathiam lis tanta datur? jacet omne cruenti
Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
Parthorum Fortuna pedes? quid transfuga mundi.
Terrarum totos tractus, cœlumque perosus,
Adversosque polos, alienaque sidera quæris,
Chaldæos culture focos & barbara sacra
Parthorum famulus? quid causa obtenditur armis
Libertatis amor? miserum quid decipis orbem,
Si servire potes? te, quem Romana regentem
Horruit auditum, quem captos ducere Reges
Vidit ab Hyrcanis, Indoque à littore, silvis,
De-

Dejectum fatis, humilem fractumque videbit,
Extolletque animos Latium vesanus in orbem,
Se simul, & Romam Pompejo supplice mensus?
Nil animis, fatisque tuis effabere dignum:
Exiget ignorans Latiæ commercia linguæ,
Ut lacrymis se, Magne, roges. patimurne pudoris
Hoc vulnus, clades ut Parthia vindicet ante
Hesperias, quam Roma suas? civilibus armis
Elegit te nempe ducem. quid vulnera nostra
In Scythicos spargis populos, cladesque latentes?
Quid Parthos transire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed civi servire suo. juvat ire per orbem
Ducentem sævas Romana in mœnia gentes,
Signaq; ab Euphrate cùm Crassis capta, sequentē?
Qui solus regum, fato celante favorem,
Defuit Emathiæ, nunc tantas ille lacesset
Auditi victoris opes, aut jungere fata
Tecum, Magne, volet? non hæc fiducia genti est.
Omnis in Arctois populus quicunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & Martis amator,
Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem
Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Illic & laxas vestes, & fluxa virorum
Velamenta vides. Parthus per Medica rura,
Sarmaticos inter campos, effusaque plano
Tigridis arva solo, nulli superabilis hosti est
Libertate fugæ: sed non, ubi terra tumebit,
Aspera conscendet montis juga; nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
Nec franget nando violenti vorticis amnem,
Nec tota in pugna perfusus sanguine membra
Exiget æstivum calido sub pulvere solem.
Non aries illis, non ulla est machina belli:
Haud fossas implere valent: Parthoque sequente
Murus erit, quodcunque potest obstare sagittæ.
Pugna levis, bellumq; fugax, turmæque vagantes,
Et melior cessisse loco, quam pellere, miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus unquam
Ausa pati virtus. sed longè tendere nervos,
Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.
Ensis habet vires, & gens quæcunque virorum est,
Bella gerit gladiis. nam Medos prœlia prima

Exarmant, vacuæque jubent remeare pharetræ.
Nulla manus illis; fiducia tota veneni est.
Credis, Magne, viros, quos in discrimina belli
Cum ferro venisse parum est? tentare pudendum
Auxilium tanti est, toto divisus ut orbe
A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat? te parva tegant; ac vilia busta,
Invidiosa tamen, Crasso quærente sepulcrum.
Sed tua sors levior, quoniã mors ultima pœna est,
Nec metuenda viris: at non Cornelia letum
Infando sub rege timet. num barbara nobis
Est ignota Venus, quæ ritu cœca ferarum
Polluit innumeris leges, & fœdera tedæ
Conjugibus, thalamique patent secreta nefandi
Inter mille nurus? epulis vesana, meroque
Rega, non ullos exceptos legibus horret
Concubitus: tot femineis complexibus unum
Non lassat nox tota marem. jacuere sorores
In regum thalamis, sacrataque pignora matres.
Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas:
Parthorum dominus quoties sic sanguine misto
Nascitur Arsacides? cui fas implere parentem,
Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli
Stabit barbarico conjux millesima lecto.
Quanquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
Sævitiæ stimulata Venus, titulisque virorum.
Nam quo plura juvent Parthum portenta, fuisse
Hanc sciet & Crassi: ceu pridem debita fatis
Assyriis, trahitur cladis captiva vetustæ.
Hæreat Eoæ vulnus miserabile sortis;
Non solùm auxilium funesto à rege petisse,
Sed gessisse prius bellum civile pudebit.
Nam quod apud populos crimen soceriq; tuumq;
Majus erit, quam quod vobis miscentibus arma,
Crassorum vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, & ne qua vacarent
Arma, vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis
Imperii nudare latus, dum perfida Susa
In tumulos prolapsa ducũ, Babylonque jacerent.
Assyriæ paci finem, Fortuna, precamur:
Et, si Thessalia bellum civile peractum est,
Ad Parthos, qui vicit eat, gens unica mundi est,
De

De qua Cæsareis possim gaudere triumphis.
Non tibi, quam primùm gelidum transibis Araxē.
Umbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis
Ingeret has voces? Tu, quem post funera nostra
Ultorem cinerum nudæ speravimus umbræ,
Ad fœdus, pacemque venis? tum plurima cladis
Occurrent monimenta tibi: quæ mœnia trunci
Lustrarunt cervice duces, ubi nomina tanta
Obruit Euphrates, & nostra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. ire per ista
Si potes, in media socerū quoque, Magne, sedentē
Thessalia placare potes. quin respicis orbem
Romanum? si regna times projecta sub Austro,
Infidumq; Jubam, petimus Pharon arvaque Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tuta est Ægyptus: at inde
Gurgite septeno rapidus mare summovet amnis:
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Jovis: in solo tanta est fiducia Nilo. (gne,
Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita, Ma-
Tutelæ commissa tuæ. quis nominis umbram
Horreat? innocua est ætas: ne jura, fidemque,
Respectumque Deum veteris speraveris aulæ.
Nil pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorum sub rege novo. Non plura locutus
Impulit huc animos, quantum spes ultima rerum
Libertatis habet! victa est sententia Magni;
Tunc Cilicum liquerē solùm, Cyproque citatas
Immisere rates, nullas cui prætulit aras
Undæ diva memor Paphiæ, si numina nasci
Credimus, aut quenquam fas est cœpisse deorum.
Hæc ubi deseruit Pompejus littora, totos
Emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
Inde maris vasti transfuso vertitur æstu:
Nec tenuit Casium nocturno lumine montem,
Infimaque Ægypti pugnaci littora velo
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili
In vada decurrit Pelusia septimus amnis:
Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non uno plus æqua die, noctique rependit
Lux minor hybernæ verni solatia damni.
Comperit ut regem Casio se monte tenere,
Flectit iter. nec Phœbus adhuc, nec carbasa lāguēt.
Jam rapido speculator eques per littora cursu

Hoſpitis adventu pavidam compleverat aulam.
Conſilii vix tempus erat: tamen omnia monſtra
Pellææ coiere domus: quos inter Achoreus
Jam placidus ſenio, fractiſque modeſtior annis.
(Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arva
Memphis vana ſacris: illo cultore Deorum
Luſtra ſuæ Phœbes non unus vixerat Apis;)
Conſilii vox prima fuit, meritumque, fidemque,
Sacraque defuncti jactavit pignora patris.
Sed melior ſuadere malis, & noſſe tyrannos,
Auſus Pompejum leto damnare Photinus;
Jus, & fas multos faciunt Ptolemæe nocentes.
Dat pœnas laudata fides, cùm ſuſtinet, inquit,
Quos Fortuna premit. fatis accede, Deiſque,
Et cole felices, miſeros fuge. ſidera terra
Ut diſtant, & flamma mari, ſic utile recto.
Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit: evertitque arces reſpectus honeſti.
Libertas ſcelerum eſt, quæ regna inviſa tuetur,
Sublatuſque modus gladiis. facere omnia ſæve
Non impune licet, niſi dum facis. exeat aula
Qui volet eſſe pius. virtus, & ſumma poteſtas
Non coeunt: ſemper metuet, quem ſæva pudebunt.
Non impune tuos Magnus contempſerit annos;
Qui te nec victos arcere à littore noſtro
Poſſe putat. neu te ſceptris privaverit hoſpes,
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonque, Pharonque,
Si regnare piget, damnatæ redde ſorori.
Ægyptum certè Latiis tueamur ab armis.
Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec victoris erit. toto jam pulſus ab orbe,
Poſtquam nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris.
Nec ſoceri tantùm arma fugit: fugit ora Senatus,
Cujus Theſſalicas ſaturat pars magna volucres.
Et metuit gentes, quas uno in ſanguine miſtas
Deſeruit: regeſque timet, quorum omnia merſit:
Theſſaliæque reus, nulla tellure receptus,
Sollicitat noſtrũ, quem nondum perdidit orbem.
Juſtior in Magnum nobis, Ptolemæe, querelæ
Cauſa data eſt. quid ſepoſitam, ſemperque quietam
Crimine bellorũ maculas Pharon, arvaque noſtra
Victori ſuſpecta facis? cur ſola cadenti

Hæc

Hæc placuit tellus, in quam Pharſalica fata
Conferres, pœnaſque tuas? jam crimen habemus
Purgandum gladio, quod nobis ſceptra Senatus
Te ſuadente dedit, votis tua fovimus arma.
Hoc ferrum, quod fata jubent proferre, paravi
Non tibi, ſed victo. feriam tua viſcera, Magne:
Malueram ſoceri: rapimur, quò cuncta feruntur.
Tene mihi dubitas an ſit violare neceſſe,
Cum liceat? quæ te noſtri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri ſua regna decet, vireſque fateri.
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma jacet? buſtum, cinereſque movere
Theſſalicos audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam nullis acceſſimus armis:
Pompeii nunc caſtra placent, quæ deſerit orbis?
Nunc victoris opes, & cognita fata laceſſis?
Adverſis non deeſſe decet, ſed læta ſecutos.
Nulla fides unquam miſeros elegit amicos.
Aſſenſere omnes ſceleri. lætatur honore
Rex puer inſueto, quod jam ſibi tanta jubere
Permittunt famuli. ſceleri delectus Achillas.
Perfida qua tellus Caſiis excurrit arenis,
Et vada teſtantur junctas Ægyptia Syrtes.
Exiguam ſociis monſtri, gladiiſque carinam
Inſtruit. ò ſuperi Niluſne, & barbara Memphis,
Et Peluſiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos! ſic fata premunt civilia mundum!
Sic Romana jacent! ulluſne in cladibus iſtis
Eſt locus Ægypto? Phariuſque admittitur enſes?
Hanc certè ſervate fidem civilia bella:
Cognatas præſtate manus, externaque monſtra
Pellite, ſi meruit tam claro nomine Magnus
Cæſaris eſſe nefas. tanti Ptolomæe ruinam
Nominis haud metuis? cœloque tonante profanas
Inſeruiſſe manus impure, ac ſemivir audes?
Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Invectus, regumque potens, vindexque Senatus,
Victoriſque gener; Phario ſatis eſſe tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid viſcera noſtra
Scrutaris gladio? neſcis puer improbe, neſcis
Quo tua ſit fortuna loco: jam jure ſine ullo

Nili

Nili sceptra tenes: cecidit civilibus armis
Qui tibi regna dedit. Jam vento vela negarat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora: quem contra non longa vecta biremi
Appulerat scelerata manus: Magnoque patere
Fingens regna Phari, celsæ de puppe carinæ
In parvam jubet ire ratem, littusque malignum
Incusat, bimaremque vadis frangentibus æstum,
Qui vetet externas terris advertere classes.
Quod nisi fatorum leges, intentaque jussu
Ordinis æterni miseræ vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad littora Magnum;
Non ulli comitum sceleris præsagia deerant.
Quippe fides si pura foret, si regia Magno
Sceptrorum auctori vera pietate pateret,
Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
Sed cedit fatis, classemque relinquere jussus
Obsequitur, letumque juvat præferre timori.
Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
Quod metuit clades. remane temeraria conjux,
Et tu nate precor, longeque è littore casus
Expectate meos: & in hac cervice tyranni
Explorate fidem dixit: sed surda vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quo fine me crudelis abis? iterùmne relinquor
Thessalicis summota malis? nunquam omine læto
Distrahimur miseri, poteras non flectere puppim,
Cùm fugeres aliò, latebrisque relinquere Lesbi,
Omnibus à terris si non arcere parabas?
An tantũ in fluctus placeo comes? Hæc ubi frustra
Effudit, prima pendet tamen anxia, puppe:
Attonitoque metu nec quoquam avertere visus,
Nec Magnum spectare potest. stetit anxia classis
Ad ducis eventum, metuens non arma, nefasque;
Sed ne submissis precibus Pompejus adoret
Sceptra sua donata manu. transire parantem
Romanus Pharia miles de puppe salutat
Septimius: qui proh superum pudor, arma satelles
Regia gestabat posito deformia pilo,
Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
Mitior in cædes: quis non, Fortuna, putasset (set,
Parcere te populis, quod bello hæc dextra vacas-

Thes-

Thessaliaque procul tam noxia tela fugasses?
Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
Heu, facinus civile tibi victoribus ipsis
Dedecus, & nunquam Superum caritura pudore
Fabula; Romanus Regi sic paruit ensis,
Pellæusque puer gladio tibi colla recidit
Magne tuo. qua posteritas in secula mittet
Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas? jam venerat horæ
Terminus extremę Phariamque ablatus in alnum
Perdiderat jam jura sui. tum stringere ferrum
Regia monstra parant. ut vidit comminus enses,
Involvit vultus: atque indignatus apertum
Fortunæ præbere caput, tunc lumina pressit,
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Posset, & æternam fletu corrumpere famam.
At postquam mucrone latus funestus Achilles
Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum:
Despexitque nefas, servatque immobile corpus,
Seque probat moriens, atq;hæc in pectore volvit:
Secula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt, ævumque sequens speculator ab omni
Orbe ratem, Phariamq;fidem.nunc consule famę.
Fata tibi longæ fluxerunt prospera vitæ.
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris adversa pati. ne cede pudori,
Auctoremque dole fati. quacunque feriris,
Crede manum soceri. spargant, lacerentq;licebit.
Sum tamen, ò superi, felix, nullique potestas
Hoc auferre Deo. mutantur prospera vita.
Non sum morte miser. videt hanc Cornelia cædē,
Pompejusque meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus:natus,coniuxq;peremptum
Si mirantur, amant. talis custodia Magno
Mentis erat: jus hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere sævum
Quam perferre nefas, miserandis æthera complet
Vocibus: ò conjux, ego te scelerata peremi:
Letiferæ tibi causa moræ fuit avia Lesbos,
Et prior in Nili pervenit littora Cæsar.
Nam cui jus alii sceleris? sed quisquis in istud
A superis immisse caput, vel Cæsaris iræ,
Vel tibi prospiciens, nescis crudelis, ubi ipsa
Visce-

Viscera sint Magni: properas, atque ingeris ictus.
Qua votum est victo, pœnas non morte minores
Pendat, & ante meũ videat caput. haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum sola per undas,
Et per castra comes, nullis absterrita fatis,
Victum, quòd reges, etiam timuere, recepi.
Hoc merui conjux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas? te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
Aut mihi præcipitem nautæ permittite saltum:
Aut laqueum collo, tortosque aptate rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem.
Pompejo præstare potest, quod Cæsaris armis
Imputet. ò sævi, properantem in fata tenetis?
Vivis adhuc conjux, & jam Cornelia non est
Juris, Magne, sui prohibent accersere mortem:
Servor victori. Sic fata, interque suorum
Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
At Magni cùm terga sonent, & pectora ferro,
Permansisse decus sacræ venerabile formæ,
Iratamque Deis faciem, nihil ultima mortis
Ex habitu, vultuque viri mutasse, fatentur
Qui lacerum videre caput. nam sævus in ipso
Septimius sceleris majus scelus invenit actu:
Ac retegit sacros, scisso velamine, vultus
Semianimis Magni spirantiaque occupat ora,
Collaque in obliquo ponit languentia transtro.
Tunc nervos, venasque secat, nodosaque frangit
Ossa diù: nondum artis erat caput ense rotare.
At postquam trunco cervix abscissa recessit,
Vindicat hoc Pharius dextra gestare satelles.
Degener, atque operæ miles Romane secundæ,
Pompeii diro sacrum caput ense recidis,
Ut non ipse feras? ò summi fata pudoris!
Impius ut Magnum nosset puer, ille verenda
Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
Cæsaries compressa manu est, Pharioque veruto,
Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulsant
Singultus animæ, dum lumina nuda rigescunt,
Suffixum caput est; quo numquam bella jubente
Pax fuit: hoc leges, campumq; & Rostra movebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec satis infando fuit hoc redisse tyranno:

Vult

Vult ſceleri ſupereſſe fidem. tunc arte nefanda
Submota eſt capiti tabes, raptoque cerebro
Adſiccata cutis, putriſque effluxit ab alto
Humor, & infuſo facies ſolidata veneno eſt.
Ultima Lageæ ſtirpis, perituraque proles,
Degener, inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis,
Cùm tibi ſacrato Macedon ſervetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quieſcant,
Cum Ptolemæorum manes, ſeriemque pudendam,
Pyramides claudant, indignaque Mauſolea:
Littora Pompejum feriunt, truncuſque vadoſis
Huc illuc jactatur aquis. adeone moleſta
Totum cura fuit ſocero ſervare cadaver?
Hac Fortuna fide Magni tam proſpera fata
Pertulit: hac illum ſummo de culmine rerum
Morte petit: cladeſque omnes exegit in uno
Sæva die, quibus immunes tot præſtitit annos:
Pompejuſque fuit, qui nunquam miſta videret
Læta malis: felix nullo turbante Deorum,
Et nullo parcente miſer. ſemel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulſatur arenis,
Carpitur in ſcopulis, hauſto per vulnera fluctu
Ludibrium pelagi· nullaque manente figura,
Una nota eſt Magno capitis jactura revulſi.
Ante tamen Pharias victor quam tangat arenas,
Pompejo raptim tumulum Fortuna paravit,
Ne jaceat nullo; vel ne meliore ſepulcro.
E latebris pavidos decurrit ad æquora Codrus,
Quæſtor ab Idalio Cinyrææ littore Cypri
Infauſtus Magni fuerat comes. ille per umbras
Auſus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quæſitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretq; ad littora Magnum.
Lucis mœſta parum per denſas Cynthia nubes
Præbebat; cano ſed diſcolor æquore truncus
Conſpicitur. tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
Expectat fluctus, pelagoque juvante cadaver
Impellit poſtquam ſicco jam littore ſedit,
Incubuit Magno, lacrymaſque effudit in omne
Vulnus, & ad Superos, obſcuraque ſidera fatus:
Non pretioſa petit cumulato thure ſepulcra
Pompejus, Fortuna, tuus: non pinguis ad aſtra
Ut

Ut ferat è membris Eoos fumus odores,
Ut Romana suum gestent pia colla parentem,
Præferat ut veteres feralis pompa triumphos,
Ut resonent cantu tristi fora, totus ut ignem
Projectis mœrens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno plebeii funeris arcam,
Quæ lacerum corpus siccos effundat in ignes.
Robora non desint misero, nec sordibus ustor.
Sit satis, ò superi, quod non Cornelia fuso
Crine jacet, subicique facem complexa maritum
Imperat, extremo sed abest à munere busti
Infelix conjux, nec adhuc à littore longè est.
Sic fatus parvos juvenis procul aspicit ignes,
Corpus vile suis, nullo custode cremantes.
Inde rapit flammas, semustaque robora membris
Subducens, Quæcunque es (ait) neglecta, nec ulli
Cara tuo, sed Pompejo felicior umbra,
Quod jam compositū violat manus hospita bustū,
Da veniam: si quid sensus post fata relictum est:
Cedis & ipsa rogo, paterisq; hæc damna sepulcri,
Teque pudet, sparsis Pompeii manibus, uri.
Sic fatur: plenusque sinus ardente favilla
Pervolat ac truncum; qui fluctu pæne relatus
Littora pendebat. summas dimovit arenas,
Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ
Exigua trepidus posuit scrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla strue membra recumbunt:
Admotus Magnum, non subditus, accipit ignis.
Ille sedens juxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, & Hesperii majestas nominis una,
Si tibi jactatu pelagi, si funere nullo
Tristior iste rogus; manes, animamque potentem
Officiis averte meis: injuria fati
Hoc fas esse jubet; ne ponti bellua quicquam.
Ne fera, ne volucres, ne sævi Cæsaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammā
Romana succense manu: Fortuna recursus
Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
Accipiet, nostraque manu transfundet in urnam.
Intereà parvo signemus littora saxo,
Ut nota sit busti; si quis placare peremptum

For-

Fortè volet, plenos & reddere mortis honores;
Inveniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas, Magne, tuũ referat caput, hęc ubi fatus;
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus distillat in ignem,
Tabe fovens bustum. sed jam percusserat astra
Auroræ promissa dies: ille, ordine rupto
Funeris, attonitus latebras in littore quærit.
Quam metuis demens isto pro crimine pœnam;
Quo te fama loquax omnes accepit in annos?
Condita laudabit Magni socer impius ossa.
I modo securus veniæ, fassusque sepulcrum
Posce caput. cogit pietas imponere finem
Officio. semusta rapit, resolutaque nondum
Ossa satis, nervis, & inustis plena medullis
Æquora restinguit aqua, congestaque in unum
Parva clausit humo. tum ne levis aura retectos
Auferret cineres, saxo compressit arenam:
Nautaque ne bustum religato fune moveret,
Inscripsit sacrum semusto stipite nomen:
Hìc situs est Magnus. placet hoc, Fortuna, sepulcrũ
Dicere Pompeii: quo condi maluit illum,
Quam terra caruisse socer? temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manesque vagantes
Includis? situs est, qua terra extrema refuso
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno est tumuli modus. obrue saxa
Crimine plena Deum. si tota est Herculis Oete,
Et juga tota vacant Bromio Nyseja; quare
Unus in Ægypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenere potest, si nullo cespite nomen
Hæserit. erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
Quòd si tam sacro dignaris nomine saxum;
Adde actus tantos, monimentaq; maxima rerum:
Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella,
Armaque Sertori revocato Consule victa,
Et currus, quos egit eques: commercia tuta
Gentibus, & pavidos Cilicas maris adde subactam
Barbariem, gentesque vagas, & quicquid in Euro
Regnorum, Boreaque jacet. dic semper ab armis
Civilem repetisse togam: ter curribus actis
Contentum patriæ multos donasse triumphos.

Quis

Quis capit hæc tumulus? ſurgit miſerabile buſtum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Faſtorum: ſolitumque legi ſuper alta Deorum
Culmina, & extructos ſpoliis hoſtilibus arcus,
Haud procul eſt ima Pompeii nomen arena,
Depreſſum tumulo, quod non legat advena rectus,
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.
Noxia civili tellus Ægyptia fato,
Haud equidem immerito Cumanæ carmine Vatis
Cautum. ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles, ripaſque æſtate tumentes.
Quid tibi ſæva precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo naſcitur orbe, retentus,
Et ſteriles egeant hybernis imbribus agri,
Totaque in Æthiopum putres ſolvaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepimus Iſin,
Semideoſque canes, & ſiſtra jubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim.
Tu noſtros Ægypte tenes in pulvere Manes.
Tu quoq; cùm ſævo dederis jam templa tyranno,
Nondum Pompeii cineres, ò Roma, petiſti:
Exul adhuc jacet umbra ducis. ſi ſecula prima
Victoris timuere minas; nunc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni, ſi nondum ſubruta fluctu
Inviſa tellure ſedent, quis buſta timebit?
Imperet hoc nobis utinam ſcelus, & velit uti
Noſtro Roma ſinu: ſatis ò nimiumque beatus,
Si mihi contingat manes transferre revulſos
Auſoniam, ſi tale ducis violare ſepulcrum.
Forſitan aut ſulco ſterili cùm poſcere finem
A ſuperis, aut Roma volet feralibus Auſtris,
Ignibus aut nimiis, aut terræ tecta moventi:
Conſilio, juſſuque Deum tranſibis in urbem,
Magne, tuam, ſummuſque feret tua buſta ſacerdos.
Nam quis ad exuſtam Cancro torrente Syenen
Ibit, & imbrifera ſiccas ſub Plejade Thebas
Spectator Nili: quis rubri ſtagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile ſaxum,
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Advertet? maneſque tuos placare jubebit,
Et Caſio præferre Jovi? nil iſta nocebunt
Famæ buſta tuæ. templis, auroque ſepultus
Vi-

Vilior umbra fores: nunc est pro numine summo,
Hoc tumulo Fortuna jacens. augustius aris
Victoris Libyco pulsatur ab æquore saxum.
Tarpeiis qui sæpe Deis sua thura negarunt,
Inclusum fusco venerantur cespite fulmen.
Proderit hoc olim, quod non mansura sepulcri
Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
Pulveris exigui sparget non longa vetustas
Congeriem, bustumque cadet, mortisque peribunt
Argumenta tuæ; veniet felicior ætas,
Qua sit nulla fides saxum monstrantibus istud:
Atque erit Ægyptus populis fortasse nepotum
Tam mēdax Magni tumulo, quàm Creta Tonātis.

LIBER IX.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Spiritus in Nono Magni petit æthera pugnam,
Relliquiasque Cato Libyæ transportat in oras,
Et cùm Pompeiis Magnum Corneli. luget.
Quem Cato commendans Cilices castigat, & inde
Per Syrtes agitur, Libycas quoque calcat arenas,
Hammonemque tuens serpentum senta peragrat.
Dux & ab Emathia Troianam vectus in urbem,
Et Pharon, & generi lacrymans pia conspicit ora.

At non in Pharia manes jacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compescuit umbram:
Prosiluit busto, semustaque membra relinquens,
Degenerumq; rogum, sequitur convexa Tonantis.
Qua niger astriferis connectitur axibus aer:
Quodque patet terras inter, Lunæque meatus
Semidei Manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vitæ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro positi nec thure sepulti
Perveniunt. illic postquam se lumine vero
Implevit, stellasque vagas miratur, & astra
Fixa polis, vidit quanta sub nocte jaceret
Nostra dies. risitque sui ludibria trunci.

Hinc

Hinc super Emathiæ campos, & signa cruenti
Cæsaris, ac sparsas volitavit in æquore classes;
Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
Sedit, & invicti posuit se mente Catonis.
Ille ubi pendebant casus, dubiumque manebat,
Quem mundi dominum facerent civilia bella,
Oderat & Magnum, quamvis comes isset in arma
Auspiciis raptus patriæ, ductuque Senatus.
At post Thessalicas clades jam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refovit,
Ignavis manibus projectos reddidit enses:
Nec regnum cupiens gessit civilia bella,
Nec servire timens. nil causa fecit in armis
Ipse sua: totæ post Magni funera partes
Libertatis erant: quas ne per littora fusas
Colligeret rapido victoria Cæsaris actu,
Corcyræ secreta petit, ac mille carinis
Abstulit Emathiæ secum fragmenta ruinæ.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus victas arctasse carinas?
Dorida tunc Malean, & apertã Tænaron umbris,
Inde Cythera petit: Boreaque urgente carinas
Creta fugit: Dictæa legit, cedentibus undis,
Littora. tunc ausum classi præcludere portus
Impulit, ac sævas meritum Phycunta rapinas
Sparsit: & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure tuũ; (neq; enim æquore tantùm
Ausonio monimenta tenes: portusque quietos
Testatur Libye Phrygio placuisse magistro)
Cùm procul ex alto tendentes vela carinæ
Ancipites tenuere animos. sociosne malorum,
An veherent hostes: præceps facit omne timendũ
Victor, & in nulla non creditur esse carina.
At illæ puppes luctus, planctusque ferebant,
Et mala vel duri lacrymas motura Catonis.
Nam postquã frustra precibus Cornelia nautas,
Privignique fugam tenuit, ne fortè repulsus
Littoribus Phariis remearet in æquora truncus,
Ostenditque rogum non justi flamma sepulcri:
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
Accendisse rogum, gelidos effusa per artus
Incubuisse viro, laceros exurere crines,

Mem-

Membraque diſperſi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
Oſſibus, & tepida veſtes implere favilla?
Quicquid ab extincto licuiſſet tollere buſto,
In templis ſparſura Deum, ſine funeris ullo
Ardet honore rogus: manus hoc Ægyptia forſan
Obtulit officium grave manibus. ò bene nudi
Craſſorum cineres! Pompejo contigit ignis
Invidia majore Deum. ſimiliſne malorum
Sors mihi ſemper erit? nunquã dare buſta licebit
Conjugibus: nunquã plenas plangemus ad urnas?
Quid porrò tumulis opus eſt, ulla requiris
Inſtrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompejum? non imis hæret imago
Viſceribus? quærat cineres victura ſuperſtes.
Nunc tamen hìc, longè qui fulget luce maligna,
Ignis, adhuc aliquid, Phario de littore ſurgens
Oſtendit mihi, Magne, tui: jam flamma reſedit,
Pompejumque ferens vaneſcit Solis ad ortus
Fumus, & inviſi tendunt mihi carbaſa venti.
Non mihi nunc tellus Pompejo ſi qua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: elapſus felix de pectore Magnus:
Hunc volumus, quem Nilus habet, terræq; nocenti
Non hærere queror: crimen commendat arenas.
Linquere, ſi qua fides, Peluſia littora nolo.
Tu pete bellorum caſus, & ſigna per orbem,
Sexte, paterna move: namq; hæc mandata reliquit
Pompejus vobis in noſtra condita cura,
Me cùm fatalis leto damnaverit hora,
Excipite ò nati bellum civile, nec unquam,
Dum terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit,
Cæſaribus regnare vacet. vel ſceptra, vel urbes
Libertate ſua validus impellite fama
Nominis: has vobis partes, hæc arma relinquo.
Inveniet claſſes quiſquis Pompejus in undas
Venerit, & noſter nullis non gentibus hæres
Bella dabit: tantùm indomitos, moreſque paterni
Juris habere animos, uni parere decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
Inſidiæ valuere tuæ, deceptaque vixi,
Me mihi commiſſas auferrem perfida voces.

Jam

Jam nũc te per inane chaos, per Tartara, conjux,
Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto
Incertum est: pœnas animæ vivacis ab ipsa
Ante feram. potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu contusa peribit:
Effluet in lacrymas: nunquam veniemus ad enses,
Aut laqueos, aut præcipites per inania jactus.
Turpe mori post te solo non posse dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obducit amictu,
Decrevitque pati tenebras, puppisque cavernis
Delituit: sævumque arcte complexa dolorem
Perfruitur lacrymis, & amat pro conjuge luctum.
Illam non fluctus, stridensque rudentibus Eurus
Movit, & exurgens summa pericula clamor;
Votaque sollicitis faciens contraria nautis,
Composita in mortem jacuit, favitque procellis.
Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis:
Inde tenens pelagus, sed jam moderatior, Eurus
In Libycas egit sedes, & castra Catonis.
Tristis, ut in multo mens est præsaga timore,
Aspexit patrios comites à littore Magnus,
Et fratrem: medias præceps tunc fertur in undas.
Dic ubi sit, germane, parens: stat summa, caputque
Orbis, an occidimus? Romanaq; Magnus ad ũbras
Abstulit? hæc fatur: quem contra talia frater:
O felix, quem sors alias dispersit in oras,
Quique nefas audis: oculos, germane, nocentes
Spectato genitore fero. non Cæsaris armis
Occubuit, dignoque perit auctore ruinæ.
Rege sub impuro Nilotica rura tenente,
Hospitii fretus Superis, & munere tanto
In proavos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantùm potuisse tyrannum,
Littore Niliaco socerum jam stare putavi.
Sed me nec sanguis, nec tantùm vulnera nostri
Affecere senis, quantum gestata per urbes
Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo
Vidimus: hæc, fama est, oculis victoris iniqui
Servari, scelerisque fidem quæsisse tyrannum.
Nam corpus Phariæne canes, avidæque volucres
Distulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
Solverit, ignoro. quæcumque injuria fati

Ab-

Abstulit hos artus, Superis hæc crimina dono:
Servata da parte queror. Cùm talia Magnus
Audisset: non in gemitus, lacrymasque dolorem
Effudit; justaque furens pietate profatur:
Præcipitate rates è sicco littore nautæ;
Classis in adversos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: nunquam civilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
Sanguine semiviri Magnum satiare tyranni.
Non ego Pellæas arces adytisque retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
Non mihi pyramidum tumulis evulsus Amasis,
Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas nudo tibi, Magne, sepulcra:
Evolvam busto jam numen gentibus Isin,
Et tectum lino spargam per vulgus Osirim,
Et sacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppositisque Deis uram caput. has mihi pœnas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros;
Nec, Nilus cui crescat, erit: solusque tenebis
Ægyptum genitor, populis, superisque fugatis.
Dixerat, & classem sævas rapiebat in undas.
Sed Cato laudatam juvenis compescuit iram.
Intereà totis audito funere Magni
Littoribus sonuit percussus planctibus æther:
Exemploque carens, & nulli cognitus ævo
Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, ut visa est lacrymis exhausta, solutas
In vultus effusa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rursus geminato verbere plangunt.
Ut primùm in sociæ pervenit littora terræ,
Collegit vestes, miserique insignia Magni,
Armaque, & impressas auro, quas gesserat olim,
Exuvias, pictasque togas, velamina summo
Ter conspecta Jovi, funestoque intulit igni.
Ille fuit miseræ Magni cinis. accipit omnis
Exemplum pietas, & toto littore busta
Surgunt Thessalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depastis submittere gramina campis,
Et renovare parans hybernas Appulus herbas,
Igne fovet terras, simul & Garganus, & arva
Vulturis, & calidi lucent buxeta Matini.
Non tamẽ ad Magni pervenit gratius umbram,

Omne quod in Superos audet convicia vulgus,
Pompejumque Deis obicit, quàm pauca Catonis
Verba, sed à pleno venientia pectore veri.
Civis obit (inquit) multò majoribus impar
Nosse modum juris, sed in hoc tamen utilis ævo,
Cui non ulla fuit justi reverentia, salva
Libertate potens, & solus plebe parata
Privatus servire sibi, rectorque Senatus,
Sed regnantis erat. nil belli jura poposcit:
Quæque dari voluit, voluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes: sed plura retentis
Intulit: invasit ferrum, sed ponere norat.
Prætulit arma togæ: sed pacem armatus amavit.
Juvit sumpta ducem, juvit dimissa potestas.
Casta domus, luxuq; carens, corruptaq; nunquam
Fortuna domini. clarum, & venerabile nomen
Gentibus, & multum nostræ quod proderat urbi.
Olim vera fides, Sylla, Marioque receptis
Libertatis obit: Pompejo rebus adempto
Nunc & ficta perit. non jam regnare pudebit:
Nec color imperii, nec frons erit ulla Senatus.
O felix, cui summa dies fuit obvia victo,
Et cui quærendos Pharium scelus obtulit enses:
Forsitan in soceri potuisses vivere regno
Scire mori, sors prima viris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in jura venimus,
Da talem Fortuna Jubam: non deprecor hosti
Servari, dum me servet cervice recisa.
 Vocibus his major, quàm si Romana sonarent
Rostra ducis laudes, generosam venit ad umbram
Mortis honos. fremit intereà discordia vulgi
Castrorum, bellique piget post funera Magni:
Cùm Tarcho in motu linquendi signa Catonis
Sustulit; hunc rapta fugientem classe secutus
Littus in extremum, tali Cato voce notavit:
O nunquam pacate Cilix! iterùmne rapinas
Vadis in æquoreas? Magnum Fortuna removit:
Jam pelago pirata redis. tunc respicit omnes
In cœtu, motuque viros: quorum unus aperta
Mente fugæ, tali compellat voce regentem:
 Nos Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma,
Non belli civilis amor, partesque favore
Fecimus. ille jacet, quem paci prætulit orbis,

Cau-

Causaque nostra perit: patrios permitte penates,
Desertamque domum, dulcesque revisere natos.
Nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugnæ,
Nec Pompejus erit? perierunt tempora vitæ,
Mors erat in tutum: justas sibi nostra senectus
Prospiciat flammas. bellum civile sepulcra
Vix ducibus præstare potest. non barbara victos
Regna manent: non Armeniũ mihi sæva minatur,
Aut Scythicum Fortuna jugum: sub jura togati
Civis eo. quisquis Magno vivente secundus,
Hic mihi primus erit: sacris præstabitur umbris
Summus honor: dominũ, quē clades cogit, habebo:
Nullum Magne, ducem. te solùm in bella secutus,
Post te, fata sequar: neque enim sperare secunda
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
Cæsaris: Emathium sparsit victoria ferrum.
Clausa fides miseris, & toto solus in orbe est,
Qui velit, ac possit victis præstare salutem.
Pompejo, scelus est bellum civile perempto,
Quo fuerat vivente, fides. si publica jura,
Si semper patriam sequeris Cato, signa petamus
Romanus quæ Consul habet. sic ille profatus
Insiluit puppi, juvenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
Indiga servitii fervebat littore plebes:
Erupere ducis sacro de pectore voces:
  Ergo pari voto gessisti bella juventus
Tu quoque pro dominis, & Pompejana fuisti,
Non Romana manus? quod non in regna laboras,
Quod tibi, nō ducibus, vivis, moriensq; quod orbē
Acquiris nulli, quod jam tibi vincere tutum est,
Bella fugis, quærisque jugum cervice vacante,
Et nescis sine rege pati. nunc causa pericli
Digna viris. vestro potuit Pompejus abuti
Sanguine: nunc patriæ jugulos, ensesque negatis.
Cùm prope libertas. unum Fortuna reliquit
Jam tribus è dominis. pudeat: plus regia Nili
Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
Ite ò degeneres, Ptolemæi munus, & arma
Spernite. quis vestras ulla putet esse nocentes
Cæde manus? credet faciles sibi terga dedisse,
Credet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
Vadite securi: meruistis judice vitam

Cæsare, non armis, non obsidione subacti.
O famuli turpes, domini post fata prioris
Itis ad hæredem. cur non majora mereri,
Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni conjux, prolesque Metelli:
Ducite Pompejos: Ptolemæi vincite munus.
Nostra quoque inviso quisquis feret ora tyranno,
Non parva mercede dabit. sciat ista juventus
Cervicis pretio bene se mea signa secutam.
Quin agite, & magna meritum cum cæde parate:
Ignavum scelus est tantum fuga. dixit: & omnes
Haud aliter medio revocavit ab æquore puppes,
Quam simul effetas linquunt examina ceras,
Atque oblita favi non miscent nexibus alas,
Sed sibi quæque volat, nec jam degustat amarum
Desidiosa thymum: tum si sonus increpat æris,
Attonitæ posuere fugam, studiumque laboris
Florigeri repetunt, & sparsi mellis amorem:
Gaudet in Hyblæo securus gramine pastor
Divitias servasse casæ: sic voce Catonis
Inculcata viris justi patientia Martis.
Jamque actu belli non doctas ferre quietem
Constituit mentes, serieque agitare laborum.
Primum littores miles lassatur arenis
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Est labor; exclusus nulla se vindicat ira:
Pœnaque de victis sola est, vicisse, Catoni.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Jubæ; sed iter mediis Natura negabat
Syrtibus: has audax sperat sibi cedere virtus.
Syrtes vel primam mundo Natura figuram
Cùm daret, in dubio pelagi, terræque reliquit.
(Nam neq; subsedit penitus, quo stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus:
Ambigua sed lege loci jacet invia sedes:
Æquora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
Et post multa sonant projecti littora fluctus.
Sic malè deseruit, nullosque exegit in usus
Hanc partem natura sui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penitusque natabat:
Sed rapidus Titan ponto sua lumina pascens,
Æquora subduxit zonæ vicina perustæ:
Et nunc pontus adhuc Phœbo siccante repugnat.
Mox

Mox ubi damnoſum radios admoverit ævum,
Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda ſupernè
Innatat, & latè periturum deficit æquor.
Ut primùm remis actum mare propulit omne
Claſſis onus, denſis fremuit niger imbribus Auſter
In ſua regna furens: tentatum claſſibus æquor
Turbine defendit, longèque à Syrtibus undas
Egit, & illato confregit littore pontum.
Tum quarum recto deprendit carbaſa malo
Eripuit nautis, fruſtraque rudentibus auſis
Vela negare Noto, ſpatium vicere carinæ,
Atque ultra proram tumuit ſinus. omnia ſi quis
Providus antennæ ſuffixit lintea ſummæ,
Vincitur, & nudis avertitur armamentis.
Sors melior claſſi, quæ fluctibus incidit altis,
Et certo jactata mari. quæcunque levatæ
Arboribus cæſis flatum effudere prementem:
Abſtulit has ventis liber contraria volvens
Æſtus, & obnixum victor detruſit in Auſtrum.
Has vada deſtituunt, atque interrupta profundo
Terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato
Pars ſedet una ratis. pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactũ brevibus mare, terraq; ſævit
Obvia conſurgens: quamvis eliſus ab Auſtro,
Sæpe tamen cumulos fluctus non vincit arenæ.
Eminet in tergo pelagi procul omnibus arvis,
Inviolatus aqua, ſicci jam pulveris agger.
Stant miſeri nautæ, terræque hærente carina
Littora nulla vident. ſic partem intercipit æquor:
Pars ratium major regimen, clavumque ſecuta eſt,
Tuta fuga, nautaſque loci ſortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illæſa paludem.
Hanc, ut fama, Deus, quem toto littore pontus
Audit ventoſa perflantem murmura concha,
Hanc & Pallas amat: patrio quæ vertice nata
Terrarũ primam Libyen (nam proxima cœlo eſt,
Ut probat ipſe calor) tetigit: ſtagnique quieta
Vultus vidit aqua, poſuitque in margine plantas,
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab unda.
Quam juxta Lethes tacitus prælabitur amnis
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis:
Atque inſopiti quondam tutela draconis,
Heſperidum pauper ſpoliatis frondibus hortus.

Invidus, annoso famam qui derogat ævo,
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea silva,
Divitiisque graves, & fulvo germine rami,
Virgineusque chorus nitidi custodia luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curvata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: passusque inopes sine pondere ramos
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulsa locis, ejectaque classis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas:
Sed duce Pompejo Libyes melioris in oris
Mansit. at impatiens virtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, & terra cingere Syrtim.
Hęc eadem suadebat hyems, quæ clauserat ęquor.
Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Ut neque sole viam, nec duro frigore sævam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingressurus steriles, sic fatur, arenas:
O quibus una salus placuit mea castra secutis
Indomita cervice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosque labores,
Vadimus in campos steriles, exustaque mundi,
Qua nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
Siccaque letiferis squalent serpentibus arva,
Durum iter. ad leges, patriæque ruentis amorem
Per mediam Libyen veniant, atque invia tentent.
Si quibus in nullo positũ est evadere voto, (quam
Si quibus ire sat est. neq; enim mihi fallere quen-
Est animus, tectosque metu perducere vulgus.
Hi mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent.
Qui me teste, pati, vel quæ tristissima, pulcrum,
Romanumque putant. at qui sponsore salutis;
Miles eget, capiturque animæ dulcedine, vadat
Ad dominum meliore via. dum primus arenas
Ingrediar, primusque gradus in pulvere ponam,
Me calor æthereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat serpens; fatoque pericula vestra
Prætentate meo: sitiat, quicunque bibentem
Viderit. aut umbras nemorum quicunq; petentem,
Æstuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat; si quo fuerit discrimine notum

Dux,

Dux, an miles eam. ſerpens, ſitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Lætius eſt, quoties magno ſibi conſtat, honeſtum.
Sola poteſt Libye turbam præſtare malorum,
Ut deceat fugiſſe viros. Sic ille calentes
Incendit virtute animos, & amore laborum,
Irreducemque viam deſerto limite carpit:
Et ſacrum parvo nomen clauſura ſepulcro
Invaſit Libye ſecuri fata Catonis.
Tertia pars rerum Libye, ſi credere famæ
Cuncta velis: at ſi ventos, cœlumque ſequaris,
Pars erit Europæ. nec enim plus littora Nili,
Quam Scythicus Tanais primis à Gadibus abſunt.
Unde Europa fugit Libyen, & littora flexu
Oceano fecere locum: ſed major in unam
Orbis abit Aſiam. nam cum communiter iſtæ
Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa ſiniſtrum
Contingens, dextrumque Noti, diſcedit in ortus,
Eurum ſola tenens. Libycæ quod fertile terræ eſt,
Vergit in occaſus: ſed & hæc non fontibus ullis
Solvitur: Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit; & noſtris reficit ſua rura ſerenis.
In nullas vitiatur opes; non ære, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et penitus terra eſt. tantum Mauruſia genti
Robora divitiæ, quarum non noverat uſum:
Sed citri contenta comis vivebat, & umbra.
In nemus ignotum noſtræ venere ſecures:
Extremoque epulas, menſáſque petivimus orbe.
At quæcunque vagam Syrtim complectitur ora
Sub nimio projecta die, vicina peruſti
Ætheris, exurit meſſes, & pulvere Bacchum
Enecat, & nulla putris radice tenetur.
Temperies vitalis abeſt: & nulla ſub illa
Cura Jovis terra eſt: Natura deſide torpet
Orbis, & immotis annum non ſentit arenis.
Hoc tam ſegne ſolum raras tamen exerit herbas,
Quas Naſamō gens dura legit, qui proxima ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam littoreis populator arenis
Imminet, & nulla portus tangente carina,
Novit opes. ſic cùm toto commercia mundo
Naufragiis Naſamones habent. hac ire Catonem

Dura jubet virtus. illic secura juventus
Ventorum, nullasque timens tellure procellas,
Æquoreos est passa metus. nam littore sicco,
Quam pelago, Syrtis violentius excipit Austrum,
Et terræ magis ille nocet. non montibus ortum
Adversis frangit Libye, scopulisque repulsum
Dissipat, & liquidas è turbine solvit in auras:
Nec ruit in sylvas, annosaque robora torquens
Lassatur: patet omne solùm, liberque meatu
Æoliam rabiem totis exercet arenis:
At non imbriferam cùm torto pulvere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terræ
Tollitur, & nunquam resoluto vertice pendet.
Regna videt pauper Nasamon errantia vento,
Discussasque domos: volitantque à culmine raptæ
Detecto Garamante casæ. non altius ignis
Rapta vehit: quantumque licet consurgere fumo,
Et violare diem, tantùm tenet aera pulvis.
Tum quoque Romanum solito violentior agmen
Aggreditur, nullusque potest consistere miles,
Instabilis raptis etiam, quas calcat, arenis.
Concuteret terras, orbemque à sede moveret,
Si solida Libye compage, & pondere duro
Clauderet exesis Austrum scopulosa cavernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nusquam luctando stabilis manet: imaque tellus
Stat, quia summa fugit. galeas, & scuta virorum,
Pilaque contorsit violento spiritus actu,
Intentusque tulit magni per inania cœli.
Illud in externa forsan, longèque remota
Prodigium tellure fuit: delapsaque cœlo
Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
A Superis demissa putant. sic illa profectò
Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta juventus
Patritia cervice movet: spoliaverat Auster
Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes.
Sic orbem torquente Nato Romana juventus
Procubuit, metuensque rapi, constrinxit amictus,
Inseruitque manus terræ: nec pondere solo,
Sed nixu jacuit, vix sic immobilis Austro,
Qui super ingentes cumulos involvit arenæ,
Atque operit tellure viros. vix tollere miles
Membra valet, multo congestu pulveris hærens.

Alligat & ſtantes affuſæ magnus arenæ
Agger, & immoti terra ſurgente tenentur.
Saxa tulit penitus diſcuſſis proruta muris,
Effuditque procul miranda ſorte malorum:
Qui nullas videre domos, videre ruinas.
Jamque iter omne latet: nec ſunt diſcrimina terræ
Ulla, niſi ætheriæ medio velut æquore flammæ.
Sideribus movere vias: nec ſidera tota
Oſtendit Libycæ finitor circulus oræ,
Multaque devexo terrarum margine celat.
Utque calor ſolvit, quem torſerat aera ventus,
Incenſuſque dies; manant ſudoribus artus;
Arent ora ſiti; conſpecta eſt parva maligna
Unda procul vena: quam vix è pulvere miles
Corripiens, patulum galea confudit in orbem,
Porrexitque duci. ſqualebant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipſe liquoris
Invidioſus erat. Mene, inquit, degener unum
Miles in hac turba vacuum virtute putaſti?
Uſque adeò mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? quanto pœna tu dignior iſta,
Qui populo ſitiente bibas! ſic concitus ira
Excuſſit Galeam, ſuffecitque omnibus unda. (unũ
Ventũ erat ad templum, Libycis quod gentibus
Inculti Garamantes habent: ſtat corniger illic
Jupiter, ut memorãt, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Ammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.
Quamvis Æthiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus ſit Jupiter Ammon,
Pauper adhuc Deus eſt, nullis violata per ævum
Divitiis delubra tenens: morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Eſſe locis Superos teſtatur ſilva per omnem
Sola virens Libyen. nam quicquid pulvere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: ſolus nemus extulit Ammon.
Silvarum fons cauſa loco, qui putria terræ
Alligat, & domitas unda connectit arenas.
Sic quoque nil obſtat Phœbo, cùm cardine ſummo
Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.

Deprensum est hunc esse locum, qua circulus alti
Solstitii medium signorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ.
Aut Astræa jubet lentos descendere Pisces.
Par Geminis Chirõ, & idem quod Carcinos ardẽs
Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Urna.
At tibi, quæcunque es Libyco gens igne dirempta,
In Noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
Te segnis Cynosura subit: tu sicca profundo
Mergi plaustra putas, nullumq; in vertice semper
Sidus habes immune maris, procul axis uterq;est,
Et fuga signorum medio rapit omnia cœlo.
Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,
Cornigerique Jovis monitu nova fata petebant:
Sed Latio cessere duci; comitesque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi judicet ævi.
Maximus hortator scrutandi voce Deorum
Eventus Labienus erat. sors obtulit, inquit,
Et fortuna viæ, tam magni numinis ora,
Consiliumque Dei: tanto duce possumus uti
Per Syrtes, bellique datos cognoscere casus.
Nam cui crediderim Superos arcana daturos.
Dicturosque magis, quam sancto vera Catoni?
Certè vita tibi semper directa supernas
Ad leges, sequerisque Deum. datur ecce loquendi
Cum Jove libertas: inquire in fata nefandi
Cæsaris, & patriæ venturos excute mores:
Jure suo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit. tua pectora sacra
Voce reple: duræ saltem virtutis amator
Quære quid est virtus, & posce exemplar honesti.
Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis è pectore voces.
Quid quæri Labiene, jubes? an liber in armis
Occubuisse velim potius, quam regna videre?
An sit vita nihil, sed longam differat ætas?
An noceat vis ulla bono? Fortunaque perdat
Opposita virtute minas? laudandaque velle
Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?
Scimus, & hoc nobis non altius inseret Ammon.
Hæremus cuncti Superis, temploque tacente

Nil

Nil facimus non ſponte Dei: nec vocibus ullis
Numen eget: dixitque ſemel naſcentibus auctor
Quicquid ſcire licet: ſteriles nec legit arenas,
Ut caneret paucis, merſitque hoc pulvere verum:
Eſtne Dei ſedes niſi terra, & pontus, & aer,
Et cęlum, & virtus? Superos quid quærimus ultra?
Juppiter eſt quodcunq; vides, quocunq; moveris.
Sortilegis egeant dubii, ſemperque futuris
Caſibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pavido, fortiq; cadendum eſt,
Hoc ſatis eſt dixiſſe Jovem. Sic ille profatur:
Servataque fide templi diſcedit ab aris,
Non exploratum populis Ammona relinquens.
Ipſe manu ſua pila gerens, præcedit anheli
Militis ora pedes: monſtrat tolerare labores,
Non jubet: & nulla vehitur cervice ſupinus,
Carpentove ſedens. ſomni parciſſimus ipſe eſt,
Ultimus hauſtor aquę. cùm tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare juventus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, & ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur Virtus, quicquid laudamus in ullo
Majorum, fortuna fuit. quis Marte ſecundo,
Quis tantùm meruit populorum ſanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes, Libyæq; extrema triumphũ
Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scãdere Pompeii, quam frangere colla Jugurthæ.
Ecce parens verus patriæ, digniſſimus aris
Roma tuis; per quem nunquam jurare pudebit,
Et quem, ſi ſteteris unquam cervice ſoluta,
Tunc olim factura Deum. Jam ſpiſſior ignis,
Et plaga, quam nullam Superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & unda
Rarior: inventus mediis fons unus arenis
Largus aquæ: ſed quem ſerpentum turba tenebat
Vix capiente loco. ſtabant in margine ſiccæ
Aſpides, in mediis ſitiebant Dipſades undis.
Ductor, ut aſpexit perituros fonte relicto,
Alloquitur: Vana ſpecie conterrite leti
Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia ſerpentum eſt admiſto ſanguine peſtis:
Morſu virus habent, & fatum dente minantur:
Pocula morte carent. dixit; dubiumque venenum

Hausit: & in tota Libyæ fons unus arena
Ille fuit, de quo primus sibi posceret undam.
Cur Libycus tantis exundet pestibus aer
Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
Miscuerit Natura solo, non cura, laborque
Noster scire valet: nisi quod vulgata per orbem
Fabula pro vera decepit secula causa.
Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum demisso sole calentem,
Squalebant late Phorcynidos arva Medusæ,
Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
Sed dominæ vultu conspectis aspera saxis.
Hoc primùm natura nocens in corpore sævas
Eduxit pestes: illis è faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
Femineæ qui more comæ per terga soluti,
Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusæ.
Surgunt adversa subrectæ fronte colubræ,
Vipereumque fluit depexo crine venenum.
Hoc habet infelix, cunctis impune, Medusa,
Quod spectare licèt. nam rictus, oraque monstri
Quis timuit? quem, qui recto se lumine vidit,
Passa Medusa mori est? rapuit dubitantia fata,
Præventique metus. anima periere retenta
Membra, nec emissæ riguere sub ossibus umbræ.
Eumenidum crines solos movere furores:
Cerberus Orpheo lenivit sibila cantu:
Amphitryoniades vidit, cùm vinceret, Hydram:
Hoc monstrum timuit genitor, numenq; secundum
Phorcus aquis, Cetosque parens, ipsæque sorores
Gorgones: hoc potuit cœlo, pelagoque minari
Torporem insolitum. mundoq; obducere terram,
E cœlo volucres subito cùm pondere lapsæ:
In scopulis hæsere feræ: vicina colentes
Æthiopem totæ riguerunt marmore gentes.
Nullum animal visus patiens, ipsique retrorsum
Effusi faciem vitabant Gorgonis angues.
Illa sub Hesperiis stantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit: cœloque timente
Olim Phlegræo stantes serpente gigantes,
Erexit montes, bellumque immane Deorum
Pallados è medio confecit pectore Gorgon.
Quo postquam partu Danaes, & divite nimbo
Or-

Orthum Pharrhaſiæ vexerunt Perſea pennæ
Arcados auctoris citharæ, liquidæque palæſtræ;
Et ſubitus præpes Cyllenida ſuſtulit Harpen,
Harpen alterius monſtri jam cæde rubentem,
A Jove dilectæ fuſo cuſtode juvencæ:
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,
Pacta caput monſtri: terræque in fine Libyſſæ
Perſea Phœbeos converti juſſit ad ortus.
Gorgonis averſo ſulcantem regna volatu:
Et clypeum lævæ fulvo dedit ære nitentem,
In quo ſaxificam juſſit ſpectare Meduſam,
Quam ſopor æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna comarũ,
Defenduntque caput protenti crinibus hydri:
Pars jacet in medios vultus, oculique tenebras.
Ipſa tegit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perſeos averſi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus lunati vulnere ferri
Cæſa caput Gorgon! quantum ſpiraſſe veneno
Ora rear! quantumque oculos effundere mortis!
Nec Pallas ſpectare poteſt: vultuſque gelaſſent
Perſeos adverſi, ſi non Tritonia denſos
Sparſiſſet crines, texiſſetque ora colubris.
Aliger in cœlum ſic rapta Gorgone fugit.
Ille quidem penſabat iter, propiuſque ſecabat
Æthera, ſi medias Europæ ſcinderet urbes;
Pallas frugiferas juſſit non lædere terras,
Et parci populis. Quis enim non præpete tanto
Æthera reſpiceret? Zephyro convertitur ales,
Itque ſuper Libyen, quæ, nullo conſita cultu,
Sideribus, Phœboque vacat: premit orbita ſolis,
Exuritque ſolum: nec terra celſior ulla
Nox cadit in cœlum, lunæque meatibus obſtat,
Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram
Illa tamen ſterilis tellus, fecundaque nulli
Arva bono. virus ſtillantis tabe Meduſæ
Concipiunt, dirosque fero de ſanguine rores,
Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenæ.
Hic, quæ prima caput movit de pulvere tabes,
Aſpida ſomniferam tumida cervice levavit.
Plenior huic ſanguis, & craſſi gutta veneni

De-

Decidit: in nulla plus eſt ſerpente coactum.
Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aſpida mercem.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem.
Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes:
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva
Cherſydros, tractique via fumante Chelydri:
Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris:
Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites:
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodytes: ſpinaque vagi torquente Ceraſtæ:
Et Scythale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et gravis in geminũ ſurgens caput Amphisbæna;
Et Natrix violator aquæ, Jaculique volucres,
Et contentus iter cauda ſulcare Pareas:
Oraque diſtendens avidus ſpumantia Præſter:
Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus Seps.
Sibilaque effundens cunctas ſerpentia peſtes,
Ante venena nocens, late ſibi ſubmovet omne
Vulgus, & in vacua regnat Baſiliſcus arena.
Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aera cum pennis, armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
Nec tutus ſpatio eſt Elephas: datis omnia leto:
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter: tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitaſque videns parvo cum vulnere mortes.
Signiferum juvenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retro Dipſas calcata momordit.
Vix dolor, aut ſenſus dentis fuit: ipſaque leti
Frons caret invidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce ſubit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fuſum
Peſtis, & in ſicco linguam torrere palato
Cœpit. defeſſos iret qui ſudor in artus,

Non

Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
Non decus imperii, non mœsti jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin spargere signa
Auderet, totisque furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanain missus, Rhodanumq; Padumq;
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
Accessit morti, Libye, fatique minorem
Famam Dipsas habet terris adjuta perustis.
Scrutatur venas penitus squalentis arenæ:
Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore:
Æquoreusque placet, sed non & sufficit, humor.
Nec sentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat esse sitim: ferroque aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.
Jussit signa rapi properè Cato: discere nulli
Permissum est hoc posse sitim. sed tristior illa
Mors erat ante oculos: miserique in crure Sabelli
Seps stetit exiguus, quem fixo dente tenacem
Avulsitque manu, piloque affixit arênis.
Parva modo serpens; sed qua non ulla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagę proxima circùm
Fugit rupta cutis, pallentiaque ossa retexit.
Jamque sinu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: furæ fluxere: sine ullo
Tegmine poples erat: femorum quoque musculus omnis
Liquitur, & nigra distillant inguina tabe.
Dissiluit stringens uterum membrana, fluuntque
Viscera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: sævum sed membra venenum
Decoquit: in minimũ mors contrahit omnia vîrus.
Vincula nervorum, & laterum textura, cavumque
Pectus, & abstrusum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo est, aperit pestis. natura profana
Morte patet: manant humeri, fortesque lacerti:
Colla, caputque fluunt. calido non ocyus Austro
Nix resoluta cadet, nec solem cera sequetur.
Parva loquor; corpus sanie stillasse perustum:
Hoc & flamma potest. sed quis rogus abstulit ossa;
Hæc quoque discedunt, putresq; secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.
Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:

Eripiunt omnes animam, tu sola cadaver.
Ecce subit facies lèto diversa fluenti.
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
Percussit Prester. illi rubor igneus ora
Succendit, tenditque cutem, pereunte figura,
Miscens cuncta tumor toto jam corpore major:
Humanumq; egressa modum super omnia membra
Efflatur sanies, latè tollente veneno.
Ipse latet penitus congesto corpore mersus:
Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
Spumeus accenso non sic exundat aheno
Undarum cumulus: nec tantos carbasa Coro
Curvavere sinus. tumidos jam non capit artus
Informis globus, & confuso pondere truncus.
Intactum volucrum rostris, epulasque daturum
Haud impune feris, non ausi tradere busto,
Nondum stante modo, crescens fugere cadaver.
Sed majora parant Libycæ spectacula pestes.
Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo Juveni, miratorique Catonis.
Utque solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci: sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.
Sanguis erant lacrymæ: quæcunq; foramina novit
Humor, ab his largus manat cruor: ora redūdant,
Et patulæ nares: sudor rubet omnia plenis
Membra fluunt venis: totū est pro vulnere corpus,
At tibi Leve miser fixus præcordia pressit
Niliaca serpente cruor: nulloque dolore
Testatus morsus subita caligine mortem
Accipis, & Stygias somno descendis ad umbras.
Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabinas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul sævus sterilis se robore trunci
Torsit, & immisit (Jaculum vocat Africa) serpens:
Perque caput Pauli transactaque tempora fugit
Nil ibi virus agit: rapuit cùm vulnere fatum.
Deprensū est, quæ funda rotat, quā lenta volaret,
Quam segnis Scythicæ strideret arundinis aer.
Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
Transactus? velox currit per tela venenum,
Invaditque manum: quam protinus ille retecto
En-

Ense ferit, totoque simul demittit ab armo:
Exemplarque sui spectans miserabile leti
Stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion aut vires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & recto verbere sævus,
Teste tulit cœlo victi decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat Solpugna latebras?
Et tibi dant Stygiæ jus in sua fila sorores.
Sic nec clara dies, nec mox dabat atra quietem,
Suspecta est miseris in qua tellure jacebant.
Nam neque congestæ struxere cubilia frondes,
Nec culmis crevere tori: sed corpora fatis
Expositi volvuntur humo, calidoque vapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore pestes:
Innocuosque diù rictus torpente veneno
Inter membra fovent: nec, quæ mensura viarum,
Quisve modus norunt, cœlo duce: sæpe querentes,
Reddite Dii, clamant, miseris, quæ fugimus, arma:
Reddite Thessaliam. patimur cur segnia fata
In gladios jurata manu? pro Cæsare pugnant
Dipsades, & peragunt civilia bella Cerastæ.
Ire libet quà Zona rubens, atque axis inustus
Solis equis: juvat ætheriis adscribere causis
Quod peream, cœloque mori. nil Africa de te,
Nec de te Natura queror: tot monstra ferentem,
Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:
Impatiensque solùm Cereris, cultore negato
Damnasti, atque homines voluisti deesse venenis,
In loca serpentum non venimus: accipe pœnas,
Tu quisquis Superum commercia nostra perosus,
Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem
Abrumpens, medio posuisti limite mortes.
Per secreta tui bellum civile recessus
Vadit: & arcani miles tibi conscius orbis
Claustra petit mundi. forsan majora supersunt
Ingressis. coeunt ignes stridentibus undis,
Et premitur natura poli. sed longius ista
Nulla jacet tellus, quam fama cognita nobis
Tristia regna Jubæ. quæremus forsitan istas
Serpentum terras: habet hoc solatia cœlum:
Vivit adhuc aliquid. patriæ non arva requiro,
Europamque, alios soles, Asiamque videntem.
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui

Afri-

Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguane via legem convertimus anni?
Imus in adversos axes: evolvimur orbe:
Terga damus feriēda Noto. nunc forsitan ipsa est
Sub pedibus jam Roma meis. solatia fati
Hæc petimus: veniant hostes, Cæsarque sequatur
Quà fugimus. sic dura suos patientia questus
Exonerat: cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atque omni Fortunam provocat hora.
Omnibus unus adest fatis: quocunque vocatur
Advolat, atque ingens meritum, majusque salute
Contulit, in letum vires: puduitque gementem
Illo teste mori. quod jus habuisset in ipsum
Ulla lues? Casus alieno in pectore vincit,
Spectatorque docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium Fortuna dedit. gens unica terras
Incolit à sævo serpentum innoxia morsu,
Marmaridæ Psylli: par lingua potentibus herbis:
Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus,
Vel cantu cessante, potest. natura locorum
Jussit ut immunes misti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
Pax illis cum morte data est. fiducia tanta est
Sanguinis: in terram parvus cùm decidit infans,
Ne qua sit extremæ Veneris mistura timentes
Letifica dubios explorant aspide partus.
Utque Jovis volucer, calido cum protulit ovo
Implumes natos solis convertit in ortus:
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Sustinuere diem cœli, servantur in usus,
Qui Phœbo cessere, jacent: sic pignora gentis
Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis lusit serpentibus infans.
Nec solùm gens illa sua contenta salute,
Excubat hospitibus, contraque nocentia monstra
Psyllus adest populis. qui tunc Romana secutus
Signa, simul jussit statui tentoria ductor,
Primum quas ulli spatium comprendit arenas,
Expurgat cantu, verbisque fugantibus angues.
Ultima castrorum medicatus circuit ignis.
Hic ebulum stridet, peregrinaq; galbana sudant,
Et

Et tamarix non læta comis, Eoaque coſtos,
Et panacea potens, & Theſſala centaurea:
Peucedanumq; ſonat flammis, Erycinaq; thapſos,
Et larices, fumoque gravem ſerpentibus urunt
Abrotanum, & longè naſcentia cornua cervi.
Sic nox tuta viris. at ſi quis peſte diurna
Fata trahit, tunc ſunt magicæ miracula gentis,
Pſyllorumque ingens & rapti pugna veneni.
Nam primùm tacta deſignat membra ſaliva,
Quæ cohibet virus, retinetque in vulnere peſtem.
Plurima tum volvit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo, nec dat ſuſpiria curſus
Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
Sæpe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fugit: ſed ſi quod tardius audit
Virus, & elicitum, juſſumque exire repugnat;
Tunc ſuper incumbens pallentia vulnera lambit,
Ore venena trahens, & ſiccat dentibus artus,
Extractamque tenens gelido de corpore mortem
Expuit; & cujus morſus, ſuperaverit anguis,
Jam promptum Pſyllis vel guſtu noſſe veneni.
Hoc igitur levior tandem Romana juventus
Auxilio, late ſqualentibus errat in arvis.
Bis poſitis Phœbe flammis, bis luce recepta
Vidit arenivagum ſurgens, fugienſque Catonem.
Jamq; illis magis, atque magis dureſcere pulvis
Cœpit, & in terram Libye ſpiſſata redire.
Jamque procul nemorum raræ ſe tollere frondes:
Surgere congeſto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miſeris melioris gaudia terræ,
Cùm primum ſævos contra videre leones?
Proxima Leptis erat, cujus ſtatione quieta
Exegere hyemem nimbis, flammiſque carentem.
Cæſar ut Emathia ſatiatus clade receſſit,
Cætera curarum projecit pondera, ſoli
Intentus genero: cujus veſtigia fruſtra
Terris ſparſa legens, fama duce tendit in undas,
Threiciaſque legit fauces, & amore notatum
Æquor, & Eroas lacrymoſo littore turres,
Qua pelago nomen Nepheleïas abſtulit Helle.
Non Aſiam brevioris aquæ diſterminat uſquam
Fluctus ab Europa, quamvis Byzantion arcto
Pontus, & oſtriferam dirimat Chalcedona curſu,

Eu-

Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.
Sigeasque petit famæ mirator arenas,
Et Simoentis aquas, & Grajo nobile busto
Rhœtion, & multum debentes vatibus umbras.
Circuit exustæ nomen memorabile Trojæ,
Magnaque Phœbæi quærit vestigia muri.
Jam silvæ steriles, & putres robore trunci
Assaraci pressere domos, & templa deorum
Jam lassa radice tenent: ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinæ.
Aspicit Hesiones scopulos, silvasque latentes
Anchisæ thalamos: quo judex sederit antro:
Unde puer raptus cœlo: quo vertice Nais
Luserit Oenone: nullum est sine nomine saxum.
Inscius in sicco serpentem pulvere rivum
Transierat, qui Xanthus erat; securus in alto
Gramine ponebat gressus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. discussa jacebant
Saxa, nec ullius faciem servantia sacri;
Herceas, monstrator ait, non respicis aras?
O sacer, & magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus ævum.
Invidia sacræ Cæsar ne tangere famæ:
Nam si quid Latiis fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi me, teque legent: Pharsalia nostra
Vivet, & à nullo tenebris damnabitur ævo.
Ut ducis implevit visus veneranda vetustas,
Erexit subitas congestu cespitis aras,
Votaque thuricremos non irrita fudit in ignes.
Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,
Æneæque mei, quos nunc Lavinia sedes
Servat, & Alba lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique aspecta virorum
Pallas, in abstruso pignus memorabile templo,
Gentis Juleæ vestris clarissimus aris
Dat pia thura nepos, & vos in sede priori
Rite vocat: date felices in cætera cursus:
Restituam populos. grata vice mœnia reddent
Ausonidæ Phrygibus, Romanaq; Pergama surgét.
Sic fatus, repetit classes, & tota secundis
Vela dedit Coris, avidusque urgente procella
Iliacas pensare moras, Asiamque potentem

Præ-

Prævehitur, pelagoq; Rhodon spumante relinquit.
Septima nox Zephyro numquam laxante rudētes
Ostendit Phariis Ægyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quam tutas intraret aquas. ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubiis veritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates. sed dira satelles
Regis dona ferens, medium provectus in æquor,
Colla gerit Magni Phario velamine tecta:
Ac prius infanda commendat crimina voce.
Terrarum domitor, Romanæ maxime gentis;
Et, quod adhuc nescis, genero secure perempto;
Rex tibi Pellæus terræ, pelagique labores
Donat, & Emathiis quod solùm defuit armis,
Exhibet: absenti bellum civile peractum est,
Thessalicas Magnus quærens reparare ruinas,
Ense jacet nostro: tanto te pignore Cæsar
Emimus: hoc tecum percussum est sanguine fędus.
Accipe regna Phari nullo quæsita cruore:
Accipe Niliaci jus gurgitis: accipe quicquid
Pro Magni cervice dares, dignumque clientem
Castris crede tuis, cui tantùm fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quod cæde peractū est,
Hospes avitus erat: depulso sceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam consule mundi.
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
Quod scelus hoc non ipse facis. sic fatus, opertum
Detexit, tenuitque caput. jam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Cæsar damnavit munera visu,
Avertitque oculos: vultus, dum crederet, hæsit:
Utque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Jam bonus esse socer: lacrymas nō sponte cadētes
Effudit, gemitusque expressit pectore læto,
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quā lacrymis. meritumq; immane tyranni
Destruit, & generi mavult lugere revulsum,
Quam debere caput. qui duro membra Senatus
Calcarat vultu, qui sicco lumine campos
Viderat Emathios, uni tibi Magne negare

Non

Non audet gemitus. ò sors durissima fati!
Hunccine tu Cæsar scelerato Marte petisti,
Qui tibi flendus erat? non misti fœdera tangunt
Te generis? nec nata jubet mœrere, nepósque?
Credis apud populos Pompeii nomen amantes
Hoc castris prodesse tuis? fortasse tyranni
Tangeris invidia, captique in viscera Magni
Hoc alii licuisse doles, quererisque perisse
Vindictam belli, raptumque e jure superbi
Victoris generum. quisquis te flere coegit
Impetus, à vera longe pietate recessit.
Scilicet hoc animo terras, atque æquore lustras,
Necubi suppressus pereat gener. ò bene rapta
Arbitrio mors ista tuo quàm magna remisit
Crimina Romano tristis Fortuna pudori,
Quod te non passa est misereri, perfide, Magni
Viventis! nec non his fallere vocibus audes,
Acquirisque fidem simulati fronte doloris:
Aufer ab aspectu nostro funesta satelles,
Regis dona tui: pejus de Cæsare vestrum,
Quam de Pompejo, meruit scelus. unica belli
Præmia civilis, victis donare salutem
Perdidimus. quod si Phario germana tyranno
Non invisa foret, potuissem reddere regi,
Quod meruit: fratrique tuum pro munere tali
Misissem Cleopatra caput. secreta quid arma
Movit, & inseruit nostro sua tela labori?
Ergo in Thessalicis Pellæo fecimus arvis
Jus gladio? vestris quæsita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem:
Te Ptolemæe feram? frustra civilibus armis
Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas
Altera, quam Cæsar: si tellus ulla duorum est.
Vertissem Latias à vestro littore proras:
Famæ cura vetat, ne non damnasse cruentam,
Sed videar timuisse Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Littoris hospitium: ne sic mea colla gerantur,
Thessaliæ fortuna facit. majore profectò,
Quàm metui poterat, discrimine gessimus arma:
Exilium, generique minas, Romamque timebam:
Pœna fugæ Ptolemæus erat. sed parcimus annis:
Donamusque nefas. sciat hac pro cæde tyrannus

Nil

Nil venia plus posse dari. vos condite busto
Tanti colla ducis: sed non, ut crimina tantum
Vestra tegat tellus, justo date thura sepulcro,
Et placate caput, cineresque in littore fusos
Colligite, atque unam sparsis date manibus urnā,
Sentiat adventum soceri, vocesque querentis
Audiat umbra pias. dum nobis omnia præfert,
Dum vitam Phario mavult debere clienti,
Læta dies rapta est populis: concordia mundo
Nostra perit: caruere Deis mea vota secundis,
Ut te complexus positis felicibus armis
Affectus abs te veteres, vitamque rogarem,
Magne, tuam: dignaque satis mercede laborum
Contentus par esse tibi, tunc pace fideli
Fecissem, ut victus posses ignoscere divis,
Fecisses, ut Roma mihi. nec talia fatus
Invenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit; abscondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilaresque nefas spectare cruentū
(O bona libertas) cùm Cæsar lugeat, audent.

LIBER X.

Jo: Sulpicii Verulani Argumentum.

Intrepidè decimo victor per templa vagatus,
Admittit Regum, Cleopatraque supplicat ipsi,
Pax fit, & immenso celebrant convivia sumptu.
Ostentantur opes, consultus Achoreus, ortus,
Nile, tuos aperit, cursusque. Pothinus Achillam
Ductorem in Latium mittit: qui pugnat ab alta
Obsessus cum Rege domo, noctuque per æquor
Classe Pharon victus, metuēs se immittit in undas.

Ut primum terras Pompeii colla sequutus
Attigit, & diras calcavit Cæsar arenas:
Pugnavit fortuna ducis, fatumque nocentis
Ægypti, regnum Lagi Romana sub arma
Iret: an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, victique caput. tua profuit umbra
Magne, tui socerum rapuere à sanguine manes.
Ne populus post te Nilum Romanus haberet.
Inde Paratoniam fertur securus in urbem
Pignore tam sævi sceleris, sua signa sequutus.

Sed fremitu vulgi fasces, & jura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos, Magnumque perisse
Non sibi. tum vultu semper celante timorem,
Intrepidus Superum sedes, & templa vetusti
Numinis, antiquas Macedum testantia vires,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deum, non mœnibus urbis,
Effossum tumulis cupide descendit in antrum.
Illic Pellæi proles vesana Philippi
Felix prædo jacet: terrarum vindice fato
Raptus: sacratis totum spargenda per orbem
Membra viri posuere adytis: Fortuna pepercit
Manibus, & regni duravit ad ultima fatum.
Nam sibi libertas unquam si redderet orbem,
Ludibrio servatus erat, non utile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub uno
Esse viro. Macedum fines, latebrasque suorum
Deseruit, victasque patri despexit Athenas:
Perque Asiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum strage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos miscuit amnes,
Persarum Euphraten, Indorum sanguine Gangen:
Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret pariter populos, & sidus iniquum
Gentibus. Oceano classes inferre parabat
Exteriore mari. non illi flamma, nec undæ,
Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Ammon.
Isset in occasus, mundi devexa secutus,
Ambissetque polos, Nilumque à fonte bibisset:
Occurrit suprema dies, naturaque solùm
Hunc potuit finem vesano ponere regi:
Qui secum invidia, qua totum ceperat orbem,
Abstulit imperium: nulloque hærede relicto,
Totius fati lacerandas præbuit urbes.
Sed cecidit Babylone sua, Parthoque verendus.
Proh pudor! Eoi propius timuere sarissas,
Quam nunc pila timēt populi. licèt usq;ad Arcton
Regnemus,Zephyrique domos,terrasq;premamus
Flagrantis post terga Noti: cedemus in ortus
Arsacidum domino. non felix Parthia Crassis
Exiguæ secura fuit provincia Pellæ.
Jam Pelusiaco veniens à gurgite Nili

Rex

Rex puer, imbellis populi sedaverat iras,
Obside quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæsar erat: cùm se parva Cleopatra biremi,
Corrupto custode Phari laxare catenas,
Intulit Emathiis ignaro Cæsare tectis;
Dedecus Ægypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non casta malo. quantum impulit Argos,
Iliacasque domos facie Spartana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,
Et Romana petit imbelli signa Canopo,
Cæsare captivo Pharios ductura triumphos:
Leucadioque fuit dubius sub gurgite casus,
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemaida nostris.
Quis tibi vesani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cùm Cæsaris hauserit ignis
Pectus, & in media rabie, medioque furore,
Et Pompejanis habitata manibus aula,
Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter
Admisit Venerem curis, & miscuit armis
Illicitosque toros, & non ex conjuge partus?
Proh pudor! oblitus Magni, tibi Julia fratres
Obscœna de matre dedit: parteisque fugatas
Passus in extremis Libyes coalescere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dū non sibi vincere mavult.
Quem formæ confisa suæ Cleopatra sine ullis
Tristis adit lacrymis, simulatū compta dolorem;
Quem decuit, veluti laceros dispersa capillos,
Et sic orsa loqui: Si qua est, ò Maxime Cæsar,
Nobilitas, Pharii proles clarissima Lagi,
Exul in æternum sceptris depulsa paternis,
Si tua restituat veteri me dextera fato,
Complector regina pedes. tu gentibus æquum
Sidus ades nostris. non urbes prima tenebo
Femina Niliacas: nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos. lege summa perempti
Verba patris, qui jura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipse sororem,
Sit modò liber, amet: sed habet sub jure Phothini
Affectus, enseisque suos. nil ipsa paterni

Juris habere peto: culpa, tantoque pudore
Solve domum: remove funesta satellitis arma,
Et regem regnare jube. quantosne tumores
Mente gerit famulus, Magni cervice revulsa!
Jam tibi (sed procul hoc avertant fata) minatur.
Sat fuit indignum, Cæsar, mundoque tibique,
Pompeium facinus, meritumque fuisse Phothini.
Nequicquam duras tentasset Cæsaris aures:
Vultus adest precibus, faciesque incesta perorat.
Exigit infandam corrupto judice noctem.
Pax ubi parta duci, donisq; ingentibus empta est;
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum:
Explicuitque suos magno Cleopatra tumultu
Nondum translatos Romana in secula luxus.
Ipse locus templi, quod vix corruptior ætas
Extruat, instar erat: laqueataque tecta ferebant
Divitias, crassumque trabes absconderat aurum.
Nec summis crustata domus, sectisque nitebat
Marmoribus: stabatque sibi non segnis Achates,
Purpureusque lapis, totaque effusus in aula
Calcabatur Onyx: Hebenus Mareotica vastos
Non operit postes, sed stat pro robore vili
Auxilium, non forma domus. ebur atria vestit,
Et suffixa manu foribus testudinis Indæ
Terga sedent, crebro maculas distincta Smaragdo,
Fulget gemma toris, & Jaspide fulva supellex:
Strata micant: Tyrio quorum pars maxima succo
Cocta diu, virus non uno duxit aheno;
Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
Ut mos est Phariis miscendi licia telis.
Tum famulæ numerus turbæ, populusq; minister,
(Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas:)
Hæc Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
Ut nullas Cæsar Rheni se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas. pars sanguinis usti
Torta caput, refugosque gerens à fronte capillos.
Nec non infelix ferro mollita juventus,
Atque execta virum. stat contra fortior ætas,
Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.
Discubuere toris reges, majorque potestas
Cæsar: & immodicè formam fucata nocentem,
Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
Plena maris rubri spoliis, colloque, comisque
Di-

Divitias Cleopatra gerit, cultuque laborat.
Candida Sidonio perlucent pectora filo,
Quod Niloticis acus compressum pectine Serum
Solvit, & extenso laxavit stamina velo.
Dentibus hic niveis, sectos Atlantide silva
Imposuere orbes; quales ad Cæsaris ora
Nec capto venere Juba. proh cæcus, & amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæsisse ruina:
Pone duces priscos, & nomina pauperis ævi
Fabricios, Curiosque graves: hic ille recumbat,
Sordidus Hetruscis abductus Consul aratris,
Optabit patriæ talem duxisse triumphum.
Infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Nilusque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæsivit in orbe.
Non mandante fame, multas volucresq; ferasque
Ægypti posuere Deos; manibusque ministrat
Niliacas crystallus aquas: gemmæque capaces
Excepere merum. sed non Mareotidos uvæ,
Nobile sed paucis senium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens spumare Falernum.
Accipiunt sertas nardo florente coronas,
Et nunquam fugiente rosa: multumque madenti
Infudere comæ, quod nondum evanuit aura
Cinnamon, externa nec perdidit aera terra:
Advectumque recens vicinæ messis Amomum.
Discit opes Cæsar spoliati perdere mundi,
Et gessisse pudet genero cum paupere bellum,
Et causas Martis Phariis cum gentibus optat.
Postquam epulis, Bacchoque modum lassata vo-
Imposuit, longis Cæsar producere noctem (luptas
Inchoat alloquiis: summaque in sede jacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O sacris devote senex, quodque arguit ætas
Non neglecte Deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarumque situs, vulgique edissere mores,
Et ritus, formasque Deum: quodcunque vetustis
Insculptum est adytis profer, noscique volentes
Prode Deos. si Cecropium sua sacra Platonem
Majores docuere tui: quis dignior unquam

Hoc fuit auditu, mundique capacior hoſpes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen & veſtri: media inter prœlia ſemper
Stellarum, cœlique plagis, Superiſque vacavi,
Nec meus Eudoxi vincetur Faſtibus annus.
Sed cum tanta meo vivat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim
Quam fluvii cauſas per ſecula tanta latentes,
Ignotumque caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
Finierat, contraque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc ævi populis ignota profanis.
Sic pietas aliis, miracula tanta ſilere:
Aſt ergo cœlicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, & ſacras populis noteſcere leges.
Sideribus, quæ ſola fugam moderantur Olympi,
Occurruntque polo, diverſa potentia prima
Mundi lege data eſt. Sol tempora dividit anni,
Mutat nocte diem, radiiſque potentibus aſtra
Ire vetat, curſuſque vagos ſtatione moratur.
Luna ſuis vicibus Tethyn, terrenaque miſcet.
Frigida Saturno glacies, & zona nivalis
Ceſſit. habet ventos, incertaque fulmina Mavors.
Sed Jove temperies, & nunquam turbidus aer.
At fęcunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. immenſæ Cyllenius arbiter undæ eſt.
Hunc ubi pars cœli tenuit, qua miſta Leonis
Sidera ſunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exerit, & varii mutator circulus anni
Ægoceron, Cancrumque tenet, cui ſubita Nili
Ora latent: quæ cum dominus percuſſit aquarum
Igne ſuperjecto, tunc Nilus fonte ſoluto
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Juſſus adeſt: auctuſque ſuos non ante coarctat.
Quam nox æſtivas à Sole receperit horas.
Vana fides veterum, Nilo, quo creſcat in arva,
Æthiopum prodeſſe nives. non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas. teſtis tibi ſole peruſti
Ipſe color populi, calidique vaporibus Auſtri,
Adde, quòd omne caput fluvii, quodcunque ſoluta
Præcipitat glacies, ingreſſo vere tumeſcit
Prima tabe nivis: Nilus neque ſuſcitat undas
Ante

Ante Canis radios, nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti Libra sub judice Phœbum:
Inde etiam leges aliarum nescit aquarum:
Nec tumet hybernus, cùm longè sole remoto
Officiis caret unda suis: dare jussus iniquo
Temperiem cœlo, mediis æstatibus exit.
Sub torrente plaga, ne terras dissipet ignis,
Nilus adest mundo, contraque incensa Leonis
Ora tumet: Cancroque suam torrente Syenen,
Imploratus adest: nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus,& umbras
Extendat Meroe. quis causas reddere posset?
Sic jussit Natura parens decurrere Nilum:
Sic opus est mūdo. Zephyros quoq; vana vetustas
His adscripsit aquis,quorum stata tempora flatus,
Continuique dies, & in aere longa potestas:
Vel quod ab occiduo depellunt nubila cœlo
Trans Noton,& fluvio cogunt incumbere nimbos:
Vel quod aquas toties rumpentis littora Nili
Assiduè feriunt, coguntque resistere flatus.
Ille mora cursus, adversique obiice ponti
Æstuat in campos. sunt qui spiramina terris
Esse putent, magnosque cavæ compagis hiatus.
Commeat hac penitus tacitis discursibus unda
Frigore ab Arctoo medium revocata sub axem,
Cùm Phœbus pressit Meroen, tellusque perusta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangesque,Padusque,
Per tacitum mundi: tunc omnia flumina Nilus
Uno fonte vomens non uno gurgite perfert.
Rumor ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Æquoreosque sales longo mitescere tractu.
Nec non Oceano pasci Phœbumque, polumque
Credimus:hūc,calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit,atque undæ plus,quam quod digerat aer
Tollitur.hoc noctes referunt,Niloque refundunt.
Ast ego, si tantam jus est mihi solvere litem,
Quasdam, Cæsar, aquas post mundi sera peracti
Secula, concussis terrarum erumpere venis,
Non id agente Deo, quasdam compage sub ipsa
Cum toto cœpisse reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo sub jure coercet.
Quæ tibi noscendi Nilum, Romane, cupido est,

Et Phariis, Persisque fuit, Macedumque tyrannis:
Nullaque non ætas voluit conferre futuris
Notitiam: sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum quos Memphis adorat
Invidit Nilo, misitque per ultima terræ
Æthiopum, lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit; Nilum videre calentem.
Venit ad occasum, mundique extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
Ante tamen vestros amnes Rhodanumq; Padumq;
Quàm Nilum de fonte bibit. vesanus in ortus
Cambyses longi populos pervenit ad ævi,
Defectusque epulis, & pastus cæde suorum,
Ignoto te, Nile, redit. non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est. ubicunque videris,
Quæreris: & nulli contingit gloria genti,
Ut Nilo sit læta suo. tua flumina prodam,
Qua Deus undarum celator, Nile, tuarum
Te mihi nosse dedit. medio consurgis ab axe,
Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Borean is rectus aquis, mediumque Booten:
Cursus in occasum flexu torquetur, & ortus,
Nunc Arabũ populis, Libycis nunc æquus arenis,
Teq; vident primi, quærunt tamen hi quoq; Seres
Æthiopumque feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque sinus, & gentes maluit ortus
Mirari, quàm nosse tuos, consurgere in ipsis
Jus tibi solstitiis, aliena crescere bruma,
Atque hyemes adferre tuas: solique vagari
Concessum per utrosq; polos. hic quæritur ortus,
Illic finis aquæ. late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
Læta comis hebeni: quæ, quamvis arbore multa
Frondeat, æstatem nulla sibi mitigat umbra:
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phœbi, damnum non passus aquarũ,
Præveheris, sterilesque diù metiris arenas,
Nunc omnes unum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, & spargens facilem tibi cedere ripã.
Rursus multifidas revocat piger alveus undas,

Qua dirimunt Arabum populis Ægyptia rura
Regni claustra Philæ. mox te deserta secantem,
Qua dirimunt nostrum rubro commercia Pontū,
Mollis lapsus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? sed cum lapsus abrupta viarum
Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
Ac nusquam vetitis ullas obsistere cautes
Indignaris aquis: spuma tunc astra lacessis:
Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
Spumeus invictis canescit fluctibus amnis.
Hinc, Abatō quā nostra vocat venerāda vetustas,
Terra potens, primos sentit percussa tumultus,
Et scopuli, placuit fluvii quos dicere venas,
Quod manifesta novi primū dant signa tumoris.
Hinc montes Natura vagis circundedit undis,
Qui Libyæ te, Nile, negant: quos inter ut alta
In convalle jacens stat molibus unda receptis
Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis
Rura, modumque vetat crescendi ponere ripas.
Sic velut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediæ: sed non vesana Phothini
Mens imbuta semel tam sacra cæde, vacabat
A scelerum motu. Magno nihil ille perempto
Jam putat esse nefas: habitant sub pectore manes,
Ultricesque Deæ dant in nova monstra furorem.
Dignatur viles isto quoque sanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
Pœnaque civilis belli, & vindicta Senatus
Pene data est famulo. procul hoc avertite fata
Crimen, ut hæc Bruto cervix absente secetur.
In scelus it Pharium Romani pœna tyranni,
Exemplumque perit. struit audax irrita fatis,
Nec parat occultæ cædem committere fraudi:
Invictumque ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Cæsaris, & socerum jungi tibi, Magne, juberet:
Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompejanæ socium sibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo sibi jure retento,
In cunctos, in seque simul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, & pingues exige somnos:

Invasit Cleopatra domũ. nec prodita tantum est,
Sed donata Pharos. cessas accurrere solus
Ad dominæ thalamos? nubet soror impia fratri:
Nam Latio jam nupta duci est: interque maritos
Discurrens Ægypton habet, Romamque meretur.
Expugnare senem potuit Cleopatra venenis.
Crede miser puero: quem nox si junxerit una,
Et semel amplexus incesto pectore passus
Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,
Meque, tuumque caput, per singula forsitan illi
Oscula donabit. crucibus, flammisque luemus,
Si fuerit formosa soror. nil undique restat
Auxilii: rex hinc conjux, hinc Cæsar adulter:
Et sumus, ut fatear, tam sæva judice sontes.
Quem non è nobis credet Cleopatra nocentem,
A quo casta fuit? per, te, quod fecimus unà,
Perdidimusque nefas, perq; ictum sanguine Magni
Fœdus, ades: subitò bellum molire tumultu:
Irrue: Nocturnas rumpamus funere tędas,
Crudelemque toris dominam mactemus in ipsis
Cum quocunque viro. nec nos deterreat ausis
Hesperii Fortuna ducis. quæ sustulit illum,
Imposuitque orbi, communis gloria nobis:
Nos quoque sublimes Magnus facit. aspice littus
Spem nostri sceleris: pollutos consule fluctus,
Quid liceat nobis: tumulumque è pulvere parvo
Aspice Pompeii non omnia membra tegentem.
Quem metuis, par hujus erat. non sanguine clari:
Quid refert? nec opes populorum, ac regna move-
Ad scelus ingẽtis fati sumus. attrahit illos (mus.
In nostras Fortuna manus. en altera venit
Victima nobilior. placemus cæde secunda
Hesperias gentes. jugulus mihi Cæsaris haustus
Hoc præstare potest, Pompeii cæde nocentes
Ut populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, viresque ducis, quibus ille relictis
Miles erit? nox hæc peraget civilia bella,
Inferiasque dabit populis, & mittet ad umbras,
Quod debetur adhuc mundo, caput. ite feroces
Cæsaris in jugulum: præstet Lagæa juventus
Hoc regi, Romana sibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidumq; mero, Veneriq; paratũ
Invenies: aude: Superi tot vota Catonum,
Bru-

Brutorumque tibi tribuent. Non lentus Achillas
Suadenti parere nefas. haud clara movendis,
Ut mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
Ullius clangore tubæ: temere omnia sævi
Instrumenta rapit belli. pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ: sed tanta oblivio mentes
Cepit, in externos corrupto milite mores,
Ut duce sub famulo, jussuque satellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
 Nulla fides, pietasq; viris, qui castra sequuntur,
Venalesque manus: ibi fas, ubi maxima merces:
Ære merent parvo: jugulumque in Cæsaris ire
Non sibi dant. proh fas! ubi non civilia bella
Invenit imperii fatum miserabile nostri?
Thessaliæ subducta acies in littore Nili
More furit patrio, quid plus te, Magne, recepto
Ausa foret Lagea domus? dat scilicet omnis
Dextera, quod debet Superis: nullique vacare
Fas est Romano. Latio sic scindere corpus
Diis placitum: non in generi, socerique favorem
Discedunt populi. civilia bella satelles
Movit, & in partem Romanam venit Achillas.
Et nisi fata manus à sanguine Cæsaris arcent,
Hæ vincent partes. aderat maturus uterque:
Et districta epulis ad cunctas aula patebat
Insidias: poteratque cruor per regia fundi
Pocula Cæsareus, mensæque incumbere cervix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
Ne cædes confusa manu, permissaque fatis
Te, Ptolemæe, trahat. tanta est fiducia ferri.
Non rapuere nefas: summi contempta facultas
Est operis: visum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Cæsaris horam.
Servatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata est nox una duci, vixitque Phothini
Munere Phœbeos Cæsar dilatus in ortus.
 Lucifer à Casia prospexit rupe, diemque
Misit in Ægyptum primo quoque sole cadentem:
Cùm procul à muris acies non sparsa maniplis,
Nec vaga conspicitur, sed justos qualis ad hostes
Recta fronte venit. passuri comminus arma,
Laturique ruunt. at Cæsar mœnibus urbis
Diffisus, foribus clausæ se protegit aulæ,

Degeneres passus latebras. nec tota vacabat
Regia compresso: minima collegerat arma
Parte domus: tangunt animos iræque, metusque:
Et timet incursus, indignaturque timere.
Sic fremit in parvis fera nobilis abdita claustris,
Et frangit rabidos præmorso carcere dentes.
Non secus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
Obstrueret summam si quis tibi Mulciber Ætnam.
Audax Thessalici qui nuper rupe sub Æmi,
Hesperiæ cunctos proceres, aciemque Senatus,
Pompejumque ducem, causa sperare vetante,
Non timuit, fatumque sibi promisit iniquum,
Expavit servile nefas, intraque penates
Obruitur telis; quem non violasset Alanus,
Non Scytha, non fixo qui ludit in hospite Maurus,
Hic, cui Romani spatium non sufficit orbis,
Parvaq; regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris
Quærit tota domus: spem vitæ in limine clauso
Ponit, & incerto lustrat vagus atria cursu:
Non sine rege tamen, quem ducit in omnia secum,
Sumpturus pœnas, & grata piacula morti;
Missurusque tuum, si non sint tela, nec ignes,
In famulos, Ptolemæe, caput. sic barbara Colchis
Creditur ultorem metuens regnique, fugæque,
Ense suo, fratrisque simul cervice parata
Expectasse patrem. cogunt tamen ultima rerum
Spem pacis tentare ducem: missusque satelles
Regius, ut sævos absentis voce tyranni
Corriperet famulos, quo bellũ auctore moverent,
Sed neque jus mundi voluit, neque fœdera sancta
Gentibus: orator regis, pacisque sequester,
Æstimat in numero scelerum ponenda tuorum
Tot monstris Ægypte nocens. non Thessala tellus,
Vastaque regna Jubæ, non Pontus, & impia signa
Pharnacis, & gelido circumfluus orbis Ibero
Tantum ausus scelerũ, non Syrtis barbara, quantũ
Deliciæ fecere tuæ. premit undique bellum,
Inque domum jam tela cadunt quassantq; penates.
Non aries uno moturus limina pulsu,
Fracturusque domum; non ulla est machina belli:
Nec flammis mandatur opus: sed cœca juventus
Consilii, vastos ambit divisa penates,

Et

Et nusquam totis incursat viribus agmen,
Fata vetant, murique vicem fortuna tuetur.
Nec non & ratibus tentatur regia, quæ se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus. sed adest defensor ubique
Cæsar, & hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
Obsessusque gerit (tanta est constantia mentis)
Expugnantis opus. piceo jubet unguine tinctas
Lampadas immitti junctis in bella carinis.
Nec piger ignis erat per stuppea vincula, perque
Manantes cera tabulas: & tempore eodem
Transtraque nautarum summique arsere ceruchi.
Jam prope semustæ merguntur in æquore classes,
Jamque hostes, & tela natant. nec puppibus ignis
Incubuit solis: sed quæ vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fovere Noti, percussaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quam solet ætherio lampas decurrere sulco,
Materiaque carens, atque ardens aere solo.
Illa lues clausa paulùm revocavit ab aula
Urbis in auxilium populos. nec tempora cladis
Perdidit in somnos, sed cæca nocte carinis
Insiluit Cæsar, & semper feliciter usus
Præcipiti cursu bellorum, & tempore rapto.
Tunc claustrū pelagi cepit Pharon. insula quondā
In medio stetit illa mari, sub tempore vatis
Proteos: at nunc est Pelleis proxima muris.
Illa duci geminos bellorum præstitit usus:
Abstulit excursus, & fauces æquoris hosti;
Cæsaris auxiliis aditus, & libera ponti
Ostia permisit, nec pœnas inde Phothini
Distulit ulterius: sed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarū:
Heu facinus, cervix gladio male cæsa pependit:
Magni morte perit. nec non subrepta paratis
A famulo Ganymede dolis pervenit ad hostes
Cæsaris Arsinoe: quæ castra carentia rege
Ut proles Lagæa tenet, famulumque Tyranni
Terribilem justo transegit Achillea ferro.
Altera, Magne, tuis jam victima mittitur umbris.
Nec satis hoc Fortuna putat. procul absit, ut ista
Vindictæ sit summa tuæ. non ipse tyrannus

Sufficit in pœnas, non omnia regia Lagi.
Dum patrii veniant in viscera Cæsaris enses,
Magnus inultus erit. sed non auctore furoris
Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
Auspiciis Ganymedis eunt: ac multa secundo
Prœlia Marte gerunt. potuit discrimine summo
Cæsaris una dies in famam, & sæcula mitti.
Molis in exiguæ spatio stipantibus armis,
Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
Dux Latius, tota subiti formidine belli
Cingitur: hinc densæ prætexunt littora classes,
Hinc tergo insultant pedites: via nulla salutis:
Nō fuga, nō virtus, vix spes quoq; mortis honestæ.
Non acie fusa, nec magnæ stragis acervo
Vincendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo.
Captus sorte loci pendet, dubiusne timeret,
Optaretne mori, respexit in agmine denso
Scævam perpetuæ meritum jam nomina famæ
Ad campos Epidamne tuos; ubi solus apertis
Obsedit muris calcante mœnia Magnum.

PHARSALIÆ LUCANI

FINIS.

JOANNIS SULPICII VERULANI CARMEN,

Pharsaliæ Lucani Appendicula.

Erexit mentem trepidi iam fortis imago,
Et facturus erat memorandi nobile lethi
Exemplum: sed fata vetant, & fida salutis
Ostendit fortuna viam. nam latus amicas
Prospexit puppes, nando quas ausus adire.
Ecquid stamus? ait. vel iam per tela, fretumque
Eripiar: iuguli vel non erit ulla potestas
Eunucho concessa mei. tunc puppe relicta
Prosilit in Pontum, siccos fert læva libellos,
Dextra secat fluctus, tandemque illæsus amico
Excipitur plausu clamantis ad æthera turbæ.

EJUS.

EJUSDEM

SULPICII QUERELA

De interitu Poetæ, opere nondum perfecto.

HÆc cecinit vates scripturus plura: sed illum
In medio cursu iussit mors dira silere.
Accidit ut cygno, qui fixus arundine, carmen
Mille modis querulum, quod cœperat, interrumpit.
Nec Phœnix aliter, cum sese imponit in altum,
Quem struit ipse, rogum, cantus dulcedine mira
Nondum perfectos plaudenti morte relinquit.
Nec secus Ismariis vates oppressus in oris,
A Ciconum nuribus, Superum dum cantat amores,
Brutaque cum silvis, & saxa sequentia ducit,
Haud potuit moriens medios absolvere cantus.
Proh scelera! ò Superi! cruciat quæ pœna Neronem?
Num rota, num saxū, num stagna fugacia vexant?
An vultus, pendensve silex? an servet in unda?
Illum comburat Phlegethon, lacerentque cerastæ:
Hydra voret, raptentque canes, semperque flagellis
Torva Megæra secet, nec sit requiesque, modusque.
Quanto fraudata est tua gloria plena nitore
Corduba! quamq; minus te Mantua docta veretur!
Mantua cui primæ fulget nunc gloria palmæ.
Sed contenta tribus longè lacteris alumnis.
Tu vero ò nostrum vates divine laborem,
Quem pro te subii, non aversate probabis.

M. AN-

M. ANNÆI LUCANI

Ad Calpurnium Pisonem

POEMATION

Falsò Ovidio adscriptum, Hadriani Iunii beneficio auctori suo redditur, & emendatur.

Unde prius cępti surgat mihi carminis ordo,
Quosve canam titulos, dubius feror. hinc tua Piso
Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes:
Hinc tua me virtus rapit, & miranda per omnes
Vita modos: quæ, si deesset tibi forte creato
Nobilitas, eadem pro nobilitate fuisset.
Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso Consule fasti,
Profuerint, cui vita labat? perit omnis in illo
Nobilitas, cujus laus est in origine sola.
Felix, qui tantis animum natalibus æquas,
Et partem tituli non summam ponis in illis.
Ipse canendus eris: nam quid memorare necesse est,
Ut domus à Calpo nomen Calpurnia ducat?
Claraque Pisonis tulerit cognomina prima,
Humida callosa cùm pinserat hordea dextra?
Nec si cuncta velim, breviter decurrere possim:
Et prius ætheriæ moles circumvaga flammæ
Annua bis senis revocabit mensibus astra,
Quàm mihi priscorum titulos, operosaque bella
Contigerit memorare: manus sed bellica patrum,
Armorumque labor, veteres docuere Quirites,
Atque illos cecinere sui per carmina vates.
Nos quoque pacata Pisonem laude nitentem,
Exæquamus avis. tamen etsi Bella quierunt,
Non periit virtus; licet exercere togatæ
Munera militiæ: licet & sine sanguinis haustu
Mitia legitimo sub judice bella movere.

Hinc

Hinc quoque ſervati contingit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.
Quin age majorum juvenis facunde tuorum
Scande ſuper titulos, & avitæ laudis honores:
Armorumque decus præcede forenſibus actis.
Sic etiam magno jam nunc Cicerone vigente
Laurea facundis ceſſerunt arma togatis.
Quæque patrum claros quondam viſura triumphos
Olim turba vias impleverat agmine denſo,
Ardua nunc eadem ſtipat fora, cùm tua mœſtos
Defenſura reos vocem facundia mittit:
Seu trepidos ad jura decem citat haſta virorum,
Et firmare jubet centeno judice cauſas,
Seu capitale nefas operoſa diluis arte,
Laudibus ipſa tuis reſonant fora. tu quoque Piſo
Judicis affectum, poſſeſſaque pectora ducis
Victor, ſponte ſua ſequitur quocunque vocaſti.
Flet, ſi flere jubes: gaudet, gaudere coactus:
Et te dante capit judex, quam non habet, iram.
Sic auriga ſolet ferventia Theſſalus ora
Mobilibus frenis in aperto flectere campo:
Qui modò non ſolùm rapido permittit habenas
Quadrupedi, ſed calce citat, modò torquet in auras
Flexibiles victus, & nunc cervice rotata
Incipit effuſos in gyrum carpere curſus.
Quis non attonitus judex tua reſpicit ora?
Quis regit ipſe ſuam, niſi per tua pondera, mentem?
Nam tu, ſive libet pariter cum grandine nimbos,
Denſaque vibrata jaculari fulmina lingua,
Seu juvat adſtrictus in nodum cogere voces,
Et dare ſubtili vivacia verba catenæ,
Vim Laertiadæ, brevitatem vincis Atridæ.
Dulcia ſeu mavis, liquidoque fluentia curſu
Verba, nec incluſo, ſed aperto pingere flore,
Inclyta Neſtorei cedit tibi gratia mellis.
Nec te Piſo tamen populo ſub judice ſola
Mirantur fora, ſed numeroſa laude Senatus
Excipit, & meritas reddit tibi curia voces.
Quis digne referat, qualis tibi luce ſub illa
Gloria contigerit, qua tu, reticente Senatu,

Cùm

Cum tua bis ſenos numerare purpura faſces,
Cæſareum grato cecinisti pectore numen?
Huc etiam tota concurrit ab urbe juventus
Auditura virum, ſi quando judice feſſo
Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus:
Tunc etenim levibus veluti prǽludit in armis,
Compoſitiſque ſuas exercet litibus artes.
Quin etiam facilis Romano profluit ore
Græcia, Cecropiæque ſonat gravis æmulus urbi.
Teſtis Acidalia quæ condidit alite muros,
Euboicam referens fecunda Neapolis arcem.
Qualis io Superi, qualis nitor oris amœnis
Vocibus! hinc ſolido fulgore micantia verba
Implevere locos: hinc exornata figuris
Advolat excuſſo velox ſententia torno.
Magna quidem virtus erat, etſi ſola feciſſet,
Eloquio ſanctum modò permulcere Senatum,
Exonerare pios modò, nunc onerare nocentes:
Sed ſuper iſta movet plenus gravitate ſerena
Vultus, & inſigni præſtringit imagine viſus.
Talis ineſt habitus, qualem nec dicere mœſtum,
Nec fluidum; læta ſed tetricitate decorum
Poſſumus: ingenitæ ſtat nobilitatis in illo
Pulcer honos, & digna ſuis natalibus ora.
Additur huc & juſta fides, & plena pudoris
Libertas, animuſque mala ferrugine purus:
Ipſaque poſſeſſo mens eſt opulentior auro.
Quis tua cultorum juvenis facunde tuorum
Limina pauper adit, quem non animoſa beatum
Excipit, & ſubito juvat indulgentia cenſu?
Quodque magis dono fuerit pretioſius omni,
Diligis ex æquo: nec te fortuna clientum,
Nataleſve movent: probitas ſpectatur in illis.
Nulla ſuperborum patiuntur dicta jocorum:
Nullius ſubitos adfert injuria riſus.
Unus amicitiæ ſummos tenor ambit, & imos.
Rara domus tenuem non aſpernatur amicum;
Raraque non humilem calcat faſtoſa clientem.
Illic caſta licèt mens, & ſine crimine conſtet
Vita, tamen probitas cum paupertate jacebit.
Sed lateri nullus comitem circumdare quærit,
Quem

Quem dat purus amor, ſed quem tulit impia
merces:
Nec quiſquam verò pretium largitur amico,
Quem regat ex æquo, vicibuſque regatur ab illo:
Sed miſerum parva ſtipe munerat, ut pudibundos
Exercere ſales inter convivia poſſit.
Iſta procul labes, procul hæc Fortuna refugit
Piſo tuam venerande domum; tu mitis, & acri
Aſperitate carens, poſitoque per omnia faſtu,
Inter ut æquales unus numeraris amicos:
Obſequiumque doces & amorem quæris amandi
Cuncta domus varia cultorum perſonat arte,
Cuncta movet ſtudium. nec enim tibi dura clientũ
Turba, rudiſve placet, miſero quæ freta labore
Nil niſi ſummoto novit præcedere vulgo:
Sed virtus numeroſa juvat. tu pronus in omne
Pectora ducis opus, ſeu te graviora vocarunt,
Seu leviora juvant. nec enim facundia ſemper
Adducta cum fronte placet: nec ſemper in armis
Bellica turba manet: nec tota claſſicus horror
Nocte, dieque gemit: nec ſemper Cnoſſius arcu
Deſtinat, exempto ſed luxat cornua nervo.
Et galea miles caput, & latus enſe reſolvit.
Ipſa vices natura ſubit, variataque curſus
Ordinat, inverſis & frondibus explicat annum,
Non ſemper fluidis adopertus nubibus æther
Aurea terrificis obcœcat ſidera nimbis.
Ceſſat hyems, madidos & ſiccat vere capillos:
Ver fugit æſtates: æſtatum terga laceſſit
Pomifer autumnus, nimbis ceſſurus, & undis.
Ignea quin etiam Superum pater arma recondit.
Et Ganymedeæ repetens convivia menſæ,
Pocula ſumit ea, quæ geſſit fulmina, dextra.
Temporibus ſervire decet: qui tempora certis
Ponderibus penſavit eum; ſi bella vocabunt,
Miles erit; ſi pax: poſitis toga geſtiet armis.
Hunc fora pacatum, bellantem caſtra decebunt.
Felix illa dies, totumque canenda per orbem,
Quæ tibi vitales cùm primùm traderet auras,
Contulit innumeras intra tua pectora dotes.
Mira ſubeſt gravitas inter fora: mirus omiſſa
Pauliſper gravitate lepos. ſi carmina fortè
Nectere ludenti juvit fluitantia verſu,

Ao-

Aonium facilis deducit pagina carmen.
Sive chelyn digitis, & eburno verbere pulsas,
Dulcis Apollinea sequitur testudine cantus,
Et te credibile est Phœbo didicisse magistro.
Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serena
Publica securis exsultent otia terris,
Nec pudeat, Phœbea chelys si creditur illis
Pulsari manibus, quibus & contenditur arcus.
Ipse fidem movisse ferox narratur Achilles,
Quamvis mille rates Priamejus ureret heros,
Et gravis obstreperet modulatis buccina nervis.
Illo dulce melos Nerejus extulit heros
Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hostem.
Arma tuis etiam si fortè rotare lacertis,
Inque gradum clausis libuit consistere membris,
Et vitare simul, simul & captare petentem:
Mobilitate pedum celeres super orbibus orbes
Electis, & obliquis fugientem cursibus urges.
Et nunc vivaci scrutaris pectora dextra,
Nunc latus adversum nec opino percutis ictu.
Nec tibi mobilitas minor est, si fortè volantem
Aut geminare pilam juvat, aut revocare cadentē,
Et non sperato fugientem reddere gestu.
Mœret in hæc populus spectacula, totaque ludos
Turba repentè suos jam sudabunda relinquit.
Te si fortè juvat studiorum pondere fessum,
Non languere tamen, lususque movere per artem,
Callidiore modo tabula variatur aperta
Calculus, & vitreo peraguntur milite bella,
Ut niveus nigros, nunc & niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te Duce cessit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem?
Mille modis acies tua dimicat: ille petentem
Dum fugit, ipse rapit: longo venit ille recessu.
Qui stetit in speculis, hic se committere rixæ
Audet, & in prædam venientem decipit hostem.
Ancipites subit ille moras, similisque ligato
Obligat ipse duos: hic ad majora movetur,
Ut citus & fracto prorumpat in agmina mandra,
Clausaque dejecto populetur mœnia vallo.
Intereà sectis, quamvis acerrima surgant
Prœlia, militibus, plena tamen ipse phalange,
Aut etiam pauco spoliata milite vincis,

Et

Et tibi captiva resonat manus utraque turba.
Sed prius emenso Titan versetur Olympo,
Quam mea tot laudes decurrere carmina possint.
Felix, & longa juvenis dignissime vita,
Eximiumque tuæ gentis decus, accipe nostri
Certus, & hoc veri complectere pignus amoris.
Quòd si digna tua minus est mea pagina laude,
At voluisse sat est. animum, non carmina jacto.
Tu modò lætus ades, forsan meliora canemus;
Et vires dabit ipse favor, dabit ipsa feracem
Spes animum: dignare tuos aperire Penates.
Hoc solùm petimus: nec enim me divitis auri
Imperiosa fames, & habendi sæva libido
Impulerit, sed laudis amor: juvat, optime, tecum
Degere, cumque tuis virtutibus omne per ævum
Carminibus certare meis, sublimior ibo,
Si famæ mihi pandis iter, si detrahis umbram.
Abdita quid prodest generosi vena metalli,
Si cultore caret? quid inerti condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis
Armamenta ferat, tereti que fluentia malo
Possit & excusso dimittere vela rudente?
Ipse per Ausonias Æneja carmina gentes,
Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum,
Mœoniumque senem Romano provocat ore,
Forsitan illius nemoris latuisset in umbra,
Quod canit, & sterili tantùm cantasset avena,
Ignotus populis, si Mecœnate careret.
Qui tamen haud uni patefecit limina vati,
Nec sua Virgilio permisit numina soli.
Mecœnas tragico quatientem pulpita gestu
Evexit Varium. Mecœnas alta Thoantis
Eruit, & populis ostendit nomina Graiis.
Carmina Romanis etiam resonantia chordis,
Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.
O decus, & toto meritò venerabilis ævo
Pierii tutela chori, quo præside tuti
Non unquam vates inopi timuere senectæ;
Quòd si quis nostris precibus locus, & mea vota
Si mentem subiere tuam, memorabilis olim
Tu mihi Mecœnas tereti cantabere versu.
Possumus æternæ nomen committere famæ:
Si tamen hoc ulli de se promittere fas est,

Et Deus ultor abeſt: ſupereſt animoſa voluntas,
Ipſaque neſcio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum: tu Piſo latentem
Exere. nos humilis domus, & ſincera parentum,
Sed tenuis Fortuna ſua caligine celat.
Poſſumus impoſitis caput exonerare tenebris,
Et lucem ſpectare novam, ſi quid modò lætus
Annuis, & noſtris ſubſcribis, candide, votis.
Eſt mihi, crede. meis animus conſtantior annis,
Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum viceſima venerit æſtas.
Quod ſi tam validæ mihi robur mentis ineſſet,
Et ſolidus primos impleret ſpiritus annos,
Auderem voces per carmina noſtra referre
Piſo tuas: ſed feſſa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadunt ſucciſo poplite membra.
Sed nec olorinos audet Pandionis ales
Parva referre ſonos, nec,ſi velint improba,poſſit.
Sic & Aedonia ſuperantur voce cicadæ,
Stridula cum rapido faciunt convicia Soli.
Quare age Calliope, poſita gravitate forenſi,
Limina Piſonis mecum pete: plura ſuperſunt,
Quæ laudare velis, inventa penatibus ipſis.

FINIS.

PETRONII
ARBITRI
Specimen Belli Civilis.

ECce, Belli civilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus litteris, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longè melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quàm religioſæ orationis ſub teſtibus fides.
* *tanquam ſi placet hic impetus, etſi nondum recepit ultimam manum.*

ORbem jam totum victor Romanus habebat,
Quà mare, quà terræ, quà ſidus currit utrumque,
Nec ſatiatus erat, gravidis freta pulſa carinis
Jam peragrabantur. ſi quis ſinus abditus ultra,
Si qua foret tellus, quæ fulvum mitteret aurum,
Hoſtis erat: fatiſque in triſtia bella paratis
Quærebantur opes. non vulgo nota placebant
Gaudia: non uſu plebejo trita voluptas:
Aſſyria concham laudabat miles in unda.
Quæſitus tellure nitor certaverat oſtro.
Hinc Numidæ cruſtas, illinc nova vellera Seres,
Atque Arabum populus ſua deſpoliaverat arva.
Ecce aliæ clades, & læſæ vulnera pacis.
Quæritur in ſilvis Mauri fera: & ultimus Ammon
Afrorum excutitur, ne deſit bellua dente
Ad mortes precioſa ſuas. premit advena claſſes
Tigris, & aurata gradiens vectatur in aula,
Ut bibat humanum populo plaudente cruorem.
Heu pudet effari, perituraque prodere fata:
Perſarum ritu malè pubeſcentibus annis
Surripuere viros; exſectaque viſcera ferro
In venerem fregere: atque ut fuga mobilis ævi

Cir-

Circumscripta mora properantes differat annos,
Quærit se natura, nec invenit. omnibus ergo
Scorta placent, fractique enervi corpore gressus,
Et laxi crines, & tot nova nomina vestis,
Quæque virum quærunt. Ecce Afris eruta terris
Citrea mensa, greges servorum, ostrumque renidens
Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum,
Quæ sensum turbant. hostile, ac mobile lignum
Turba sepulta mero circumvenit: omniaque orbis
Præmia correptis miles vagus extruit armis.
Ingeniosa gula est. Siculo scarus æquore mersus
Ad mensam vivus perducitur, inde Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cœnas,
Ut renovent per damna famem. jam Phasidos unda
Orbata est avibus: mutoque in littore tantùm
Solæ desertis adspirant frondibus auræ.
Nec minor in campo furor est, emptique Quirites
Ad prædam strepitumque lucri suffragia vertunt.
Venalis populus, venalis curia Patrum:
Est favor in precio, senibus quoque libera virtus
Exciderat, sparsisque opibus conversa potestas,
Ipsaque majestas auro corrupta jacebat.
Pellitur à populo victus Cato: tristior ille est
Qui vicit, fascesque pudet rapuisse Catoni.
Namq; hoc dedecus est populi, morumque ruina.
Non homo pulsus erat; sed in uno victa potestas,
Romanumque decus. quare tam perdita Roma
Ipsa sui merces erat, & sine vindice præda.
Præterea gemino deprensam gurgite prædam
Fœnoris illuvies, ususque exederat æris.
Nulla est certa domus, nullum sine pignore corpus:
Sed veluti tabes tacitis concepta medullis
Intra membra furens curis latrantibus errat.
Arma placent miseris, detritaque commoda luxu
Vulneribus reparantur. inops audacia tuta est.
Hoc mersam cœno Romam, somnoque jacentem
Quæ poterant artes sana ratione movere,
Ni furor, & bellum, ferroque excita libido?
Tres tulerat Fortuna duces; quos obruit omnes
Armorum strue diversa feralis Enyo.

Cra-

Crassum Parthus habet : Libyco jacet æquore
Magnus :
Julius ingratam perfudit sanguine Romam.
Et, quasi non posset tot Tellus ferre sepulcra,
Divisit cineres. hos gloria reddit honores.
Est locus exciso penitus demersus hiatu,
Parthenopen inter, magnæque Dicarchidos arva,
Cocytia perfusus aqua. nam spiritus extra
Qui furit effusus funesto spargitur æstu.
Non hæc autumno tellus viret, aut alit herbas
Cespite lætus ager : non verso persona cantu
Mollia discordi strepitu virgulta loquuntur :
Sed chaos, & nigro squallentia pumice saxa
Gaudent ferali circumtumulata cupressu.
Has inter sedes Ditis pater extulit ora,
Bustorum flammis, & cana sparsa favilla ;
Ac tali volucrem Fortunam voce lacessit :
Rerum humanarum, divinarumque potestas,
Fors, cui nulla placet nimium secura potestas,
Quæ nova semper amas, & mox possessa relinquis;
Ecquid Romano sentis te pondere victam ?
Nec posse ulterius perituram extollere molem ?
Ipsa suas vires odit Romana juventus,
Et quas struxit opes, malè sustinet. aspice latè
Luxuriam spoliorum, & censum in damna furentem,
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt :
Expelluntur aquæ saxis ; mare nascitur arvis ;
Et permutata rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt. perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
Antra gemunt, & dum varios lapis invenit usus,
Inferni manes cœlum sperare jubentur.
Quare age, Fors, muta pacatum in prœlia vultum,
Romanosque cie, ac nostris da funera regnis.
Jampridem nullo perfundimus ora cruore,
Nec mea Tisiphone sitientes perluit artus
Ex quo Sullanus bibit ensis, & horrida tellus
Extulit in lucem nutritas sanguine fruges.
Hæc ubi dicta dedit, dextræ conjungere dextram
Conatus, rupto tellurem solvit hiatu.
Tunc fortuna levi defudit pectore voces :
O Genitor, cui Cocyti penetralia parent,

Si

Si modo vera mihi fas est impune profari,
Vota tibi cedent: nec enim minor ira rebellat
Pectore in hoc, leviorque exurit flamma medullas.
Omnia, quæ tribui Romanis arcibus, odi;
Muneribusque meis irascor: destruet istas
Idem, qui posuit, moles Deus. est mihi cordi
Quippe cremare viros, & sanguine pascere luxū,
Cerno equidem gemina jam stratos morte Philippos,
Thessaliæque rogos, & funera gentis Iberæ.
Jam fragor armorum trepidantes personat aures.
Et Libyæ cerno tua Nile gementia claustra,
Actiacosque sinus, & Apollinis arma timentes.
Pande age terrarum sitientia regna tuarum,
Atque animas arcesse novas. Vix navita Porthmeus
Sufficiet simulacra virum traducere cimba,
Classe opus est. tuque ingenti satiare ruina,
Pallida Tisiphone, concisaque vulnera mande.
Ad Stygias manes laceratus ducitur orbis.
Vix dum finierat, cùm fulgure rupta corusco
Intremuit nubes, elisosque abscidit ignes.
Subsedit pater umbrarum, gremioque reducto
Telluris, pavitans fraternos palluit ictus.
Continuò clades hominum, venturaque damna
Auspiciis patuere Deum. namque ore cruento
Deformis Titan vultus caligine texit.
Civiles acies jam tum spirare putares.
Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus,
Et lucem sceleri subduxit. rupta tonabant
Verticibus lassis montis juga, nec vaga passim
Flumina per notas ibant morientia ripas.
Armorum strepitu cœlum furit, & tuba Martem
Sideribus transmissa ciet: jamque Ætna voratur
Ignibus insolitis, & in æthera fulmina mittit.
Ecce inter tumulos, atque ossa carentia bustis
Umbrarum facies diro stridore minatur.
Fax stellis comitata novis incendia ducit;
Sanguineoque recens descendit Juppiter imbre.
Hæc ostenta brevi solvit Deus. Exuit omnes
Quippe moras Cæsar, vindictæque actus amore
Gallica projecit, civilia sustulit arma.

Al-

Alpibus aeriis, ubi Grajo nomine, pulsæ
Descendunt rupes, & se patiuntur adiri,
Est locus Herculeis aris sacer, hunc nive dura
Claudit hyems, canoque ad sidera vertice tollit.
Cœlum illinc cecidisse putes. non solis adulti
Mansuescit radiis, non verni temporis aura:
Sed glacie concreta rigens, hyemisque pruinis
Totum ferre potest humeris minitantibus orbem.
Hæc ubi calcavit Cæsar juga milite læto,
Optavitque locum. summo de vertice montis
Hesperiæ campos latè prospexit, & ambas
Intentans cum voce manus ad sidera, dixit:
Juppiter omnipotens, & tu Saturnia Tellus,
Armis læta meis, olimque onerata triumphis:
Testor ad has acies invitum arcessere Martem;
Invitas me ferre manus: sed vulnere cogor,
Pulsus ab urbe mea, dum Rhenũ sanguine vinco:
Dum Gallos iterùm Capitolia nostra petentes
Alpibus excludo. vincendo, certior exul:
Sanguine Germano, sexagintaque triumphis,
Esse nocens cœpi, quanquam quos gloria terret,
Aut qui sunt, qui bella volunt? mercedibus emptæ,
Ac viles operæ; quorum est mea Roma noverca:
Ut reor, haud impune; nec hanc sine vindice dextram
Vinciet ignavus. victores ite ferentes,
Ite mei comites, & caussam dicite ferro.
Namque omnes unum crimen vocat: omnibus una
Impendet clades. reddenda est gratia vobis:
Non solus vici. quare, quia pœna trophæis
Imminet, & sordes meruit victoria nostra,
Indice fortuna cadat alea. sumite bellum,
Et tentate manus. certè mea caussa peracta est.
Inter tot fortes armatus nescio vinci.
Hæc ubi personuit, de cœlo Delphicus ales
Omina læta dedit, pepulitque meatibus auras.
Necnon horrendi nemoris de parte sinistra
Insolitæ voces flamma sonuere sequenti.
Ipse nitor Phœbi vulgato lætior orbe
Crevit, & aurato præcinxit fulgure vultus.
Fortior ominibus movit Mavortia signa
Cæsar; & insolito gressu prior occupat haustus.
Prima quidem glacies, & cana juncta pruina

Non pugnavit humus, mitique horrore quievit:
Sed postquam turmæ nimbos fregere ligatos,
Et pavidus quadrupes undarum vincula rupit,
Incaluere nives, mox flumina montibus altis
Undabant modò nata: sed hæc quoque jussa putares.
Stabant & vincta fluctus stupuere pruina:
Et paullo ante lues jam concidenda jacebat.
Tum verò malefida prius vestigia lusit,
Decepitque pedes. passim turmæque, virique,
Armaque congesta strue deplorata jacebant;
Ecce etiam rigido concussæ flamine nubes
Exonerabantur, nec rupti turbine venti
Deerant, aut tumida confractum grandine cœlum:
Ipsæ jam nubes ruptæ super arma cadebant.
Et concreta gelu Ponti velut unda ruebat.
Victa erat ingenti Tellus nive, victaque cœli
Sidera, victa suis hærentia flumina ripis;
Nondum Cæsar erat: sed magnam nixus in hastam
Horrida securis frangebat gressibus arva.
Qualis Caucasea decurrens arduus arce
Amphitryoniades; aut torvo Juppiter ore,
Cùm se verticibus magni demisit Olympi,
Et periturorum disjecit tela Gigantum.
Cùm Cæsar tumidas iratus deprimit arces:
Intereà volucer motis conterrita pennis
Fama volat, summique petit juga celsa Palati:
Atque hæc Romano attonito fert omnia signa:
Jam classes fluitare mari. totasque per Alpes
Fervere Germano perfusas sanguine turmas.
Arma, cruor, cædes, incendia, totaque bella
Ante oculos volitant. ergo pulsata tumultu
Pectora per dubias scinduntur territa caussas.
Huic fuga per terras, illi magis unda probatur;
Et patria est Pontus jam tutior. est magis, arma
Qui tentata velit. fatisque jubentibus actus,
Quantum quisque timet, tantum fugit. ocyor ipse
Hos inter motus populus, miserabile visu,
Quo mens icta jubet, deserta ducitur urbe.
Gaudet Roma fuga, debellatique Quirites
Rumoris sonitu mœrentia tecta relinquunt.

Ille

Ille manu trepida natos tenet: ille penates
Occultat gremio, deploratumque relinquit
Limen, & absentem votis interficit hostem.
Sunt qui conjugibus mœrentia pectora jungant,
Grandævosque patres: onerisque ignara juventus
Id, pro quo metuit, tantum trahit. omnia secum
Hic vehit imprudens, prædamque in prœlia ducit.
Ac velut ex alto cùm magnus inhorruit Auster,
Et pulsas evertit aquas, non arma ministris,
Non regimen prodest: ligat alter pondera pinus,
Alter tuta, sinu tranquillaque littora quærit:
Hic dat vela fugæ, Fortunæque omnia credit.
Quid tam parva queror? gemino cum Consule Magnus
Ille tremor Ponti, sævi quoque terror Hydaspis,
Et piratarum scopulus: modò quem ter ovantem
Juppiter horruerat; quē fracto in gurgite Pontus,
Et veneratus erat submissa Bosphorus unda,
Pro pudor! Imperii deserto nomine fugit,
Ut Fortuna levis Magni quoque terga videret.
Ergo tanta lues Divum quoque numina vidit:
Consensitque fugæ cœli timor. ecce per orbem
Mitis turba Deum, terras exosa furentes
Deserit, atque hominum damnatum avertitur agmen.
Pax prima ante alias, niveos pulsata lacertos
Abscondit galea victum caput, atque relicto
Orbe fugax Ditis petit implacabile regnum.
Huic comes it sincera Fides, & crine soluto
Justitia, ac mœrens lacera Concordia palla.
At contra, sedes Erebi qua rupta dehiscit,
Emergit latè Ditis chorus, horrida Erinnys,
Et Bellona minax, facibusque armata Megæra:
Letumque, Insidiæque, & lurida Mortis imago.
Quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis
Sanguineum latè tollit caput, oraque mille
Vulneribus confossa cruenta casside velat.
Hæret detritus lævæ Mavortius umbo,
Innumerabilibus telis gravis: atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.
Sentit terra Deos, mutataque sidera pondus
Quæsivere suum; namque omnis Regia cœli

In partes diducta ruit: primumque Dione
Cæsaris acta sui ducit, comes additur illi
Pallas, & ingentem quatiens Mavortius hastam;
Magnaque cum Phœbo soror, & Cyllenia proles
Excipit, ac totis similis Tirynthius actis.
Infremuere tubæ, ac scisso Discordia crine
Extulit ad superos Stygium caput, hujus in ore
Concretus sanguis, contusaque lumina flebant.
Stabant ærati scabra rubigine dentes;
Tabo lingua fluens, obsessa draconibus ora.
Atque intertorto laceratam pectore vestem
Sanguineam tremula quatiebat lampada dextra.
Hæc ut Cocyti tenebras, & Tartara liquit,
Alta petit gradiens juga nobilis Appennini,
Unde omnes terras, atque omnia littora posset
Aspicere, ac toto fluitantes orbe catervas:
Atque has erumpit furibundo pectore voces:
Sumite nunc gentes accensis mentibus arma;
Sumite, & in medias immittite lampadas urbes.
Vincetur quicunque latet; non femina cesset,
Non puer, aut ævo jam desolata senectus.
Ipsa tremat Tellus, lacerataque tecta rebellent.
Tu legem Marcelle tene: tu concute plebem
Curio, tu fortem ne supprime Lentule Martem.
Quid porro tu Dive tuis cunctaris in armis?
Non frangis portas? non muris oppida solvis,
Thesaurosque rapis? nescis tu Magne tueri
Romanis acies? Epidauria mœnia quære,
Thessalicosque sinus humano sanguine tinge.
Factum est in terris, quicquid Discordia jussit:

HU-

HUGONIS GROTII
IN
LUCANI PHARSALIAM
NOTÆ,

Ex binis antehac editis junctæ, auctæ, correctæ.

Fratri Cariſſimo

VVILHELMO GROTIO

Juriſconſulto, & Advocato

H. GROTIUS S.

Redit ad te, mi Frater, libellus ad Lucanum noſter, pridem tibi dictus, aliquanto nunc auctior. Æquum enim fuit, cùm tua in me creverint benefacta, fraterna pro rebus meis, pro liberis autem meis paterna ſollicitudine, creſcere etiam hoc qualecunque grati adversùm te animi teſtimonium. Conferent plura in magni ſpiritus, latèque patentis doctrinæ poetam, quibus plus erit ocii. Nobis ſatis fuit negotia lectione, etiam Politicis non inutili, diſtinguere. Deus optimus parentes noſtros, te, ac ſuaviſſimam coniugem, liberoſque veſtros, & omnes, qui nos ſanguine, affinitate, amicitia, aut etiam horum ſtudiorum communione contingunt, incolumes diù ſervet. Lutetiæ, Calendis Novembrib. anni M. DC. XXXIX.

H U-

HUGONIS GROTII
IN
LUCANI PHARSALIAM
NOTÆ,

Ex binis antehac editis iunctæ, auctæ, correctæ.

IN LIBRUM I.

PAgina 1. lin. 2. *Iusque datum sceleri*] jus hìc figuratè pro licentia, quomodo sæpe jus belli apud bonos scriptores. Apertum illud Senecæ epistola XVIII. *ius luxuriæ publicæ datum.* ipse Lucanus fine lib. III.

Ius licet in nostros iugulos sibi fecerit ense
Sylla potens Mariusque ferox:

Papinius III. Thebaidos: *daret armis iura.* Sensus fermè idem qui infra, ubi belli civilis licentia describitur:

semel omnia victor
Iusserat.

De bello quidem civili præcipuè, sed & de aliis bellis non male dictum Senecæ, hujus poetæ patruo: *Ex Senatusconsultis, plebisque scitis sæva exercentur, & publicè iubentur vetita privatim.* Quod christianè dictū probat christianus martyr Cyprianus: *Homicidium cùm admittunt singuli, crimen est: virtus vocatur, cùm publicè geritur.*

P. 1. l. 13. *Heu quantum potuit terræ, pelagique parari*
Hoc, quem civiles hauserunt sanguine dextræ!] Sumptū ex Agesilai dicto, quod apud Xenophontē & Plutar. legas: φεῦ τῆς Ἑλλάδος τοσούτους ἄνδρας ἀπολωλεκυίας ὑφ' αὐτῆς, ὅσοι ζῶντες ἐδύναντο νικᾶν ὁμοῦ σύμπαντας τοὺς βαρβάρους μαχόμενοι. De eodem Agesilao sic Latinus vitarum scriptor: *Tantum abfuit ab insolentia gloriæ, ut commiseratus sit fortunam Græciæ, quod tam multi à se victi vitio adversariorum concidissent. Namque*

illa multitudine, si sana mens esset, Græciæ supplicium Persas dare potuisse.

P. 2. l. 11. *Non tu Pyrrhe ferox*] Ex Horatio adumbratum:

Quos neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Persenæ manus.

Et quæ sequuntur.

P. 2. l. 12. *Nec tantis cladibus auctor*
Pœnus erit] ita rectius, quàm, erat. Loquitur enim tanquam in re præsente.

P. 2. l. 14. *Quod si non aliam venturo fata Neroni Invenere viam*] subtilis adulationis hoc, cùm nondum acres illos spiritus Lucano processus ætatis atque opus adblandiens, fortè & privatæ offensæ, indidissent. Nec piguit Plinium hoc imitari Panegyrico ad optimum Principem: *Magnum quidem illud sæculo dedecus, magnum reipublicæ vulnus impressum est, Imperator, & parens humani generis obsessus, captus, inclusus: ablata mitissimo seni servandorum hominum potestas, ereptumque principi illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio, quæ te publicæ salutis gubernaculis admoveret, prope est, ut exclamem, tanti fuisse.* Adde, quæ ibi sequuntur huic loco lucem ferentia.

P. 2. l. 25. *Multum Roma tamen debet civilibus armis,*
Quod tibi res acta est] Pergit ad Neronem loqui, eique blandiri. Quare nihil vident, qui hìc putant, *debes* legi posse, quasi ad Romam sermo sit.

P. 2. l. 35. *Nec polus adversi calidus qua mergitur Austri.*] Prætuleram *mergitur*. qua finitor circulus poetis est Oceanus, ac proinde quod inconspicuum est, mergi dicitur. Et sic locutus Germanicus Cæsar Arateis, *pars mersa sub undas Oceani*, de polo Antarctico & ipse loquens: ut & de eodem Avienus: *Subit altera mersa sub undas Pars trebum.* Sed video eundem sensum esse posse in recepta lectione. Nam vergi passiva terminatione sic dicere Lucretius, multoque posterior Papinius. Priscianus denique hunc ipsum Lucani locum adducit, ut ostendat Latinè sic dici. Graviter autem hìc in Sphæram delinquit Lucanus,

cùm

cum Polum Austrinum calidum dicit. Est quidem Auster calidus Arcticum polum spectantibus. At polus Austrinus non minus frigidus Arctico. Addatur hoc cæteris, quæ à Lucano pompaticè magis quam ex vero dicta.

P.3. l.19. *In se magna ruunt*] Seneca: *Vt nihil extra lacessat, aut quatiat, in se ipsa Fortuna ruit.*

P.3. l.23. *Nec unquam.*
In turbam missi feralia fœdera regni] Peiraredus amicus meus vir elegantis ingenii sensum meliorem facit scribendo, *felicia*.

P.3. l.34. *Nec pretium tanti tellus, pontusque furoris*
Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum] valde placuit Papinio hoc ἐννόημα. Inde enim illud desumpsit, nihilo deterius:

Et nondum crasso laquearia fulva metallo,
Montibus aut altè Graiis suffulta nitebant
Atria, congestos satis explicitura clientes.
Non impacatis regum advigilantia somnis
Pila, nec alterna ferri statione gementes
Excubiæ, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis: Sed nuda potestas
Armavit fratres; pugna est de paupere regno.

Vide & quæ sequuntur sane egregia.

P.4. l. 38. *Crassus erat belli medius mora*] Plutarch. Pompejo: Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἠγγέλλετο. καὶ τοῦ τοκώλυμα ὂν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδὼν ἐγεγόνει.

P.4. l.41. *Ionium Ægæo frangat mare*] id rectius quā *franget*. Est enim δυνητικὸν, ut loquūtur Græci.

P.4. l. 14. *Morte tua discussa fides, bellumque movere.*
Permissum est ducibus] sic & Vellejus: *Cùm medium iam ex invidia potentiæ malè cohærentis inter Cn. Pompeium, & C. Cæsarem concordiæ pignus, Iulia uxor Magni, decessit.* Annæus Florus multum hujus Annæi æmulator: *Crassi morte apud Parthos, & morte Iuliæ Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi, socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim emulatio erupit.* Plutarchus. ὥστε τὸν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ τἄλλα νοσοῦσαν τὴν πόλιν καί αὐ φυλάσσοντας οἰκειότητος λελυμένης.

P. 4. l. 28. *Impatiensque loci fortuna secundi*] sumpsit hinc illud Papinius:

Iuri que secundi
Ambitus impatiens.

P. 4. l. 26. *Nec quenquam iam ferre potest, Cæsarve priorem,*
Pompeiusve parem] Sallustius dixerat de Pompejo: *Nam particeps dominationis neque fuit quisquam: neque si si pati potuisset, orbis terrarum bello concussus foret*. Vellejus: *neque Pompeius, ut primum ad rempublicam aggressus est, quenquam omnino parem tulit, & in quibus rebus primus esse debebat, solus esse cupiebat*. Idem de eodem: *civis in toga, (nisi ubi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus, amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, in reconciliata gratia fidelissimus, in accipienda satisfactione facillimus, potentia sua nunquam, aut rarò ad impotentiam usus, penè omnium vitiorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in civitate libera, dominaque gentium indignari, cùm omnes cives iure haberet pares, quenquam æqualem dignitate conspicere*. Nec abit hinc Plutarchus de hoc ipso Pompejo: οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν ἀλλ' ὑπερορᾶν μᾶλλον καὶ καταφορεῖν. Alibi tamen is ipse Pompeio æquior, cùm de Cæsare primùm, deinde de Pompejo sic loquitur: ἀπελείπετο τῷ μὲν ἐπὶ πρῶτο γενέσθαι μέγιστον τὸν ὄντα καταλύειν, τῷ δ' εἶναι μὴ πάθῃ τοῦτο προαναιρεῖν ὃν ἐδεδοίκει. Hinc non abit diversus Dion: Πομπήϊος μὲν οὐδενὸς ἀνθρώπων δεύτερος Καῖσαρ δὲ καὶ πρῶτος πάντων εἶναι ἐπεθύμει. Et nota, lector, primos illos duos, unde testimonia attuli, fuisse Cæsarianos: credo & Lucanum, cum hæc scriberet. mutavit enim inter scribendum, ut jam monui. Nec tamen Pompejum ego culpa omni absolverim, non magis quàm M. Tullius, ubi liberè ad amicos scribit, aut Cratippus, qui in Lesbo insula Pompejo de divina providentia ob casum Pharsalicum dubitanti, respondit interrogando, quem sponsorem haberent homines, Pompejum, si pro eo cecidisset alea belli, melius ea fuisse usurum? Et ille quidem cunctanter ut Peripateticus. Absolutius, &

stoi-

ſtoica firmitate Cato apud hunc ipſum Lucanum de Pompejo:

nec, ſi fortuna favebit
Hunc quoque totius ſibi ius promittere mundi
Non benè compertum eſt.

P.5. l.5. *At quamvis primo nutet caſura ſub Euro*] Multo id melius quam *Et*.

P.5. l.30. *Fœcunda virorum Paupertas fugitur*] Palladas:

Ηἰτῆντας πενίην μυτέρα σωφροσύνης.

P.6. l.3. *atque auxerat undas*
Tertia iam gravido pluvialis Cynthia cornu] ſic omnino legendum non *hauſerat*, quod eſſet, ad ſe traxerat. Cauſas enim explicat, cur Rubico ſolito eſſet aquoſior, longos imbres, & nives Alpinas.

P.7. l.17. *Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes*
Solis Lucifero fugiebant aſtra relicto] Pro *&* poſuimus *ut*, connectendæ concinnius ſententiæ. Neque tamen refrager, ſi quis & hanc voculã eiiciat, ſcribatque Græca terminatione *Ariminon*, ut infra *Auximon*, & *Rhegion* apud Ovidium.

P.8. l.13. *Victo iure minax iactatis curia Gracchis*] Tenue nimis hoc, iactatis, cùm trucidati fuerint uterque, itaque Periaredus levi mutatione ſcribit, *mactatis*:

P.9. l.19. *& nomina vana Catones*] id eſt, Cato & ei ſimiles. Malè qui aut *Catonis*, aut *Catonum* ſcripſere.

P.9. l.25. *At iuſſam ſervire famem*] Ampliùs erat, quod dicebat Clodius, non propter famem ſcriptam eſſe legem, ſed ut lex ſcriberetur factam famem. Vide Plutarchum Pompejo.

P.9. l.33. *Et doctis Syllam ſcelerum viciſſe magiſtrum*] A Sertorio ſumptum hoc dictum, qui Pompejum appellabat Syllæ diſcipulum. Docet Plutarchus.

P. 10. l. 8. *His ſaltem longi, non me duce, præmia belli*
Reddantur.] Vera hæc lectio. malè vulgata, *cum duce*. Accipiat miles præmia vel alio imperatore, cui convenit, quod ſequitur: *ſub quolibet*.

P. 10. l. 16. *nec numina deſunt*] Melius manu-

ſcriptus nobiliſſimorum fratrum Puteanorum, *deerunt*. Eſt enim ſperantis. Mutarunt quibus inſolita iſta Synalæphe.

P.10. l.3. *Dum movet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis*] Ex Empedoclis ſententia, quam & Virgilius ſequitur:

-- & vitam multo cum ſanguine fudit.

Et alibi:

Vna, eademq; via ſanguiſq; animuſq; ſequuntur.

P. 11. l.27. *Elataſque altè quæcunque ad bella vocaret*

Promiſcre manus] χειροτονία militaris.

P. 11. l 37. *Caſtraque quæ Vogeſi curvam ſuper ardua rupem*] Non *ripam*. Mons enim Vogeſus, & in monte caſtra. Vide Tacitum Hiſtoriarum primo. Rupem autem pro monte dicere frequens poetis.

P.11. l.1. *Finis & Heſperiæ promoto limite Varus*] ita legendum, pro *milite*, quod ex conjectura monueramus, firmat is, quem dixi manuſcriptus Puteanorum. Mutatio eadem ſæpe occurrit in Frontini libris. Rem ſic eſſe docet Strabo initio libri quinti.

P. 12. l.18. *Claudit Tarbellicus æquor*] *Ancon* emendat magnus Scaliger.

P.12 l.20. *Sueſſones in armis*] Notus Galliæ populus, Sueſſiones Cæſari. Veſtigia vocis manuſcripti præferunt *Sexones*. vulgo *Axones*, malè.

P.12.l.33. *Pictones immunes*] Quinque hos verſus manuſcripti omnes non habent. itaque omnino adducor ut adiectitios credam

P.12. l.34. *Turonas*] ita poſuimus ex manuſcripto, quo uſus Canterus, in quo *Turonos*, quanquam non neſcio apud Tacitum legi *Turonios*. Sed *Turones* ſemper Cæſar, quem ſecutus, puto, Lucanus Ejuſdem manuſcripti fide hunc verſum illi *In nebulis* præpoſuimus, aliquo nunc ſenſu, qui nullus alias.

P.12. l.36. *Andus*] Malim *Andis*. nam plurale eſt *Andes* apud Cæſarem.

P 12. l. 37. *Genabos*] Eadem urbs quæ Genabum aliis, ut facilè genera mutantur in peregrinis vocibus. ita autem reſcripſimus pro *Menabos*.

P.13.

P. 13. l. 10. *regit idem spiritus artus.*
Orbe alio] citat Servius ad Georgicon 1. atque congruere cum philosophis, qui recedentes hinc animas illic alia corpora ajunt sortiri.

P. 13. l. 19. *ignavum redituræ parcere vitæ*] Appianus Celtico: Γερμανοί θανάτε καταφρονητικοί δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως.

P. 14. l. 18. *confectas flamma Latinas*] sic & Cicero sæpe tum in orationibus, tum in versibus, subdicens vocem facile intellectu, *ferias*.

P. 14. l. 34. *crinemque rotantes Sanguinei populis ulularunt tristia Galli*] Fuerat *Sanguineum*. mutavimus, & mutationem nostram probant duo manuscripti ex Bibliotheca, quam magnus Thuanus nihilo minori filio reliquit: regiorum quoque unus. Non enim crinis sanguineus, sed ipsi

Quos circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

P. 15. l. 5. *& medio visi consurgere Campo Tristia Syllani cecinere oracula manes*] in campo enim Martio sepultus Sylla. Vide Appianum, & Plutarchum. Sic Marius, de quo sunt sequentia, ad Anienem sepultus

P. 15. l. 14. *Monstra iubet primum, quæ nullo semine discors*
Protulerat natura, rapi] Dubitavi an, *nullo semine*, quasi sponte nata dicat, an, *misto semine*; ut melius cohæreat illud *discors natura*. Adduxi locum Aristotelis de Gen. Anim. lib. IV. cap. IV. Δημόκριτος ἔφυσε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Addo jam alterum locum Problem. Sect. X. τὰ τέρατα γίνεται ἐπαλλαττόντων τῶν σπερμάτων ἀλλήλοις καὶ συγχεομένων. Et tertium Plinii lib. 11. *Inde decidunt rerum omnium seminibus innumeræ, in mari præcipuè, ac plerumque confusis monstrificæ gignuntur effigies.* Quæ Aristotelis, & Plinii planè illud *misto* confirmant.

P. 15. l. 18. *& festo purgantes mænia lustro*] Amburbialibus hostiis vide Festum.

P. 15. l. 1. *Troianam soli cui fas vidisse Minervam*] Servius ad 11. Æneidos: *quod colitur breve est, & latet, sicut Palladium fuerat.*

P. 15. l. 26. *Et doctus volucres augur servare sinistras*]

ſtras] Et ſervare, vox auguralis, & ſiniſtra auſpicia felicia à ſinendo. vide Feſtum

P.16. l.30. *Septemvirque epulis feſtis*] Recte me hoc repoſuiſſe pro *feſtus*, docet MS. P.

P. 16. l. 32. *Et tollens apicem generoſo vertice Flamen*] *Apex pileum ſutile circa medium virga eminente.*

Ait Servius ad IX. Æneidos.

P.16. l.34. *diſperſos fulminis ignes Colligit*] *diſperſos ignes in unum redigit*, ajunt Scholiaſtæ ad Juvenalem, & ad Perſium.

P.16. l.35. *& terræ mæſto cum murmure condit*] Mœſto cum murmure, id eſt tacita ignorataque prece, ut ait ad Juvenalem Scholiaſtes. Condere autem vox huic rei propria, ſepelire dixit Horatii interpres, infra terram abſcondere Scholiaſtes ad Perſium, qui addit, ut id fieret, fulmina in lapides transfigurata, id eſt, lapides ſumptos pro fulminibus.

P.16. l.36. *Datque locis nomen*] Nempe ex cœli regionibus. Cicero: *Cæli fulgura regionibus ratis temperanto.* Plinius lib. XII. *In ſexdecim partes cælum eo reſpectu*, (nempe fulminum) *diviſere Thuſci.* Nomina autem fuiſſe auguralia iis regionibus Servius nos doceat ad Eclog. IX. *Augures deſignant ſpatia lituo, & eis dant nomina, ut propriè prima pars dicatur antica, poſterior poſtica.*

P.17. l.5. *Atque iram ſuperum raptis quæſivit in extis*] Signanter *raptis*. Eſt enim vox propria extiſpicio. Seneca OEdipo:

Nec fibra vivis rapta pectoribus poteſt
Ciere nomen.

Virgilius XII. Æneidos:

In flammam iugulant pecudes, & viſcera vivis
Eripiunt.

P.17. l.26. *venaſque minaces Hoſtili de parte videt*] id hoſtile latus in extis Senecæ OEdipo, inimici pars Ciceroni lib. II. de divinatione. contraria pars familiaris Ciceroni, ac Livio.

P. 17. l. 32. *Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem*
Alterius capitis] τῶ ἀκρωτάτω. Eſt vox capitis eodem ſenſu apud Ciceronem ſecundo de divinatio-

tione. Plin. lib.11. cap.37. & lib.28. cap.2. Livium lib.8. Sed nota eadem, eademque significatio in OEdipo Senecæ:

At semper omen unico imperio grave,
En capita paribus bina consurgunt toris.

P. 18. l. 23. *Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo*] Ita legit Servius, aitque esse συστολήν. At summæ eruditionis Salmasius in Plinianis exercitationibus vult legi *Odonis*, quia apud Periegeten Dionysium sunt Ὀδόνες.

P. 18. l. 29. *Quis furor hic, ô Phœbe, doce, quæ tela, manusque*
Romanæ miscent acies] Multo melius in MS. P. *quod tela*

P. 19. l. 3 *Lassoiacuit defecta furore*] ita legendum dixeramus, non *laxo* aut *lapso*. Probant quod diximus, Manuscripti P. & T.

AD LIB. II.

PAg. 19. l. 4. *Indixitque nefas*] Verbum Feciale.
P. 19. l. 10. *Se quoque lege tenens*] sic & de Deo Seneca: *Ille ipse omnium conditor ac rector scripsit quidem fata, sed sequitur. Semper paret, semel iussit*: ex Stoicorum sententia. Idem alibi: *Ordinem rerum fati æterna series rotat, cuius hæc prima lex est, stare decreto.*

P. 9. l. 22. *cùm corpora nondum*
Conclamata iacent] Conclamari solebat ubi ad vitalia lavanda deventum erat. Hinc res perditæ, conclamatæ. Servius ad 11. Æneidos.

P. 20. l. 24. *Oculosque in morte iacentes*] ita manuscripti, non *minaces*, quod huic loco minime convenit.

P. 20. l. 14. *Invidiam factura parens*] Invidiam facere, est in odium adducere: sic lib. IX.

Pompeio contigit ignis
Invidia maiore deum.

Tertullianus de jejuniis: *Apud quasdam verò colonias præterea annuo ritu saxis velati, & cinere conspersi, idolis suis invidiam supplicem obiiciunt.*

P. 20. l. 38. *tantone novorum: Proventu scele-*

rum

rum quærunt uter imperet urbi?] Seneca epist. xv. *Hæc omnia passi sunt pro regno (quo magis mireris) alieno.*

P.20.l.33. *Stagna avidi texere soli*] *uvidi* est in MS. P. unde rectè emnedavi,

Stagna udi texere soli.

Sic lib. III.

Et qua Pontinas via dividit uda paludes.

P.20.l.5. *Ingenti superùm protectus ab ira*] Malueram, *at ira*, ut plena esset oppositio. Sed *ab ira* citat Servius ad II. Æn. & explicat *voluntate numinum illis propitia, sed in nos iniqua.*

P.20. l.38. *Vix te sparsum per viscera Bæbi*] Bæbiorum unus à Sullanis laceratus est: alter à Marianis interfectuus, non laceratus. itaque confunduntur duæ historiæ.

P. 20. l. 40. *Discessisse manus*] ita posuimus pro discerpsisse, & postulat sensus. ita Cic. off. II. *cùm terra discessisset.* Infra l. III.

Discessit medium tam vastos pectus ad ictus.

Confirmat hanc nostram emendationem MS. P.

P.20. l.42. *Ora ferens miles festæ rorantia mensæ imposuit*] Valerius Maximus de credulitate C. Marii: *idem caput M Antonii abscissum lætis manibus inter epulas per summam animi, ac verborum insolentiam aliquamdiù tenuit.*

P.21. l.2. *Te quoque neglectum violatæ Scævola dextræ*] Immò *violatæ*, Marii scilicet: Neglectum verò, quia dextram Scævolæ osculandam Marius non dederat. nam supra habuimus:

spes una salutis

Oscula polluta fixisse trementia dextræ.

Apud Florũ locus similis: *Ancharius ipso vidente Mario confossus est, quia fatalem scilicet illam manum non porrexerat salutanti* Plutarchus Mario. ὅσους ἀσπασαμένους μὴ προσηγόρευσε, μηδ᾽ ἀντησπάσατο, τοῦτο αὐτὸ σύμβολον ἦν ἀποσφάττειν εὐθὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς. Augustinus de civitate Dei III. 27. *In ipsis Marii oculis continuò feriebantur, quibus salutantibus dexteram porrigere noluisset.*

P.21. l.9. *mensoque homini quid fata pararent*] Emendo ex consensu Manuscriptorum,

mensoque hominis quid fata paterent.

id

id est, menſo experimentis vitæ, quæ ſumma eſſet fatorum diſtantia à maxima felicitate ad maximam miſeriam.

P.21.l.10. *Iam quot apud Sacri cecidere cadavera portum*] videndi de hac, connexiſque rebus Appianus bello civili, Vellejus, Plutarchus in C. Mario, Florus, Breviator Livii, & ſcriptor de viris Illuſtribus in Mario.

P.21.l.13. *Romanaqxe ſamnis Vltra Caudinas ſperavit vulnera Furcas*] Samnites pertinaciſſimi adversùs Sullam Romæ arma admoverunt, majus malum Romanis illaturos ſe ſperantes quam ad Furculas Caudinas olim intulerunt. Vide Strabonem lib.v. Frequens poetis populi nomen unitatis numero ponere. Alioqui ſi unus hic intelligendus eſſet, non iis eſſet Damaſippus, ut vult manuſcriptus Scholiaſtes, ſed Pontius Teleſinus dux Samnitium eo bello, cujus hoc dictum nobis ſervavit Vellejus, nunquam defuturos raptores Italicæ Libertatis lupos, niſi ſilva, in quam refugere ſolerent, eſſet exciſa.

P.21. l.18. *Exceſſit medicina modum*] Hinc illud Claudiani ad Adrianum: *Exceſſit iam pœna modum*. de eodem Sylla, Seneca dixerat: *Ingratus L. Sylla, qui patriam durioribus remediis, quàm pericula erant, ſanavit*.

Ibidem: *nimiumque ſequuta eſt*
Qua morbi duxere manus] contra quam mos peritis medicis. Claudianus de bello Getico:

Cautius ingentes morbos, & proxima cordi
Viſcera Pœoniæ tractat ſollertia curæ,
Parcendoque ſecat, ferre ne longius acto
Irrevocandus erat ſectis vitalibus error.

P.22. l.7. *cui victima triſtes Inferias Marius, forſan nolentibus umbris*
Pendit.] Nam Marium filium quidam non à famulo in id rogato, ſed à diſpoſitis in hoc hoſtibus interemptum narrant. vide Vellejum.

P.22.l 27. *cunctos ſimul enſe reciſos.*] Fuit hæc noſtra conjectura, pro *receptos*. ſed tutius manuſcriptos ſequi, qui habent, *recepto*, id eſt in corpora admiſſo.

P.22.l.30. *& miſeræ maculavit ovilia Romæ*]
ita

ita vocabantur septa in Campo Martio. vide Servium ad Ecl. II.

P.24.l.18. *aut bellica clades*] *cædes* habent manuscripti duo.

P.24. l. 19. *Nunquam pœna fuit*] tot hominum mors morbis, aliisve malis ἐπιδημικοῖς. ante hac forte imputata est, at non suppliciis. Seneca lib II. de ira: *In singulos severitas Imperatoris destringitur: at necessaria est venia, ubi totus deseruit exercitus. quid tollit iram sapientis? Turba peccantum.* Alioqui, ut Sallustius ait, civitas vastatur magis, quàm corrigitur.

P.24. l.32. *nam sanguinis alti Vis sibi fecit iter*] Puto pro *nam*, scribi *dum* debere. stetit flumen obsessum cadaveribus, donec sanguinis rivi viam fecere.

P. 24. l. 36. *redeuntque cadavera campo*] MS. P. *redditque*. recte. ut ad amnem referatur, ut & quod sequitur verbum *dividit*. Solemne autem Lucano est *que* ponere pro *sed*, & tacite transire de casu in casum. Sensus ergo est: Amnem non retinent aut alveus, aut ripæ, sed ipse exundans campo reddit cadavera, & mare dividit sanguine.

P 24. l.32. *mundique ruina Permiscenda fides*] De obæratis loquitur, qui privatam fidei suæ ruinam permiscere publicæ cupiebant.

P.26. l.20. *quis nolet ab isto Ense mori?*] Multo est efficacius quod habet MS. P. & R.

in isto

Ense mori, sicut induere ensem aliquis dicitur.

P.26. l.10.] *minimas rerum discordia turbat: Pacem summa tenent.*] Seneca epistola LIX. *Talis est sapientis animus, qualis mundi status supra Lunam. Semper illic serenum est.*

P.26. l.18. *toto iam liber in orbe Solus Cæsar erit*] Æschylus Prom.

ἐλεύθερος γάρ ἐστιν οὐδεὶς πλὴν Διός.

Euripides:

τῶν βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.

P.26.l.29. *Complexas tenuisse manus*] ita manuscripti.

P.26.l.30. *motura Dacas ut clade, Getasque*] scri-

ſcribe cum manuſcriptis *Daas*, ut ſæpe apud poetas. Nam daci vox priorem producit.

P.26. l.33. *Ne niſi ſe viciſſe putet*] ſic emendavimus pro *Nec*. Rectam eſſe emendationem docent MSS. P. & T. Hæc quoque inquit juſta cauſa eſt, cur Pompejo militem, ut vel hinc intelligat cauſam agi non ſuam, ſed publicam: & ſi eadem, quæ Cæſar cogitat, eundem me ipſi futurum, qui nunc ſum Cæſari.

P.27. l.32. *concuſſaque pectus*] MSS. rectius *contuſaque*.

P.27. l.35. *Dum ſanguis inerat*] Producit ſyllabam poſteriorem vocis *ſanguis*, ut & alibi: *ſanguis ibi fluxit Achæus*. & Valerius Flaccus: *juſſu ſanguis exuberet ulna*.

P.28. l.17. *Traslata vetuit contingere limina planta*] citat Servius ad Æn. 11. *Translataque vetat*. At manuſcripti tres P. T. & regiorum antiquior, *Traslata vitat*. Quam lectionem in textum recipiendam cenſeo, ut matrona intelligatur, non pronuba, ſed nova nupta. Veſtæ conſecratum eſt: unde nubentes puellæ limen non tangunt Servius ad Æn. 11.

P.28. l.30. *Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore Cæſariem*] Plutar. de eodem Catone: *ἀπ' ἐκείνης δὲ λέγεται ἡμέρας, μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι, πένθους δὲ καὶ κατηφείας καὶ βαρύτητος ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν χῦμα νικώτων ὁμοίως καὶ νικωμένων, ἄιχρι τελετῆς διαφυλέξαι.*

P.28. l.35. *Vni quippe vacat*] Aliis quos partium ſtudia occuparant, non vacat cogitare de communi malo humani generis, & hoc ſerio deplorare.

P.29. l.6. *Vrbi pater eſt, Vrbique maritus*] citat Servius ad XI. Æn. illud, *generumque adſciverat Vrbi*, id eſt, propter urbem.

P.29. l.24. *& iunctis Iſapis Iſauro*] Eſt in Strabonis libris *ἰσαπις*, ſed *Sapis* hic habent MS. P. & R. A. Et ſic ſcribit Plinius lib.3. & ne quid de lectione dubites, Silius:

Hos Æſus, Sapiſque lavant.

P.30. l.18 *quod non terat*] Gaudet hoc ipſo, quod vacuam non invenit Italiam.

P.30.

P.28. l.7. *non perdat iter*] Perit iter Cæsari, in quo non vincit. ita infra:

Sic hostes mihi deeesse nocet, damnumque putatur Armorum, nisi qui vinci potuere, rebellent.

P.28. l.34. *cum cesserit*] ita emendavimus. ante fuit, *concesserit*.

P.29.l.2. *Devertitq; acies*] A duce ad se avocat.

P.29. l.3. *turres*] Nam è turribus missilia librabantur.

P.29. l. 37. *civi*] vera lectio ex manuscripto. Romano homini maximum est supplicum, venia opus habere quod publica arma privatis prætulerit. Anteà fuit, *cui sit*.

P.35. l 27. *Descivit*] ita scribi convenit, non *deseruit*. Nullus enim sequitur accusativus.

AD LIB. III.

PAg.36.l.18. *Innupsit*] ita scribendum, non *enupsit*. vide Nonium voce *innubere*.

P.37. l.2. *Nescit plebes ieiuna timere.*] Ex eodem fonte prudentiæ illud Severi imperatoris: *Miles non timet nisi vestitus, calceatus, satur, & habens aliquid in zonula.*

P.37. l.29. *Et qua Pontinas*] Scribendum *Pomtinas*. Est enim à Pometia, omissa vocali.

P.38. l.25. *nisi sanguine sacro Sparsus, raptor, opes*] Asper sas tribunitio sanguine.

P.39 l.8. *Ocyus avertant diri mala semina belli*] Abeant in rem malam ista belli irritamenta. Ante *avertat*, incongruè.

P. 39. l. 24. *ultima gaza*] Novissima præda de regibus parta.

P.39.l.38. *Sellæ*] sic scribendum, ut apud Plautum Clerumenœ, Terentium Adelphœ, apud Ciceronem V. Verrina Tanephorœ, apud Gellium Italœ, in Germanico arctæ. Σελλοὶ sunt Homero, Straboni, Stephano.

P.39. l.40. *Exigue Phœbea tenent*] cum veteres editiones habeant Pirenæ, probo doctissimi Gronovii emendationem Piræa. vide ipsum capite III. observationum.

P. 40. l. 41. *Tresque petunt vera credi Salamina*

na carina] vera Salamin illa prope Athenas, opposita ad eam, quam in Cypro condidit Teucer, quæ ambigua Horatio. Tres autem naves parum præ vetere copia. Nam in bellum ad Trojam tredecim miserat Telamo. Hoc dicit, olim ingentes classes exibant Athenis, nunc pars inde sumpta, more dilectus, totam urbem exhausit, & Salaminis nomen antiquæ illius, non Cypriæ, servatum in tribus navibus.

P.40 l.4. *Enchelia versi testantes funera Cadmi*] vide Apollodorum lib. III.

P.40 l.5. *Colchis, & Adriacas spumans Absyrtos in undas*] Tolle comma, & scribe *Absytris*, quomodo id nomen Plinio scribitur III. 26. Nec aliter apud Strabonem, & Stephanum. Hæc autem Absyrtis Colchis, id est, Colchica vocatur, quia Medea, & frater ejus Absyrtus ibi laceratus, ex Colchis erant.

P.40. l.6. *Et Penei qui rura colunt*] Putavi delendum *Et*, quia rectus casus est πηνειὸς, non πηνεὺς sed etiam Georgicon IV. *Penei* esse dissyllabum notat Servius. Virgilium ergo secutus Lucanus duram contractionem, aut abscissionem fecit.

P.40. l.8. *Inde lacessitum primo mare*] Præferam quod in MS. P. est, *unde lacessitum*.

P.40. l.22. *Qua celer erectis descendens Marsya ripis*] *& rectis* mavult Salmasius.

P.40. l.40. *Perseaque Tarsos*] quia à Persei talaribus nomen habere Græcis creditur.

P. 41. l. 16. *Duri populus nunc cultor Amani*] Emenda ex MSS. P. & T. *non cultor*. Hoc dicit, Amanum ita durum esse ut habitari possit, coli non possit. Est ejus montis descriptio, tum apud Geographos, tum in Ciceronis epistola ad Catonem.

P.41. l. 18. Melius *Contra* MS. P. & R. recentior. Populus est ad Mæotin, Plinio memoratus libro VI.

P.41. l. 21. *Olostras*] sic quidam. Gens est Indiæ Plin. l. VI. cap. 20. At quos vidi Manuscriptos habent *Orestas*: unde credas scribendum *Oretas*. Straboni sunt ὠρεῖται. Sed non mirum mutari vocales inter se longam, & brevem. Sic ὤριον & ὄριαν:

ὀρίων : σωφήνη & σοφήνη. Et in Edonis systolen à Lucano factam vult Servius.

P.44. l.28. *Æthiopumque solum, quod non premeretur ab ulla signiferi regione poli*] Servius ad VI. Æneidos: *Nulla terra est, quæ non subiaceat sideribus: unde peritè addit: Extra anni, solisque vias. ut ostenderet* XII. *signa in quibus est circulus solis. Significat autem Maurorum Æthiopiam, ubi est Atlas, de quo ait Lucanus:*

Æthiopumque solum, &c.

P.44. l 31. *Quàque caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates*] Sallustius ita tradidit, Tigrim, & Euphratem uno fonte manare in Armenia, qui per diversa euntes longius dividantur ex spatio, medio relicto multorum millium. Ex eodem Tauri monte eos circa Armeniam oriri tradit Strabo. Vide & Xenophontem Ambaseos IV. & Philostratum vita Apollonii lib.1 cap.14. Boetius Sallustium secutus:

Tigris, & Euphrates uno se fonte resolvunt.

Plura qui volet, adeat Pliniana Salmasii.

P.45. l.11. *Nunc hunc: nunc illum*] Nunc enim Asiæ, nunc Europæ largius indulget.

P 45. l.20 *Descendit Perses*] omnino legendum *Xerxes* ut in Manuscriptis. Nam & Cyrus Persa erat. Tres hic referuntur magnorum exercituum duces, Cyrus, Xerxes, Agamemnon.

P.45. l.24. *mistura ruinæ*] Præferendum *missura* consentiente manuscriptorum auctoritate.

P.46. l 23 *si non committitis illis Arma, quibus fas est*] id est, his, qui putant sibi licere bellum gerere civile: sine quibus necessariò bellum civile interibit.

P.46. l. 3. *carpere morsu*] ita substituimus pro *Corpora*. verbum enim desideratur. Accedit prope ad nostram emendationem MS. R. recentior, qui habet *corpore*. MS. T. *attingere*, quod glossema putem.

P.48 l.26. *Arboribus suus horror inest*] utitur ad I. Æneidos Servius, ut probet horrorem ad religionem pertinere. Idem ad Æn.11. *connexa sunt metus, & religio.*

P.49 l.7. *Implicitas magno Cæsar terrore cohortes*

tes Vt vidit] Recte *terrore*, non, ut alii, *torpore*, caussam habes in his, quæ jamjam dicta. Adde Virgilium,

Jam tum relligio pavidos terrebat agrestes.

P.30. l.10. *armisque innexa pr ores Arma ferunt*] de testudine oppugnatoria hìc agitur. Ejus hic mos, ut alii super aliorum scuta acclivia scanderent. Tacitus historiarum III. *Innixi humeris, & super iteratam testudinem scandentes*. Et historiarum IV. *invasere vallum appositis plerique scalis: alii per testudinem suorum: scandebantque iam quidam*. Quare MS. P. recte habet, *prioris*, dum & pro *innexa* scribatur, *innixa*.

P.50. l.12. *Quæ prius ex longo nocuerunt missa recussu*] MS. P. & T. *recessu*. quod recipiendum. Subierant mœnia, ita ut jam telis impeti non possent, sicut ante eminus impetebantur.

P.50.l.20. *Perpetuam rupit defesso milite cratem*] citat Servius ad illud IX. Æn. *armorumque resolvit Tegmina*. addens armorum connexionem esse testudinem. Tacitus historiarum III. *pondera Saxorum Vitelliani provolvunt, disiectam, fluitantemque testudinem lanceis, contisque scrutantur, donec soluta compage scutorum exsangues, aut laceros prosternerent*.

P.52. l 8. *pugnamque lacessere*] ita rectius quàm *capessere*, ob id, quod sequitur.

P.52. l.3. *Tunc in signifera residente puppe magistro*] in nave prætoria.

P.52. l.19. *percussa capta cohæsit*] Emendatio est viri prælustris Johannis Butgersii, regis Sueonum ad Batavos legati, probata MS. P. cùm ante legeretur, *percussa; & capta*. Naves invectæ in prætoriam Bruti cohæserunt, velut captæ ipso ictus sui impetu. ita Curtius lib. IV. *In quarum alteram quinqueremis eadem concitata, & ipsa rostro icta est, & illam invicem tenuit*.

P.52. l.26. *multique perempti. In ratibus cecidere suis*] Immò lege cum MS. P.

null que perempti
In ratibus cecidere suis.

Quomodo & à priori manu habuisse videtur M.S. T. sen-

T. sensus est: De puppe ita prominentes pugnabant, ut qui caderent, non in navim sua caderent, sed in hostilem, vel in mare.

P.49 l.7. *cruor altus in undis Spumat, & obducto concrescunt sanguine fluctus*] Anteà erat, *obducti concreto*. Sed ita, ut nos, MS.

P.49. l.33. (*Discrevit mors sæva viros*) omnino parenthesi hìc opus, quam visum est addere.

P. 49. l. 36. *Ausus Romanæ Graia de puppe carinæ*
Iniectare manum: Sed eam gravis insuper ictus Amputat] quædam interdum de historia ex affectu, aut quia sic poema melius fluit, immutat Lucanus, ut hìc. nam Acilius Cæsarianus miles x. legionis dextra amissa lævam in Massiliensium navem injecit, nec prius destitit, quam eam mergeret. Vide Valerium Maximum l.III. cap.XII. Est eadem apud Plutarchum historia.

P.51. l.38. *In pugnam fregere rates*] Pro quibus pugnabant, ut acutè notat Servius hoc loco utens ad Æneidos II.

AD LIB. IV.

PAg. 54. l. 33. *Cædunt ense viam*] Cædendo viam sibi per invia faciunt.

P.55. l.25. *Quamvis crebra micent*] versus hic jam olim mihi suspectus fuit. Et certè deest in MS. P. & in MS. T. ascriptus demum manu recentiore.

P.55. l.29. *Et cœlo defusum reddidit æquor*] ita emendavimus pro *diffusum*. Aquas è cœlo lapsas cœlo reddidit.

P. 56. l. 1. *Non deest prolato ieiunus venditor auro*] simile illud, quod de obsidio Casilini narrant Plin. lib.VIII. cap.57. & Frontinus, venditorem muris fame perisse, emptorem autem vixisse. Strabo: ἐμὲν πωλεύτας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ᾽ ὁ πριάμενος. Narrat idem diserte suo more Val. Max. lib.VII. cap.6. ubi verba Lucani verbis paria: *evenit, ut ex his quidam murem captum ducentis potius denariis vendere, quàm ipse leniendæ famis gratia consumere vellet.*

P.60.

P 56. l.29. *noctes ventura luce rubebant*] longè tenebræ adventante luce paulatim fugabantur, ea fermè facie, quæ est diei illucescentis primulum.

P.56 l.42. *Succisum curvare nemus*] Materiam quærere ponti faciendo.

P.58. l.4. *Classica det bello*] ita emendandum pro *dent bellum*. Cæsar classicum canere jubeat: tu ne audi: signa moveat: ne sequere: jam pax erit.

P.58. l.10. *venturi discrimen habent*] Loquitur, ut sæpe, tanquam in re præsenti. Hactenus quæ facta sunt, excusari aliquo modo possunt. in posterùm verò magnum imminet periculum. nam, nisi abstinetur à bello, omnes manifesto scelere contaminari necesse est. Pugnabunt in cives jam non ignotos.

P.58 l.36. *nullo discrimine*] Ex illo Virgilii.

Tros, Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.

Hoc ne, inquit, orandus est Cæsar, ut vos sibi servire patiatur, hac sola lege, ne durius vos Pompejanos habeat, quàm Cæsarianos suos? Nam alioqui, ut Tacitus inquit, recentissimus quisque servorum, & conservis ludibrio est.

P.59. l.5. *quod pro causa pugnabitis ætas*] ita recte MS. Non alia causa vos hostibus ignaviores estis, quam quòd justum bellum geritis. Nam illos scelera obdurant.

P.59 l.6. *Sed veniam*] ita emendavimus pro *Et*. Est enim ἀνθυποφορά.

P.59. l.20. *Fecit nostra fides*] sic emendavimus pro *monstra*, quod sane monstro erat simile. adeò nullus inde commodus elici poterat sensus. Hoc vult: Potuerat bellum civile Deorum, & fati iniquioris videri culpa, præsertim si fortuita prœlia ignotos ignotis implicuissent. nunc profectò nostra est, quia alter alterum novimus, ejusque rei certi, & nobis conscii sumus. Num quæ aut ignorantia aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato assignatur: quæ destinato καὶ ἐκπροαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα sunt, sed ἀδικήματα.

P.59. l 30. *Agnoscis superos*] Deos tibi faventes cognoscis, qui causam tuam non tantùm felicem, sed & favorabilem faciunt.

P 60. l.15. *miscendæ copia mortis*] ita quidam

MSS. efficacius quàm alii libri *miscendi Martis*. in Septimo similiter.

morteſque ſuorum

Permiſcere meis.

P.61. l.38. *Conſiliis inimica tuis*] Tuis rebus, tuæ dignitati adverſantia,

P.61. l.40. *nil fata moramur*] videmus hoc agere Fortunam, ut te Orbi imponat. nos ei moram iniicere nolumus.

P.62. l.40. *Et non deductos recipit ſua terra colonos*] Antequam deducerentur: quod non contingebat, niſi veteranis, & victoribus.

P.63. l.2. *quod abeſt favor*] ita rectius MS. quàm *pavor*. Liberavit illos fortuna ab una maxima moleſtia. partium ſtudio. Utercunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob Sacramentum vetus, alteri ob recens beneficium benevolentes.

P.63. l.6. *in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt*] Et hoc, ut alia quædam, de Lucano ſumpſit Florus: *Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa Fortuna eſt*. in eadem hiſtoriæ parte.

P.63. l.9. *Illic bellaci confiſus gente Curetum*] omnino cum MSS. legendum *Curictum*. Curictas vocat Plin. l.III. c.21. κυρακτική hæc pars Straboni.

P.63. l.23. *Namque ratem vacuæ ſuſtentant undique cuppæ*] confer eum hoc loco ſimiles Herodiani, & Capitolini in Maximino.

P.64. l.19. *Reſtituit rupes tectum mare*] ſenſus erat commodus, niſi refragarentur manuſcripti, qui *raptus* habent. Raptus igitur intellige rapinas. res ipſas raptas, corpora, naves, quæ pertracta ad cavernas, deinde iterùm evomuntur.

P.64. l.40. *admoto occurrere fato*] Non ideò minor noſtra laus erit quod mortẽ nobis inferemus, quæ vitari jam, aut diù differri ob vim hoſtiũ non poteſt. Quamdiù enim victurus ſit, nemo ſcit.

P.64. l.4. *metus hinc abſit*] ita rectius quidam libri, quam *Omnis abeſt*. Hortantis enim eſt oratio.

P.65. l.6. *Ut cum*] ita reſtituimus, pro *Aut*.

P.65. l.36. *Victuroſque Dei celant, ut vivere durent*.

Felix eſſe mori] vide locum Ariſtotelis, quem adfert

fert Plutarchus consolatione ad Apollonium, ubi hoc, velut arcanum, prodit Silenus.

P.65. l.40. *flexoque Ursæ temone paverent*] Quod signum erat præcipitantis noctis. Anacreon:

μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις
στρέφεται τ' ἀρκτος ἤδη
κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτου.

P.66. l.31. *minimumque in morte virorum est*] ita ex MS. restituimus. Anteà fuit *nimiumque*. Sensus hic: Minima pars fortitudinis erat mortem oppetere. in ipsa morte militariter pugnare, id vero plus erat.

P.66. l.37. *cum forte cruenta Fratribus incurrant fratres*] ita scribendum, non *incurrunt*.

P.67. l.16. *Inter semirutas magnæ Carthaginis arces*

Et Clupeam] Locum *Aquilariam* vocant Cæsaris commentarii. sed in manuscripto Lucani Scholiastæ scribi video, *Anguillariam*.

P.67. l. 29. *Hoc quoque tam vastas cumulavit munere vires*

Terra sui fætus] Quid veri in hac fabula lateat, qui scire volet, consulat Solinum cap. XXIV. quæque ibi ex Hieronymo, & ex Eusebio adfert Salmasius.

P.68. l.1. *Sed majora dedit cognomina collibus istis*,

Pœnum qui Latiis revocavit ab arcibus hostem Scipio] vocatur enim locus castra Corneliana.

P.69. l.14. *Excivit Lybicæ gentis*] omnino rectius *Lybicæ gentes*, ut sit expositio ejus quod præcessit, *regis vires*, & cohæreat cum sequentibus.

P. 69 l. 37. *Sceptri fructum putat esse retenti*] Retinuisse regnum vel ob hoc gaudet ut Curioni possit malefacere.

P.70. l.7. *Eripe consilium pugna*] sic nos emendavimus, cùm legeretur *pugnæ*. Probat MS. P. etiam MS. T. manu secunda Sequentia quoque aliter quam habebant distinximus Vult enim à vacuo milite expendi causarum justa ducum merita: Ubi in acie steterint, hæc cessare.

P.70. l. 21 *metuens incautus ab hoste timeri*] Improvisus hosti hactenus, hoc solùm timebat, ne

ab hoste timeretur, atque ita prœlii negaretur occasio. Sic Latinus Pacatus: *Quo quidem tuus maxime gaudebat exercitus, cùm se videret ultro lacessi, qui nihil magis timuerat, quàm timeri.*

P.70. l.26. *cauda solertior hostis*] Ichneumon cui internecinum cum aspide bellum intercedere ait Plin. l. VIII. cap 24. & modum gerendi addit: *in caudam attollens ictus irritos aversus excipit, donec obliquo capite speculatus invadat in fauces.* Adde Nicandrum, Strabonem, Oppianum de Venatu.

P.71. l.4. *proiecit in agros*] magis probem, quod est in MSS. *deiecit*, ex colle scilicet in planitiem.

P.71. l.39. *Densaturque globus*] citat Servius *denseturque*. Et ait similiter scriptum Virgilio: *Extremi addensent aciem*, secunda conjugatione, quod apertum ex Lucretio:

Quia se condenseat aer.

Quod autem idem Servius in fine hujus versus *relicto* habet pro *relato*, aut memoriæ ipsius, aut exscribentis est culpa.

P.72. l 25. *Quam vindicta placet*] Tacitus: *Nec unquam atrocioribus Populi Romani cladibus, magisve iustis iudiciis approbatum est, non esse curæ Deis securitatem nostram, esse ultionem.* Vide & Ciceronem III. de natura Deorum, ubi de Cinna Sermo.

P.72. l.32. *Perdita tunc Urbi nocuerunt sæcula*] id rectius quàm *Orbi*, ob ea, quæ præcedunt.

P.72. l.37. *Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense*] Non improbanda hæc lectio: At MS. P.

Ius licet in iugulos nostro sibi fecerit ense
Sylla potens.

Quasi dicat, Romanos Romanis armis subactos, sicut alius dixit, provincias provinciarum sanguine vinci.

AD LIB. V.

PAg.73. l.4. *Gelidoque cadens Atlantis Olympo*] Cave, illud *Atlantis* secundo casu accipias. Si-

Significat enim ex occasu Virgiliarum mense Decembrem.

P.76. l 19 *barbarica cum lampade Pytho Arsit*] Quo tempore templum Delphicum, cui Pytho nomen, à Brenno incensum est.

P.76. l.24. *Seu Pæan solitus templis arcere nocentes*] Et hanc causam, & alias quasdam apud Plutarchum habes libro, cur cessaverint oracula.

P.78. l.7. *tum pectore vatis*] ita scribendum, non *fatis*. Post *ille*, id est Phœbus.

P.78. l.8. *exclusaque templis*] Melius MSS. *expulsaque templis*. ejecta vi numinis.

P.78. l.13. *Stat nunquam facies*] Adfert Servius ad illud VI. Æneidos: *non color unus*.

P.78. l.15. *Terribilis sed pallor inest*] Pallor est non territæ, sed terrentis.

P.78. l.25. *subsidere regnum*]
Servius ad V. Æneidos: *Subsessores vocantur, qui occisuri aliquem delitescunt. Et libro XI. Subsedit adulter, dolo possedit. Lucanus: subsidere regnum Chalcidos Eubœæ. Vnde & subsessores dicuntur, qui in insidiis tauros interimunt, & hostium dolos subsessas vocamus.*

P.79. l.10. *strictos, sed militis, enses*] Enses qui stringuntur, videt esse in militum potestate, non in sua.

P.80. l.3. *facinus quos inquinat, æquat*] Imperatores Leo, & Anthemius in constitutione, quæ est XXXI. Codice Justiniano, de Episcopis, & Clericis: *Vt eos, quos par facinus coinquinat, & æquat, utrosque similis pœna comitetur.*

P.80. l.24. *disce sine armis Posse pati*] Diù est quod loquendi genus hoc annotavimus in tragædia Senecæ:

Immane regnum est, posse sine regno pati.

Seneca pater controversia nona libri II. *Patrem putas pati sine liberis posse?* & paulò post: *non possum sine te pati.* & controversia decima libri ejusdem: *Potes sine viro pati.* quod & in excerptis legitur eodem modo. Ipse infra Lucanus:

Et nescis sine rege pati.

Hæc omnia sunt uniusmodi.

P.81. l.10. *nunquam sic cura deorum*

Se premit] ut Græcus dixerat:

πῶν ἄλλαν γέρα πίπτεται
θεὸς τὰ μικρὰ εἰς τύχην ἀνιστᾶ.

disce ferire,

Disce mori] Disce in pœna quod in prœlio usurpes, ferire, & mortem contemnere.

P 81. l. 38. *Ad scelus hoc*] Ad occidendos eos, qui pacem optaverant.

P. 82. l. 4. *Quas recipit Salapina palus*] variant hìc manuscripti: Sed quam recipimus vera lectio est; Salapia enim paludi nomen. Plin. III. 2.

P. 83. l. 14. *Vt primùm*] Melius MS. P *Et primùm*. Sequitur enim *mox*. Et primùm quidem, inquit, furens fuit ventus, mox elanguit.

P. 84. l. 17. *Palæstinas uncis confixit arenas*] Est in Epiri ora Palæste.

P. 84. l. 15. *mortemque nepotis*] Vellejus: *Filius quoque parvus Pompeii Iulia natus, intra breve spatium obiit*. At *nepotum* habet MS P. An quod filia ante interiisset? de ejus enim sexus prole loqui videas Plutarchum, & Dionem.

P. 84. l. 20. *meditatus Leucada bello*] Meditatus suum proprie bellum civile, quod posteà ad Actium gessit.

P. 84. l. 29. *venire* *Te Cæsar, non ire iubet*] venitur ad amicos. itur in hostes aut in vacua.

P. 85. l. 37. *In docilis privata loqui*] Arist. II. Politicorum 4. de Jasone Pheræo: ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι.

P. 86. l. 28. *Cori verrent mare*] conjectura vera ducentibus MSS. qui non, *venient Cori in mare*, sed *Cori venient mare*, præferunt. Virgilius Æn I. *Ni faciat, maria, ac terras, cælumque profundum. Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.*

P. 87. l. 15. *vento cui concidat*) ita MS. id est, succumbat.

P. 87. l. 33. *Monstriferos agit unda sinus*) Plenos belluis.

P. 87. l. 35. *regnoque accessit terra secundo*) Terra accessio facta est ejus sortis, quæ Neptuno obvenerat.

P. 88. l. 9. *nautæ videre trementes*) nempe si qui tum in mari erant.

P. 88.

P.88. l.17. *fluctusque evertere puppim Non valet in fluctus*) Mutavimus distinctionem, & colon duabus vocibus posterius posuimus, sensu non constante aliter. Quo minus fluctus quis evertat navem, obstant fluctus alii. Probat hanc interpunctionem MS. T. Etiam in aliis MSS. eadem interpunctio. Sed pro *fluctus* est *fluctum*.

P.88. l.25. *parva quem puppe sedentem Tam magno petiere mari?*) Imitatur Papinius, cùm Choræbum hæc facit Apolloni dicentem:

nigra quem tabe sinistri
Quæris, inique, poli.

P.88. l.35. *Nesciat*) Non, *Nesciet*. est enim optantis.

P.88 l.38. *Privatum, Fortuna, mori*) Meo judicio privatum me mori. quanquam enim sum & Dictator, & Consul, nihil tamen ista mihi sunt, qui regiam potestatem speravi, nec ulla minore contentus esse possum. Hanc nondum adeptus, privatus mihi videor. Ita in Secundo:

Non privata cupit, Romana quisquis in urbe
Pompeium transire parat.

Non privata, id est, regnum. Hic *privatum* est nondum regem. Similis est apud Plutarchū locus de Mario: ὕπατος πρῶτον ἀνθρώπων ἑπτάκις ἀναγορευμένος, τε οἶκον καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένος ὠδύρετο τὴν αὑτοῦ τύχην ὡς ἐνδεὴς καὶ ἀτελὴς τῶν ἐπόθει προαποθνήσκων.

P.90. l.4. *Nudas aquilonibus undas*] Immò Nymphæum ab austro tutum non est. Dicendum ergo, quod Servius ait ad III. Æneidos: *Auster quivis ventus. nam ad Thraciam Aquilone navigatur.* Sed nec sequentia cùm Cæsaris commentariis concilies. Nam eo teste certo, incredibili felicitate Auster, qui per biduum flaverat, in Africum se vertit, non Boreas in Austrum.

P.90. l.11 *mentes dominatur in aquas*] bonas, pias, faciles.

P.90. l.25. *nimiumque, parumque Distulimus*] Bene explicat vetus Scholiastes, *nimium ad belli rationem: parum ad effectum*.

P.90. l.36. *vereor civilibus armis Pompeium nullo tristem committere damno*] Pudet

 me

me in hoc civili bello, quo omnes conjugibus, ac liberis carere debent, lætum ob uxoris præsentiam conspici.

P.91. l.5. *sorte frequenti*] Vulgari admodùm sorte, hoc est, divortio: cùm alioqui verè amantes mors sola separet. Speciem autem divortii habet ista separatio, Ideò dicit *dimissa*, quæ vox divortio convenit

P.91 l.13. *cùm facias etiam nunc vota perisse, Vt nolim servire malis*] Aliter hæc distinguenda hunc in modum:

secura videtur
Sors tibi, cùm facias etiamnunc vota perisse?
Vt nolim servire malis, sed morte parata
Te sequar ad Manes, feriat dum mæsta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe superstes.
Adde quod assuescis fatis, &c.

Dixerat Pompejus:

Tutior interea populis, & tutior omni
Rege latè.

Regerit Cornelia, quomodo fieri possit, ut ipsa secura sit, cùm Pompejus ipse eo loco positum se sentiat, ut mortuum se quàm vivum malit. Nam & hoc dixerat:

non nunc vita mihi dulcior, inquit,
Cum tædet vitæ, læto sed tempore coniunx.

Quomodo ergo, ait Cornelia, ego secura ero, cùm tibi mors in voto sit? Deinde fac me satis fortem futuram, ut tibi superesse nolim, tamen tamdiù saltem superero, donec nuntius cladis ad me advenerit. Jam verò & hoc ipsum metuo, ut satis fortis sim ad mortem capessendam, postquam à te seposita didicero te carere. Illud autem assuescis, sitne errarum scribarum pro assuefacis, an hìc, ut alibi, Hispaniensis poeta à puritate Latini sermonis desciverit, in medio relinquam.

P.92. l.11. *caruisse timebat*] Metuebat ne Pompejum non reciperet. Atqui recepit, sed victum: quod pejus quàm non reciperet.

AD

AD LIB. VI.

PAg 92. l.4. *Parque ſuum videre Dei*] Sic Plinius, ubi de Elephanto agit & Dracone, naturam ait ſpectaculum ſibi ac paria compoſuiſſe. Metaphora ab arena. Spectatores, & fautores dii: Arena Pharſalia: Par gladiatorum Cæſar, & Pompejus. Sic alibi:

ſed par quod ſemper habemus
Libertas, & Cæſar erunt.

P.93. l.3. *Ephyreaque mœnia ſervat*] Dyrrachium conditum à Corcyreis. Corcyra à Corinthiis. Vide Strabonem, & Thucydidem.

P.93. l.10. *Vndique præcipiti, ſcopuliſque vomentibus æquor*] MS. P.

nam clauſa profundo
Vndique, & illiſum ſcopulis removentibus æquor.

Pro *removentibus*, rectius forte, *revomentibus* legas.

P.94. l.29. *Advectos cùm plena ferant præſepia culmos*] ſenſus videtur eſſe, culmorum aridorum ſatis fuiſſe in præſepibus, ſed ab equis deſideratas herbas virides.

P.95. l.27. *Quam Minuti caſtella vocant*] Minutii cujuſdam in hac hiſtoria meminit Appianus. Si id nomen rectum eſt, fecit & hic in ſecunda ſyſtolen Lucanus. Ita enim peccata poetarum ſolemus ὑποκορίζεσθαι. At MS. P. & T. *Numici* habent.

P.95. l.4. *iam mundi iura petebant*] MSS. omnes *petebant*, ut ſenſus ſit: Jam aditus erat ad libertatem.

P.96. l.27. *An plus quam mortem virtus daret*] An poſſet virtus iniquo loco, & certamine amplius aliquid dare quàm mortem; hoc eſt, an etiam victoriam dare poſſet.

P.97. l.2. *Percuſſum Scævæ frangit, non vulnerat hoſtem*] Vel ſola vox *frangit* repetita ſatis oſtendit horum duorum verſuum alterū vacare. MS. T. ex prima manu verſum duntaxat priorem habet: poſteriorē ad marginem adſcriptum. Contrà in MS.P. annotatum eſt, priorem verſum abundare.

dare. Puto hunc locum unum esse ex iis quos in secunda editione, ut fieri solet, mutavit Lucanus: & priorem versum prius scriptum: posteà ejus loco substitutum alterum, hunc in modum:

Iamque hebes, & crassa non asper vulnere mucro
Perdidit ensis opus: frangit sine vulnere membra.

Est enim hoc acutius.

P.97. l.3. *Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis*] Falarica scribe à falis id est turribus. Notat Servius apud Virgilium, qui ostendit robur Turni, qui talem hastam jaculatus sit. Sed ipsum vide. Locus autem hic Lucani ex illo Æneidos VIII. de Bitia expressus est.

P.97. l.22. *Par pelagi monstris*] Est hoc quoque libri nonnulli agnoscunt. At MS. P. sic habet:

in quem cadat, eligit hostem,
Sic Libycus densis Elephas oppressus ab armis.

Quod & ipsum puto esse ex secunda, & meliore Lucani editione. Neque immeritò repudiavit illud de pelagi monstris, ut alienum hoc loco.

P. 98. l. 4. *Non eget ingestis, sed vulsis corpore telis*] Adducit hoc Servius ad illud Virgilianum XI. Æneid.

Eduxit corpore telum.

Quo facilius possit perire, inquit.

P.98. l.35. *Infelix quanta dominum virtute parasti!*] Ex Sallustio, qui Histor. I. dixerat: *Victor exercitus, cui per tot labores, & vulnera nihil præter tyrannum quæsitum est.* Nec abit illud Dionis: πολλὴν σπουδὴν ὥσπερ ποτὲ ὑπὲρ τῆ σφετέρας ἐλευθερίας οὕτω τότε κατὰ τῆς τ̃ ἐιωμαίων δουλείας ποιούμενοι.

P.98. l.39. *aut latus alti Montis adest*] id est, adedit.

P.100. l.33. *Dant aditus pelago*] Immò *pelagi*, ut habet MS. P. & R. A. Maris aditus erant interclusi.

P.100. l.43. *veteres ubi fabula Thebas Monstrat Echionias*] Hoc vult, Thebas Phtioticas dictas à Thebis Bœoticis, ex eo quòd Agave ibi exsilii sui sedem invenisset.

P.101. l.5. *Æas*] Variant MSS. Sed veram hanc esse lectionem docent Strabo, & Plinius.

P.101.

P.101 l.11. *Defendit Titaresus aquas*] Titaresius Homero in Bœotia, unde hæc fluminis sumpta descriptio: & ea, quæ apud Plinium est in Thessalia.

P 101 l.26. *Pinguis Bœbicio*) Rescribe *Bebrycio* cum MSS.

P.101. l.27. *Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum*) Citat Servius ad VIII. Æn.

P.102. l.3 *Primus Thessalicæ rector telluris Itonus*] Scholiastes Apollonii lib.I. Ἀρμενίδας ἐν τοῖς Θηβαϊκοῖς, Ἀμφικτυόνος υἱὸ ἴτωνον ἐν θεσσαλίᾳ γεννηθῆναι, οὗτων πόλις καὶ ἰτωνὶς ἀθηνᾶ. Itonis urbis meminit Homerus Bœotio, Apollodorus lib. II. Montem Itonum vocant Strabonis libri MSS. Apud Plinium: *Auri metalla, & conflaturam Cadmus Phœnix ad Panchæum montem, ut alii Thoas*. legam *Itonus*. Cassiodorus lib. III. epistola 31. *Æs enim Ionas* (scribe *Itonus*) *Thessaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt*.

P.102. l.10 *ad Pythia*] Certamina scilicet, quorum præmium Laurus.

P.102. l.34. *Moverat*] ita rescripsi pro *Noverat*. Non enim vult Sexto cognitas artes magicas, sed implorasse eum τὴν νεκυομαντείαν, ut omnibus aliis divinationibus certiorem.

P 102. l.37. *licentia monstri*] Nihil tam licenter fingitur quod non illæ superent. Simile illud Claudiani:

Sed quamvis variis miracula monstris
Ingeminent teneras victuri carmine mentes,
Nil veris æquale dabunt.

P.103. l.13. *Pocula perficiunt*] Neque hoc præstant venena, sed sola carmina

P.103. l.29. *turbante noto*] In tempestate malaciam faciunt in Sereno iratum mare.

P.103. l.42. *Prospectumque dedit*] Terra in medio obstans vetat uno in loco videri supera cœli, atque infera: quæ simul appareant, si illam è medio dimoveris.

P.104. l.20. *cantu deprensa*] Lectio non mala; & è MS. Sic Catullus: *Velut minuta magno Deprensa navis in mari*. Sed cùm Manuscripti, quos posteà

vidi omnes *depressa* habeant, quid ni sequamur, ut vi de cœlo deductam significet.

P.105. l.10. *ubi servantur saxis*] Quibus in locis corpora non cremantur, sed conduntur, ut apud Ægyptios, & Judæos. Vide Tacit. hist.v. sequentia saniem describunt conditis effluentem corporibus.

P.105. l.19. *In sertum manibus chalybem*] clavos ferreos, quibus fixi, qui in cruce pendebant, quod est προσηλῶσθαι in Evangelio Joannis xx. 25. atque inde τύπος ἥλων ibidem.

P.105. l.22. *quacunque iacet nudum tellure cadaver*] ita emendavimus pro *quodcunque*.

P.105. l.28. *Nec refugit cædes*] Hic versus cum sequente deest in MS. P. Fortè & hoc ex emendatione Lucani, aut Argentariæ Pollæ.

P.105. l.34. *quoties sævis opus est, ac fortibus umbris*] Ubi opus est cruentis umbris, ibi ipsa dat morti, quos suscitet.

P.106. l.27. *Certos ferre metus*] Paratus sum ferre quævis mala, dum certa mihi prius, explorataque sint.

P.106. l.30. *Mortem tibi coge fateri*] Mors hic Dea, ut notatum Servio ad illud xi. Æn.

mactante scorpora Morti.

Papinius:

In scopulis Mors sæva sedet.

P. 106. l. 34. *si fata minora moveres*] πάντων συναιτίων. Vide Plutarchum de Fato.

P.106. l.40. *At simul à prima descendit origine Mundi*] πάντων αἰτίων τὰ εἱμαρμένα προηγουμένως. Vide Plutarchum dicto libro.

P.107. l.23. *traiecto gutture*] Cujus ipsa guttur unco trajecerat.

P.107. l.41. *vultusque operitur crine soluto*] MSS. P. & T.

vultusque aperitur crine remoto.

Hactenus velaverat vultum crine, nunc eum nudat, quo fit terribilior. nam sequitur:

Et coma vipereis substringitur horrida nodis.

P.108. l.6. *Si me præsente videri*] *me præstante* rescriptum erat in MS. T. quod probo.

P.108. l.14. *non spuma canum*] Cum hoc apparatu

tu, instrumentoque magico confer Ovidium Metam. VII. Senecam Medea: Horatium Epodon V.

P.108. l.19. *Quæque sonant fœta tepefacta sub alite saxa*] Ætites.

P.108. l.21. *custos pretiosæ vipera conchæ*] Chelonites.

P.108. l.34. *& planctus illisæ cautibus undæ*] Hanc lectionem nostram probant MSS. omnes. Sonum inter alios illum dicit, quem fluctus edunt impacti scopulis. Et proprie hìc ponitur planctus: ut *plangunt littora fluctus*.

P.109. l.2. *qui viscera sævo Spargis nostra cani*] Servius ad VI. Æneidos: *Et quia de anima dicturus est, bene facit ante Cerberi commemorationem, consumptoris corporum. Lucanus: qui viscera sævo Spargis nostra cani. Tunc enim animæ locum suum accipiunt, cùm fuerit corpus absumptum.* Nimirum κέρβερον Græci dictum putant, velut κρεῶν βορὰν.

P.109. l.3. *repetitaque fila sorores Tractura*] Rectum est *Tractura*, iterùm neturæ fila, quæ semel absolveratis: id dicit, quia revocatura est cadaver ad vitam.

P.109. l.13. *modò lucefugata Descendentem animam*] citat, & explicat Servius ad VI. Æneid.

P.109. l.17. *noti modò militis umbra*] MS. P. & Th. & R. A. *nostri modò militis umbra*. rectè.

P.109. l.24. *cui mortis munus iniquæ Eripitur non posse mori*] lege *iniquè*.

P 109. l.41. *quæ te contagia passam Noluerit revocare Ceres*) contagia ciborum infernalium, malorum scilicet Punicorum acinos. Apollodorus lib. I. Ovid. Met. V. & Fast IV. Serv. ad I. Georg. ubi hoc Lucani loco utitur.

P. 110. l. 1. *an ille Compellandus erit*] Papinius.

Scimus enim, & quicquid dici, noscique timetis. Et quæ sequuntur lib. IV. Thebaidos, ubi similis νεκρομαντεία describitur. ad quem locum videndus Scholiastes vetus.

P.110. l.16. *Iam morientis erat*) ita legendum ex MS. opposita sunt *nondum & iam*.

P.110. l.41. *tristis felicibus umbris*

Vul-

Vultus erat) Hinc illud Papinii in loco simili Thebaidos IV.

Mœrent Argolici deiecto lumine manes.

Et quæ sequuntur.

P. 111. l. 1. *Syllam de te Fortuna querentem*) Nunc primùm post mortem, qui in vita fortunam adeò obsequentem habuit, ut Felix ideò diceretur. Queritur autem Sulla ob prostratas partes patricias, quas ipse foverat. Simile est illud Taciti: *Curam victor Sulla suscepit: neque tamen dedicavit.* (de Capitolio sermo est) *id solùm felicitati eius negatum.*

P. 111. l. 24. *abluat unda*) *alluat unda* MS. P. rectius.

P 111. l. 28. *Siculis genitor Pompeius in arvis*) oris MS. P. quod rectum puto. *undis* habet MS. R. A.

P. 111. l. 31. *Europam miseri, Libyamque, Asiamque timete*
Distribuit tumulos vestris Fortuna triumphis] Martialis V.

Pompeios iuvenes Asia, atque Europa: sed ipsum
Terra tegit Libyæ, si tamen ulla tegit.
Quid mirum toto si spargitur orbe? iacere
Vno non poterat tanta ruina loco.

Petronius:

Et quasi non posset tot tellus ferre sepulchra,
Divisit cineres.

AD LIB. VII.

PAg. 113. l. 3 *Vnde pares somnos populi*) Est optantis, ut illud Syrorum, *Quis dabit?* in epistola Medeæ:

Sed mihi tam faciles unde, meosque deos?

Seneca pater controv. XI. *Vnde talem patrem?* sensus est. Vtinam populo Romano similis somnus contingeret, &, sicut tu illum, ita ille te vicissim, vel hoc saltem modò aspiceret.

P. 113. l. 13. *iniussusque puer*) sponte sua, non imperio parentum, aut aliorum. Scaliger malebat, *Investisque puer.*

P. 113. l. 25. *Mortis vicinæ properantes admovet horas*]

horas] MS. T. ſic habet, quomodo hunc locum emendatum video ab eodem cujus ante & honoris, & amicitiæ cauſa memini, Rutgerſio:

Morti vicinæ properantes admovet horas.

P.113. l.33. *Hic placet, ò Superi*] ſic Martialis: *Hoc Fortuna placet?* Et Statius: *placet hoc tibi fulminis auctor?*

P.114. l.11. *Si duce te iuſſo*] Non jubente. Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas. Poſſes & *iuſto* ſcribere, id eſt, legitimo.

P.114. l.12. *Si iuris quocunque velint concurrere campo*] Immò *velim*, ut habent MSS. loquitur autem Cicero non ex ſua tantùm, ſed & ex Senatus perſona.

P.116. l.2. *Et trabibus mixtis avidos typhonas aquarum*] lege *Siphonas*. Olympiodorus in meteoris: ναῦται δὲ σίφονα (vocant) διὰ τὸ δίκην τοῦ σίφωνο ἀνασπᾶν τοὔδωρ τῆν θαλάσσης. Plin. II. 49. *Ex eodem genere, & in longam veluti fiſtulam nubes aquam trahit*

P 116. l.10. *Uſque ad Theſſaliam Romana, & publica ſigna*] Ἀναφορὰ eſt. nam vox *ſigna* præceſſit verſu ante quarto. Dicit autem illa ſigna fuiſſe publica populi Romani uſque ad pugnam Pharſalicam. Poſteà enim nulla in Cæſarem, niſi privata arma. Similis locus Taciti: *Poſtquam Bruto, & Caſſio caſis nulla iam publica arma.*

P.116. l.11. *Admotus ſuperis diſcuſſa fugit ab ara Taurus*] citat Servius ad IX. Æn. additque, *Quoties victima reluctabatur, oſtendebat ſe improbari.*

P.116. l.22. *Ire per Oſſæam rapidus Bœbrida ſanguis*] Variant in penultima voce MSS. ſed veram eſſe hanc lectionem oſtendit Homerus Bœotia. Propertius l.II. eleg.II. Strabo l. IX.

P.116. l 23. *Vultus tenebris mirantur apertos*] Immò *opertos*, ut habet MSS. conſenſus. vident alter alterius ora ſubitis tenebris obducta.

P.116. l.38. *Augur*] Cornelius Sacerdos Gellio. XVI. 18. Hiſtoriarum ex Livio, cui familiaris is Cornelius, narrat Plutarchus.

P.117. l.2. *Proſpexitque polos*] *Perſpexitque* habent omnes MSS.

P.117.

P.117. l.20. *cornus tibi cura sinistri*] Antiquus genitivus erat *cornuis*, inde contractum cornus. Et ita hunc locum, ne quis errorem suspicetur, producit ad 11. Æneida Servius. Sic & in Arateis Ciceroni genitivus à *genu* est *genus*. sic & *cervini cornus* dixere Plinius, & Celsus.

P. 118. l. 4. *Casuram, & fati sensit nutare ruinam*] ita reposuimus pro *fatis*, sensu manifesto.

P.118. l.9. *Prosilit hortando melior fiducia vulgo*] *Dubius erat spei, metusque: sed metu suppresso spem aperit; ut quæ utilior incitandis militum animis*. Dux secum metuere omnia debet: coram milite nihil.

P.118. l.18. *& emerito faciat vos Marte colonos*] ita melius quàm *emeritos*. Hæc dies bello debellato colonos vos faciet.

P 118. l.23. *Nulla manus belli mutato iudice pura est*] λύσανδρος καλέσας φιλοκλέα τὸν στρατηγὸν, ἠρώτησεν αὐτὸν, τίνα τιμᾶται δίκην ἑαυτῷ τοιαῦτα περὶ ἑλλήνων συμβεβουλευκὼς τοῖς πολίταις, ὃ δὲ, οὐδὲν τι πρὸς τὴν συμφορὰν ἐκέλευσε μὴ κατηγορεῖν, ὧν οὐδεὶς ἐστι δικαστής, ἀλλὰ νικῶντα πράττειν, ἅπερ ἂν νικηθεὶς ἔπαχεν. Plutarchus hæc. At Tacitus tribuit Civili Batavo hoc dictum: *Victoriæ rationem non reddi*.

P.118. l.41. *Armeniosne movet, Romana potentia cuius*
Sit ducis, aut emptum minimo vult sanguine quisquam
Barbarus Hesperiis Magnum præponere rebus?] *Minimo* posuimus ex MS. non *nimio*. An externi, vel minimū sanguinis impendere velint rei ad se non pertinenti? Sapiens sententia, & multis experimentis probata, quæ & ad subditos pro rogum potentia, non pro sua salute aut commodis pugnātes pari ratione extenditur. Demosthenes Olynthiaca 11. μὲ γὰρ ὄιεσθε, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, τοῖς αὐτοῖς φίλιππόν τε χαίρειν καὶ τοὺς ἀρχομένους, ἀλλ' ὁ μὲν δόξης ἐπιθυμεῖ, καὶ τοῦτο ἐζήλωκε, καὶ προῄρηται πράττων καὶ κινδυνεύων, ἄν τι συμβῇ τι παθεῖν τὴν τοῦ διαπράξασθαι ταῦτα, ἃ μηδεὶς πώποτε ἄλλος μακεδόνων βασιλεὺς, δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν ἀσφαλῶς

ἡρη-

ἠρημένος τοῖς δὲ τῆς μὲν φιλοτιμίας τῆς ἀποστε-τῶν ἐ μέτεστι κοπτόμενοι δὲ ἀεὶ ταῖς στρατείαις ταύταις ταῖς ἄρω τε κ) κατὰ λυποῦνται κ) συνεχῶς ταλαιπωροῦσιν. & quæ sequuntur. Idem in responso ad epistolam Philippi: μὴ φαρόῖεσθε, ὦ ἄνδρες αθηναῖοι, τοῖς αὐτοῖς χαίρει φίλιππόντε κ) τοῦς ἐρχομένοις ἀλλ' ἐννοεῖ θε ὡς μὲν επιθυμεῖ δόξη, οἳ δὲ ἀσφαλείας. κ) αὐτῷ μὲν οὐκ ἔστι τυχεῖν ταῦ της ἀκινδύνως, ὅιδ' ὑδ' εν δέοντται καταλιπόνθες οἴκοι τέκνα, γονεῖς γυναῖκας φθείρεσθαι κ) καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινδυνεύειν ὑπὲρ αὐτοῦ. Tacitus in oratione Galgaci: *Nisi si Gallos, & Britannos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm servos, fide & affectu teneri putatis*. Frontinus de Hispanis, qui Pœno militabant: *Robustus quidem miles, sed qui alienum negotium ageret*. Sic Lazi apud Procopium Gotthicorum IV. ὅτι δ' ἡρωμαῖσι μὲν οὔτε πατρίδος, οὔτε ἀναγκαίνω προκινδυνεύοντες εἰς τὸν ἀγῶνα καθίσανται. & quæ ibi sequuntur.

P. 119. l. 18. *Quone poli motis*) Hic *ne* breve est, adjectio supervacua ad vocabulum interrogativum. Sic libro x.

quantosne timores
Mente gerit famulus?

Neque verò sine veterum exemplo. Nam & Horatius in Satyris dixerit:

Quo--ne malo mentem percussa?
timore deorum.

Et mox: *illa rogare*
Quanta ne.

Sic & apud Virgil. lib. xI. Æn. Asper legebat: *Quosne nefas.*

P. 119. l. 21. *Cæsareas spectate cruces*) Plutarchus Cæsari hæc verba tribuit: τοῦτο ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτο με ἀνάγκης. ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος καὶ σαριμεγίστους πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμεν τὰ στρατεύματα κἂν κατεδικάσθην. Quæ Suetonius sic Cæsaris verbis extulit auctore Asinio Pollione: *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem.*

P. 119.

P.119 l.23. *Septorumque nefas*) Hoc dicit ob quatuor legiones in Campo Martio trucidatas imperio Sullæ, cujus imitator erat Pompejus. vide quæ supra libro II.

P.119. l.42 *Ignoti iugulum tanquam scelus imputet hostis*) lectio ex MS. sensus: Etiam si quis in adversa acie propinquum nullum invenerit quem occidat, cædem ignoti cujusvis tanto in beneficio accipiam, quasi mea causa parricidium fecisset. Narrat Tacitus bello civili, quod inter Vitellium, & Vespasianum fuit, militem occisi à se fratris præmium petiisse.

P.120. l.9. *funesto in Marte locasses*) Erat in editis, *locasset*. Reposuimus *locasses*. id est, si quis locasset: quale: *In cælum, iusserit, ibit*. Si quis vulgatam præfert, subaudiendum erit, Cæsar.

P.121. l.17. *metus hos regni, spes excitat illos*) ita distinximus. Non enim quovis metu vult pugnasse Pompejanos, sed metu tyrannidis: at Cæsarianos contra tyrannidem sperasse.

P.121. l.28. *monumentaque rerum Patria destituit*) vera hæc distinctio: Italiæ ædificia non ætas destituit, sed jacent culpa belli civilis. Vide proœmium Pharsaliæ.

P. 122. l. 2. *Libertas ultra Tigrim, Rhenumque recessit*) Quasi dicat, ultra terminos Imperii Romani. Sed cum infra dicat Germanis, & Scythis, concessam libertatē, vereor ne *Tanaim* sit legendum quem ultra Scythæ, ut trans Rhenum Germani Ultra Tigrim certè Parthi regnabant, non autem liberi erant. Itaque opponit Tacitus: *acrior Arsacis regno Germanorum libertas*.

P.122 l.28. *quid tempora legum Egimus an annos à consule nomen habentes*] Liv. initio lib.II. *Liberi iam hinc populi Romani res pace, belloque gestas, annuos magistratus, imperiaque legum potentiora quàm hominum peragam*.

P.123. l.7. *Inde manum spectant*] Multis è diversis lectionibus hanc concinnavimus, ubi propius hostem ventum est, aspiciunt quos petant vultus, quæ ipsis minentur manus, quæ denique facturi essent scelera.

P.123. l.16. *Sed sensus post fata tua dent, Crastine,*

ſtine, morti] Emendamus hic Plutarch. apud quem hic prœlii Pharſalici inchoator mendoſe ſcribitur κρασσιανὸς.

P.123. l.6. *Nec Fortuna diù rerum tot pondera vergens*] Ex MS. eſt hæc lectio. Vergens, id eſt, librans velut dubio eventu.

P.125. l.16. *ſtimuluſque furoris*] Oeſtrum Bellonæ.

P.125. l.38. *qua viſcera legum*] Emendatio eſt noſtra eleganti, ni fallor, metaphora. Ante *regum*. Atqui regibus nihil cum Senatu de quo hic ſermo. illi enim ſeorſim apud ſua quiſque auxilia.

P.125. l.43. *Torquataque nomina legum*
Sæpe duces ſummoſque hominum] ſenſum feceramus commodum Sed quid opus? cum ſola interpunctione mutata nihilo pejorem faciat Rutgerſius:

Torquataque nomina, regum
Sæpe duces.

Nempe ut olim Agamemnon, ὕπατος κρειόντων.

P.125. l.23. *Succeſſor Domiti*] Quia ſucceſſurum ſe Cæſari in bellum Gallicum ſperaverat.

P.126. l.39. *qui pectora telis*
Tranſmittant] MSS.

qui pectore tela
Tranſmittat.

P.128. l.6. *fatiſque probatum*
Te præſente mori] Miror MSS. omnes habere, *fatiſque negatum*, quod rei contrarium. Fortè ſcripſerit Lucanus *rogatum*, ut alluſio ſit ad legum rogationes.

P.128. l.23. *Sic & Theſſalicæ poſt te pars maxima pugna*] Major pars cladis Theſſalicæ evenit abſente jam Pompejo: ideòque illi non magis imputari poteſt, quàm quæ poſt mortem ipſius acciderunt.

P.128. l.35. *crede deis*] Perpetuus in te deorum favor fidem tibi faciat, è duobus malis id tibi eveniſſe, quod erat minus. Minus malum eſt bello civili vinci quàm vincere. Ni ita eſſet, victorem te feciſſent Dii, quos tibi bene velle dubitare non debes.

P.129. l.22. *Marte ſubactis*] defatigatis.

P.129. l.33. *A victis rapiantur opes.*] *Nec plu-*

ra

ra locutus] Scribendum ex fide MSS. *rapiuntur*. Nisi præcedis Pompejanos, jam illi rapient supellectilem, quæ in castris est, quæque nobis victoriæ jure debetur. Pro tribus postremis hujus versus vocibus prior Lucani editio habuit: *Sic milite iusso*. quod MSS. testantur.

P.129. l.41. *Implerunt*] ita rectius quam *implevit*. Est enim in hoc versu expletus sensus.

P.130. l.1. *Vt rapiant*) Quamvis rapiant hæc omnia, non tamen putabunt prævia meritis respondere.

P.130. l.4. *quod castra rapit*) castra, non Romam.

P. 130. l. 24. *aut cum desisset Agave*) ita rescripsimus pro *descisset*. Non magis externati erant, aut Pentheus cum Agave fureret, aut ipsa Agave, cùm furere desiisset, & scelus suum agnosceret. Probat hanc nostram emendationem MS. P. Probat & secutus ut sæpe Lucani ἐννόημα Papinius.

cum lassa furorem
Vicit & ad comitum lachrymas expavit Agave.

Et alibi:

Penthea iam fractis genitrix Cadmeia thyrsis,
Iam dimissa deo, pectusque adoperta cruentum
Insequitur planctu.

Quare & quod præcessit, *cùm fureret*, est ὑπόζευγμα & ex posteriori supplendum *Agave*.

P.131. l.20. *cælo tegitur, qui non habet urnam*) Mecœnas, mollis ille, satis fortiter dixerat:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

P.132. l.14. *Et stantes tumulos*) Tam integros adhuc tumulos, quam vetustate collapsos.

AD LIB. VIII.

S*Timulisque negantem*) sic Statius Hercule Sarrentino:

& saxa negantia ferro.

Et II Thebaidos: *attamen illi Membra negant*.

P.132. l.29. *nisi summa dies cum fine bonorum*
Affuit, & celeri prævertit tristia leto,
Dedecori est fortuna prior) ita postremum comma cum præcedentibus cohærere fecimus. Sententia

est,

est, felicitatem, ni adsit matura mors, ludibrio ferè homines exponere.

P.133.l.6. *Flumineis vix tuta vadis*) Navis non bellica, ac ne oneraria quidem, sed fluvialis.

P.134. l.10. *quid perdis tempora luctus?*) Non debes lugendi tempora metu consumere. Times, cùm jam sit quod lugeas. Victus maritus scilicet.

P.134. l.21. *Non ultra gemitus*) Non ausæ palàm lamentari, aut ipsum Pomp. veritæ, aut ne Corneliæ dolorem accenderent.

P.135 l.2. *O utinam in thalamos invisi Cæsaris issem*) Habet hanc Corneliæ orationem etiam Plut. in Pompejo, ut appareat ex historia desumptam. Et digna est tenerrimo ejus in maritum amore.

P.135. l.42. *& mundi nomine gaudens Esse fidem*) Non sui causa gaudet, sed generis humani nomine, quod tam profligato sæculo fides aliqua superesset, ipse alioqui beneficio non usurus.

P.136. l.29. *stantis adhuc fati*) Cornelia *stantis fati*, ut, *æterni Martis Alanos*.

P.136. l.34. *nunc invia mundi Arva super nimios Soles, Austrumque iacentis*) Malè erat *iacentes*.

P.137. l.7. *quicquid descendet ab arbore summa*) Non, *descendit*. nam sequitur, *feretur*, Quare & mox, *tendit* in *tendet* mutavimus.

P.138. l.2. *Et totum mutare diem*) Aliud subire cœlum, cujus dies aliter se habent.

P.138. l.13 *Phœbi surgentis ab igne Iam propior, quam Persis, eram*) Distinctionem mutavimus, ut sensus sit, Propior Orienti eram, quàm Persæ ipsi.

P.138.l.18. *Ex æquo me Parthus adit*) sic Plinius de Parthis: *Ad Scythas pertinent, cum quibus ex æquo degunt*. Et ante de Scythis: *Multitudo populorum innumera, & quæ cum Parthis ex æquo degat*.

P.138. l.34. *Telmessidos undæ*) Variant nonnihil MSS. Sed vera hæc lectio. Telmessus urbs apud Plinium, apud Strabonem, & Stephanum τελμισσός. Est in confinio Lyciæ, & Cariæ.

P.138. l.35. *Compensat medio pelagi*) Duas has voces sequentibus ablatas addidimus prioribus.

Sunt

Sunt enim oppofita, *medium pelagi*, &, *magni finus*.

P.138. l.37. *te primum parva Phaselis*) *Phaseli* vocante cafu MS. P. rectius Hanc alii Lyciæ, alii Pamphyliæ aflignant.

P. 139. l. 2. *parvisque Synedris*) legi debere Syedris monuit ad Florum pridem Salmafius, pariterque corrigendum Strabonem, ubi Συέδρα Σύδρα funt apud Stephanum, Ptolemæum, Acta Synodia fub Mena.

P.139. l.3. *Selinus*) Variant & hic MSS. fed rectum hoc effe monftrat Strabo. Fluvius eft Ciliciæ.

P. 139. l. 29. *Obliquo maculat qui fanguine regnum*] Sic Papinius v. Thebaidos *obliquumque à patre genus*.

P.139.l.30. *Et Numidas contingit avos*] *contingit* hic valet contagione polluit.

P.139.l.40. *Affyrias Babylona domos*) *Affyriam* pro Syria veteres dixiffe, tum alii monuere, tum Strabo lib.XVI. Sic Seneca Hippolyto:

quicquid Affyria tenus
Tellure Nerei pervium roftris iacet.

Ut nos ibi legendum coniecimus.

P.140. l.10. *Excitofque ortus*) Parthos, aliofque Orientis populos.

P.140.l.38. *Chaldæos culture focos*) Ignem deum Chaldæorum.

P.140. l.39. *quid caufa obtenditur armis Libertatis amor?*) cur libertatis tutelam belli cauffam dicimus, fi externa imperia pati poffumus?

P.141. l 7. *clades ut Parthia vindicet ante Hefperias, quam Roma fuas?*) clades acceptas Pharfalica, aliifque prœliis prius Parthi vindicent, quam nos cladem ad Carras?

P.141. l.39. *& genti quæcunque virorum eft Bella gerit gladiis*) Parthos notat ut effeminatos, imbelles. Sic rex Epiri Alexander fe in viros incidiffe dicebat, Alexandrum Philippi Macedonis filium in feminas.

P 142. l 16. *non ullos exceptos legibus horret Concubitus*) ita refcripfimus pro *ullis*. Nullos horret

ret concubitus eorum quos leges interdicunt, ne matrum quidem.

P. 142. l. 39. *Thess. lia*) Non *Thessalia*. Deest *in* præpositio

P. 143. l. 21. *ne iura fidemque Respectumque deum veteris speraveris aulæ*) ita maluimus quam *nec*. Sensus est: regnandi veteribus haud tuto credi; meliores esse reges juvenes,

P. 143. l. 33. *Inde maris vasti transfuso vertitur æstu*) Eo mari quod Cyprum, & Ægyptum interfunditur.

P. 143. l. 34. *Nec tenuit Casium nocturno lumine montem*)
Nullus hic locus Casio monti, qui post aliquanto memoratur, MSS. habent:

Nec tenuit gratum nocturno lumine montem.
Chimæram intelligit, montem noctibus flagrantem, ut loquitur Plinius,

P. 144. l. 11. *Pothinus*) ita ubique scribendum hoc nomen, non, ut ante fuit, *Photinus*. Est enim Græcum ποθεινὸς apud Plutarchum, Appianum, alios, non φωτεινὸς, quod & lex versuum repudiat.

P. 144 l. 12. *Ius, & fas multos faciunt Ptolomæe nocentes*) id est, *pœna multos subdunt*.

P. 144. l. 20. *facere omnia sæve*
Non impune licet, nisi dum facis)
Nostra est emendatio, pro *cum facis*. continuanda enim scelera docet, juxta illud:

Per scelera semper sceleribus tutum est iter.

P. 144. l. 38. *Thessaliaque reus*) In accusationes, & querelas omnium illapsus per cladem Pharsalicam.

P. 145. l. 8. *Tene mihi dubitas, an sit violare necesse,*
Cùm liceat?) ostendo necesse esse, quia licet, quia possum. Neque enim possem te lædere, si Romanarum rerum potireris. nunc, quia non potiris, ob hoc ipsum necesse quoque est id faciam, ne videar tui tutelam suscipere. Simplicior tamen sensus esset vocibus transpositis:

Tene mihi dubitas, cùm sit violare necesse,
An liceat?

Seneca pater: *Necessitas, magnum humanæ imbecilli-*

cillitatis patrocinium, quicquid cogit, defendit.

P.145. l.13. *Tu, Ptolemaee potes Mundi fulcire ruinam,*
Sub qua Roma iacet?) Sic Curtius lib.VI *ruinæ rerum es subdere capita.*

P.145. l.34. *si meruit tam claro nomine Magnus Cæsaris esse nefas*] Ab ipso Cæsare occidi.

P.147. l.26. *ne cede pudori*] Ne te pudeat, quod iussu pueri, decreto spadonum, manu desertoris occideris. Non illis adscribenda mors tua, sed Cæsari.

P.147. l.26. *opere miles Romane secunda*) τῶν δευτορείων, partium secundarum. A fabulis ductum. Major enim Achillæ dignitas, qui caput Pompeii gestavit, quam Septimii, qui à se abscissum gestare ipse non potuit.

P.149. l.16. *cladesque omnes exegit in uno Sæva die, quibus immunes tot præstitit annos*] Recta lectio, ut patet ex oppositione. Opponitur enim unus dies infelix tot annis felicibus.

P.149.l.30. *Infaustus Magni fuerat comes*]MS P. *Infaustus fugæ*. unde scribere liceat:

P.150. l.11. *munere busti*] ita MS. non, *funere*. Dolet enim Corneliam ultimum marito officium subiiciendi facem non præstitisse.

P.151.l.23. *temeraria dextra*) Poetæ est increpatio.

P.152. l.8. *Noxia civili tellus Ægyptia fato*) Propertius:

Noxia Alexandrea dolis aptissima tellus.

P.152.l.9. *Haud equidem immeritò Cumana carmine vatis*
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles) Appianus de Gabinio: ὑπό τῆς τῶν εικμαίον βυλῆς ἔφυγεν. ἐπὶ τῶ ἀνευψηγίστιατος ὡς Αἴγυπτων ἐμβαλεῖν ἐπὶ πολέμῳ ῥωμαίοις ἀπαιτίω τομιζομένω ἦνγσίρτι Σιβύχξειον αὐτοῖς ἀπανορεῦον.

P.152.l.18. *Et quem tu plangens hominum cessarit Osirim*) Ex Xenocratis dicto ad Ægyptios: ἔτοι εἰ μὲν θεόν εἰσι μὴ θρηνεῖτε αὐτὲς εἰ δὲ ἄνθρωποι, μὴ θύετε αὐτοῖς. Pari modò Xenophianes Eleates Græcis de Leucothea: εἰ μὲν θεὸν ὑπολαμβάνετε

νυσι

νεσι μὶ θρηεῖν, εἰ δ' ἄνθρωπον. μὴ θύειν.

P.152. l.41. *Advertet*) ita rectè M. S.

P.153. l.2. *Hoc tumulo fortuna iacens*) Fortuna quodammodo cum ipso Pompejo sepulta, cui semper adfuerat.

P.153. l.5. *Inclusum fusco venerantur cespite fulmen*) Tuscho MSS. *Thusco cespite*, id est aggestione facta ex Ethrusca disciplina. Scholiastes ad Persium: *in usu fuit, ut aruspices adducti ex Ethruria fulmina transfigurata in lapides infra terram absconderent. Venerantur*, cæsis bidentibus, unde bidental dictus locus. vide interpretem, & artem Horatii, & quæ nos supra circa finem libri primi. Vide & Festum in voce Scribonianum puteal: ubi integi dicit, quod hic est includi. Sopiri dixit Varro, ubi de Curtio lacu agit.

AD LIB. IX.

PAg.154. l.14. *Nec servire timens*) quippe paratus mori:

Τίς ἐςι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν

P.154. l26. *ac sævas meritum Phycunta rapinas*) Oppidum est Cyreniacæ contra Tænarum. Meminere Strabo libro XVII. Plinius lib. IV. Solinus, & Stephanus. Construitur autem cum masculino quia illa in οῦς contracta sunt ex όεις, ut ὀποῦς fuit ὀπόεις. κεραςοῦς κεραςόεις ῥαμνοῦς ῥαμνόεις, & additum olim χῶρος. Sic φυκοῦς, φυκόεις χῶρος. Pari constructione in quinto dixit *quas avius Hydrus ὑδροῦς*. Similia sunt πυξοῦς, πιτοῦς, πτεσσοῦς, σελινοῦς, δαφνοῦς.

P. 154. l.28. *In littus, Palinure, tuum* (*neque enim æquore tantum*) Parentesim necessariò hic addidimus.

P.154. l.30. *Testatur Libye*) Ante fuit *Lybiæ*, malè. Non Italia sola, sed & Africa testatur tutos portus Palinuro placuisse, & ab ipso dictos.

P.155. l.18. *iam flamma resedit*) Rectius MS. P. *residit*. sequitur enim *vanescit*.

P.156. l.37. *gestata per urbes*) *per urbem* MSS. omnes: Alexandream scilicet.

M P.157.

P.157. l.15. *Evolvam busto iam numen gentibus Isin,*
Et tectum lino spargam per vulgus Osirim) Minæ exorcistarum apud Ægyptios. Eusebius in præparatione sic ponit: τὰ κρύπτα τῆς ἴσιδος ἐκφανῶ, τὰ μέλη ὀσίριδος διασκεδάσω τῷ τυφῶνι. Habet & Jamblichus VI. 5.

P.157. l.42. *buceta Matini*) Sic legendum: non *buxeta*.

P. 158. l. 10. *Quæque dari voluit, voluit sibi posse negari*) Vellejus de eodem hoc Pompejo: *potentiæ quæ honoris caussa ad eum deferretur, non ut ab eo occuparetur, cupidissimus.* Et de eodem Dion: ὁ μὲν Πομπήϊος παρ' ἑκόντων τετιμᾶσθαι καὶ ἐθελόντων προστατεῖν, φιλεῖσθαί τε ἐσπούδαζε. τῷ δὲ (Cæsari) οὐδὲν ἔμελλεν εἰ καὶ ἀκόντων ἄρχοι καὶ μισοῦσιν ἐπιτάσσοι, τάς τε τιμὰς αὐτὸς ἑαυτῷ διδοίη. Cic. de Finibus II. *Ut hodie est noster Pompeius, cui rectè facienti gratia est habenda: esse enim, quamvis vellet iustus, iniquus poterat impune.* Sic & epistola, quæ Ciceronis nomine ad Octavium legitur, Antonium Octavio conferens; *Ille ea tamen exorabat, quæ volebat auferre: tu extorques.*

P.158. l.11. *sed plura retentis Intulit*) Hoc veritus puto quam quòd nimis liberaliter de eo Vellejus: *Pecunia Tigranis, sicut Pompeio moris erat, redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta litteris.*

P. 158. l. 12. *Invasit ferrum, sed ponere norat*) Consentit & in hac re Vellejus: qui sic de Pompejo: *In appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus, ut qui eos, ut libentissime iniret, ita finiret æquo animo, & quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret.*

P.158. l.21. *Nec color imperii*) Cic. l. IV. epist. 15. ad Atticum; *Amisimus mi Pomponi, non omnem modò succum, & sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam civitatis.*

P.158. l.25. *Cum Tarcho in motu linquendi signa Catonis*) Fuerat *Tarchon motus* in vulgatis. At in MS. P. in margine asscriptum, *dimotus*: quod viam præit ad veram lectionem *Tarcondimotus*.

ita

ita enim nominatur hic Cilicum princeps Ciceroni ad Atticum lib. xv. ep. 1. & Floro, ac Græcè Dioni ταρκονδίμοτος. Corruptè apud Cæsarem, *Tarcundarius*, apud Strabonem Ταρκονδίμοντος, apud Plutarch. *Antonio* Ταρκόνδημος.

P. 159 l. 27. *Ergo pari voto gessisti bella, iuventus*) Eodem voto, quo Cæsariani, pro domino, non contra dominatum.

P. 160. l. 8. *sciat ipsa iuventus*) Probo quod habent MSS. P. & T. *sciet*, ut congruat cum *dabit*.

P. 160. l. 27. *Pœnaque de victis sola est vicisse. Catoni*) Anteà ubique fuit *devictis*. Catoni autem habent & MSS. Cato non aliam, inquit, pœnam sumpsit de hostibus, præter ipsũ vincere. contentus fuit sola victoria. id illi supplicii satis visum.

P. 161. l 4. *Vt primùm remis actum mare*) *istum mare* non malè MS. P.

P. 161. l. 7. *& illato confregit littore pontum*) Scholiastes manuscriptus videtur legisse *cõtraxit*. Sed & confringi, id est, interrumpi mare non malè dicitur, illatis eo arenarum aggeribus, quos poeticè littus vocat, quia à littore veniebant.

P. 161. l. 18. *Abstulit has ventis liber contraria volvens*
Æstus) MS. P. melius:
Abstulit has liber, ventis contraria volvens.

P. 163. l. 13. *& littora fluxu Oceano fecere locum*) Malim, *flexa*.

P. 163. l. 21. *Arctoos raris*
Aquilonibus imbres
Accipit) Hinc illud Papinii:
Cum Libyæ Boreas Italos niger attulit imbres.

P. 164. l. 7. *& liquidas è turbine solvit in auras*) ita maluimus quàm *se*.

P. 164. l. 11. *At non imbriferam*) Hìc non imbriferam ὑφ' ἓν legi debet. Nubem enim non imbriferam vult intelligi eam, quæ ex arenis constat.

P. 165. l. 12. *Incensusque dies*) versus hìc aliquos omisimus ineptè ex loco inferiore repetitos: qui & in MS. deerant.

P. 165. l. 38. *Solus nemus extulit Ammon*) Malè

 libri

libri *abstulit*, aut *attulit*. Sola Ammonitis arbores erigit.

P.166. l.35. *Effudit dignas adytis è pectore voces*] Seneca pater contr. lib.I. *Erratis, nisi illam vocem non M. Catonis, sed Oraculi creditis. Quid enim est oraculum? Nempe voluntas divina hominis ore enuntiata. Et quem tandem antistitem digniorem invenire sibi divinitas potuit, quàm Catonem?*

P.166. l.38. *An sit vita nihil, sed longam differat ætas*] vita nihil est, id est, ἀδιάφορον. Longam differt ætas, id est, producit. Aut potius, *longè differat ætas*. Longæ vitæ ætas differt, non bonitas. Cicero de Finibus I I. latius explicat quod hìc breviter ex Stoicorum scito dicitur: *qui bonum omne in virtute ponit, is potest dicere perfici beatam vitam perfectione virtutis. Negat enim summo bono afferre incrementum diem, Et III. Stoicis non videtur optabilior, nec magis expetenda beata vita, si sit longa, quàm si brevis*. Chrysippus dixerat: καίπερ κατὰ τὸν πλείονα χρόνον οὐδὲν μᾶλλον εὐδαιμονούντων, οὐδὲ γινῆς ἀιδίου εὐδαιμονίας αἱρετωτέρας γενομένης τῆς ἡμεραίας. Alibi ἐ ἀγαθονο χρόνος οὐκαύξει προσγιγνόμενος. Libet illustrare hæc Senecæ verbis. Is libro de brevitate vitæ: *Quomodo fabula, sic vita, non quamdiu, sed quàm bene acta sit, refert*. Idem epistola LXXIII. *Non est virtus maior, quæ longior*. ubi & hoc nimis superbum, qualia Stoicorum non pauca: *Deus vincit sapientem felicitate, etiamsi vincit ætate*. Et epistola LXXIV. *Vtcunque fortuna se gessit, sive illi senectus longa contigit, sive citrà senectutem finitus est, eadem mensura summi boni est, quamvis ætatis diversa sit*. Et LXXVIII. *Scit tempore honesta non crescere*. Et XCIII. *Longa est vita, si plena est. Impletur, cùm animus sibi bonum suum reddet*. Vnde hoc infert egregium: *hoc agamus, ut quemadmodum pretiosa rerum, sic vita nostra non pateat multum, sed multum pendat*. Apud Curtium Alexander: *Ea sum stirpe genitus, ut multam prius quàm longam vitam debeam optare*.

P.166. l.41. *Scimus, & hoc nobis non altius inferet Ammon*] Conveniunt cum his illa, quæ ad locum Epicteti, ὅταν μαντικῆ ait Simplicius: περί γὰρ τῶν ἐφ' ἡμῶν οὐ χρεία μαντείας. τίς γὰρ παντευσεται εἰ χρὴ τὰ κατὰ φύσιν ὀρέγεσθαι, τὰ δὲ παρὰ φύσιν ἐκκλίνειν. Et mox: ἀγὰρ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει δεῖν πράττεσθαι, ταῦτα εἶ ποιεῖ καὶ μὴ ἐρωτᾶν. Arrianus 11. 7. οὐκ ἔχω τὸν μάντιν ἔσω, τὸν εἰρηκότα μοι τὴν οὐσίαν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

P.167. l.5. *Estne dei sedes nisi terra, & pontus, & aer.*

Et cælum, & virtus] ita recte MS. non, *Estque*. Ullane alia dei sedes est. quàm universũ. & mens sapientis? Hierocles: ψυχῆς καθαρᾶς τόπον οἰκειότερον ἐπὶ γῆς θεὸς οὐκ ἔχει οἷς καὶ ὁ Πύθιος συμφωνεῖ λέγων.

Εὐσεβέσιν δὲ βροτοῖς γάνυμαι τόσον, ὅσσον ὀλύμπῳ.

P.167. l.11. *Hoc satis est dixisse Iovem*] Arrianus l.27. τί σοι ἐντεῖλωμαι; ὁ Ζεὺς σοι οὐκ ἐντέταλται.

P.167. l 15. *tolerare labores*] *vapores* MSS.

P.168. l.20. *Hoc habet infelix, cunctis impune, Medusa.*

Quod spectare licet] Hoc unum est Medusæ, quod impune spectatur. Crinis scilicet; nam vultum nemo impune aspexerit.

P.168. l.30. *Cetusque parens*] lege *Cetoque* cum MSS. Apollodorus lib. 1. φόρκυς δὲ καὶ κήτους φορκυάδες γοργόνες. & libro 11. κήτους δὲ καὶ φόρκυ γοργόνων ἀδελφαί. Hesiodus Theogonia:

φόρκυϊ δ' αὖ κήτω γραίας τέκε.

Deinde:

Γοργούς θ' αἳ ναίουσι πέρην κλυτοῦ ὠκεανοῖο.

Unde & hoc apparet, *genitor*, & *numen secundum aquis*, utrunque de patre Phorco dici.

P.168. l.39. *Cæloque timente*

Olim Phlegræo stantes serpente gigantes] Malè comma post *timente* ponebatur. cohærent hæc jam sequentibus.. Quo tempore cœlum gigantes timuit, auxit ipsa montes, mutatis in saxa gigantibus.

P.169. l.19. *lunati vulnere ferri*] ita MS. Harpes descriptio, quæ falcata.

P 169.l.27. *si medias Europæ scinderet urbes*] ita MS hoc est, transvolaret.

P.170.l.11. *Pluribus ille notis variatum pingitur alvum*] περίστικτον φολίδεσσι dixit Nicander.

P.170.l.14. *Ammodyes*] MSS. recte *Ammodytes*.

P.170. l.19. *Pareas*] Variant MSS. sed vera hæc est lectio Παρείας Aristophani, Hyperidæ, & aliis.

P.171. l.3. *quin spargere signa*
Auderet] MSS.
ne spargere signa
Auderet

P.171 l.16. *discere nulli.*
Permissum est hoc posse sitim] Id melius putavimus quàm *dicere*. Noluit quenquam hoc scire, ne sitim nimium timerent. Et sic ut emendavimus habent MSS.

P.171. l.38. *Nix resoluta cadet*] Melius quàm *cadit*, ut cohæreat cum *sequetur*.

P.172. l.28. *At tibi Leve*] *Vele* habent MSS.

P. 172. l. 35. *Stipite quæ nigro virgas mentita Sabinas.*
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi] Scaligeri est emendatio. Ante fuit, *Sabæas*, inepte, cùm versu altero sequatur vox *Sabæi*. Virgæ Sabinæ, herbæ Sabinæ Ovidio sæpe Herbæ quanquam dicebantur, arbusculæ erant, quibus Græcum nomen βράθυς apud Plinium.

P.172.l.40. *Quam segnis Scythica strideret arundinis aer*] Quam segnis sit sagitta si jaculo serpenti comparetur.

P.173. l.7. *Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras*] Recte sic scribitur & ἀναλογικῶς à solo pungendo. Libri tamen quidam *Salpuga*, quomodo Bœticos pronuntiasse ait Plinius lib.XXIX. c.4.

P.173. l.10. *Suspecta est miseris*] MS. T. rectius connectit cum superioribus,
Suspecta miseris in qua tellure iacebant.
Ut sit trajectio, Lucano frequens: suspecto miseris ipso in solo, cui incubabant.

P.173.l.23 *Iuvat ætheriis adscribere causis*] Eamus potius ad loca torridiora, ut cœlo, non ser-

ſerpentibus, mortem debeamus.

P.173. l.35. *Clauſtra petit mundi*] *ferit* habent MSS. quod efficacius, ab oppugnatoribus urbium tracta ſimilitudine

P.174. l.15. *caſus alieno in pectore vincit*] Ipſe in militum cordibus vincit malum, dum conſtantiam ipſis aſpirat.

P.174. l.16. *nil poſſe dolores*] MS.P. *labores*.

P.175. l.12. *nec dat ſuſpiria curſus Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere*] Non ut ante *dant*, &, *haud*, ne dari negetur curſus, cùm ſit ſenſus, celeritatem vulneris non permittere Pſyllo ut reſpiret, aut tantillum taceat.

P.177. l.36. *lacrymas non ſponte cadentes*] De hoc fletu Cæſaris vide Dionis verba cum his Lucani valde conſentientia. Nec diſſimile quod poſt narratam Agricolæ mortem de Domitiano ait Tacitus: *Speciem tamen doloris animo, vultuque præ ſe tulit, ſecurus iam odii, & qui facilius diſſimularet gaudium, quàm metum*.

P.178. l.18. *Acquirisque fidem ſimulati fronte doloris*] Perſuades te ſeriò dolere, cum id vultu tantum ſimules.

P.178. l.40. *ſciat hac pro cæde tyrannus. Nil venia plus poſſe dari*] Curtius lib. VIII. *Ille facto impunitatem dedit, honorem denegavit exemplo*.

AD LIB. X.

PAg.179. l.6. *Tua profuit umbra*] Pompeii honori hoc dii dederunt, ne populi Romani eſſet Ægyptus poſt ipſius mortem. Populi autem Romani fuiſſet Ægyptus, niſi Cæſar populo Romano imperium omne cum libertate eripuiſſet.

P.180. l.29. *ſecutus*] Scribe auctore MS. P. *ſecutam*, & refert ad urbem, Alexandream nimirum, quæ Cæſarianam ſe Pompeii cæde probaſſe videri volebat.

P.180. l.9. *deſcendit in antrum*] Σῆμα dictum, ut nos docent Strabo, & Suetonius in Auguſto. Apud Dionem Severo perperam Σῆμα legitur.

P.180. l.24. *fulmenque quod omnes*

Perculeret pariter populos] Plutarchus de hoc ipso Alexandro: ὥσπερ ἄστρου φερομένου καὶ διάττοντος ἐπὶ δυσμὰς ἐξαναλίσκων. Et alibi: τίνι ἄν τις εἰκάσειεν ἢ πυρὶ κεραυνίῳ ῥαγέντι; Appianus in præfatione: ἐπὶ δὲ Ἀλεξάνδρου. μεγέθει τε καὶ πλήθει καὶ εὐτυχίᾳ καὶ ταχυεργίᾳ διαλάμψασα ἡ ἀρχὴ, καὶ ὀλίγου δεῖν ἐς ἄπειρον καὶ ἀμίμητον ἐλθοῦσα, διὰ τὴν βραχύτητα ἔοικεν ἀστραπῇ λαμπρᾷ, ἧς γε καὶ διαλυθείσης ἐς πολλὰς σατραπείας, ἐπὶ πλεῖστον ἐπέλαμπε τὰ μέρη. idque præsignificatum Olympiadis somnio, quæ Plutarcho teste videre sibi visa. ἐμπεσεῖν αὐτῆς τῇ γαστρὶ κεραυνὸν ἐκ δὲ τῆς πληγῆς πολὺ πῦρ ἀναφθὲν, εἶτα ῥηγνύμενον εἰς φλόγας πάντη φερόμενον διαλυθῆναι: nec minus clarè divino apud Danielem viso, & oraculo VIII. 5. & 21. ubi digna lectu, quæ notat Hieronymus, Historiarum diligens lector. pares fermè notabitis processus, & exitus in Attila, & Temirlano.

P.180. l.33. *invidia qua totum ceperat orbem*] Alexander sicut se vivo alium quàm se orbi imperare passus non est, quo illud spectat, quod negaverat, cœlum duos soles pati posse, ita moriens quoque uni non reliquit imperium, velut invidens alteri tantam agnitudinem.

P.180. l.34. *nulloque hærede relicto*
Totius fati lacerandas præbuit urbes] Curtius: *sine certo regis hærede, sine hærede regni, publicas vires ad se quemque tracturum.*

P.180. l.42. *Exiguæ secura fuit provincia Pella*] Parthia, quæ de Crassis triumphavit, Macedonibus paruit, quorum oppidum Pella.

P.181. l.5. *Intulit Emathiis ignaro Cæsare tectis*] Alexandrea à Macedone condita, & dicta. Pari metalepsi mox Pellæi muri eandem urbem significant.

P.181. l.7. *Romano non casta malo*] Propertius dicitur

incesti meretrix regina Canopi;

In elegia, qua Mecœnatis defletur obitus, est:

Hic modo miles erat, ne posset fœmina Romam
Dotalem stupri turpis habere sui.

P.181. l.30. *simulatum compta dolorem,*

Quem

Quem decuit,] ita rectius. alii habent, *Quam*.

P.181. l.21. *ebenus Mareotica*] Atqui non à Mareotide, sed à Meroe ebenus. infra:

nigris Meroe fœcunda colonis
Læta comis ebeni.

Idem testatur Plinius lib. XII. itaque *Meroetica*, aut potius *Meroïtica*, (est enim à Meroe μεροίτης) ab hoc μεροϊτικος) legendum hic censet decus seculi Salmasius, quamquam, ut is ipse rectè observat, jam Servii ætate hæc menda Lucani codices obsedit.

P. 183. l.24. *Indomitum Meroe cogens spumare Falernum*] Hoc dicit, tantùm ibi calorem esse, ut minimo tempore nobilissima vina decoquantur.

P. 184. l. 5. *nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus*] Accusat hic Lucanum Servius mutatæ declinationis. At defendit eum Priscianus Varronis hoc adferens, *qui fastus correxit*. Quin idem Priscianus ostendit suo tempore, & in Horatio lectum:

Per memores genus omnē faustis.

Sic & Columella: *antiquorumque fastus astrologorum*. Et in Claudiano habent MSS.

Inter Arinthæi fastus.

Hæc, ut multa alia reconditæ eruditionis, notavit de Analogia secundo, vir nescio summa bonitate, ac fide, an exquisita rerum verborumque cognitione commendabilior Gerardus Joannis Vossius.

P.184.l.32. *quæ cùm Dominus percussit aquarum*] Mercurius, qui modò dictus

Immensæ Cyllenius arbiter undæ.

Avienus: *Cessit Mercurio locus imbrifer*.

P.184.l.37. *Nilo quò crescat in arva Æthiopum prodesse nives*] Hæc media lectio inter vulgatam, habentem *quod*, & manuscriptam habentē,*quæ*. Veteres autem, quos hic dicit, sunt Anaxagoras, & Anaxagoræ discipulus Euripides Archelao tragœdia Hae sententia nihil verius, si modo pro nivibus ponas imbres Æthiopię. Cętera ingeniorū non inelegantium festiva commenta, de quibus videri possunt Herodotus, Strabo, Diodo-

rus Siculus, Plutarchus, Liber incerti ſcriptoris de Nilo.

P.185. l.5. *Officiis caret unda ſuis*] officium Nili eſt arva irrigare. hoc autem præſtare non poteſt, niſi à Sole excitetur, ideò hyeme ſe ripis tenet.

P.185. l.14. *Zephyros*] Eteſias.

P.185. l.17. *Vel quod ab Occiduo depellunt nubila cælo*] Democriti placitum.

P.185. l.19. *Vel quod aquas toties rumpentis littora Nili.*
Aſſiduè feriunt] Thaletis.

P.185. l.20. *coguntque reſiſtere flatus*] *flatu* MS. P

P.185. l.24. *Commeat hac penitus tacitus diſcurſibus unda*
Frigore ab Arctoo] ita fermè tradebant Memphitici ſacerdotes; quos ſecutus Diogenes Apolloniates.

P.185. l.34. *hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri*
Sol rapit] Herodoti ſententia.

P.186. l.22. *Curſus in occaſum flexu torquetur, & ortus*] Scribe aut *Occaſus* cum MS. R. A. & T. aut *Ortum* cum MS. P.

P.186. l.38. *Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem*] Præferam quod Salmaſio placuit, *fert illa*.

P.187. l.2. *Regni clauſtra Philæ*] Sumptum ex Senecæ libro de ſitu, & ſacris Ægyptiorum, unde haud dubiè, & alia multa huc tranſtulit Lucanus. Locum Senecæ de Philis apud Servium ad IV. Æneida. Vide eundem Senecam Naturalium quæſtionum lib. IV. cap. 2. ubi itidem Philarum mentio, multaque alia ad illuſtranda, quæ de Nilo Lucanus dixit pertinentia.

P.187. l.13. *Terra potens.*] Non diſplicet quod idem reponit Salmaſius, *Petra patens*. *Petra dividitur*, ait Seneca

P.187. l 16. *Hinc montes*] Immò, ut idem vir in his rebus exercitatiſſimus, *Hos montes*. Pergit enim de ſcopulis illi loqui.

P.187. l.17. *quos inter ut alta*

In

In convalle iacens stat maribus unda receptis] MSS. rectius

quos inter in alta

It convalle tacens iam moribus unda receptis

Non jam cum tumultu ruit, sed silentii, & modestiæ retinens labitur. Eadem traslatio apud Plinium XXXVI. *quid ferrri duritia pugnacius? sed cedit, & patitur mores.* Papinius:

Vt leo materno cùm raptus ab ubere mores

Accepit

P.188. l.2. *nubet soror impia fratri*) ita feci ex MSS. in quibus *nubit*. Vulgati pejus *nupsit*. Non est dubium quin Cleopatra nuptura sit Ptolemæo. Efficiet hoc Cæsar, cui illa jam vice uxoris est.

P.188. l.7. *Crede miser puero*) MS. *puerum*. Crede jam Cleopatræ Ptolemæum, illi inquam, quæ senem Cæsarem potuit in amorem sui pellicere.

P.188. l.30. *Ad scelus ingentis fati sumus*) ita MS. Magnum est fatum nostrum, & potens ad scelera.

P.191. l.32. *orator regis, pacisque sequester*

Æstimat in numero scelerum ponenda tuorum.

Tot monstris Ægypte nocens) Aut aliquid deest, aut sequenda nostra conjectura, *Res minima* aut, *Res ima*. Et sic quoque aliquid subaudiendum est, ut sensus sit, Legatus occisus apud alias gentes maximum est scelus: sed inter Ægypti scelera minimum. Extat historia in libro de bello Alexandrino, ubi & nomina legatorum ponuntur Dioscorides, & Serapio, quæ & ex Livio hìc posuit Scholiastes MS.

P.191. l.29. *illa duci geminos bellorum præstitit usus*) Explicando hoc loco serviunt, quæ sunt apud Strabonem de Pharo.

P.192. l. 8. *Moles in exiguo spatio stipantibus armis*) Molem dicit, quæ ad insulam pertinebat. Vide lib. de bello Alexandrino χῶμα vocat Plut. quæ vera Latinæ illius vocis significatio.

F I N I S

M. ANNÆI LUCANI

VITÆ

FRAGMENTUM,

Ex C. Suetonii Tranquilli (ut videtur) libro de Claris Poetis.

MArcus Annæus Lucanus Cordubensis prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein Civile bellum, quod cum Pompejo à Cæsare gestum est, recitavit. (Qui tantæ levitatis, & immoderatæ linguæ fuit,) ut in præfatione quadam ætatem, & initia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere, *Et quantum mihi restat ad Culicem?* Hic initio adolescentiæ, cùm ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longè cognovisset, revocatus Athenis à Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quæstura honoratus. Non tamen permansit in gratia. Siquidem ægre ferens recitante se, subito, ac nulla nisi refrigerandi sui caussa, indicto Senatu, Neronem recessisse; neque verbis adversùs Principem, neque factis extantibus posthæc temperavit. Adeò ut quondam in latrinis publicis, clariore cum strepitu ventris emisso, hemistichium Neronis, magna consessorum fuga, pronuntiarit; *Sub terris tenuisse putes.* Sed & famoso carmine cum ipsum, tum potentissimos amicorum, gravissime proscidit. Ad extremum penè signifer Pisonianæ conjurationis extitit, multus in gloria tyrannicidarum palàm prædicanda, ac plenus minarum; usque eo intemperans, ut Cæsaris caput proximo cuique jactaret. Verùm detecta conjuratione, nequaquam animi constantiam præstitit. Facilè enim confessus, & ad humillimas devolutus preces; matrem quoque innoxiam inter socios nominavit, sperans impietatem sibi apud (parricidam) Principem profuturam. Impetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem corrigendos

dos quibusdam versibus (suis) exaravit, epulatusque largiter, brachia ad secandas venas medico præbuit. Poemata ejus prælegi memini: confici verò, ac venalia proponi, non tantum operosè ac diligenter, sed ineptè quoque.

EJUSDEM

VITA,

Ex Commentario antiquissimo.

MArcus Annæus Lucanus patrem habuit M. Annæum Melam, ex provincia Bætica Hispaniç interioris Cordubensem Equitem Rom. illustrem inter suos; notum Romæ, & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter studium vitæ quietioris; quod sequens, magis à turba recedebat, minus latebat. Matrem habuit & regionis ejusdem, & urbis, Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam, oratoris operæ apud proconsules frequentis, & apud clarissimos viros non nullius ingenii, adeò non improbandus, ut in scriptis aliquibus hodie quoque duret ejus memoria: cujus cognomen huic inditum apparet. Natus est 3. Non. Novemb. Cæsare Augusto Germanico 2. L. Cæsiano 1. Coss. Sed in patria sua non valuit educari: fatorum, credo, decretis, ut ad ingenium, quod Orbem fama sui impleturum cresceret, in domina mundi aleretur urbe. Octavum enim mensem agens Romam translatus est. ac ne dispar eventus in eo narraretur ejus, qui in Hesiodo refertur, cùm opinio tunc non dissimilis maneret, cunas infantis, quibus ferebatur, apes circumvolarunt, osque insedere complures, aut dulcem jam tum spiritum ejus inhaurientes, aut fœcundum, & qualem nunc existimamus, futurum significantes. Præceptoribus tunc eminentissimis est eruditus, eosque intra breve temporis spatium ingenio adæquavit: una verò studentes superavit profectibus. Declamavit & Græcè, & Latinè cum magna admiratione audientiæ. Ob quod puerili

muta-

mutato in Senatorium cultum, & in notitiam Cæsaris Neronis facile pervenit, & honore vix dum ætate debito dignus judicatus est. Gessit autem Quæsturam: in qua cum collegis, more tunc usitato, munus gladiatorium edidit, secundo populi favore. Sacerdotium etiam accepit auguratus. Equidem hactenus tempora habuit secunda. Quæ autem sequuntur, mutata invidia, & odio Neronis, ipsi exitium, domesticis luctum miserabilem attulerunt. Inter amicos enim Cæsaris, quod tam conspicuus fieret profectus in poetica frequenter offendebatur. Quippe & certamine pentaterico acto, in Pompeii theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus, & ex tempore Orphea scriptum in experimentum ingenii edi. derat; & tres libros quales videmus. Quare inimicum sibi fecit Imperatorem, quo ambitiosè imitante, non hominum tantùm, sed & artium sibi principatum vindicante, interdictum est ei poetica, interdictum est etiam causarum actionibus. Hoc factum Cæsaris juvenili æstimans animi calore, speransque ultionem, à conjuratis in cædem Neronis socius assumptus est: sed parum faustè. Deceptus est enim à Pisone, & consularibus, aliisque prætura perfunctis illustribus viris. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Non sua sponte coactus vita excedere, venas sibi præcidit: perittque prid. Kal. Majas Attico Vestino, & Nerva Syllano Coss. 27. ætatis annum agens: non sine jactura utilitatis, cum patriæ, quæ tantam immaturè amisit indolem. tum studiorum quoque. reliqui enim VII. Belli Civilis libri locum calumniantibus, tanquam mendosi non darent, qui tametsi sub verò crimine non egent patrocinio, de iisdem, dici, quod in Ovidii libris præscribitur, potest; Emendaturus, si licuisset, erat. Extant ejus & alii complures; ut, * Iliacon. Saturnalia. Catascomum. Silvarum x. Tragœdia Medea imperfecta. Salticæ Fabulæ XIV. & Hippamata prosa oratione in Octavium Sagittam: & pro eo, de incendio Urbis. Epistolarum ex Campania. Non fastidiendi quidem omnes: tales tamen, ut Belli Civilis videatur accessio.

A N-

ANNOTATIUNCULA
ad præcedentem Vitam.

* *In hoc indiculo Operum Lucani pleraque sunt aut corrupta, aut obscura. Fortè lucis aliquid attulerit Crinitus, cuius hæc verba:* Enumerantur à Grammaticis nostris, præter opus de bello Cæsaris, & Pompeii, complura alia ab eodem Lucano composita. Scripsit enim Saturnalia, Silvarum lib. x. Tragœdiam Medeam, quam non absolvit: de Incendio Urbis: de Incendio Trojæ, cum Priami calamitate: Orpheum: Fabulas complures, & Epistolas. *Libri qui Iliacon inscribitur (ita enim hic emendat.* v. c. P. S. *cum ante malè scriptum esset*, ut illa: Consaturnalia) *meminit Luctatius, vel Luctantius vetus interpres Statii Papinii, qui hæc ex eo citat ad vers. 641. lib. 3. Thebaid.*

Atque Helenæ timuisse Deos. ——

Item ad versum 322. libri 6. hæc:

Haud aliter raptum transverso limite cœli,
Flammati Phaethonta poli videre, Deique
Tum vice mutata totis in montibus ardens
Terra dedit cœlo * naturaque versa.

Idem Interpres ad versum 424. libri noni, ex Lucani Catagonio citat hæc:

Thebais Alcmene, qua dum irrueretur Olympi
Rector, Luciferum ter jusserat Hesperon esse.

TESTIMONIA, ET JUDICIA DE LUCANO.

Lucanus ipse de opere suo in VII.

HÆc & apud seras gentes, populosque nepotum,
Sive sua tantum venient in sæcula fama;
Sive aliquid magnis nostri quoque cura laboris
Nominibus prodesse potest, cùm bella legentur,
Spesque, metusque simul, perituraque vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non transmissa, legent, & adhuc tibi, Magne, favebunt.

& in X.

Invidia sacræ, Cæsar, ne tangere famæ:
Nam si quid Latiis fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi te, meque legent: PHARSALIA nostra
Vivet, & à nullo tenebris damnabitur ævo.

Tacitus *Annal. XVI.*

Mella quibus Gallio, & Seneca parentibus natus petitione honorum abstinuerat, per ambitionem præposteram, ut Eques Romanus Consularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat per procurationes administrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat grande adjumentum claritudinis.

Idem

Idem XV.

Et Lucanus Annæus, Plautiusque Lateranus Consul designatus, vivida odia intulere (*coniurationi in Neronem.*) Lucanum propriæ causæ accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus æmulatione. *Mox:* Lucanus, Quinctianusque, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum præcipuos, nominavere. *Deinde:* Non enim omittebant Lucanus quoque, & Senecio passim conscios edere. *Posteà*: Ex in M. Annæi Lucani cædem imperat (*Nero.*) Is, profluente sanguine, ubi frigescere pedes, manusque, & paulatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc, & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per ejusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos rettulit; eaque illi suprema vox fuit. *Posteà:* At illa sine absolutione, sine supplicio dissimulata. *Iterum* Ann. XVI. Interfecto (*Lucano.*) dum rem familiarem ejus acriter requirit (*Mella pater,*) accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem, filiumque conjurationis scientia fingitur, assimilatis Lucani litteris.

Versus, quos morientem Lucanum pronunciasse ait Tacitus, sunt, qui hos esse existiment:

Scinditur avulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit undique venis;
Discursusque animæ diversa in membra meantis
Interceptus aquis. ——

Alii

Alii hos:

Sanguis erant lacrymæ: quæcunque foramina novit
Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: sudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis, totum est pro vulnere corpus.

STATIUS PAPINIUS

Præfatione ad Librum secundum Silvarum.

Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria cariſſima uxorem, cum hunc diem forte conſecraremus, imputari ſibi voluit. Ego non potui majorem tanti autoris habere reverentiam, quam quòd laudes ejus dicturus Hexametros meos timui.

Eiuſdem Genethliacon Lucani.

LUcani proprium diem frequentet,
Quiſquis collibus Iſthmiæ Diones
Docto pectora concitatus œſtro,
Penſtentis bibit ungulæ liquorem.
Ipſi, quos penes eſt honor canendi,
Vocalis citharæ repertor Arcas,
Et tu Baſſaridum rotator Evan,
Et Pæan, & Hyantiæ ſorores,
Lætæ purpureas novate vittas.
Crinem comite; candidamque veſtem
Perfundant ederæ recentiores.
Docti largius evagentur amnes,
Et plus Aoniæ virete ſilvæ,
Et ſi qui patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Theſpiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum,
Quas Dirce lavat, aut alit Cithæron.
Lucanum canimus, favete linguis.
Veſtra eſt iſta dies, favete Muſæ,

Dum

Dum qui vos geminas tulit per artes
Et junctæ pedes vocis, & solutæ,
Romani colitur chori Sacerdos.
Felix heu nimis, & beata tellus,
Quæ pro nos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ cadentis audis,
Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis Bætica provocas trapetis.
Lucanum potes imputare terris.
Hoc plus quam Senecam dedisse mundo,
At dulcem generasse Gallionem.
Attollat refluos in astra fontes
Grajo nobilior Melete Bætis.
Bætin Mantua provocare noli.
Natum protinus, atque humum per ipsam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.
Tum primùm posito remissa luctu
Longos Orpheos exuit dolores:
Et dixit, puer ò dicate Musis,
Longævos citò transiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas movebis Ornos:
Sed septem juga, Martiumque Tybrim,
Et doctos equites, & eloquente
Cantu, purpureum trahes Senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tardi-reducis vias Ulyssi,
Et puppem temerariam Minervæ
(Trita vatibus orbita) sequantur.
Tu carus Latio, memorque gentis
Carmen fortior exeris togatum.
Ac primum, teneris adhuc in annis
Ludes Hectora, Thessalosque currus.
Et supplex Priami potentis aurum.
Et sedes referabis Inferorum.
Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi præferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantis,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu castæ titulum, decosque Pollæ

Ju-

Jucunda dabis allocutione.
Mox cœpta generosior juventa
Albos ossibus Italis Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis.
Et fulmen ducis inter arma divi,
Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Pelusiaci scelus Canopi
Deflebis pius, & Pharo cruenta
Pompejo dabis altius sepulchrum.
Hæc primo juvenis canes sub ævo
Ante annos Culicis Maroniani:
Cedet Musa rudis ferocis Enni,
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin majus loquor, ipsa te Latinis
Æneis venerabitur canentem.
Non solùm dabo carminis nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio tuo decoram:
Qualem blanda Venus, daretque Juno;
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.
Et vestros Hymenæon ante postes
Festis cantibus ipsa personabo.
O sævæ nimium, gravesque Parcæ,
O nunquam data festa longa! summis
Cur plus ardua casibus petatis?
Cor sæva vice magna non senescunt?
Sic Natum Nasamonii Tonantis
Post ortus, obitusque fulminatos,
Augusto Babylon premit sepulchro.
Sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit cadentem.
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos sequebar.
Sic & tui rabidi (nefas) Tyranni
Jussus præcipitem subire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaque voce
Das solatia grandibus sepulchris.
O dirum scelus! ò scelus! tacebis.

Sic

Sic fata eſt, leviterque decidentes
Abraſit lachrymas nitente plectro.
At tu, ſeu rapidum poli per axem
Famæ curribus arduis levatus,
Qua ſurgunt animæ potentiores,
Terras deſpicis, & ſepulchra rides;
Seu pacis meritum nemus recluſæ
Felix Elyſiiis tenes in oris.
Quo Pharſalica turba congregatur,
Et te nobile carmen inſonantem
Pompeii comitantur, & Catones:
Tu magna ſacer, & ſuperbus umbra
Neſcis Tartaron, & procul nocentum
Audis verbera, pallidumque viſa
Matris lampade reſpicias Neronem,
Adſis lucidus, & vocante Polla
Unum quæſo diem Deos ſilentum
Exores. ſolet hoc patere limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Hæc te non thiaſis procax doloſis
Falſi numinis induit figura;
Ipſum ſed colit, & frequentat ipſum
Imis altius inſitum medullis.
Ac ſolatia vana ſubminiſtrat
Vultus, qui ſimili notatus auro
Stratis prænitet, incubatque ſomno.
Securæ procul hinc abite mortes:
Hæc vitæ genialis eſt origo.
Cedat luctus atrox, geniſque manent
Jam dulces lachrymæ, dolorque feſſus
Quicquid fleverat ante, nunc adoret.

M. FABIUS QUINTILIANUS

Lucanus ardens & concitatus, & ſententiis clariſſimus, &, ut dicam quod ſentio, magis Oratoribus quàm Poetis annumerandus.

Martialis de Natali Lucani.

Hæc eſt illa dies, quæ magni conſcia partus
Lucanum populis, & tibi Polla dedit.

Heu

Heu Nero crudelis, nullaque invisior umbra;
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Idem de Lucano.

Sunt quidam, qui me dicunt non esse Poetam,
Sed qui me vendit Bibliopola putat.

Idem alibi.

—— unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Auctor Dialogi de Caussis corruptæ eloquentiæ,

Exigitur enim iam ab Oratore poeticus decor; non Attii, aut Pacuvii veterno inquinatus; sed ex Horatii, & Virgilii, & Lucani sacrario prolatus.

Sidonius Apollinaris lib. II. Ep. X.

Reminiscere quod sæpe versum Corinna cum suo Nasone complevit, Argentaria cum Lucano, &c.

Idem Carm. IX.

Non quod Corduba præpotens alumnis
Facundum ciet, hic putes legendum.
Quorum unus, &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæsaris, ut gener socerque
Cognata impulerint in arma Romam:
Tantum dans lacrymas suis Philippis,
Vt credat Cremeræ levem ruinam;
Infra & censeat Alliam dolendam,
At Brenni in trutina Iovem redemptum;
Postponat Trebiam, &c.

D. Hie-

D. Hieronymus in Chronico Eusebiano Num. MMLXXX. in anno X. Neronis.

M. Annæus Lucanus Cordubensis Poeta in Pisoniana conjuratione deprehensus, brachium ad secandas venas medico præbuit.

Inscriptio vetus.

M. ANNÆO LUCANO
CORDUBENSI POETÆ
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA.

FINIS.